

R 333

**FRANK MAES
&
AN CLIQUET**

**HET BELGISCH BELEID INZAKE DE
BESCHERMING VAN DE NOORDZEE**

Project in het kader van het Impulsprogramma Zeewetenschappen
Federale diensten voor wetenschappelijke, technische en culturele aangelegenheden

Onder leiding van: Prof. Dr. E. Somers

volume 2

UNIVERSITEIT GENT
Vakgroep Internationaal Publiekrecht

november 1996

**DEEL II: DIVERSE GEBRUIKSFUNCTIES EN FACETTEN VAN DE NOORDZEE
EN KUSTZONE: INTERNATIONAAL EN NATIONAAL BELEID**

DEEL II: DIVERSE GEBRUIKSFUNCTIES EN FACETTEN VAN DE NOORDZEE EN KUSTZONE: INTERNATIONAAL EN NATIONAAL BELEID

HOOFDSTUK 1. OVERZICHT VAN DE DIVERSE GEBRUIKSFUNCTIES EN FACETTEN VAN DE NOORDZEE DOOR BELGIË EN ONDERLINGE RELATIES

1. Inleiding

In het tweede deel van dit rapport worden de gebruiksfuncties in de Noordzee door België en het Belgische Noordzeebeleid onderzocht in relatie tot het internationale beleid. Omwille van praktische redenen wordt uitgegaan van een thematische benadering, waarbij de diverse gebruiksfuncties en facetten worden onderzocht. Verder in dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van de voor België belangrijke gebruiksfuncties en facetten inzake Noordzee en kustzone, evenals van de onderlinge relaties tussen deze functies. In de daarna volgende hoofdstukken worden de belangrijkste gebruiksfuncties verder onderzocht. Per functie of facet worden volgende aspecten behandeld: een omschrijving van de gebruiksfunctie door België; de internationale reglementering met betrekking tot de functie; de nationale regelgeving en het door België gevoerde beleid ten aanzien van de functie; de eventuele knelpunten en tenslotte eventuele beleidsvoorstellen.

Teneinde het mogelijk te maken eventuele beleidsopties inzake de bescherming van de Noordzee voor te stellen, is het niet alleen noodzakelijk het huidige nationaal en internationaal-rechtelijk kader te onderzoeken, maar is het tevens van belang de economische, sociale en ecologische belangen te identificeren. Deze identificatie moet gebeuren aan de hand van een inventaris van de gebruiksfuncties van de Noordzee. Deze gebruiksfuncties zijn velerlei en omvatten ondermeer scheepvaart, visserij, inbreng van stoffen in het Noordzeemilieu (dumpen van baggerslib, verontreiniging afkomstig van het vasteland, enz.) en tevens andere gebruiksfuncties zoals militaire oefeningen, toerisme (water- en strandrecreatie). Teneinde de ecologische belangen te kunnen identificeren dienen tevens de natuurwaarden, de natuurgebieden en de aanwezige fauna en flora, te worden omschreven.

Aangezien het onderzoek zich richt naar het Belgisch beleid, zal in de eerste plaats aandacht worden besteed aan het Belgische gedeelte van de Noordzee. Dit omvat de interne wateren (met inbegrip van de havens), de Belgische territoriale zee, het Belgisch continentaal plat, de Belgische visserijzone en, indien deze nog zou worden ingesteld door België, de Belgische EEZ (exclusieve economische zone)¹¹⁰⁰. Naast de gebruiksfuncties in het Belgische gedeelte van de Noordzee, zal ook aandacht worden besteed aan het uitoefenen van gebruiksfuncties door België, buiten de genoemde zone, zoals bijvoorbeeld visserij in de gebieden waar Belgische vissers mogen vissen op basis van EEG-reglementering.

Het gebruik van de zee en de natuurlijke rijkdommen ervan, wordt geregeld binnen het kader

¹¹⁰⁰ Deze verschillende bestuurlijk/juridische zones werden omschreven in deel I, hoofdstuk 4.

van het internationaal zeerecht. Ook een groot deel van de milieureglementeringen is tot stand gekomen binnen een internationaal kader. Dit hoeft geen verwondering te wekken gezien het intrinsiek grensoverschrijdend karakter van milieuverontreiniging. Dit grensoverschrijdend karakter geldt des te meer in het geval van mariene verontreiniging en bescherming. Alhoewel recente ontwikkelingen binnen het internationale zeerecht tenderen naar een grotere invloed van kuststaten op de zeeën, kan een effectieve bescherming enkel uitvloeien uit een internationale samenwerking. Internationale regelgeving is tevens vereist voor dat deel van de zee dat niet onder enige jurisdictie valt van een staat. Per gebruiksfunctie wordt een overzicht gegeven van het internationaalrechtelijk kader met betrekking tot de diverse functies. Naast het verdragsrechtelijk kader (mondiaal en regionaal), daarin begrepen reglementeringen van organisaties opgericht bij verdrag (bv. OSCOM en PARCOM), wordt ook, gezien de belangrijke impact ervan, aandacht besteed aan de relevante EG-reglementeringen. Uiteraard kan ook niet voorbij worden gegaan aan de bepalingen uit de Noordzeeverklaringen. Dit overzicht moet ons in staat stellen een beeld te krijgen van die internationaalrechtelijke bepalingen die van ingrijpend belang zijn voor het Belgische beleid.

Bij de beschrijving van het nationaal wettelijk kader inzake het gebruik en de bescherming van de Noordzee wordt zowel de nationale of regionale besluitvorming bekeken, als de wetgeving die de tenuitvoerlegging van internationale reglementering vormt. Aan de hand van het wettelijk en beleidskader moet kunnen worden vastgesteld wat de prioriteiten en knelpunten tot zover zijn in het Belgische Noordzeebeleid. Bij de onderzochte knelpunten in het Belgisch Noordzeebeleid wordt gekeken naar knelpunten in of als gevolg van de wetgeving en het gevoerde beleid (bevoegdheidsverdeling, implementatie van internationale regelgeving, controle). Per gebruikssector of facet wordt ook naar de knelpunten ten aanzien van andere gebruiken of naar de bescherming van het mariene milieu of de kustzone gekeken. Hierbij komen diverse aspecten aanbod:

- de (eventuele) knelpunten voor de betrokken sector zelf (knelpunten inzake bevoegdheid, inzake beleid, in de wetgeving, economische knelpunten);
- de knelpunten door de sector voor andere gebruikers of voor het milieu (hinder voor andere gebruikers, verontreiniging of verstoring voor het milieu);
- knelpunten voor de sector veroorzaakt door andere gebruikers of door het opleggen van milieumaatregelen.

Voorgaande luiken moeten het mogelijk maken om voorstellen te geven voor een eventueel toekomstig beleid.

Dit hoofdstuk moet toelaten te identificeren in welke mate een duurzaam gebruik van de Noordzee door België mogelijk is. Aan de hand van de in dit hoofdstuk geïdentificeerde knelpunten, worden per gebruiksfunctie, indien nodig, een aantal beleidsvoorstellen (beleidsopties) gedaan.

2. Overzicht van de gebruiksfuncties van de Noordzee door België

Niettegenstaande het feit dat België slechts over een kustlijn van 66 kilometer beschikt, is de Noordzee van groot economisch belang is voor België.

Inzake de exploitatie van mariene rijkdommen, is de visserij van groot plaatselijk belang. Alhoewel België, in vergelijking met de andere landen van de Europese Unie (met uitzondering

van Luxemburg en Oostenrijk die geen zeevisserijactiviteiten hebben)), de kleinste visvangsten heeft, is de visserijsector voor West-Vlaanderen van groot economisch en sociaal belang. Juist omdat het zo een kleine sector betreft, bestaat de vrees dat het verder terugschroeven van visserijactiviteiten, als gevolg van EEG-maatregelen in een poging de overbevissing tegen te gaan, de Belgische zeevisserij de das zou kunnen omdoen¹¹⁰¹. De visserijsector in België is niet alleen van belang voor de rederijen zelf, maar tevens voor de sectoren afhankelijk van de visserij (toeleveringsbedrijven, enz.).

Inzake de exploitatie van niet-levende rijkdommen is voor België enkel de zand- en grindwinning van belang. Er wordt op het Belgisch continentaal plat geen olie- of gaswinning gedaan.

Van groot economisch belang voor België, is de scheepvaart van en naar de Belgische zeehavens, Antwerpen, Zeebrugge, Gent en Oostende en de bijhorende activiteiten in de havens. De havens leveren een belangrijke bijdrage in de Belgische economie, niet alleen op het vlak van toegevoegde waarde, maar tevens op het vlak van tewerkstelling.

Een gevolg van de scheepvaartactiviteiten is dat ook de sector van de baggerwerkzaamheden een economisch belangrijke activiteit is. De baggerwerkzaamheden moeten er immers voor zorgen dat de toegangswegen in de havens en de havens zelf voldoende diepgang behouden om de scheepvaart mogelijk te houden. Deze sector zal ongetwijfeld aan belang toenemen, ondermeer als gevolg van de verdieping van de Westerschelde, waarover in januari 1995 een akkoord werd bereikt tussen België en Nederland.

De toeristische en recreatieve activiteiten aan de kust vormen eveneens een belangrijke economische activiteit.

Naast het economisch belang van de Noordzee voor België, is er het ecologisch belang: de gehele kustzone, alhoewel klein, bevat een aantal belangrijke habitats. Deze zijn zowel te vinden op het land (duinen, strand) als in zee (bv. Vlaamse Banken). De Belgische kust kent een grote rijkdom aan fauna en flora: zo zijn er belangrijke broedgebieden voor vogelsoorten. De Belgische kust bevat voorts nog een belangrijk potentieel om aan natuurontwikkeling te doen, bijvoorbeeld in de IJzermonding. In aansluiting met de duinen, het strand en de zandbanken voor de kust, kan dit een uniek natuurgebied vormen, met de eventuele mogelijkheid voor het creëren van woongebieden voor zeehonden¹¹⁰².

De diverse gebruiksfuncties, evenals diverse activiteiten op het vasteland (industrie, huishoudens, landbouw) zorgen voor een toevoer van contaminanten in de Noordzee. Deze hebben niet alleen een impact op het mariene milieu, maar ook op de diverse economische activiteiten in de kustzone.

¹¹⁰¹ VERSLUYS, W., 'Is There a Future for the Belgian Fishing Industry? A Socio-Economic Approach' in Dialogo tussen de wetenschappers en de gebruikers van de zee. Symposium naar aanleiding van 10 jaar Belgica, Oostende 17-19 oktober 1994, Federale Diensten voor wetenschappelijke, technische en culturele aangelegenheden i.s.m. BMM.

¹¹⁰² Zie hierover: NATUURRESERVATEN V.Z.W., Snelschrift 93/2 - Plan Zeehond, een actieplan voor de IJzermonding en omgeving, BOSSU, P., (red.), Brussel, november 1993, 15p.

De diverse economische gebruiken en facetten in de Noordzee en de kustzone hebben een impact op het Noordzeemilieu of de kustzone of beïnvloeden elkaar.

Zo zal de visserij een impact hebben op het Noordzeemilieu, doordat er aan overbevissing wordt gedaan of doordat door het gebruik van bepaalde visserijmethoden de bodem wordt omgewoeld en verstoord. De visserij heeft ook een impact op zeevogels en zeezoogdieren: deze dieren kunnen verstrikt geraken in achtergelaten visnetten. Bovendien kan overbevissing zorgen voor het wegnemen van voedselbronnen van deze dieren.

De visserij wordt op haar beurt beïnvloed of kan beïnvloed worden door verontreiniging van het mariene milieu, evenals door zandwinning of door baggerwerken. Zand- en grindwinning en baggerwerkzaamheden kunnen beide een invloed hebben op de bodemfauna in de Noordzee, en als gevolg daarvan tevens op de visserij.

De scheepvaart heeft een impact op het Noordzeemilieu en op de kustzone: het is immers een bron van verontreiniging voor het mariene milieu en voor de kustzone en tevens van verstoring, in het bijzonder voor zeezoogdieren. De uitbouw van havens heeft voorts een ruimtelijke impact in kustzonegebieden (Zeebrugge) of in andere waardevolle gebieden (bv. slikken en schorren in de Benedenschelde). Verontreiniging van het mariene milieu en van de interne wateren heeft dan weer een impact op de scheepvaart, bv. door het vastdraaien van achtergelaten netten in schroeven, of het afval in havens voor pleziervaartuigen.

Het toerisme aan de Belgische kust heeft een kwalitatieve en kwantitatieve impact in de kustzone: de kwantitatieve verstoringen zijn een gevolg van de bebouwing aan de kust (in de duinen). De kwalitatieve verstoringen worden veroorzaakt door overbetreding in de duinen, afval dat wordt achtergelaten in de duinen en op het strand. De pleziervaart in de Noordzee vormt een bron van verontreiniging (voornamelijk afval) en verstoring (voor bepaalde vogelsoorten). Het toerisme zelf heeft dan weer te lijden onder verontreiniging, bijvoorbeeld door afval op de stranden, door algenbloei, door slechte kwaliteit van het zwemwater. In bepaalde gebieden heeft het toerisme bovendien te lijden onder de visuele vervuiling (zoals de haven van Zeebrugge). Het toerisme ondervindt tenslotte de nadelen van het toerisme zelf: door de toevloed aan toeristen ontstaan fileproblemen van en naar de kust, in de badsteden zijn er parkeerproblemen en de ondoordachte ruimtelijke ordening aan de kust, waardoor in de meest aantrekkelijke gebieden flatgebouwen en campings werden neergezet, verminderen de aantrekkingskracht voor het toerisme aan de kust.

De verontreiniging afkomstig van de diverse gebruiksfuncties en afkomstig van de diverse activiteitensectoren op het vasteland hebben een impact op het Noordzeemilieu, en de daarin aanwezige fauna en flora. Verontreiniging kan ook hinder veroorzaken voor de diverse gebruikers van de zee (zoals vissers, toeristen).

De diverse gebruiksfuncties, evenals de verontreiniging van het mariene milieu en de kustzone, hebben allemaal een impact op de natuurwaarden in de Noordzee en aan onze kust. Er zijn zowel ruimtelijke als kwalitatieve verstoringen van de waardevolle gebieden. Teneinde een verdere achteruitgang van het Noordzeemilieu en van de kustzone tegen te gaan, zullen maatregelen vereist zijn. Een eerste vereiste is uiteraard dat verontreiniging moet worden

teruggedrongen. Hiervoor zijn reeds tal van wetgevende en beleidsinitiatieven genomen. Het zou echter ook kunnen nodig zijn dat, om een afdoende bescherming van bepaalde gebieden of bepaalde soorten te waarborgen, bepaalde gebruiksfuncties beperkt moeten worden. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan het instellen van een marien reservaat, waarin scheepvaart, visserij of zandwinning in zekere mate in ruimte of in tijd worden beperkt. Hetzelfde geldt voor gebieden op het vasteland in de kustzone, die gedeeltelijk of geheel kunnen worden afgesloten voor het toerisme. Hierbij kan opgemerkt worden dat deze beperking terzelfdertijd ook een bescherming van de andere gebruiksfuncties kan inhouden: het beschermen van bepaalde gebieden kan het toerisme aantrekkelijk maken, het beperken van visvangst in paaigebieden kan een gunstig gevolg hebben voor de visvangst.

Volgend schema geeft een overzicht van de interacties tussen de diverse gebruiken op de Noordzee en in de kustzone. Hierbij wordt veeleer een overzicht gegeven van de mogelijke impact van de diverse functies. Het is duidelijk dat wetenschappelijk onderzoek verder zal moeten uitwijzen in hoeverre de te verwachten impact ook wel degelijk bestaat en een significante invloed heeft op het mariene en kustzonemilieu.

gebruiksfuncties	impact op:
visserij	Noordzeemilieu (overbevissing; aantasting van bodemfauna; zeevogels en zeezoogdieren door verstikking in visnetten, wegnemen van voedselbron)
zand- en grindwinning	* Noordzeemilieu (bodem) * visserij
baggerwerkzaamheden	* Noordzeemilieu (bodem) * visserij
scheepvaart	* Noordzeemilieu (verontreiniging van het mariene milieu; effecten op fauna en flora) * kustzone (stranden; effecten op fauna en flora; ruimtelijke impact door uitbouw havens) * visserij (contaminatie van vis) * toerisme
militaire activiteiten	* Noordzeemilieu (verontreiniging door scheepvaart; verstoring van fauna) * kustzone (verstoring van fauna)

recreatie en toerisme	* Noordzeemilieu (pleziervaart; afval; verstoring) * kustzone (aantasting duinen door bebouwing en infrastructuur; aantasting en verstoring door betreding van stranden en duinen)
verontreiniging	* Noordzeemilieu * kustzone (strand,...) * visserij * toerisme * scheepvaart (b.v. netten in schroeven)
natuurwaarden en natuurontwikkeling	kunnen mogelijk een beperking inhouden voor alle andere activiteiten

DEEL II: DIVERSE GEBRUIKSFUNCTIES EN FACETTEN VAN DE NOORDZEE EN KUSTZONE: INTERNATIONAAL EN NATIONAAL BELEID

HOOFDSTUK 2. EXPLOITATIE VAN LEVENDE RIJKDOMMEN

1. Exploitatie van levende rijkdommen door België

De biologische bronnen van de zee kunnen worden onderverdeeld in primaire producenten en secundaire producenten. Algen en wieren gebruiken met behulp van hun fotosynthetische pigmenten de energie van de zon voor het produceren van bouwstoffen. Zij vormen de basis voor de voedselketen in zee (de primaire productie, dit is de totale hoeveelheid fytoplankton die wordt geproduceerd¹¹⁰³). Andere organismen voeden zich met deze primaire producenten en vormen de secundaire producenten (vis, schelp- en schaaldieren)¹¹⁰⁴.

Bij de exploitatie van de biologische bronnen van de zee wordt een onderscheid gemaakt tussen de exploitatie van primaire producenten (oogst/vangst en kweek) en de exploitatie van de secundaire producenten (vis, schelp- en schaaldieren) (visserij en kweek).

In het Belgische gedeelte van de Noordzee vindt geen exploitatie (oogst en kweek) van primaire producenten (wier en zeegras) plaats. De teelt van wieren vindt ondermeer plaats in Japan, Frankrijk en Canada. De wereldproductie van zeewieren is gedurende de laatste twintig jaar aanzienlijk gestegen (van 0,9 miljoen ton in 1970 tot 4,2 miljoen ton in 1988)¹¹⁰⁵.

De aandacht gaat dus volledig naar de exploitatie van secundaire producenten (vis, schelp- en schaaldieren), waarbij een onderscheid wordt gemaakt tussen visserij (oogst van secundaire producenten) en maricultuur (kweek van secundaire producenten).

1.1. Visserij

1.1.1. Noordzee-visserij: algemeen

Hoeveelheid

De totale wereldvisvangst is gestegen van een totale vangst van 22 miljoen ton in 1950 tot 100 miljoen ton in 1989. Sindsdien heeft zich een daling voorgedaan tot 95 miljoen ton in 1991. De

¹¹⁰³ CUYVERS, L., Het beheer van onze zeeën, Antwerpen, De Nederlandsche Boekhandel, 1981, (328 p.), 41.

¹¹⁰⁴ ICONA-WERKGROEP NIEUWE GEBRUIKSMOGELIJKHEDEN NOORDZEE, De Noordzee...nieuwe mogelijkheden. Een beleidsgerichte verkenning van mogelijke gebruiksfuncties van de Noordzee in de toekomst, Utrecht, december 1990, (48 p.), 9.

¹¹⁰⁵ ICONA - WERKGROEP NIEUWE GEBRUIKSMOGELIJKHEDEN NOORDZEE, o.c., 9.

visvangst in de Noord-Atlantische Oceaan vertoont een graduele daling¹¹⁰⁶. Volgens de OECD waren de wereldaanlandingen gestegen tot 98 miljoen in 1992. In de OECD- landen is er een stabilisering van de aanlandingen¹¹⁰⁷.

Volgens de EUROSTAT-gegevens werd in 1992 in de EG (toen met 12 landen) 6,6 miljoen ton vis aangeland (in alle regio's, met inbegrip van de binnenwateren). Met Oostenrijk, Finland, Zweden, IJsland en Noorwegen bij bedroegen de vangsten in zee- en binnenwateren 11 miljoen ton. In vergelijking met de totale visvangst van dat jaar (104 miljoen ton) is dit slechts een klein aandeel¹¹⁰⁸.

Ter illustratie wordt in volgende tabel de visvangst weergegeven van de twaalf landen van de Europese Gemeenschap (visvangst in 1.000 ton). Deze visvangst is niet beperkt tot de Noord-zee maar vindt ook plaats in andere gebieden (Noord Atlantische Oceaan, Middelandse Zee en interne wateren). De laatst gepubliceerde gegevens van 1995 betreffen de cijfergegevens van 1992.

Tabel 8: Visvangst in de Europese Unie (bron: Europese Gemeenschap, Commissie, *Statistiques de base de la Communauté - 29e édition*, Luxemburg, Office des publications officielles des Communautés européennes, 1993, 330; 1994, 294; 1995, 302).

	1990 (1.000 ton)	1991 (1.000 ton)	1992 (1.000 ton)
EUR 12	/	6.929,1	6.622,0
België	41,7	40,2	37,4
Denemarken	1.511,2	1.793,2	1.989,1
Duitsland	250,1	300,2	274,6
Frankrijk	/	882,0	719,3
Griekenland	/	153,2	168,9
Ierland	/	240,7	250,4
Italië	525,2	549,9	558,8
Luxemburg	-	-	-
Nederland	/	442,4	385,2
Portugal	321,9	330,3	295,7
Spanje	/	1357,7	1.151,7
VK	779,0	839,3	790,9

/: geen gegevens voorhanden

Uit de gegevens van Eurostat blijkt dat van de 12 EG-landen België de kleinste visserijactiviteiten kent (met uitzondering van Luxemburg dat geen visserijactiviteiten onderneemt). Na toetreding van Oostenrijk, Finland en Zweden tot de Europese Unie blijft België de kleinste visserijvangst hebben binnen de Unie (met uitzondering van Oostenrijk dat geen zeevisserij-

¹¹⁰⁶ FRANKEL, E., *Ocean Environmental Management. A Primer on the Role of the Oceans and How to Maintain their Contributions to Life on Earth*, Englewood Cliffs, New Jersey, Prentice Hall P T R, 1995, (381 p.), 16-31.

¹¹⁰⁷ OECD, *Review of Fisheries in OECD Member Countries*, Parijs, OECD, 1994, (337 p.), 7.

¹¹⁰⁸ Cijfers uit: EUROSTAT, *Statistiques de base de L'Union Européenne*, Luxemburg, Office des publications officielles des Communautés européennes, 1995, 302.

vangst heeft en slechts een zeer kleine visvangst heeft in de binnenwateren).

Alhoewel de bijdrage van de visserijactiviteiten in de Europese Unie tot de globale economie van de lidstaten vrij beperkt is (minder dan 1% in de meeste gevallen), zijn veel lokale gemeenschappen afhankelijk van de inkomsten van de visserij. In de Unie zijn er meer dan 300.000 voltijdse of deeltijdse vissers. Daarnaast zorgen de ondersteunende industrieën zoals visverwerkende nijverheid voor aanzienlijke werkgelegenheid¹¹⁰⁹. De werkgelegenheid in de visserijsector wordt in de Unie geschat op 1,3 miljoen, waarvan 289.000 direct tewerkgesteld als vissers¹¹¹⁰.

De Noordzee beslaat met haar totale oppervlakte van 575.000 km² ongeveer 0,004% van de totale wateroppervlakte¹¹¹¹. Ondanks deze kleine oppervlakte is de Noordzee een zeer vruchtbare zee. De visvangst in de totale Noordzee bedraagt 3% van de totale wereldvisvangst of jaarlijks ongeveer 2,5 miljoen ton. In de Noord- Oost Atlantische Oceaan bedraagt dit 10,5 miljoen ton (cijfers voor 1986)¹¹¹². In 1990 bedroegen de visvangsten (zonder vangst van schelp- en weekdieren) uit de Noordzee (zonder het Kanaal, het Skagerrak en het Kattegat) ongeveer 2,4 miljoen ton¹¹¹³.

Het aandeel van de verschillende kuststaten van de Noordzee in de Noordzeevervisserij is zeer uiteenlopend. Denemarken oefent de meeste visserijactiviteiten uit in de Noordzee. Samen met Noorwegen en het Verenigd Koninkrijk nemen zij meer dan 85% van de totale Noordzeevervisvangst voor hun rekening. België heeft van de Noordzeestaten de kleinste vangst (nog geen 1% van de totale Noordzeevervisserij)¹¹¹⁴. Dit blijkt uit volgende tabel inzake de Noordzee-vangst van vis, zonder schelp- en weekdieren in 1988 (vangst in de Noordzee, met uitzondering van het Kanaal, Skagerrak en Kattegat).

¹¹⁰⁹ The Union's Policies - Fisheries, INTERNET (<http://www.cec.lu/en/eupol/fish.html>), uitgeprint op 19 juni 1996.

¹¹¹⁰ COFFEY, C., Introduction to the Common Fisheries Policy: an Environmental Perspective, Londen, Institute for European Environmental Policy, 1995, (32 p.), 1.

¹¹¹¹ Dit is de oppervlakte overeenkomstig de definitie van de Noordzee door het Internationaal Hydrografisch Bureau: de zuidelijke grens van de Noordzee loopt door het Kanaal van Leathercote Point (51°10'NB) in Engeland tot de vuurtoren van Walde (1°55'OL) in Frankrijk. De noordwestelijke grens gaat van Dunnet Head (3°22'WL) in Schotland tot de Orcaden en de Shetland Eilanden, dan langs de 0°53' meridiaan tot 61°00'NB, en oostwaarts tot de Noorse kust. In het oosten vormt een lijn Lindesnes (58°07'NB) in Noorwegen tot Hantsholm (57°07'NB, 8°36'OL) in Denemarken de grens tussen de Noordzee en het Skagerrak (CUYVERS, L., o.c., 163).

¹¹¹² Zie: SYMES, D., 'North Sea Fisheries: Trends and Management Issues' in The North Sea: Perspectives on Regional Environmental Co-operation, FREESTONE, D. en IJLSTRA, T. (eds.), Londen, Graham & Trotman/Martinus Nijhoff, 1990, (271-287), 271.

¹¹¹³ NORTH SEA TASK FORCE, North Sea Quality Status Report 1993, Londen, Oslo and Paris Commissions, 1993, (132 p.), 13. Voortaan verwijzing als: NSQSR 1993.

¹¹¹⁴ SYMES, D., l.c., 275.

Tabel 9: Visvangst in de Noordzee per land (bron: NSQSR 1993, 14).

	Totale vangst (ton)	%
Denemarken	1.318.614	49,2
Noorwegen	641.488	23,9
Verenigd Koninkrijk	352.244	13,1
Nederland	199.940	7,5
Frankrijk	69.954	2,6
BRD	48.322	1,8
België	24.281	0,9
Andere	20.820	0,8
Zweden	5.042	0,2
Totaal	2.680.705	

Soorten

Er is enerzijds de op menselijke consumptie gerichte visserij en anderzijds de industriële visserij.

Bij de op menselijke consumptie gerichte visserij moeten twee soorten visserij worden onderscheiden: de pelagische visserij in de oppervlaktewateren en de demersale visserij op grotere diepten en op de zeebodem. De belangrijkste pelagische soorten zijn Haring en Makreel. De belangrijkste demersale soorten die worden bevestigd zijn de kabeljauwachtigen (Kabeljauw, Schelvis, Koolvis en Wijting). Andere demersale soorten zijn platvisen (Schol, Tong en Tarbot).

De industriële visserij concentreert zich ondermeer op Blauwe wijting, Zandspiering en Sprot. Deze vis wordt verwerkt tot vismeel en visolie die worden gebruikt als ingrediënten in veevoer en voer voor vis- en nertsfarms en huisdieren¹¹¹⁵.

1.1.2. Noordzee-visserij: België¹¹¹⁶

1.1.2.1. De Belgische vissersvloot

De Belgische vissersvloot bestaat enerzijds uit de zeevisserijvloot, samengesteld uit schepen die de visserij in zee uitoefenen vanuit Belgische kusthavens en anderzijds uit de Scheldevisserijvloot, samengesteld uit kleine boten waarmee uitsluitend wordt gevestigd op de Westerschelde. Hier komt enkel de zeevisserijvloot aan bod.

¹¹¹⁵ MACGARVIN, M., Het Greenpeace Boek. De Noordzee, Weert, M & P, 1990, (144 p.), 70-71.

¹¹¹⁶ Voor de gegevens over de Belgische zeevisserij, zie voornamelijk: WELVAERT, M., De Belgische Zeevisserij. Aanvoer en besomming 1994, Oostende, Dienst voor de Zeevisserij, 189 p. en zie ook de jaarverslagen van de voorgaande jaren. Voortaan verwijzing als: De Belgische Zeevisserij. Aanvoer en besomming 1994.

Scheepsklassen

Bij de zeevisserijvloot worden de vaartuigen ingedeeld in diverse scheepsklassen. Er worden 5 klassen onderscheiden (Klasse I tot en met V) met een verschillende brutotonnage. De gebieden waar deze schepen hun activiteit uitoefenen is verschillend naargelang de scheepsklasse.

Tabel 10: Indeling van de vissersvloot naar scheepsklasse (bron: Jaarverslag over de vissersvloot in 1994, Ministerie van Verkeer en Infrastructuur, Bestuur van de Maritieme Zaken en van de Scheepvaart, Hoofdwaterschoutsambt der Kust, (35 p.), 3 (voortaan afgekort als: Jaarverslag over de vissersvloot in 1994).

Scheepsklasse	Beviste gebieden
Klasse I tot 35 GT ¹¹¹⁷	Kustvisserij
Klasse II van 35 tot 70 GT	Zuidelijke Noordzee en Engels Kanaal
Klasse III van 70 tot 180 GT	Noordelijk gedeelte van de Noordzee, Engelse oostkust, Bristol Kanaal, Ierse Zee en Zuid-West kust van Ierland
Klasse IV van 180 tot 400 GT	Diepzeevisserij
Klasse V van 400 tot 1.000 GT	IJslandzee

Deze indeling beantwoordt voor een aantal klassen echter niet meer aan de huidige activiteiten. Voor de klassen IV en V zijn de belangrijkste visgebieden dezelfde geworden als de visgebieden van klasse III¹¹¹⁸.

De evolutie inzake de aantallen van de Belgische vaartuigen naargelang de scheepsklasse wordt weergegeven in volgende tabel¹¹¹⁹.

¹¹¹⁷ Gross tonnage.

¹¹¹⁸ VANTORRE, S., Economische evaluatie van de ontwikkelingen in de Belgische zeevisserij, Verhandeling voorgedragen tot het bekomen van de graad van licentiaat in de Economische Wetenschappen, Universiteit Gent, 1994, (122 p.), 44.

¹¹¹⁹ Gegevens voor 1994, cijfers voor 1995 waren nog niet beschikbaar.

Tabel 11: Evolutie van de Belgische vissersvloot naar scheepsklassen (1971¹¹²⁰ - 1994) (bron: Jaarverslag over de vissersvloot in 1994, 14).

	-35 GT	35-70 GT	70-180 GT	180-400 GT	400-1000 GT	Totaal
1971	65	90	134	10	3	302
1980	27	53	102	24	2	208
1990	19	59	73	48	2	201
1991	17	59	76	50	3	205
1992	15	52	63	49	3	182
1993	16	50	52	49	3	170
1994	16	45	53	49	3	166

Daar waar vroeger (jaren zeventig en tachtig) de vissersvloot voor ongeveer de helft bestond uit middenslagvaartuigen (Klasse III) en de andere helft grotendeels uit kleine vaartuigen (klasse I en II), is de situatie in de jaren negentig verschoven en vertegenwoordigen de kleine vaartuigen (klasse I en II), de middenslagvaartuigen (Klasse III) en de grote vaartuigen (Klasse IV en V) ongeveer elk een derde van de totale vissersvloot. Uit deze evolutie van de klassen schepen blijkt dus een verschuiving van kleinere naar grotere vaartuigen (achteruitgang van kleine kustvaartuigen en verschuiving van klasse III naar klasse IV vaartuigen)¹¹²¹.

Aantal vissersschepen, tonnage en drijfkracht

De omvang van de visserijvloot wordt gekenmerkt door het aantal schepen en door de vangstcapaciteit. Deze laatste wordt gemeten in drijfkracht of het motorvermogen (uitgedrukt in pk of in kW¹¹²²) en in tonnenmaat (brutotonnage of BT). Deze twee maatstaven worden tevens gebruikt binnen het kader van de EG-visserijbeleid. In het kader van de meerjarige oriëntatieprogramma's in het structuurbeleid (cf. *infra*), wordt de vermindering van de vissersvloot opgesteld aan de hand van motorvermogen en brutotonnage.

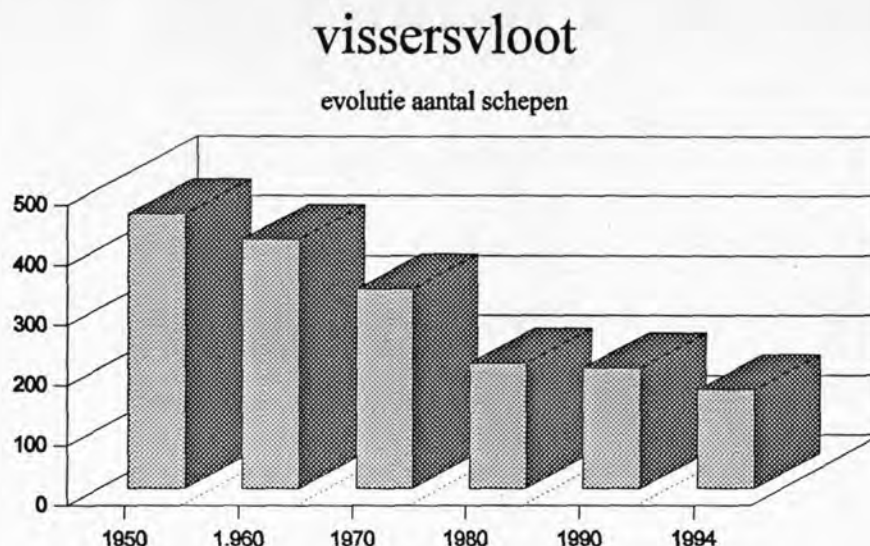
Aantal vaartuigen

De evolutie van het aantal vaartuigen blijkt uit volgende figuur.

¹¹²⁰ Voor deze tabel wordt gewerkt vanaf 1971 aangezien er voordien een andere indeling in klassen bestond.

¹¹²¹ Zie hierover: VANTORRE, S., *o.c.*, 44-46.

¹¹²² 1 pk = 0,7355 kW.

Figuur 2: evolutie Belgische vissersvloot

In 1994 beschikte de Belgische vissersvloot over een vlootcapaciteit van 169 vaartuigen, met een bruto-tonnage van 23.971 BT en een motorvermogen van 68.598 kW^{1123 1124}. In 1995 daalt dit aantal verder tot 155 vaartuigen met een brutotonnage van 23.031 BT en een motorvermogen van 65.964 kW¹¹²⁵.

De evolutie van de Belgische visserijvloot wordt gekenmerkt door een belangrijke daling van het aantal schepen. Tussen 1950 en 1980 is er een gedurende daling van het aantal vaartuigen. Het aantal vaartuigen stabiliseert rond de 200 vaartuigen in de jaren tachtig en begin jaren negentig. Vanaf 1992 is er opnieuw een belangrijke daling in het aantal vaartuigen tot het huidige aantal. De toename of afname van het aantal vaartuigen is de resultante van het uit de vaart nemen van vaartuigen en het in de vaart brengen van vaartuigen. Het onttrekken van vaartuigen aan de vloot kan verschillende oorzaken hebben. Een eerste is het schrappen van het vaartuig van de lijst van de Belgische vissersvloot door het slopen van het vaartuig, het overplaatsen naar de Scheldevloot of het inzetten van het vaartuig voor andere doeleinden. Voorts kan een vaartuig worden onttrokken aan de vloot door verkoop aan het buitenland of door

¹¹²³ De Belgische Zeevisserij. Aanvoer en besomming 1994, 8-11.

¹¹²⁴ Voor de gegevens van de vissersvloot in 1994 zijn verschillende cijfers terug te vinden. In het jaarverslag van de Dienst voor Zeevisserij (1994) is sprake van 169 vaartuigen met een tonnage van 23.971 BT en een kW van 68.598 ton. In de overzichtstabel wordt echter voor 1994 164 vaartuigen opgegeven met een brutotonnage van 23.807 BT (BRT + GT) motorvermogen van 67.965 kW. Dit verschil is het gevolg van het feit dat in het kader van het meerjarig oriëntatieprogramma 1992-1996 5 vaartuigen van de Schelde vissersvloot worden meegerekend bij de zeevisserijvloot. In het Jaarverslag over de vissersvloot van 1994 is sprake van 166 vaartuigen met een brutotonnage van 24.174 GT en een motorvermogen van 68.766 kW. (cf. Jaarverslag over de vissersvloot in 1994, Ministerie van Verkeer en Infrastructuur, Bestuur van de Maritieme Zaken en van de Scheepvaart, Hoofdwaterschoutsambt der Kust, (35 p.), 7, 15, 17).

¹¹²⁵ WELVAERT, M., De Belgische Zeevisserij. Aanvoer en besomming 1995, Oostende, Dienst voor de Zeevisserij, (186 p.), 11. Voortaan verwijzing als: De Belgische Zeevisserij. Aanvoer en besomming 1995.

verlies door schipbreuk. Uit de evolutie van het verlies van de vaartuigen uit de vloot blijkt dat schrapping de belangrijkste oorzaak is van het onttrekken van vaartuigen aan de vloot. Sinds 1980 zijn er twee piekperiodes in het schrappen van vaartuigen. Een eerste piek is de periode 1985-86 (resp. 14 en 13 vaartuigen onttrokken aan de vloot). De oorzaak hiervoor zijn de maatregelen waardoor vervangingsnieuwbouw financieel werd gestimuleerd, met als gevolg dat bestaande vaartuigen uit de vaart werden genomen en werden vervangen door nieuwbouw. In 1992-93 is er opnieuw een piek in het onttrekken van vaartuigen aan de vloot, ditmaal veroorzaakt door de beëindigingspremies voor het uit de vaart nemen van vaartuigen.

Het toevoegen aan de vloot kan het gevolg zijn van nieuwbouw, het onder Belgische vlag brengen van bestaande vaartuigen en het terug in de vaart nemen van uit de vaart genomen vaartuigen. Uit de evolutie van de toevoeging aan de vloot sinds de jaren tachtig blijkt dat toevoeging vrijwel uitsluitend gebeurt door nieuwbouw. Hierbij valt de periode 1985-1988 op als een piekperiode (in totaal 41 nieuwbouw vaartuigen). Deze was te wijten aan de stimuleringsmaatregelen voor nieuwbouw. Als gevolg van het EG-visserijbeleid waardoor structurele maatregelen werden voorgesteld teneinde de vangstcapaciteit te verminderen, nam de nieuwbouw opnieuw af¹¹²⁶. De EG-beheersmaatregelen, evenals door de wijzigingen bij het verlenen van scheepskrediet en het afhankelijk maken van de steun voor vervangingsnieuwbouw aan bepaalde voorwaarden, zorgden ervoor dat de bouw van nieuwe vissersvaartuigen zeer beperkt is¹¹²⁷ (vanaf 1992 nog jaarlijks 2 nieuwbouwvaartuigen).

Een overzicht van de nieuwbouw in de Belgische vissersvloot wordt gegeven in volgende tabel.

Tabel 12: Evolutie nieuwbouw (bron: De evolutie van de Belgische visserijsector in 1993, 9).

	Aantal	pk	BT
1960-1964	70	24.973	9.266
1965-1969	81	29.337	8.558
1970-1974	30	15.610	3.605
1975-1979	4	4.400	876
1980-1984	28	25.867	5.871
1985-1989	48	30.032	7.888
1990-1993	13	9.835	3.786

De Belgische visserijvloot is aldus gekenmerkt door een belangrijke numerieke daling. De belangrijkste kentering in de vloot deed zich voor vanaf 1992. Van belang is te weten in welk segment van de vloot zich deze wijzigingen hebben voltrokken. In 1992 daalde de vissersvloot in vergelijking met het voorgaande jaar met 23 eenheden (van 205 in 1991 naar 182 in 1992). Er werden 25 vaartuigen aan de vloot onttrokken. Daarvan werden 23 vaartuigen van de lijst geschrapt en 2 vaartuigen werden verkocht aan het buitenland. Van de 23 schepen die werden

¹¹²⁶ Zie: VANTORRE, S., o.c., 33-42.

¹¹²⁷ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN. BIJZONDERE RAADGEVENDE COMMISSIE VOOR DE VISSERIJ, De evolutie van de Belgische visserijsector in 1993, 1994, Oostende, (59 p.), 9. (voortaan afgekort als: De evolutie van de Belgische visserijsector in 1993).

geschrapt waren er 13 boomkorvaartuigen waarvan het grootste gedeelte vooral actief was in de kustzone. De overige waren 9 zijtrawlers waarvan 1 de IJslandzeevervisserij beoefende. Van deze 23 schepen werden 20 schepen gesloopt, 1 schip kwam in de Scheldevloot terecht en 2 schepen kregen een andere bestemming. Twee schepen werden vervangen door nieuwbouwvaartuigen (boomkorvaartuigen)¹¹²⁸. In 1993 daalde de vissersvloot ten opzichte van het vorig jaar met 12 eenheden tot 170 eenheden. De daling is het gevolg van het schrappen van 14 vaartuigen (met behulp van beëindigingspremies van de overheid) en door verkoop van een jong groot boomkorvaartuig aan het Verenigd Koninkrijk. Van de vaartuigen die werden geschrapt waren er 8 zijtrawlers waarvan 1 de IJslandvisserij beoefende en 6 boomkorvaartuigen waarvan er 3 vooral actief waren in de kustzone. De vloot werd verrijkt met 2 nieuwbouwschepen (vervangingsnieuwbouw) en twee vaartuigen die werden overgeheveld van de Schelde vloot naar de zeevisserijvloot. Van de 170 vaartuigen waren er in 1993 81 schepen die in de kustwateren vissen (80 boomkorschepen en 1 staande want), 78 in de gemeenschapswateren (70 boomkor en 18 bordenvisserij) en 1 schip dat aan IJslandvisserij doet¹¹²⁹. In 1994 bestond de vlootcapaciteit uit 169 vaartuigen. Ten opzichte van het vorige jaar werden 7 eenheden uit de vloot onttrokken (5 werden uitgevoerd of kregen een niet-visserij-bestemming en 2 werden geschrapt). Er werden 2 nieuwbouwvaartuigen aan de vloot toegevoegd (vervangingsnieuwbouw) en er werden 4 vaartuigen van de Scheldevloot overgeheveld naar de zeevisserijvloot. Door een beslissing van de EG-Commissie in 1995 werden de 5 bestaande segmenten van de Belgische vissersvloot teruggebracht tot twee segmenten: met name de staande want vissersvaartuigen en de boomkorvaartuigen kust- en gemeenschapswateren werden teruggebracht tot een segment boomkorvaartuigen. Het overblijvende IJslandvaartuig werd overgebracht naar de categorie demersale trawlers. In 1994 bestond het segment staande want/boomkor uit 150 vaartuigen en het segment demersale trawlers uit 19 vaartuigen.

Uit voorgaande blijkt dat gedurende de laatste jaren vooral het segment van de kleinere boomkorvaartuigen die actief zijn in de kustzone uit de visservloot zijn verdwenen. Voorts is het volledige segment van de IJslandvisserij uit de Belgische visserijvloot verdwenen.

Tonnenmaat en motorvermogen

De visserijcapaciteit van een vloot wordt niet alleen bepaald door het aantal vaartuigen maar vooral door het motorvermogen en de tonnenmaat. De evolutie in de tonnenmaat bij de Belgische zeevisserijvloot vertoont vanaf 1980 een vrijwel gedurende stijging tot 1991 (met een kleine inzinking in 1986). Vanaf 1992 doet zich een daling voor in de brutotonnage. Het motorvermogen van de Belgische vissersvloot kent eveneens een belangrijke stijging tot in 1991 en daalt opnieuw vanaf 1992.

De evolutie van de Belgische zeevisserijvloot (aantal schepen) en de evolutie van de brutotonnage en het motorvermogen over de periode 1950 - 1994 blijkt uit volgende tabel.

¹¹²⁸ De Belgische Zeevisserij. Aanvoer en besomming 1992, 7.

¹¹²⁹ De Belgische Zeevisserij. Aanvoer en besomming 1993, 8-9.

Tabel 13: Evolutie van de Belgische vissersvloot naar aantal vaartuigen, tonnenmaat en motorvermogen (bron: De Belgische Zeevisserij. Aanvoer en besomming 1995, 11).

	Aantal vaartuigen	Motorvermogen (in kW)	Brutotonnage ¹¹³⁰
1950	457	44.426	26.341
1960	415	55.481	28.999
1970	332	74.160	31.185
1980	208	62.915	21.122
1990	201	77.102	25.489
1991	205	79.758	27.089
1992	182	73.911	25.375
1993	170	69.900	24.156
1994	169	68.598	23.971
1995	155	65.964	23.031

Uit het overzicht van het aantal vaartuigen en de bruto-tonnage en het motorvermogen in de periode 1980-1991 blijkt dat bij een nagenoeg zelfde aantal vaartuigen, de tonnenmaat en het motorvermogen is gestegen. Het gemiddelde motorvermogen en tonnenmaat per vaartuig is aldus gestegen (vergelijk: gemiddelde van een vaartuig in 1980 bedroeg 302 kW en 102 BT. In 1991 was dit gemiddelde per vaartuig 389 kW en 132 BT). De wijziging in de vangstcapaciteit wordt veroorzaakt door verandering aan bestaande vaartuigen of door het toevoegen van andere vaartuigen aan de vloot. De stijging van de vangstcapaciteit gedurende de periode 1980-1991 was hoofdzakelijk te wijten aan het hoog aantal nieuwbouwvaartuigen die in de vloot werden gebracht, waarvan de capaciteit zowel wat tonnenmaat als motorvermogen betreft, relatief veel hoger was dan van de vaartuigen die uit de vaart werden genomen.

De daling in de vangstcapaciteit in zowel motorvermogen als tonnenmaat sinds 1992 is hoofdzakelijk te wijten aan de vaartuigen die uit de vloot werden onttrokken en die slechts in geringe mate werden vervangen door nieuwbouw. Ondanks de daling in vangstcapaciteit is het gemiddelde motorvermogen als tonnenmaat per vaartuig verder gestegen sinds 1992 (gemiddelde per vaartuig in 1994: 414 kW en 145 BT). De reden hiervoor is dat de vaartuigen die de laatste jaren uit de vaart werden genomen relatief kleine eenheden zijn¹¹³¹.

De huidige vangstcapaciteit van de Belgische vissersvloot heeft aldus bijna het peil bereikt dat wordt vooropgesteld in het derde meerjarig oriëntatieprogramma (MOP III). De einddoelstellingen van het meerjarig oriëntatieprogramma zijn om tegen het einde van 1996 een capaciteit van 20.914 BT te bereiken en een motorvermogen van 67.857 kW. De einddoelstellingen voor het motorvermogen zijn dus reeds bereikt in 1995. Om de einddoelstellingen voor de brutotonnage te bereiken zou normaal gezien nog een 10% moeten worden afgebouwd. De einddoelstellingen voor de brutotonnage zijn echter nog uitgedrukt in BRT en moeten nog worden omgezet in GT. Vermits een eenheid GT kleiner is dan een eenheid BRT zal de omrekening

¹¹³⁰ Bij vergelijking van de brutotonnage over de verschillende jaren dient opgemerkt dat de meeteenheid van de brutotonnage werd gewijzigd: deze werd oorspronkelijk uitgedrukt in bruto register ton (BRT). Nu wordt voor de meeste vaartuigen gebruik gemaakt van de kleinere eenheid gross tonnage (GT).

¹¹³¹ Zie: VANTORRE, S., o.c., 42-44.

resulteren in een verhoging van de doelstelling in GT¹¹³². Aangezien de einddoelstellingen zoals bepaald in het MOP III aanvaard werden door de Commissie als een minimumleefbaarheidsdrempel voor de Belgische vissersvloot, is slechts nog een geringe inkrimping van de vloot als gevolg van structurele maatregelen te verwachten.

Bij de indeling van de Belgische vissersvloot over de **thuishavens** blijkt naar aantal vaartuigen, Zeebrugge de belangrijkste thuishaven, gevolgd door Oostende, Nieuwpoort en in mindere mate Blankenberge. Ingedeeld over de diverse havens, telde de haven van Zeebrugge in 1994 91 eenheden, Oostende 47, Nieuwpoort 24, Blankenberge 2¹¹³³. Ook naar tonnenmaat en drijfkracht is Zeebrugge de belangrijkste thuishaven en vertegenwoordigt meer dan 66% van de huidige vloot. Oostende vertegenwoordigt ongeveer 20% en Nieuwpoort ongeveer 8%¹¹³⁴.

Over de **ouderdom van de vloot** kan het volgende worden opgemerkt: in 1994 waren er volgens het Jaarverslag van de vissersvloot van de 166 vaartuigen 138 of 83,13 % van de motoren minder dan 25 jaar oud en 28 of 16,87 % van de motoren meer dan 25 jaar oud. De gemiddelde ouderdom van de scheepsmotoren bedroeg in 1994 11 jaar en 5 maanden¹¹³⁵. Bij de scheepsrompen zijn er 94 of 56,63 % minder dan 25 jaar oud en 72 of 43,37 % meer dan 25 jaar oud. In 1994 bedroeg de gemiddelde leeftijd van de casco's 19 jaar en 11 maanden. De grotere vaartuigen (meer dan 180 GT) zijn gemiddeld veel jonger, met name 12 jaar¹¹³⁶.

1.1.2.2. Aanvoer in de Belgische zeevisserij

De totale aanvoer door Belgische vissersschepen (in eigen en buitenlandse havens) bedroeg in 1994 30.234 ton, wat opnieuw een daling betekende ten opzichte van de aanvoer van het voorgaande jaar¹¹³⁷. Uit de evolutie van de aanvoer door de Belgische vissersvloot (eigen en buitenlandse havens) blijkt dat er, ondanks enkele schommelingen, over de grote lijn een gedurende daling in de aanvoer is sinds 1950. In 1995 is er ten opzichte van het vorig jaar een lichte stijging in de aanvoer tot 31.102 ton¹¹³⁸.

Volgende tabel geeft een overzicht van de aanvoer in eigen en vreemde havens voor de periode

¹¹³² De Belgische Zeevisserij. Aanvoer en besomming 1994, 8.

¹¹³³ De Belgische Zeevisserij. Aanvoer en besomming 1994, 9.

¹¹³⁴ VANTORRE, S., o.c., 47-48. Voor de evolutie van de vloot naar de verschillende thuishavens en voornamelijk de evolutie in Zeebrugge en Oostende, zie Ibid., 45-51.

¹¹³⁵ Jaarverslag over de vissersvloot 1994, 19. Zie ook: De Belgische Zeevisserij. Aanvoer en besomming 1994, 11.

¹¹³⁶ Jaarverslag over de vissersvloot 1994, 20. Zie ook: De Belgische Zeevisserij. Aanvoer en besomming 1994, 11.

¹¹³⁷ De Belgische Zeevisserij. Aanvoer en besomming 1994, 12.

¹¹³⁸ De Belgische Zeevisserij. Aanvoer en besomming 1995, 13.

1950-1995.

Tabel 14: Evolutie van de aanvoer (bron: *De Belgische Zeevisserij. Aanvoer en besomming 1995*, 13).

Jaar	Belgische havens (ton)	Vreemde havens (ton)	Totaal (ton)
1950	53.180	668	53.848
1960	47.569	7.628	55.197
1970	46.392	236	46.620
1980	32.763	7.366	40.129
1985	35.556	4.386	39.942
1986	31.317	3.662	34.979
1987	32.079	3.829	35.908
1988	32.211	4.959	37.170
1989	30.297	4.952	35.249
1990	30.769	6.772	37.541
1991	28.182	8.072	36.254
1992	24.679	8.676	33.355
1993	22.897	9.353	32.250
1994	21.371	8.863	30.234
1995	20.519	10.583	31.102

Aanvoer in eigen havens

De aanvoer in eigen havens vertoont een gedurige daling over de periode 1950-1994, mits enkele uitzonderingen. Indien naar de evolutie op langere termijn wordt gekeken, kan worden vastgesteld dat in de jaren zestig de vangsten schommelden tussen de 45.000 en 50.000 ton. Vanaf het midden van de jaren zeventig daalt de aanvoer in eigen havens beneden de 40.000 ton. Gedurende de jaren tachtig schommelde de aanvoer tussen de 30.000 en 32.000 ton om tenslotte tot een dieptepunt te zakken in 1991 beneden de 30.000 ton. Deze daling zette zich voort in tot in 1995.

Volgens de Bijzondere Raadgevende Commissie voor de visserij liggen de oorzaken van deze kwantitatieve teruggang bij de internationale vangstbeperkingen en in het bijzonder de door de EG opgelegde quota, voornamelijk voor Tong en Schol¹¹³⁹.

De drie belangrijkste vissershavens naar aanvoer in België zijn, in volgorde van belangrijkheid, Zeebrugge, Oostende en Nieuwpoort. In 1994 bedroeg de aanvoer in Zeebrugge 12.461 ton, in Oostende 7.819 ton en in Nieuwpoort 1.091 ton.

De daling van de aanvoer in de Belgische havens van de laatste jaren deed zich voor in de drie havens. In 1994 was er slechts een lichte stijging van de aanvoer in Oostende en Nieuwpoort. Over een langere termijn is vooral de daling van de aanvoer in de Oostendse haven het meest opvallend. Tot halfweg de jaren tachtig was de Oostendse havens de belangrijkste aanvoerhaven. De oorzaak voor de serieuze daling in de aanvoer is te wijten aan het wegvallen van de

¹¹³⁹ *De evolutie van de Belgische visserijsector in 1993*, 11.

haringvisserij en de IJslandvisserij. Andere oorzaken zijn de slechte toestand van de rondvisbestanden zoals Kabeljauw, het toenemende belang van vreemde havens en het feit dat de Oostende vissersvloot aanzienlijk is gedaald. Zoals reeds vroeger bleek, was ook de vervangingsnieuwbouw in Oostende veel kleiner dan in Zeebrugge¹¹⁴⁰.

Volgende tabel geeft een overzicht van de aanvoer in deze drie Belgische havens voor de periode 1985-1994.

Tabel 15: Aanvoer in Belgische havens (bron: *De Belgische Zeevisserij. Aanvoer en besomming 1994*, 15).

	Aanvoer (ton)		
	Zeebrugge	Oostende	Nieuwpoort
1985	17.758	16.523	1.276
1986	15.919	14.049	1.349
1987	16.263	13.789	2.027
1988	17.888	12.200	2.123
1989	17.074	11.500	1.724
1990	17.464	11.744	1.561
1991	16.553	10.421	1.208
1992	15.269	8.229	1.181
1993	14.233	7.653	1.011
1994	12.461	7.819	1.091

Aanvoer in vreemde havens

In 1994 bedroeg de aanvoer in buitenlandse havens door Belgische vissersvaartuigen 8.863 ton. In tegenstelling tot de vrijwel gedurende daling van de aanvoer in eigen havens, was er sinds het einde van de jaren tachtig een stijging van de aanvoer in buitenlandse havens. In 1994 kwam er aan deze stijgende lijn een einde en verminderde ook de buitenlandse aanvoer. Het aandeel van de aanvoer in buitenlandse havens ten opzichte van de totale aanvoer bedroeg niettemin bijna 30 % ¹¹⁴¹ (in 1990 was dit maar 18%). In 1995 was er opnieuw een stijging van de aanvoer in buitenlandse havens, en bedroeg 10.583 ton.

Het grootste gedeelte (ongeveer drie vierden) van de aanvoer in vreemde havens gaat naar Nederlandse havens. In 1994 was het aandeel voor de Nederlandse havens al gestegen tot 79% van de buitenlandse aanvoer. Voorts wordt ook vis aangeland in het Verenigd Koninkrijk, in Deense en Franse havens en in mindere mate in IJsland en Ierland.

Volgende tabel geeft een overzicht van het aanbod door Belgische vissersvaartuigen in vreemde havens voor de periode 1986-1994.

¹¹⁴⁰ *De Belgische Zeevisserij. Aanvoer en besomming 1994*, 14-16.

¹¹⁴¹ *De Belgische Zeevisserij. Aanvoer en besomming 1994*, 17.

Tabel 16: Aanvoer in buitenlandse havens (bron: De Belgische Zeevisserij. Aanvoer en besomming 1991, 14; 1993, 17; 1994, 18).

	V.K.	Nederland	Frankrijk	Dene- marken	IJsland	Ierland	Totaal
1986	703	229	186	2.544	-	-	3.662
1987	614	337	227	2.651	-	-	3.829
1988	761	1.148	236	2.814	-	-	4.959
1989	480	1.460	136	2.876	-	-	4.952
1990	437	3.902	70	2.363	-	-	6.772
1991	277	6.009	-	1.789	-	-	8.072
1992	163	6.279	-	2.226	8	-	8.676
1993	808	7.293	-	1.252	-	-	9.353
1994	867	6.999	155	747	21	74	8.863

Het markten in vreemde havens wordt in de hand gewerkt door de nabijheid van de visgronden, de meer flexibele administratieve- en marktmechanismen en door de behoefte het aantal visdagen op te voeren nu het aantal zee- of vaardagen per jaar van overheidswege beperkt is geworden¹¹⁴². Kostenoverwegingen zoals hogere prijzen voor vissoorten of gunstige buitenlandse valuta kunnen ook een verklaring vormen¹¹⁴³. Het grote aandeel van de Nederlandse havens in de aanvoer naar buitenlandse havens kan worden verklaard door het feit dat verschillende schepen, die onder Belgische vlag varen en op Belgische quota vissen, toebehoren aan een Nederlandse eigenaar. Deze vaartuigen verkopen hun vangst systematisch in Nederlandse havens, wat de stijging van de directe aanvoer naar Nederlandse havens sinds 1990 grotendeels verklaart. Volgens het Jaarverslag van de Dienst voor Zeevisserij zouden er een 27-tal Belgische vissersvaartuigen toebehoren aan Nederlandse eigenaars. Daarvan zijn er 15 die slechts de Belgische havens aanlopen om aan de wettelijke bepalingen te voldoen en 2.912 ton in Nederland vermarkten. Dit verklaart 42 % van de Belgische aanvoer in Nederland.

De vermindering van de aanvoer in Deense havens van de laatste twee jaar heeft te maken met de verminderde scholstock¹¹⁴⁴.

Aanvoer volgens soort

Er zijn drie categorieën te onderscheiden in de soorten die worden aangevoerd: bodemvis, pelagische vis en schaal- en weekdieren.

Het belangrijkste in de Belgische zeevisserij is de vangst op bodemvis of demersale vis (rond- en platvis). Zo bedroeg in 1993 het aandeel van de bodemvis in de totale vangsten nog 92,4%

¹¹⁴² CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN. BIJZONDERE RAADGEVENDE COMMISSIE VOOR DE VISSERIJ, De evolutie van de Belgische visserijsector in 1991, 1992, Oostende, (43 p.), 10. (voortaan afgekort als: De evolutie van de Belgische visserijsector in 1991); De evolutie van de Belgische visserijsector in 1993, 12.

¹¹⁴³ VANTORRE, S., o.c., 76.

¹¹⁴⁴ De Belgische Zeevisserij. Aanvoer en besomming 1994, 17.

1145

De belangrijkste soort naar hoeveelheid die wordt gevangen door de Belgische zeevisserijvloot is Schol (platvis): dit vertegenwoordigt 33 % van de totale aanvoer¹¹⁴⁶ (in 1991 bedroeg dit zelfs 47% van het globale visserijproductievolume). De andere belangrijkste soorten zijn achtereenvolgens Tong (platvis) en Kabeljauw (rondvis).

De visserij op pelagische soorten maakt slechts een klein deel uit van de totale aanvoer (in 1993 1% van de vangst). De redenen hiervoor liggen bij de lage prijzen van deze vissoorten. De pelagische visserij was reeds in de jaren zestig teruggelopen en daalde verder als gevolg van het invoeren van vangstquota en het instellen van een vangstverbod op Noordzeeharing in de jaren 1977-80. Het terug openstellen van de haringvisserij zorgde voor het aanvoeren van grote vangsten, maar eveneens voor een oververzadiging van de internationale markt en prijsdalingen, waardoor vissers zich op andere en meer winstgevende visserijen richtten¹¹⁴⁷.

De aanvoer van schelp- en weekdieren bedroeg in 1993 6,5% van de totale aanvoer¹¹⁴⁸.

Volgende tabel geeft een overzicht van de aanvoer van de belangrijkste soorten in zowel Belgische als vreemde havens voor 1993 en 1994. Zowel in eigen havens als in buitenlandse havens zijn de belangrijkste aangevoerde soorten Schol, Tong en Kabeljauw.

¹¹⁴⁵ De evolutie van de Belgische visserijsector in 1993, 13.

¹¹⁴⁶ De Belgische Zeevisserij. Aanvoer en besomming 1994, 19.

¹¹⁴⁷ De evolutie van de Belgische visserijsector in 1993, 16.

¹¹⁴⁸ De evolutie van de Belgische visserijsector in 1993, 16.

Tabel 17: Aanvoer volgens soort (bron: *De Belgische Zeevisserij. Aanvoer en besomming 1994*, 20).

	Belgische havens (in ton)		Vreemde havens (in ton)		Totaal (in ton)	
	1993	1994	1993	1994	1993	1994
Schelvis	447	298	261	301	708	599
Kabeljauw	2.544	2.084	1.140	978	3.684	3.062
Koolvis	134	37	55	125	189	162
Wijting	891	815	227	448	1.118	1.263
Pollak	69	99	24	24	93	123
Leng	127	127	15	19	142	146
Heek	59	54	39	36	98	90
Steenbolk	368	333	14	6	382	339
Schol	7.521	6.324	4.646	3.579	12.167	9.903
Bot	159	154	44	59	203	213
Schar	532	467	102	75	634	542
Tong	4.129	4.373	853	1.059	4.982	5.432
Tarbot	342	334	115	123	457	457
Griet	335	307	70	54	405	361
Tongschar	575	623	101	53	676	676
Schartong	52	102	8	23	60	125
Rog	1.338	1.221	25	28	1.362	1.249
Rode poon	202	269	7	11	209	280
Grauwe poon	98	70	27	9	125	79
Engelse poon	111	115	2	5	113	120
Zeeewolf	70	68	82	68	152	136
Zeeduivel	216	351	125	198	341	549
Roodbaars	85	6	39	53	124	59
Hondshaai	288	379	-	-	288	379
andere demersale soorten	327	326	767	812	1.094	1.138
Haring	57	144	1	1	58	145
Makreel	14	42	179	311	193	353
andere pelagische soorten	6	12	79	66	85	78
Garnaal	520	661	265	318	785	979
Langoestines	465	349	3	1	468	350
Noordzeekrab	97	94	13	5	110	99
andere schaaldieren	1	0	9	3	10	3
St.-Jacobsschelp	114	160	-	3	114	163
Soorten Inktvis	315	380	12	5	327	385
Wulk	250	163	1	1	251	164
andere weekdieren	40	30	3	3	43	33
Totaal	22.897	21.371	9.353	8.863	32.250	30.234

Aanvoerwaarde

De besomming van de zeevisserij is de opbrengst van de door het schip gevangen en in de openbare afslag verkochte visserijproducten (verhandelde en niet-verhandelde waarde). Met niet-verhandelde waarde wordt bedoeld de waarde die de reder krijgt voor de afgekeurde en de opgehouden vis. Afgekeurde vis is de hoeveelheid vis die niet voor menselijke consumptie geschikt wordt geacht en tegen een bepaalde vergoeding uit de markt wordt genomen. Opgehouden vis is de hoeveelheid vis die door het niet bereiken van een door de EG bepaalde

minimumprijs (ophoudprijs) uit de markt wordt genomen. De reder ontvangt hiervoor een vergoeding¹¹⁴⁹.

De globale aanvoerwaarde (eigen en vreemde havens) bedroeg in 1994 2,9 miljard en zakte daarmee voor het eerst in bijna 10 jaar onder de drie miljard. Hiermee werd de dalende trend van de laatste jaren voortgezet. Deze daling deed zich zowel voor in eigen havens als in buitenlandse havens.

In **eigen havens** is er een gedurige daling van de aanvoerwaarde sinds 1990. Op enkele uitzonderingen na doet deze daling in aanvoerwaarde zich voor in de drie havens. In 1994 was er in de Oostendse haven een zeker herstel in aanvoerwaarde. Naar aanvoerwaarde is Zeebrugge de belangrijkste haven (in 1994 bedroeg de aanvoerwaarde 1.332,9 miljoen BF), gevolgd door Oostende (802,4 miljoen BF) en Nieuwpoort (100,3 miljoen BF)¹¹⁵⁰.

In tegenstelling tot in de eigen havens doet zich in de **vreemde havens** een stijging voor van de aanvoerwaarde sinds 1990. In 1994 neemt de aanvoerwaarde opnieuw af. De aanvoerwaarde in buitenlandse havens van door Belgische vissersvaartuigen aangevoerde vis bedraagt niettemin nog 25% van de totale aanvoerwaarde¹¹⁵¹. De toename van de laatste jaren is hoofdzakelijk toe te schrijven aan de stijging in de Nederlandse havens. In 1994 was meer dan 80% van de totale aanvoerwaarde in buitenlandse havens in Nederlandse havens verwezenlijkt. In 1994 is er lichte daling van de aanvoerwaarde in Nederlandse havens (tot 621 miljoen BF). 39 % daarvan werd verwezenlijkt door de 15 vaartuigen die systematisch hun vangsten in Nederlandse havens aanvoeren. De andere belangrijke buitenlandse havens naar aanvoerwaarde zijn het Verenigd Koninkrijk (in 1994 een aanvoerwaarde van 66 miljoen BF) en Denemarken (53,7 miljoen BF)¹¹⁵².

Volgende tabel geeft een overzicht voor de laatste jaren van zowel aanvoer als aanvoerwaarde van de Belgische visaanvoer en dit zowel in eigen havens als in vreemde havens.

¹¹⁴⁹ Uitkomsten van de Belgische Zeevisserij 1991, Oostende, Ministerie van Landbouw. Bestuur der Economische Diensten. Dienst voor de Zeevisserij, (37 p.), 4.

¹¹⁵⁰ De Belgische Zeevisserij. Aanvoer en besomming 1994, 29-30.

¹¹⁵¹ De Belgische Zeevisserij. Aanvoer en besomming 1994, 31.

¹¹⁵² De Belgische Zeevisserij. Aanvoer en besomming 1994, 31-32.

Tabel 18: Aanvoer en aanvoerwaarde (bron: De evolutie van de Belgische visserijsector in 1991, 11 en De Belgische Zeevisserij. Aanvoer en besomming 1994, 13 en 28).

	Aanvoer (ton)	Aanvoerwaarde (miljoen. BF)
1950	53.848	429
1960	55.197	613
1970	46.620	932
1980	40.129	1.917
1985	39.942	3.140
1986	34.979	3.322
1987	35.908	3.504
1988	37.170	3.213
1989	35.249	3.396
1990	37.541	3.553
1991	36.254	3.821
1992	33.355	3.135
1993	32.250	3.084
1994	30.234	2.996

De evolutie van de aanvoerwaarde kan echter slechts worden afgeleid indien rekening wordt gehouden met de muntontwaarding. Volgende tabel geeft de evolutie van de aanvoerwaarde sinds 1950 in nominale en reële waarde. Hieruit blijkt een daling van de aanvoerwaarde over de laatste 10 jaar met 15%¹¹⁵³.

Tabel 19: Evolutie aanvoerwaarde in nominale en reële waarde (bron: De Belgische Zeevisserij. Aanvoer en besomming 1994, 28).

	Belgische havens	Vreemde havens	Totaal	Totaal in reële termen (franken 1950)
1950	422.323	6.210	428.533	428.533
1960	535.933	77.471	613.404	506.945
1970	925.659	6.101	931.760	572.334
1980	1.650.571	266.611	1.917.182	578.510
1985	2.863.207	276.647	3.139.854	673.600
1986	3.097.220	225.161	3.322.381	702.659
1987	3.237.931	266.306	3.504.237	731.299
1988	2.883.131	330.308	3.213.439	663.112
1989	3.044.796	350.800	3.395.596	679.425
1990	2.977.020	576.183	3.553.203	687.225
1991	2.977.758	843.236	3.820.994	716.016
1992	2.379.924	755.224	3.135.148	573.582
1993	2.285.850	798.539	3.084.389	549.154
1994	2.235.523	760.348	2.995.871	521.024

Wat de **aanvoerwaarde per soort** betreft, is de aanvoerwaarde van de bodemvis het grootst en vooral van de platvissen Tong en Schol. De belangrijkste soort qua aanvoerwaarde is Tong

¹¹⁵³ De Belgische Zeevisserij. Aanvoer en besomming 1994, 27.

(besomming van 1.209,8 miljoen BF in 1994). Op de tweede plaats komt Schol (aanvoerwaarde van 579,4 miljoen BF). Nadien volgt Kabeljauw met een aanvoerwaarde van 210,6 miljoen BF en Tarbot met een waarde van 143,8 miljoen BF. Van de schaal- en weekdieren hebben Garnaal en langoestines de belangrijkste aanvoerwaarde (resp. 115,9 miljoen BF en 67 miljoen BF in 1994). In eigen havens vertegenwoordigden de omzet van Tong en Schol 61% van de besomming (989,3 miljoen BF en 372,2 miljoen BF in 1994). Ook in buitenlandse havens zijn Tong en Schol de belangrijkste soorten qua aanvoerwaarde. 36% van de totale aanvoerwaarde van Schol wordt verwezenlijkt in buitenlandse havens. Het grootste deel van de aanvoerwaarde in de buitenlandse havens wordt verwezenlijkt in Nederland. Voor Tong is dit zelfs voor 92% van de totale tongbesomming in buitenlandse havens ¹¹⁵⁴.

De belangrijkste **aanvoerwaarde per visserij** wordt verwezenlijkt door de boomkorvisserij (1.916,2 miljoen BF in 1994), waarbij de visserij op Tong, Schol, Tarbot en Griet de belangrijkste vissoorten waren. Voor Tong wordt 97% van de totale aanvoerwaarde verwezenlijkt door de boomkorvisserij. Voor Schol is dit 94%. Ook voor andere vissoorten is de belangrijkste visserij de boomkorvisserij, met uitzondering van de visserij op schaaldieren (belangrijkste aanvoerwaarde wordt verwezenlijkt door de garnalvisserij en de kreeftenvisserij) en de pelagische visserij. De aanvoerwaarde bij de andere visserijen bedroeg in 1994 bij de kreeftenvisserij 106,7 miljoen BF, gevolgd door de bordenvisserij (106,2 miljoen BF, waarbij de belangrijkste soort Kabeljauw is) en de garnalvisserij (91,3 miljoen BF) ¹¹⁵⁵.

In 1994 bedroeg de **hoeveelheid opgehouden vis** 685 ton. Dit bedraagt 3,2 van de in België aangevoerde hoeveelheid ¹¹⁵⁶. Het betreft bepaalde vissoorten die bij de consument minder in trek zijn of die tijdelijk een te grote aanvoer kenden ¹¹⁵⁷. In 1994 betrof dit hoofdzakelijk een gedeelte van de aangevoerde Wijting (217,4 ton of 26,7 % van de totale aanvoer), pelagische soorten (Haring en Makreel) (102,5 ton of 51,7% van de totale aanvoer) en Schelvis (93,2 ton of 31,3%).

Er werden in 1994 eveneens bijna 3 ton visserijproducten **ongeschikt** geacht voor menselijke consumptie. De helft daarvan bestond uit Rog (1.541 kg) en een ander belangrijk deel uit schaal- en weekdieren, andere dan Garnaal (905 kg) ¹¹⁵⁸.

Prijzen

In 1994 bedroeg de gemiddelde prijs (BF/kg) in Belgische en buitenlandse havens 99,1 BF. In Belgische havens was er een stijging van de gemiddelde prijs met 5% (104,6 BF) ten opzichte

¹¹⁵⁴ De Belgische Zeevisserij. Aanvoer en besomming 1994, 33-35.

¹¹⁵⁵ De Belgische Zeevisserij. Aanvoer en besomming 1994, 35-36.

¹¹⁵⁶ De Belgische Zeevisserij. Aanvoer en besomming 1994, 58

¹¹⁵⁷ De evolutie van de Belgische visserijsector in 1993, 17.

¹¹⁵⁸ De Belgische Zeevisserij. Aanvoer en besomming 1994, 58-60.

van 1993. Deze toename was voor een groot deel te danken aan het belangrijker aandeel dure soorten bij de aanvoer zoals Tong. In buitenlandse havens stagneerde de prijs.

Volgende tabel geeft een overzicht van de gemiddelde prijzen in Belgische en buitenlandse havens in nominale waarde en reële waarde. Het algemeen prijsgemiddelde in de buitenlandse havens ligt lager dan dat van in eigen havens. De reden ligt bij de verschillende samenstelling van het aanvoerpakket (meer goedkope vissoorten in buitenlandse havens)¹¹⁵⁹.

Tabel 20: Evolutie van de gemiddelde prijzen (bron: *De Belgische Zeevisserij. Aanvoer en besomming 1994*, 45).

	Gemiddelde prijzen (BF/kg)			Gemiddelde prijzen in reële waarde (franken 1950)		
	Belgische havens	Vreemde havens	Totaal	Belgische havens	Vreemde havens	Totaal
1950	7,9	9,3	8,0	7,9	9,3	8,0
1960	11,3	10,2	11,1	9,3	8,4	9,2
1970	20,0	25,9	20,0	12,3	15,9	12,3
1980	50,4	36,2	47,8	15,2	10,9	14,4
1990	96,8	85,1	94,7	18,7	15,5	18,3
1991	105,7	104,5	105,4	19,8	19,6	19,8
1992	96,4	87,1	94,0	17,6	15,9	17,2
1993	99,8	85,4	95,6	17,8	15,2	17,0
1994	104,6	85,8	99,1	18,2	14,9	17,2

In eigen havens waren de belangrijkste soorten naar prijs in 1994 achtereenvolgens Tarbot (304,7 BF/kg), Zeeduivel (228,7 BF/kg), Tong (226,2 BF/kg) en Griet (221,2 BF/kg). Bij de schaaldieren zijn de belangrijkste soorten Langoestines (191,7 BF/kg) en Garnaal (127,8 BF/kg).

Aanvoer per visgrond

De belangrijkste visgronden voor de Belgische zeevisserij zijn gesitueerd in de Noordzee: in 1994 kwam 66% van de totale Belgische vangsten uit de Noordzee (19.832 ton). De belangrijkste winningsplaats is de centrale Noordzee (11.755 ton in 1994). De vangsten in de zuidelijke Noordzee (ICES-gebied IVc) vertegenwoordigen 40% van de vangst in de Noordzee (7.857 ton).

De andere belangrijke visgronden voor de Belgische vissersvloot zijn het oostelijk deel van het Kanaal, de Keltische Zee (Bristol Kanaal en Zuidoost Ierland) en de Ierse Zee.

Naar aanvoerwaarde is de Noordzee eveneens de belangrijkste visgrond voor de Belgische vissersvloot: de aanvoerwaarde bedraagt 61% van de globale besomming (1.832 miljoen BF). De centrale Noordzee zorgt alleen al voor 36% van de totale besomming (1.069 miljoen BF).

Gemiddeld komen de duurste vangsten achtereenvolgens uit de Golf van Biskaje, de Keltische

¹¹⁵⁹ De evolutie van de Belgische visserijsector in 1993, 12.

zee, de Ierse Zee, het Kanaal, de Noordzee, het Skagerrak en IJsland. De gemiddelde prijs van de vangst wordt beïnvloed door het tongaandeel in de vangst: hoe meer Tong is gevangen, hoe beter de prijs. Behalve de vangstsamenstelling wordt de prijs eveneens beïnvloed door kwaliteitsaspecten. Zo is de afstand visgrond - markt en reisduur in het nadeel van IJsland¹¹⁶⁰.

De aanvoer per visgrond (voor 1994) wordt weergegeven in volgende tabel.

Tabel 21: Aanvoer per visgrond (bron: *De Belgische Zeevisserij. Aanvoer en besomming 1994*, 62).

Visgrond	Belgische havens (ton)	Vreemde havens (ton)	Totaal (ton)
IIIa Skagerak	206	221	427
IVa Noordzee Noord	101	119	220
IVb Noordzee Centraal	7.033	4.722	11.755
IVc Noordzee Zuid	5.663	2.194	7.857
Va IJsland	74	420	494
VIa West Schotland	11	12	23
VIIa Ierse Zee	1.745	129	1.874
VIIb West-Ierland	16	44	60
VIIc Kanaal Oost	3.224	644	3.868
VIIe Kanaal West	76	19	95
VIIc Bristol Kanaal	1.426	114	1.540
VIIg Zuidoost-Ierland	1.237	121	1.358
VIIh,j,k Zuidwest-Ierland	23	15	38
VIII Golf van Biskaje	536	89	625
Totaal	21.371	8.863	30.234

Het aantal zeedagen op de verschillende visgronden bedroeg in 1994 35.010 dagen. In de Noordzee bedraagt het totaal aantal zeedagen, in 1994, 24.073 zeedagen. Dit betekent dat 69% van de activiteit van de Belgische zeevisserijvloot zich afspeelt in de Noordzee¹¹⁶¹.

¹¹⁶⁰ *De Belgische Zeevisserij. Aanvoer en besomming 1994*, 63.

¹¹⁶¹ *De Belgische Zeevisserij. Aanvoer en besomming 1994*, 65.

Aanvoer door vreemde vaartuigen in Belgische havens

In 1994 waren er in totaal 72 aanlandingen in Belgische havens door vreemde vissersvaartuigen, waarbij in totaal 457,2 ton werd aangevoerd (met een aanvoerwaarde van 44,7 miljoen BF). De aanlandingen gebeurden grotendeels door vissersvaartuigen uit het Verenigd Koninkrijk (67 aanlandingen) en tevens door vaartuigen uit Denemarken (5 aanlandingen)¹¹⁶². Ten opzichte van de voorgaande jaren betekenen de aanlandingen in 1994 een enorme stijging.

In 1990 bedroeg de aanvoer door vreemde vissersvaartuigen in Belgische havens 49 ton (voor een waarde van 11 miljoen BF). In 1989 en 1990 werd, naast aanvoer door vaartuigen van het Verenigd Koninkrijk, eveneens vis aangevoerd door vaartuigen uit Nederland en Denemarken¹¹⁶³. In 1991 waren er in totaal 17 aanlandingen in Belgische havens door vreemde vissersvaartuigen, waarbij in totaal 30 ton werd aangevoerd (met een aanvoerwaarde van 5 miljoen BF). De aanlandingen gebeurden allen door vissersvaartuigen uit het Verenigd Koninkrijk. In 1992 waren er slechts 7 aanlandingen, goed voor 9,7 ton voor een aanvoerwaarde van bijna 2 miljoen BF. De aanlandingen gebeurden door vaartuigen uit het Verenigd Koninkrijk, Nederland en Denemarken. In 1993 waren er 39 aanlandingen met een totale aanvoer van 290,3 ton en een aanvoerwaarde van 25 miljoen BF. Het grootste gedeelte van de aanlandingen gebeurde door het Verenigd Koninkrijk (27 aanlandingen). De overige aanlandingen gebeurden door Denemarken (11) en Frankrijk (1)¹¹⁶⁴.

1.1.2.3. Visserijmethoden toegepast door de Belgische vissersvloot¹¹⁶⁵

De Belgische vissersvloot maakt voor de zeevisserij bijna uitsluitend gebruik van visnetten: het visnet wordt door één of twee vaartuigen over de zeebodem of door het water gesleept. Er zijn twee grote groepen sleepnetten: de bodemnetten, geschikt voor het vangen van demersale vissoorten en de pelagische netten voor het vangen van pelagische soorten die zich tussen het wateroppervlak en de zeebodem ophouden.

Vanuit technisch oogpunt worden de visnetten ingedeeld naargelang de wijze waarop het net in horizontale richting wordt opgehouden. Zo kunnen drie groepen onderscheiden worden: boomkorren, bordennetten en spannetten¹¹⁶⁶.

De boomkor vist op de bodem en is zeer geschikt voor het vangen van garnalen (garnalenboomkor) en platvis (platvisboomkor).

¹¹⁶² De Belgische Zeevisserij. Aanvoer en besomming 1994, 80.

¹¹⁶³ De Belgische Zeevisserij. Aanvoer en besomming 1991, 74-75.

¹¹⁶⁴ De Belgische Zeevisserij. Aanvoer en besomming 1992, 74 en De Belgische Zeevisserij. Aanvoer en besomming 1993, 75.

¹¹⁶⁵ Zie hierover: FONTEYNE, R., Overzicht van de in de Belgische zeevisserij toegepaste visserijmethode. Oostende, Rijksstation voor Zeevisserij (Ministerie van Landbouw), februari 1992, 8 p. en figuren.

¹¹⁶⁶ Zie: FONTEYNE, R., o.c., Figuren 3, 8, 23, 26.

Bordennetten worden ingezet voor de vangst op rondvis. Een onderscheid wordt gemaakt tussen een bodembordennet of demersaal bordennet, indien het net op de bodem wordt gebruikt en een pelagisch bordennet indien het tussen de bodem en het wateroppervlak wordt gebruikt. Het bodembordennet wordt gebruikt voor het vangen van demersale vissoorten, zowel platvissen als rondvissen evenals voor het vangen van Noorse kreeft. De pelagische bordenvisserij wordt momenteel niet toegepast in België. Het semi-pelagisch bordennet wordt ingezet voor het vangen van demersale rondvissen die onder bepaalde omstandigheden hoger dan normaal boven de zeebodem zwemmen. Dit type net wordt veel toegepast in de winter langs de Belgische kust voor de vangst op Kabeljauw en Wijting.

Bij de spanvisserij wordt het net gesleept door twee vaartuigen. De afstand tussen de twee vaartuigen bepaalt de horizontale spreiding van het net. Een onderscheid dient te worden gemaakt tussen bodemspannet, pelagisch spannet en semi-pelagisch spannet. Het bodemspannet wordt door de Belgische zeevisserij gebruikt voor de zomervisserij op Kabeljauw in de Noordzee. Het pelagisch spannet wordt voornamelijk gebruikt voor de vangst van Haring.

Het is duidelijk dat in de Belgische zeevisserijvloot, de boomkorvisserij veruit de belangrijkste is. Zo omvatte de boomkorvisserij in 1994 72% van de visdagen. 82% van de totale productie werd verwezenlijkt door de boomkorvisserij. De belangrijkste soorten die worden bevestigd door de boomkorren zijn Tong en Schol. In 1994 vertegenwoordigde Tong 21% van de totale aanvoer door de boomkorvisserij (46% van de aanvoerwaarde). De aanvoer van Schol door de boomkorvisserij bedroeg 39% van de aanvoer en vertegenwoordigde 22% van de omzet¹¹⁶⁷.

1.1.2.4. Tewerkstelling in de Belgische visserijsector

De primaire sector

De tewerkstelling in de primaire sector omvat enerzijds de reders en het aan de rederijen verbonden walpersoneel en anderzijds het bij de visvangst rechtstreeks betrokken personeel. Bij de laatste categorie dient een onderscheid te worden gemaakt naargelang het gaat over dekpersoneel (schipper, stuurman, matroos, lichtmatroos en scheepsjongen) en machinepersoneel.

Eind 1994 was de Belgische vissersvloot in handen van 154 rederijen. Van deze rederijen waren er 29 als persoonlijke of familiale onderneming, 2 als feitelijke vennootschap, 35 als naamloze vennootschap, 1 als coöperatieve vennootschap en 87 als besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid uitgebaat. De exploitatievorm van de vloot blijft hoofdzakelijk familiaal en artisanaal: 144 rederijen (93,5 %) baten slechts één schip uit, 8 rederijen hebben 2 schepen en 2 rederijen baten 3 schepen uit¹¹⁶⁸.

Eind 1994 waren er 1.107 ingeschreven zeelieden ter zeevisserij, waarvan 652 aangemonsterd en 455 beschikbaar. Bij de aangemonsterde vissers zijn 20 opvarende reders-eigenaars inbegre-

¹¹⁶⁷ De Belgische Zeevisserij. Aanvoer en besomming 1994, 69.

¹¹⁶⁸ Jaarverslag over de vissersvloot in 1994, 21-22.

pen¹¹⁶⁹. Uit de evolutie naar het aantal aangemonsterde vissers blijkt er een gedurige daling te zijn sinds 1960¹¹⁷⁰. In sommige sectoren doet zich een bemanningstekort voor, voornamelijk motoristen.

Volgende tabel geeft een overzicht van het tewerkgestelde dek- en machinepersoneel.

Tabel 22: Personeel per scheepsklasse (bron: Jaarverslag over de vissersvloot in 1994, 25).

Scheeps- klasse	Aantal bemande schepen	Bemanningen			Gemiddeld per bemand vaartuig
		Dek	Machine	Totaal	
I	15	353	32	38	2,53
II	42	114	19	133	3,17
III	43	150	40	190	4,42
IV	47	192	80	272	5,79
V	3	13	6	19	6,33
Totaal	150 ¹¹⁷¹	504	148	652	
	%	77,30	22,70	100	

Secundaire sectoren¹¹⁷²

Als gevolg van de aanvoer van vis is er tevens tewerkstelling aan wal bij diverse nevenactiviteiten. Precieze statistische gegevens inzake tewerkstelling in de nevenbedrijven zijn niet beschikbaar.

Tot de secundaire sectoren worden gerekend:

- het in de vismijnen aan de kust tewerkgesteld personeel (Oostende, Zeebrugge en Nieuwpoort), zoals vislossers, viswegers en administratief personeel;
- de sector visgroothandel (groothandelaars-verzenders, groothandelaars -invoerders en -uitvoerders). De groothandel in vis, schaal- en schelpdieren bestond volgens de RSZ in 1993 uit 16 inrichtingen en 310 personen;
- de sector viskleinhandel (gevestigde viskleinhandel, visventers, grootwarenhuizen). Daar zijn volgens de RSZ 329 inrichtingen en 757 personen tewerkgesteld;
- de visverwerkende sector (conservenfabrieken, inleggerijen, rokerijen, diepvriesinstellingen, drogerij-zouterijen, vismeelbedrijven, vriesopslagbedrijven). Volgens de RSZ zijn er, op basis van gegevens met betrekking tot de verwerking en conservering van vis en vervaardiging van verse visproducten en de productie van diepgevroren vis en visproducten, 1.102 personen tewerkgesteld;

¹¹⁶⁹ Jaarverslag over de vissersvloot in 1994, 23, 26.

¹¹⁷⁰ De evolutie van de Belgische visserijsector in 1993, 50 (Bijlage 9).

¹¹⁷¹ Alhoewel volgens het Jaarverslag over de visserijvloot 166 vaartuigen geregistreerd waren in 1994, waren er op 31/12/94 slechts 150 eenheden actief. 16 vaartuigen waren voor onbepaalde tijd uit de vaart genomen.

¹¹⁷² Voor de secundaire en tertiaire sectoren, zie: De evolutie van de Belgische visserijsector in 1993, 35-40.

- de private bedrijfsorganisaties van werkgevers en werknemers ter zeevisserij;
- het visserijonderwijs;
- de openbare diensten van de visserij.

Tertiaire sectoren

De tertiaire sector omvat een aantal bedrijven en instellingen die gedeeltelijk of incidenteel werken ten behoeve van het visserijbedrijf.

Tot deze tertiaire sector worden gerekend:

- toeleveringsbedrijven (scheepswerven, metaalconstructie, machinebouw, herstellingsbedrijven, fabricage en levering van netten, kabels en tuigage, ijsfabrieken, levering en huur van navigatie- en detectieapparatuur, brandstofleveranciers, levering van scheepsverven en -oliën, montage van bedrijfsvoertuigen, koelnijverheid, enz.

Uit een studie van het WES blijkt dat in West-Vlaanderen in 1993 164 personen tewerkgesteld waren in de scheepswerven en reparatiebedrijven die banden hebben met de visserijsector en 338 personen in diverse toeleveringsbedrijven¹¹⁷³.

- infrastructuur (haveninstallaties, dokken, spoorwegvervoer, enz.).

Een schatting van het aantal personen tewerkgesteld in deze sector kan niet worden gemaakt.

1.2. Maricultuur

Naast de visvangst, is productie van vis door aquacultuur op wereldschaal een belangrijke activiteit en vertoont een stijgende lijn. In 1988 werd bijna 15 miljoen ton vis geproduceerd en er wordt verwacht dat tegen het jaar 2000 20 miljoen vis wordt geproduceerd. Dit omvat ongeveer een vierde van de wereldvisproductie¹¹⁷⁴. Aquacultuur (gecontroleerde kweek van waterplanten en dieren), of meerbepaald de maricultuur (kweek in of op zee) vindt vooral plaats in Zuid-Oost Azië, Japan, de Scandinavische landen, Schotland en Canada.

Aquacultuur is in de voorbije decennia uitgegroeid tot de meest expansieve vorm van voedselproductie met een gemiddelde groei van bijna 10% per jaar¹¹⁷⁵. Ook in de Europese Unie neemt de aquacultuurproductie toe. Zo bedroeg in 1992 de aquacultuurproductie ongeveer 20% van de totale aanlandingen in de Unie, of 974.000 miljoen ton. De hoge groeimrate van aquacultuurproductie binnen de Unie wordt verwacht om nog verder door te gaan, als een middel om de druk op de visstapels te verminderen¹¹⁷⁶.

Voor een paar commercieel interessante soorten werden in de laatste decennia nieuwe methoden ontwikkeld voor de kunstmatige kweek in gevangenschap met als doel de massaproductie

¹¹⁷³ *De evolutie van de Belgische visserijsector in 1993*, 40.

¹¹⁷⁴ FRANKEL, E., *o.c.*, 16-31.

¹¹⁷⁵ *De Standaard*, 20 oktober 1995.

¹¹⁷⁶ COFFEY, C., *o.c.*, 12.

ervan¹¹⁷⁷. Het betreft technieken ontwikkeld voor de gecontroleerde voortplanting, het opkweken van de larven tot pootvis en het vetmesten tot een marktklaar product¹¹⁷⁸. Zo bedraagt de huidige jaarlijkse productie van Zalm 200.000 ton (voornamelijk in Noorwegen, Schotland en Chili). De productie van Gamba-garnalen (*Penaeidae*) bedraagt ongeveer 300.00 ton (waarvan telkens ongeveer 100.000 ton in Ecuador, China en Thailand). Dit bedraagt bijna 30% van de totale wereldconsumptie van garnalen. De kweek van Zeebaars en Zeebrasem heeft een productie van 15.000 ton (Middelstandse Zee).

Voor de kweek van Tarbot zijn de technieken dermate verbeterd dat in verschillende Europese landen kweekprojecten operationeel zijn geworden (Spanje, Frankrijk, Engeland, Denemarken, Noorwegen). Voorts worden kweektechnieken van andere soorten zoals Heilbot, Kabeljauw en Wolfvis bestudeerd en verbeterd¹¹⁷⁹.

Aquacultuur is een efficiënte manier voor de productie van vis, maar kan ernstige verontreiniging veroorzaken (bv. door afval van visvoedsel, antibiotica gebruikt in visvoer)¹¹⁸⁰. In de studie van ICONA inzake nieuwe gebruiksmogelijkheden in de Noordzee worden een aantal gevaren verbonden aan deze activiteit genoemd. Het voer dat wordt gegeven aan de gekweekte vis, bevat eiwitten afkomstig van andere vissoorten die het voorwerp uitmaken van de industriële visserij. Doordat bepaalde vissoorten door de industriële visserij overmatig worden bevestig, treden verschuivingen op in de Noordzee. Een ander gevaar voor het Noordzeemilieu bestaat eruit dat de vissen die worden gekweekt, uit de kooien ontsnappen en hun natuurlijke verwanten bedreigen door de introductie van ongewenste genetische eigenschappen. Parasieten krijgen binnen de monocultuur kans om zich te ontwikkelen. De natuurlijke visbestanden die rond de viskwekerijen leven, krijgen eveneens de kans door de parasieten te worden aangetast. Bovendien worden de parasieten bestreden met chemische bestrijdingsmiddelen die nadelige gevolgen kunnen hebben voor de natuurlijke organismen¹¹⁸¹. Anderzijds ondergaat aquacultuur de impact van verontreiniging (bv. eutrofiëring) en kan er concurrentie optreden met andere gebruiken aan de kust. Door aquacultuur kunnen echter de nadelen en de gevaren van de traditionele visserij (visvangst) worden vermeden, zoals de vernietiging van zeebodemhabitats, overbevissing, doden van ongewenste soorten of van ondermaatse vis¹¹⁸². Aquacultuur kan een belangrijke aanvulling betekenen bij de visvangst. In de toekomst kunnen beiden zelfs worden geïntegreerd. Zo worden in Japan reeds industrieel gekweekte visjes uitgezet in zee om de gevolgen van overbevissing tegen te gaan¹¹⁸³.

¹¹⁷⁷ DE CLERCK, R., *et al.*, Haalbaarheidsstudie aquacultuur, Oostende, Rijksstation voor Zeevisserij (Project-leider), 1993, (27p.), 3.

¹¹⁷⁸ De Standaard, 20 oktober 1995.

¹¹⁷⁹ DE CLERCK, R., *et al.*, o.c., 3.

¹¹⁸⁰ Zie ook: COFFEY, C., o.c., 12.

¹¹⁸¹ Zie hierover: ICONA - WERKGROEP NIEUWE GEBRUIKSMOGELIJKHEDEN NOORDZEE, o.c., 18-19.

¹¹⁸² FRANKEL, E., o.c., 16-31.

¹¹⁸³ Interview met P. Sorgeloos in De Standaard, 20 oktober 1995.

Wat maricultuur in België betreft, wordt een onderscheid gemaakt naargelang België actief is binnen de Belgische interne wateren en de territoriale zee en de activiteiten van België buiten de territoriale zee. De viskweek in zoetwater komt hier niet aan bod (vindt voornamelijk plaats in Wallonië en Limburg).

De maricultuur binnen Belgische wateren was de voorbije jaren onbestaand. Tot het eind van de jaren zeventig werden in de Spuikom te Oostende oesters gekweekt. Gezien de slechte waterkwaliteit aldaar werden deze activiteiten echter beëindigd. Zeer recent bleek de kwaliteit van het water in die mate verbeterd dat de Spuikom voldeed aan de normen voor schelpdierwater. De kweek van oesters is dan ook opnieuw opgestart in 1996. Tegen september 1996 wordt de eerste oogst verwacht. Het project in de Oosterhoeve gebeurt door een Oostendse groep in samenwerking met een Ierse aquacultuurpartner en de provincie West-Vlaanderen. De Universiteit Gent, het Rijksstation voor Zeevisserij en het IZWO werken mee aan het project. Als het project slaagt, kunnen er in de Spuikom tot een miljoen oesters per jaar worden gekweekt.

Inzake eventuele toekomstige activiteiten op het vlak van aquacultuur aan de Belgische kust voor andere soorten, kan worden vermeld dat in 1993 een haalbaarheidsstudie werd gemaakt, waarin de mogelijkheden werden onderzocht om viskweek aan de Belgische kust aan te vatten. Deze studie werd uitgevoerd in het kader van het economisch impulsgebied regio Oostende. De studie werd gefinancierd door het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Administratie voor Economie en het Rijksstation voor Zeevisserij en werd mede gefinancierd door de privé-sector. Het Rijksstation voor Zeevisserij te Oostende fungeerde als projectleider¹¹⁸⁴.

De studie beoogde het onderzoeken van de mogelijkheden tot viskweek in de regio Oostende met het oog op het realiseren van een volwaardige productie-eenheid van vislarven en een vetmesterij van zeeorganismen. Meerbepaald werd nagegaan welke technische, commerciële en financiële omkadering noodzakelijk was en in welke mate aan deze voorwaarden was voldaan in het impulsgebied Oostende of ergens anders in België.

Voor mogelijke locaties voor aquacultuur zijn er een aantal beperkingen. De Belgische kust is door haar karakteristieken en door de temperaturen niet geschikt voor het gebruik van de zogenaamde kooien-techniek in zee. De visboerderij dient aan land gelegen te zijn. Om een economisch haalbaar rendement te halen (200 tot 400 ton per jaar) is een vlak terrein van ongeveer 4 ha nodig. De toevoer van zeewater met een debiet van 4.000 tot 6.000 m³ (rechtstreeks uit zee of uit grondwater) dient gekoppeld te worden aan een verwarmingssysteem, bij voorkeur afkomstig uit een industriële installatie.

Inzake mogelijke vestigingsplaatsen werden 5 mogelijkheden onderzocht. Een eerste is gelegen in het Impulsgebied, te Zandvoorde (naast het terrein van de Intercommunale voor Vuilverwijdering en Verwerking voor Oostende en Ommeland - IVOO). Een voordeel voor deze locatie is de nabijheid van een goedkope warmtebron (de verwarming voor de aquacultuurinstallatie zou kunnen gehaald worden van de stoom afkomstig van de IVOO). Andere voordelen zijn de mogelijkheden inzake afzet (Oostendse vismijn) en distributie. Nadelen zijn echter de onvol-

¹¹⁸⁴ Voor de Nederlandse versie van het rapport zie: DE CLERCK, R., *et al.*, o.c., 27p.

doende beschikbaarheid van een constante warmtebron en de onvoldoende beschikbaarheid van zoutwater evenals de slechte waterkwaliteit. Bij de vier volgende mogelijkheden die worden genoemd, zijn eventueel andere locaties mogelijk mits aan de gestelde voorwaarden wordt voldaan. De tweede mogelijkheid voor het vestigen van aquacultuuractiviteiten is het gebied aan de IJzermonding ter hoogte van Nieuwpoort (militair domein). Het voordeel hier is de onbeperkte aanvoer van vers zeewater. Het nadeel is het gebrek aan een bijkomende goedkope warmtebron. Een derde mogelijkheid is kweek in de nabijheid van de kerncentrale (Doel). Deze plaats is geschikt voor de kweek van Zeebaars, Zeebrasem en Steur. Het brakwater beperkt het aantal geschikte soorten. Een vierde mogelijkheid is in gebieden waar zich geothermisch zoutwater bevindt (voorkomen op bepaalde diepte van grote voorraden heet zoutwater in de ondergrond). Enkel een installatie voor larvenkweek is mogelijk door het beschikbare debiet. Een laatste mogelijkheid is in de nabijheid van elektriciteitscentrales indien deze gebouwd zouden worden in de haven van Zeebrugge. Gezien de onduidelijkheid van de bouw van deze installaties is de haalbaarheid van aquacultuurprojecten moeilijk in te schatten.

Bij de identificatie van de soorten die in aanmerking komen voor kweek werden een aantal criteria vooropgesteld, zoals de commerciële aanwezigheid van kweektechnieken voor die soort en de optimale verkoopsmogelijkheden van het product. De soorten die werden geselecteerd zijn Zeebaars, Zeebrasem, Tarbot, Steur en Garnalen. Tarbot wordt geïdentificeerd als de meest interessante soort (potentiële markt in België). Voor andere soorten zoals Zeebaars en Zeebrasem zal afzet op de lokale markt ernstige marketing inspanningen vereisen.

Uit de conclusie van de studie blijkt dat in Vlaanderen de technologische kennis voor een aquacultuurproject aanwezig is. De economische aspecten zijn minder evident. De onmiddellijke haalbaarheid van een aquacultuurproject in het impulsgebied wordt dan ook betwijfeld. Naar de toekomst toe kunnen de economische omstandigheden echter wijzigen als gevolg van bijvoorbeeld stijgende tekorten in de visaanvoer, die de economische haalbaarheid sterk kunnen beïnvloeden¹¹⁸⁵.

De studie handelt niet over de mogelijke nadelige effecten van maricultuur op het ecosysteem. Indien in de toekomst toch maricultuuractiviteiten zouden worden opgestart binnen de Belgische Noordzee, moeten toch de mogelijke negatieve effecten hiervan op het Noordzeemilieu worden ingeschat.

Naast de kweek in het Belgische gedeelte van de Noordzee, moet vooral worden gewezen op de belangrijke activiteiten die België op dit vlak vertoont in het buitenland¹¹⁸⁶. Zo zijn er een tweetal bedrijven die actief zijn op het vlak van de aquacultuur¹¹⁸⁷. Wat zeker moet worden

¹¹⁸⁵ DE CLERCK, R., *et al.*, o.c., 2-25.

¹¹⁸⁶ Gegevens verkregen door een telefonisch onderhoud op 18 mei 1993 met Dr. Patrick Lavens (Centrum Artemia Onderzoek, Gent).

¹¹⁸⁷ Het betreft hier enerzijds:

- de NV Aquacultuur (gevestigd te Baasrode): is actief op het vlak van de ontwikkeling van technologieën gebruikt in de aquacultuur en op het vlak van de ontwikkeling voor voer dat wordt gebruikt voor de kweek. Het bedrijf is sterk op het buitenland gericht.
- K.M.O. Eurogentec (gevestigd te Louvain-La-Neuve): is actief op genetisch vlak (ontwikkeling van vaccins).

vermeld op vlak van onderzoek is het Centrum Artemia Onderzoek (Universiteit Gent) dat internationaal een zeer sterke uitstraling geniet op dit gebied¹¹⁸⁸.

¹¹⁸⁸ Zo lopen er momenteel diverse projecten in het buitenland: er wordt ondermeer samengewerkt met Spanje, Griekenland, Noorwegen, Polen, Chili, Equador, Mexico, Thailand, China, de Filipijnen, Egypte en Saoedi-Arabië.

2. Internationale regelgeving inzake exploitatie van levende rijkdommen

Dit hoofdstuk beperkt zich tot de bespreking van regelgeving inzake visserij. Alhoewel in verschillende behoudsverdragen eveneens bepalingen worden opgenomen inzake exploitatie van soorten (bv. beperkingen inzake vangst en doden), ligt de nadruk veeleer bij de bescherming van soorten, niet gericht op consumptie door de mens. Zelfs het Verdrag van 1946 inzake de walvisvangst is, ondanks het feit dat dit verdrag de exploitatie beoogt, veereer uitgegroeid tot een beschermingsmechanisme voor het behoud van walvissen (cf. moratorium op de walvisvangst, het instellen van walvisreservaten)¹¹⁸⁹. Aangezien in België geen activiteiten worden ondernomen inzake de walvisvangst, wordt de desbetreffende reglementering besproken in het hoofdstuk over het natuurbehoud. De reglementering inzake het beheer van de visbestanden is daarentegen vrijwel volledig gericht op het beheer van de visbestanden met het oog op exploitatie.

Voor de landen van de Europese Unie wordt de visserijreglementering vrijwel volledig geregeld op EU-niveau. De mogelijkheden voor een unilateraal optreden van de individuele EU-lidstaten zijn beperkt. Ook de uitvoering van internationale visserijregelgeving gebeurt hoofdzakelijk door de Europese Unie. Alhoewel een nationale staat een vrij beperkte rol heeft bij het uitvaardigen van visserijwetgeving en het tenuitvoerleggen van internationale regelgeving, wordt niettemin een overzicht gegeven van de terzake geldende internationale bepalingen. De evoluties in het internationaal zeerecht zullen immers via de EU-wetgeving een impact hebben op de individuele staten, ook al hebben deze laatste een beperkte bevoegdheid. In een eerste punt wordt aldus een kort overzicht gegeven van bepalingen in het internationaal recht, met uitzondering van de EU-visserijreglementering. Deze komt aan bod in een afzonderlijk hoofdstuk.

2.1. Internationale regelgeving inzake het visserijbeheer¹¹⁹⁰

De reglementering van de visserij op zee hangt nauw samen met de verschillende rechtsregimes die bestaan in de diverse mariene rechtsgebieden en de daarmee samenhangende bevoegdheden van de kuststaten en andere staten over de mariene (levende) rijkdommen.

De basis hiervoor is terug te vinden in de zeerechtverdragen van 1958 en vooral in het Zeerechtverdrag van 1982^{1191 1192}.

Internationale regelingen inzake het beheer van visbestanden zijn er voornamelijk voor visserij

¹¹⁸⁹ Cf. deel 2, hoofdstuk 8 inzake natuurbehoud.

¹¹⁹⁰ Voor een uitgebreid overzicht van het internationaal visserijrecht, zie o.m.: BURKE, W., *The New International Law of Fisheries. UNCLOS 1982 and Beyond*, Oxford, Clarendon Press, 1994, 382 p.

¹¹⁹¹ Verdrag van de Verenigde Naties inzake het zeerecht, Montego Bay, 10 december 1982. Verdragstekst in: *ILM*, 1982, 1261.

Door de inwerkingtreding van het Verdrag op 16 november 1994, primeren de bepalingen van het Zeerechtverdrag tussen de verdragssluitende partijen boven de bepalingen van de Zeerechtverdragen van 1958.

¹¹⁹² Ondertekend door België op 5 december 1984 (het Verdrag stond open voor ondertekening tot 9 december 1984).

op volle zee. Meer recent zijn er echter ook internationale aanbevelingen voor het beheer van visstapels in gebieden onder nationale jurisdictie. Zo worden in Agenda 21 aanbevelingen gedaan voor het beheer van de mariene rijkdommen in gebieden onder nationale jurisdictie. Ook de aanbevelingen in de Noordzeeverklaringen zijn niet beperkt tot het beheer van visstapels in volle zee. Hierna wordt eerst een overzicht gegeven van het juridisch regime inzake het visserijbeheer in de verschillende rechtsregimes, alsook van een aantal belangrijke regelingen inzake het beheer van de visserij op volle zee. Bij het beheer van de visbestanden is een belangrijke rol weggelegd voor regionale visserijorganisaties. Aangezien voor de Noordzee de belangrijkste regionale organisatie inzake visserijbeheer de EU is (cf. punt 2), wordt slechts kort ingegaan op de andere regionale visserijorganisatie, met name de NEAFC. Tenslotte wordt, gezien het belang voor de Noordzee, ingegaan op de bepalingen in de Noordzeeverklaringen inzake visserij.

Op basis van de soevereiniteit van de kuststaat over zijn **territoriale zee**, zoals bepaald in artikel 1 van het Verdrag van Genève van 29 april 1958 inzake de territoriale zee en de aansluitende zone (VTZ)¹¹⁹³ en artikel 2 van het Zeerechtverdrag van 1982¹¹⁹⁴ oefent de kuststaat soevereiniteitsrechten uit over de visserij in zijn territoriale zee en over de exploratie en exploitatie van de bodem en ondergrond¹¹⁹⁵.

De kuststaat kan volledig vrij de visserij en de jacht regelen in zijn territoriale zee. Zo kan hij bijvoorbeeld maatregelen uitvaardigen tot bescherming en behoud van het aanwezige visbestand, beheersmaatregelen toepassen en de visserij zelfs volledig voorbehouden aan eigen onderdanen. De reglementering inzake visserij in de territoriale zee geldt zowel voor eigen onderdanen van de kuststaat als voor niet-onderdanen. De kuststaat beschikt eveneens over een exclusief exploratie- en exploitatierecht over de levende en niet-levende rijkdommen van de bodem en ondergrond van zijn territoriale zee (art. 2 van het VTZ en art. 2 (2)) Zeerechtverdrag), waardoor de kuststaat exclusief bevoegd is voor de exploitatie van sedentaire visserij (voornamelijk schaaldieren)¹¹⁹⁶.

De soevereiniteit van de kuststaat inzake visserij in zijn territoriale zee wordt expliciet bevestigd in artikel 14 (5) VTZ en artikel 19 (2) (i), Zeerechtverdrag inzake het recht van onschuldige doorvaart: doorvaart van vreemde vissersvaartuigen wordt niet als onschuldig beschouwd, indien zij zich niet houden aan de wetten en voorschriften die de kuststaat mocht hebben uitgevaardigd en openbaar gemaakt om te voorkomen dat deze vissersvaartuigen in de territoriale

¹¹⁹³ Verdrag inzake de territoriale zee en de aansluitende zone, Genève, 29 april 1958. Tekst in: THE INSTITUTE OF MARITIME LAW (ed.), *The Ratification of Maritime Conventions*, London, Lloyd's of London Press, 1990, II.1.120. In België goedgekeurd bij Wet van 29 juli 1971, *B.S.*, 2 februari 1972.

¹¹⁹⁴ Volgens deze artikelen strekt de soevereiniteit van een staat zich uit buiten zijn landsgrenzen over een zeestreek grenzende aan zijn kust en omschreven als de territoriale zee. De soevereiniteit strekt zich uit tot het lucht-ruim boven de territoriale zee en over de bedding en de ondergrond van die zee.

¹¹⁹⁵ Zie hierover: SOMERS, E., *Inleiding tot het internationaal zeerecht*, 2e herwerkte uitgave, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1990, (457 p.), 71, 77-78.

¹¹⁹⁶ Cf. SOMERS, E., *o.c.*, 71 en 78.

zee vissen.

Zoals verder zal blijken is, als gevolg van de EU- visserijreglementering, de soevereiniteit van de kuststaten in de Noordzee om eigen visserijregelgeving uit te vaardigen, beperkt. De EU- visserijwetgeving is immers ondermeer van toepassing in de territoriale zee van de lidstaten.

Op het **continentaal plat** oefent de kuststaat soevereine rechten uit voor de exploratie en exploitatie van de natuurlijke rijkdommen ervan (art. 2 (1), Verdrag inzake het continentaal plateau (VCP)¹¹⁹⁷ en art. 77 (1) Zeerechtverdrag). Met natuurlijke rijkdommen wordt bedoeld, naast de niet-levende rijkdommen, de levende rijkdommen die behoren tot de sedentaire soort. Dit zijn organismen die op het ogenblik dat ze kunnen worden geoogst, hetzij zich onbeweeglijk op of onder de zeebodem bevinden, hetzij zich niet kunnen verplaatsen tenzij in constant fysiek contact met de zeebodem of de ondergrond (art. 2, lid 4 VCP en art. 77 (4), Zeerechtverdrag).

De soevereine rechten van een kuststaat ten aanzien van zijn continentaal plat zijn exclusief in die zin dat indien de kuststaat zijn natuurlijke rijkdommen op het continentaal plat niet zelf exploiteert, niemand mag overgaan tot exploratie of exploitatie van het continentaal plat, tenzij met de uitdrukkelijke toestemming van de kuststaat. De rechten van de kuststaat over zijn continentaal plat zijn niet afhankelijk van een occupatie of een uitdrukkelijke verklaring door de kuststaat (art. 2 (2) en (3) VCP en art. 77 (2) en (3) Zeerechtverdrag).

De exploratie van het continentaal plat en de exploitatie van de natuurlijke rijkdommen ervan mogen niet leiden tot een ongerechtvaardigde overlast voor de scheepvaart, voor de visserij of het instandhouden van de levende rijkdommen (art. 5 VCP, ook art. 78 (2) Zeerechtverdrag).

De kuststaat heeft op basis van deze bepalingen dus soevereine rechten voor de exploratie en exploitatie van de sedentaire soorten op zijn continentaal plat. Deze soevereine rechten strekken zich onder dit regime echter niet uit tot de exclusieve economische zone. Artikel 3 VCP en artikel 78 (1) Zeerechtverdrag bepalen immers dat de rechten van de kuststaat op het continentaal plat geen afbreuk doen aan de juridische status van de bovengelegen wateren of van het luchtruim boven die wateren. In het deel over de EEZ in het Zeerechtverdrag wordt dit tevens bevestigd door de bepaling dat dit deel niet van toepassing is op sedentaire soorten zoals omschreven in artikel 77 (4) (art. 68 Zeerechtverdrag).

Inzake het visserijbeheer is een van de belangrijkste evoluties het invoeren van het concept van de **exclusieve economische zone (EEZ)**, zoals dit werd gecodificeerd in het Zeerechtverdrag van 1982. Dit concept biedt aan de kuststaten de mogelijkheid om hun greep op een ruim deel van wat vroeger volle zee was te versterken en zoals zal blijken uit de bespreking van de relevante artikelen, biedt dit tevens aan de kuststaat de mogelijkheid om beheersmaatregelen ten aanzien van zijn levende rijkdommen te nemen.

¹¹⁹⁷ Verdrag inzake het continentaal plateau, Genève, 29 april 1958. Tekst in: THE INSTITUTE OF MARITIME LAW (ed.), *The Ratification of Maritime Conventions*, London, Lloyd's of London Press, 1990, II.1.130. België heeft dit verdrag niet ondertekend.

De exclusieve economische zone is een gebied buiten en grenzend aan de territoriale zee en bezit een specifieke juridische status zoals die is ingesteld door het Zeerechtverdrag (art. 55). In de EEZ bezit de kuststaat soevereine rechten ten behoeve van onder meer de exploratie en exploitatie, het behoud en beheer van de natuurlijke rijkdommen, levend en niet-levend, van de wateren boven de zeebodem en van de zeebodem en de ondergrond ervan (art. 56 (1) (a)). De kuststaat beschikt ook over rechtsmacht ten aanzien van de bescherming en het behoud van het mariene milieu (art. 56 (1) (b)). Andere staten behouden in de EEZ ondermeer de vrijheid van scheepvaart (art. 58 (1)).

Voor het behoud en het beheer van de levende rijkdommen zijn de artikelen 61 tot en met 68 van groot belang.

Artikel 61 handelt over het *behoud* van de levende rijkdommen. In het Zeerechtverdrag wordt, in tegenstelling tot het Verdrag van 1958, niet langer een definitie van het begrip behoud voorzien. Volgens artikel 61 bepaalt de kuststaat de toegestane vangst (de "allowable catch") van de levende rijkdommen in zijn EEZ. Met inachtneming van de beste wetenschappelijke gegevens verzekert de kuststaat, door middel van passende maatregelen voor behoud en beheer, dat de instandhouding van de levende rijkdommen niet door over-exploitatie in gevaar wordt gebracht. De maatregelen dienen er ook op gericht te zijn de populaties van geoogste soorten in stand te houden of weer te brengen op het peil dat een gedurig maximale opbrengst ("maximum sustainable yield") oplevert. Deze maximale opbrengst wordt nader bepaald door milieutechnische en economische factoren. Hiertoe behoren de economische behoeften van gemeenschappen van kust vissers, de bijzondere behoeften van de ontwikkelingslanden, de visserijpatronen, de onderlinge afhankelijkheid van visstapels en algemeen aanbevolen internationale minimumnormen.

Bij het nemen van deze maatregelen houdt de kuststaat rekening met de gevolgen voor soorten die in hetzelfde ecosysteem leven als de geoogste soorten, ten einde de populaties van eerstgenoemde soorten in stand te houden of weer te brengen boven het peil waarop hun voortplanting ernstig bedreigd kan worden.

De beschikbare wetenschappelijke gegevens, statistieken inzake vangst en visserijinspanningen en andere voor het behoud van visstapels van belang zijnde gegevens worden regelmatig bijgedragen en uitgewisseld via bevoegde internationale organisaties, waarin wordt deelgenomen door alle betrokken staten met inbegrip van staten van wie de onderdanen mogen vissen in de EEZ.

Artikel 62 regelt het *gebruik* van de levende rijkdommen. Onverminderd het bepaalde in artikel 61 bevordert de kuststaat het doel van een optimaal gebruik van de levende rijkdommen in de EEZ. De kuststaat stelt zijn vermogen vast om de levende rijkdommen in zijn EEZ te oogsten. Wanneer een kuststaat niet over het vermogen beschikt om de gehele toelaatbare vangst te oogsten kan hij aan andere staten toelaten in zijn EEZ het overschot van de toelaatbare vangst te bevissen. Bij het verlenen van toegang aan andere staten tot zijn EEZ, mag de kuststaat niet willekeurig te werk gaan maar moet hij verschillende factoren (ondermeer economische factoren, behoeften van ontwikkelingslanden) in rekening brengen. De onderdanen van andere staten die in de EEZ vissen, moeten de beschermende maatregelen en andere voorwaarden en bedingen van de wetten en voorschriften van de kuststaat naleven. De wetten en voorschriften

kunnen ondermeer betrekking hebben op het verlenen van vergunningen aan vissers en vissersschepen, het vaststellen van soorten die mogen worden gevangen en het bepalen van vangstquota, vangstperiodes, voorschriften met betrekking tot vistuig, vaststellen van de leeftijd en maat van de vissen.

In het Verdrag wordt tevens een bepaling opgenomen aangaande de zogenaamde "straddling" stocks en de over grote afstand trekkende soorten. Wanneer dezelfde visstapels voorkomen binnen de exclusieve economische zones van twee of meer kuststaten ("*straddling*" stocks), pogen die staten, rechtstreeks of via de bevoegde organisaties, overeenstemming te bereiken betreffende de nodige maatregelen ter coördinatie en waarborg van het behoud en ontwikkeling van de visstapels. Hetzelfde geldt voor visstapels die voorkomen in een EEZ en een gebied buiten, maar grenzend aan de EEZ. In dat geval pogen de kuststaat en de staten die vissen in dit aangrenzend gebied overeenstemming te bereiken over de nodige behoudsmaatregelen (art. 63).

Artikel 64 bevat een bepaling inzake *over grote afstanden trekkende soorten* (opgesomd in Bijlage I bij het Verdrag). De kuststaat en andere staten van wie de onderdanen in de regio vissen naar de over grote afstanden trekkende soorten, zoals bv. Tonijn, werken rechtstreeks of via passende internationale organisaties samen teneinde de bescherming te waarborgen en het doel te bevorderen van een optimale benutting van zulke soorten in de gehele regio, zowel binnen als buiten de EEZ. In regio's waarvoor geen passende internationale organisatie bestaat, werken de staten die deze soorten bevissen samen ter oprichting van zo een organisatie en deelname in haar werkzaamheden.

De verplichting tot samenwerking zoals deze werd vooropgesteld in het Zeerechtverdrag (artt. 63 en 64) en later werd opgenomen in Agenda 21, wordt verder uitgewerkt in de Overeenkomst van 1995 inzake de "straddling" en over grote afstand trekkende visstocks (zie verder).

In het Zeerechtverdrag zijn er voorts nog specifieke bepalingen voor *anadrome soorten en catadrome soorten* (artt. 66 en 67). Anadrome soorten zijn soorten die in zee leven maar naar zoet water terugkeren om te paaien en daar op te groeien (bv. Zalm). Catadrome soorten zijn soorten die het grootste deel van hun leven in zoetwater doorbrengen maar naar zee trekken om te paaien (bv. Paling). Inzake anadrome soorten ligt het grootste belang en de verantwoordelijkheid voor deze visstapels bij de staten in wiens rivieren de anadrome visstapels hun oorsprong hebben. Voor de catadrome soorten ligt de verantwoordelijkheid voor het beheer van deze soorten bij de kuststaat in wiens wateren deze soorten het grootste gedeelte van hun levenscyclus doorbrengen.

Inzake de afdwingbaarheid van de maatregelen die de kuststaat in de EEZ neemt, bepaalt het Zeerechtverdrag dat de kuststaat gerechtigd is zijn wetten en voorschriften die gelden in de EEZ af te dwingen. In de uitoefening van zijn soevereine rechten inzake exploratie en exploitatie van de levende rijkdommen kan de kuststaat maatregelen nemen die nodig kunnen zijn ter waarborging van de naleving van de door hem vastgestelde wetten en voorschriften. De maatregelen kunnen omvatten het aan boord gaan, de inspectie, de aanhouding en het instellen van gerechtelijke procedures (art. 73).

Het Zeerechtverdrag voorziet aldus in een kader voor het beheer en behoud van de levende mariene rijkdommen. In Agenda 21 wordt dit bevestigd door te bepalen dat de staten dienen te verzekeren dat de mariene levende rijkdommen van de EEZ en andere gebieden onder nationale jurisdictie worden beheerd en behouden in overeenstemming met de bepalingen van het Zeerechtverdrag (Agenda 21, punt 17.78).

Buiten al deze voornoemde zones blijft uiteindelijk nog het gebied van de **volle zee**, waar het principe van de vrijheid van de volle zee geldt. Dit principe wordt bevestigd in het Verdrag inzake de volle zee (VVZ)¹¹⁹⁸. Meer bepaald in artikel 2 wordt vastgesteld dat, daar de zee voor alle naties open is, geen enkele staat op wettige wijze enig deel van de volle zee aan zijn soevereiniteit kan onderwerpen. In artikel 2 wordt de vrijheid van visserij expliciet vermeld. De vrijheid van de volle zee wordt uitgeoefend met inachtneming van de in de regelen van het volkenrecht neergelegde voorwaarden. De vrijheid moet worden uitgeoefend met behoorlijke inachtneming van de belangen die andere staten bij de uitoefening van de vrijheid van de volle zee hebben.

Gezien de evoluties in het internationaal zeerecht, en voornamelijk de invoering van de notie van de exclusieve economische zone, vallen grote delen van wat vroeger volle zee was, onder de rechtsmacht van de kuststaat. In de Noordzee is als gevolg van de instelling van visserijzones van 200 mijl¹¹⁹⁹ geen gebied meer over dat valt onder het rechtsregime van de volle zee. Niettemin zijn de behouds- en beheersregelen inzake de volle zee uiteraard nog steeds van belang voor de visserijactiviteiten die plaatsvinden buiten de Noordzee in de volle zee.

Als gevolg van het principe van de vrijheid van de volle zee kwamen vele visstapels op volle zee onder zware druk te staan als gevolg van intensieve exploitatieactiviteiten. Een eerste poging tot het reglementeren van de visserijactiviteiten op volle zee gebeurde door het *Verdrag van Genève van 29 april 1958 inzake de visserij en de instandhouding van de levende rijkdommen van de volle zee* (VVL)¹²⁰⁰.

In het Verdrag wordt het principe van de vrijheid van visserij op volle zee bevestigd: luidens artikel 1 (1) van het Verdrag hebben alle staten ten behoeve van hun onderdanen het recht om de visserij op volle zee uit te oefenen. Hierbij moeten zij wel hun verdragsrechtelijke verplichtingen, de belangen en rechten van kuststaten bepaald in het Verdrag en de bepalingen van het Verdrag inzake de instandhouding van de levende rijkdommen van de volle zee inachtnemen.

Hieraan wordt wel onmiddellijk een verplichting gekoppeld tot het behoud van de levende

¹¹⁹⁸ Verdrag inzake de volle zee, Genève, 29 april 1958. Tekst in: THE INSTITUTE OF MARITIME LAW (ed.), *The Ratification of Maritime Conventions*, London, Lloyd's of London Press, 1990, II.1.100. In België goedgekeurd bij Wet van 29 juli 1971, *B.S.*, 2 februari 1972.

¹¹⁹⁹ Zie verder bij EU- reglementering.

¹²⁰⁰ Verdrag inzake de visserij en de instandhouding van de levende rijkdommen van de volle zee, Genève, 29 april 1958. Tekst in: THE INSTITUTE OF MARITIME LAW (ed.), *The Ratification of Maritime Conventions*, London, Lloyd's of London Press, 1990, II.1.110. In België goedgekeurd bij Wet van 29 juli 1971, *B.S.*, 2 februari 1972.

rijkdommen van de volle zee: op de verdragspartijen rust de plicht om, zelf of in samenwerking met andere staten, die maatregelen te treffen jegens hun onderdanen, die nodig zijn voor de instandhouding van de levende rijkdommen van de volle zee¹²⁰¹ (art. 1 (2)). Het Verdrag geeft ook expliciet een definitie van de term behoud: met het behoud van de levende rijkdommen van de volle zee wordt bedoeld, de gezamenlijke maatregelen die een gedurig optimale opbrengst van deze rijkdommen mogelijk maken, ten einde een maximale toevoer van voedingsmiddelen en andere voortbrengselen van de zee te verzekeren. Programma's voor een dergelijke instandhouding dienen zodanig te worden opgesteld, dat zij er in de eerste plaats op gericht zijn de aanvoer van voedingsmiddelen voor menselijke consumptie te verzekeren (art. 2). Uit deze definitie blijkt duidelijk dat het Verdrag genomen is vanuit het oogpunt van het gebruik door de mens van de levende rijkdommen¹²⁰².

In het Verdrag werd ook reeds het belang erkend van de kuststaat in de volle zee: volgens het VVLR heeft de kuststaat een bijzonder belang bij de instandhouding van de productiviteit van de levende rijkdommen in het gebied van de volle zee dat aan zijn territoriale zee grenst. De kuststaat mag op voet van gelijkheid deelnemen aan onderzoek en aan regelingen voor de instandhouding in dat gebied. Een staat die de visserij beoefent in een aangrenzende zone, zal op verzoek van de kuststaat in onderhandeling treden met de kuststaat voor het nemen van instandhoudingsmaatregelen. De staat van wie de vissers in het aangrenzende gebied vissen, mag geen dwingende instandhoudingsmaatregelen voorschrijven, die in strijd zijn met maatregelen die de kuststaat heeft genomen. Zij mogen wel tot onderhandelingen overgaan teneinde in onderling overleg instandhoudingsmaatregelen te nemen (art. 6). De kuststaat mag eventueel eenzijdig overgaan tot het nemen van maatregelen indien onderhandelingen met andere belanghebbende staten niet binnen de zes maanden tot overeenstemming hebben geleid. Deze maatregelen zullen enkel gelden ten opzichte van andere staten indien de noodzaak aanwezig is voor onverwijlde toepassing van de instandhoudingsmaatregelen, de maatregelen steunen op wetenschappelijke gegevens en ze niet discriminerend zijn ten opzichte van buitenlandse vissers (art. 7).

Door het VVLR krijgen de kuststaten dus een verruimde bevoegdheid op volle zee inzake de instandhouding van de levende rijkdommen. Het praktische belang van het Verdrag is echter beperkt gebleven¹²⁰³. Bovendien is ook hier het toepassingsgebied van het Verdrag (volle zee)

¹²⁰¹ Deze verplichting wordt verder uitgewerkt in de volgende bepalingen in het Verdrag. Een verdragsstaat van wie de onderdanen de visserij uitoefenen op een of meer visstapels of andere levende organismen van een bepaald gebied in volle zee zal ten aanzien van zijn onderdanen maatregelen nemen in dat gebied, nodig voor de instandhouding van de levende rijkdommen (art. 3). Indien vissers van twee of meer staten de visserij beoefenen in een bepaald gebied van de volle zee, zullen de staten in onderling overleg behoudsmaatregelen nemen (art. 4). Als er maatregelen zijn genomen door één of door verschillende staten en er komen nieuwe bij om in dat gebied te vissen, dan moeten deze nieuwe staten de genomen maatregelen toepassen op hun onderdanen. Voorwaarde is wel dat de genomen maatregelen ter kennis gesteld werden aan de Directeur-Generaal van het FAO. De nieuwkomende staten krijgen nog een periode van zeven maanden vooraleer zij de maatregelen moeten toepassen. Indien de nieuwkomende staten de maatregelen niet aanvaarden en ze met de andere staten geen overeenstemming bereiken binnen de twaalf maanden, dan kunnen ze overgaan tot een geschillenprocedure, bepaald in het Verdrag (artt. 9 - 13). Tot het moment dat de geschillencommissie een beslissing heeft genomen, blijven de genomen maatregelen van kracht (art. 5).

¹²⁰² Cf. deel 1, hoofdstuk 5 inzake beschermingsbeginselen.

¹²⁰³ SOMERS, E., *o.c.*, 436.

sterk ingekrompen door de invoering van de EEZ, waardoor een groot deel van de volle zee onderworpen is aan de bevoegdheid van de kuststaten.

Voor de gebieden die nu nog onder de volle zee vallen, gelden de bepalingen inzake de volle zee uit het *Zeerechtverdrag van 1982*. Ook in dit verdrag wordt de vrijheid van de volle zee bevestigd (art. 87), waarbij expliciet de vrijheid van visserij wordt genoemd, maar onder voorbehoud van de voorwaarden bepaald in afdeling 2 bij het deel over de volle zee (deel VII), dat handelt over het behoud en het beheer van de levende rijkdommen van de volle zee. Op alle staten rust de verplichting om zelf of in samenwerking met andere staten die maatregelen jegens hun onderdanen te treffen die nodig zijn voor het behoud van de levende rijkdommen van de volle zee (art. 117). De staten werken met elkaar samen bij het behoud en het beheer van levende rijkdommen. Staten van wie de onderdanen dezelfde levende rijkdommen, of verschillende levende rijkdommen in hetzelfde gebied exploiteren, moeten onderhandelen teneinde maatregelen te nemen, noodzakelijk voor het behoud van de betrokken levende rijkdommen (art. 118).

Bij de vaststelling van de toelaatbare vangst en het vaststellen van andere maatregelen tot behoud van de levende rijkdommen in de volle zee dienen de staten, net zoals in de EEZ, maatregelen te nemen die erop zijn gericht, op basis van de beste wetenschappelijke gegevens waarover de staat beschikt, de populaties van de geoogste soorten in stand te houden of te herstellen op een peil dat een gedurig maximale opbrengst oplevert. Hierbij moeten in acht genomen worden de bijzondere behoeften van de ontwikkelingslanden, de visserijpatronen, de onderlinge afhankelijkheid van visstapels en de algemeen aanbevolen internationale minimum-normen. De staten dienen rekening te houden met gevolgen voor soorten die verwant zijn met of afhankelijk van geoogste soorten teneinde de populaties van verwante of afhankelijke soorten in stand te houden of te herstellen tot boven het peil waarop hun voortplanting ernstig kan worden bedreigd. Wetenschappelijke gegevens moeten ook hier worden bijgedragen en uitgewisseld via de bevoegde internationale organisaties. De betrokken staten moeten verzekeren dat maatregelen geen discriminatie inhouden van vissers van andere staten (art. 119).

Inzake het duurzaam gebruik en het behoud van mariene levende rijkdommen van de volle zee worden ook maatregelen vooropgesteld in Hoofdstuk 17 van *Agenda 21*. Staten moeten verzekeren dat visserijactiviteiten door schepen onder hun vlag op een manier plaatsvinden zodat incidentele vangsten worden vermeden. Voorts moet effectieve actie worden genomen inzake monitoring en controle van visserijactiviteiten door schepen onder hun vlag op de volle zee teneinde overeenstemming met toepasselijke behouds- en beheersregels te verzekeren. Het dynamiseren, vergiften en andere vergelijkbare destructieve visserijmethoden dienen verboden te worden. Resolutie 46/215 van de Verenigde Naties inzake grootschalige drijfnetvisserij moet ten volle worden uitgevoerd. De staten moeten tevens maatregelen nemen om de beschikbaarheid van mariene levende rijkdommen als voedselbron voor de mens, te vergroten, door het terugdringen van verspilling en "discards", en het verbeteren van technieken van verwerken, distributie en transport.

In *Agenda 21* worden de staten ook opgeroepen om maatregelen te nemen om hun onderdanen te ontmoedigen hun vaartuigen uit te vlaggen om zo te ontkomen aan de naleving van de instandhoudingsregels voor de visserij op volle zee (punt 17.52 *Agenda 21*). Het afdwingen

van dergelijke maatregelen kan slechts door de vlagstaat gebeuren (cf. art. 92 (1) Zeerechtverdrag). Teneinde dit probleem te verhelpen werd op 24 november 1993 de *"Overeenkomst om te bevorderen dat vissersvaartuigen op de volle zee de internationale maatregelen voor instandhouding en beheer van de visbestanden naleven"* afgesloten in het kader van de FAO¹²⁰⁴. Het doel dat wordt vooropgesteld door de overeenkomst kan luidens de preambule bij het Verdrag worden bereikt door de precisering van de verantwoordelijkheid van de vlaggestaat voor de vissersvaartuigen die actief zijn op volle zee en zijn vlag mogen voeren (art. III), door het versterken van de internationale samenwerking (art. V) en door grotere duidelijkheid via het uitwisselen van gegevens over de visserij op de volle zee (art. VI). Deze overeenkomst maakt een integrerend onderdeel van de Internationale Gedragscode voor een verantwoorde visserij.

In Agenda 21 worden staten tevens opgeroepen tot samenwerking bij het beheer van de visbestanden in volle zee. De staten dienen effectieve maatregelen te nemen, met inbegrip van bilaterale en multilaterale samenwerking, teneinde te verzekeren dat visserij op volle zee wordt uitgeoefend in overeenstemming met de bepalingen van het Zeerechtverdrag. In het bijzonder moet ten volle uitvoering worden gegeven aan de bepalingen met betrekking tot de visbestanden die zich zowel bevinden binnen en buiten de exclusieve economische zones ("straddling" stocks) en de bepalingen inzake de over grote afstand trekkende soorten. Voorts moeten, waar gepast, internationale overeenkomsten worden gesloten voor het effectief beheer en behoud van visbestanden en moeten gepaste beheerseenheden worden gedefinieerd en geïdentificeerd (Agenda 21, punt 17.49). In Agenda 21 werd ook opgeroepen tot het organiseren van een conferentie inzake de "straddling" en over grote afstand trekkende stocks (punt 17.50). Ook in het luik inzake duurzaam gebruik en behoud van levende mariene rijkdommen onder nationale jurisdictie worden staten opgeroepen om, bij de implementatie van de bepalingen uit het Zeerechtverdrag, het probleem van de "straddling" en over grote afstand trekkende soorten, aan te pakken (punt 17.80).

Aan deze bepalingen uit Agenda 21, evenals aan de bepalingen in het Zeerechtverdrag hierover werd tegemoetgekomen in 1995 door de Conferentie van de Verenigde Naties inzake "straddling" stocks en over grote afstand trekkende soorten gehouden te New York, waarbij de *Overeenkomst voor de implementatie van de bepalingen van het Zeerechtverdrag inzake het behoud en beheer van "straddling" stocks en over grote afstand trekkende soorten* werd afgesloten¹²⁰⁵.

Doelstelling van het Verdrag is het verzekeren van het lange termijn behoud en duurzaam gebruik van "straddling" visstocks en over grote afstand trekkende soorten door de effectieve implementatie van de relevante bepalingen van dit verdrag (art. 2). Inzake de toepassing van het Verdrag (cf. art. 3) is dit normaal gezien van toepassing op het behoud en beheer van visstocks in de volle zee. De bepalingen van artikel 6 (toepassing van het voorzorgsbeginsel) en 7 (verenigbaarheid van behouds- en beheersmaatregelen) van het Verdrag gelden echter ook

¹²⁰⁴ Agreement to promote compliance with international conservation and management measures by fishing vessels on the high seas. Tekst in: *ILM*, 1994, 968. Nederlandse tekst in: *P.B.L.* 177, 16 juli 1996.

¹²⁰⁵ Overeenkomst inzake de implementatie van de bepalingen van het Verdrag van de Verenigde Naties inzake het zeerecht van 10 december 1982 met betrekking tot het behoud en beheer van "straddling" visstocks en over grote afstand trekkende visbestanden, New York, 4 december 1995. Tekst Verdrag in: *ILM*, 1995, 1542.

voor de zones die vallen onder jurisdictie van de kuststaten. Daarenboven bepaalt het Verdrag dat bij het uitoefenen van hun soevereine rechten inzake exploratie en exploitatie en het behoud en beheer van "straddling" en trekkende soorten in gebieden onder nationale jurisdictie, de kuststaten de algemene principes zoals bepaald in artikel 5, toepassen.

Deze algemene principes omvatten een hele reeks maatregelen. Een aantal daarvan beogen het duurzaam gebruik van de visstocks te verzekeren. Zo moeten de staten maatregelen aannemen om de lange termijn duurzaamheid van "straddling" en trekkende soorten te verzekeren en moeten staten de doelstelling van optimaal gebruik aanbevelen. Zij dienen voorts te verzekeren dat dergelijke maatregelen gebaseerd zijn op de best beschikbare wetenschappelijke gegevens en erop zijn gericht om visstocks te behouden of herstellen op niveaus die de maximale duurzame opbrengst kunnen opleveren. Staten dienen maatregelen te nemen voor het vermijden of stopzetten van overbevissing en overmatige visserijcapaciteit en om te verzekeren dat de niveaus van visserijinspanningen niet boven niveaus gaan die overeenkomen met het duurzaam gebruik van visstocks (art. 5 (a), (b), (h)).

In het Verdrag wordt ook het belang van het ecosysteem en de relatie tot andere niet-"target"-soorten erkend. Zo dienen de staten de impact te onderzoeken van visserij, evenals van andere menselijke activiteiten en milieufactoren op beviste stocks en soorten die behoren tot eenzelfde ecosysteem of geassocieerd worden met of afhankelijk zijn van een dergelijke stock. Staten dienen, wanneer nodig, behouds- en beheersmaatregelen aannemen voor laatst genoemde soorten, met het oog op het behoud of herstel ervan, boven het niveau waarop hun reproductie zwaar bedreigd kan zijn. Voorts moeten staten verontreiniging, afval, "discards", vangst door verloren of achtergelaten visserijgerief, vangst van niet-beviste soorten (zowel vis als andere soorten), en de impact op geassocieerde of afhankelijke soorten, in het bijzonder bedreigde soorten minimaliseren door het nemen van maatregelen, met inbegrip van, voor zover praktisch mogelijk, de ontwikkeling en het gebruik van selectieve, milieuveilige en kost-efficiënte visserijmateriaal en technieken. Staten moeten ook de biodiversiteit van het mariene milieu beschermen (art. 5 (d), (e), (f) en (g)).

Ook inzake wetenschappelijk onderzoek en de afdwingbaarheid van behoudsmaatregelen worden een aantal algemene bepalingen opgelegd. Zo dienen staten volledige en nauwkeurige gegevens inzake visserijactiviteiten te verzamelen en te delen, wetenschappelijk onderzoek en het ontwikkelen van gepaste technologieën bevorderen en uitvoeren en behouds- en beheersmaatregelen uitvoeren en afdwingen door effectieve monitoring en controle (art. 5 (j), (k) en (l)).

Bij de algemene principes worden de staten ook opgeroepen om het voorzorgsbeginsel toe te passen in overeenstemming met artikel 6 van het Verdrag (art. 5 (c)). Staten worden aangemaand tot voorzichtigheid in het geval informatie onzeker, onbetrouwbaar of onaangepast is. De afwezigheid van geschikte wetenschappelijke informatie mag niet worden gebruikt als reden voor het uitstellen of nalaten van het nemen van behouds- en beheersmaatregelen (art. 6 (2)).

In de toepassing van het voorzorgsbeginsel dienen staten de richtlijnen van Bijlage II inzake de toepassing van referentiepunten toe te passen en dienen zij stock-specifieke referentiepunten vast te stellen (art. 6 (3) (b)). Een referentiepunt is een geschatte waarde verkregen door een

overeengekomen wetenschappelijke procedure, dat in overeenstemming is met de toestand van de stock en de visserij, en dat kan worden gebruikt als een richtlijn voor het visserijbeheer (Bijlage II, 1). Staten dienen maatregelen te nemen om te verzekeren dat, wanneer referentiepunten worden benaderd, deze niet worden overschreden (art. 6 (4)).

Bij de toepassing van het voorzorgsbeginsel dienen staten ondermeer rekening te houden met onzekerheden met betrekking tot de grootte en productiviteit van de stocks, referentiepunten, de toestand van de stock in relatie tot dergelijke referentiepunten, niveaus en distributie van vismortaliteit en de impact van visserijactiviteiten op niet-beviste ("non-target") en geassocieerde of afhankelijke soorten, evenals de bestaande en voorspelde oceanografische, milieu- en socio-economische voorwaarden (art. 6 (3) (c)).

Bij de toepassing van het voorzorgsbeginsel dienen staten voor niet-"target" soorten en geassocieerde of afhankelijke soorten gegevensverzameling en onderzoeksprogramma's te ontwikkelen om de impact van visserij op deze soorten te onderzoeken, en dienen plannen aan te nemen die nodig zijn voor het verzekeren van het behoud van dergelijke soorten evenals voor het beschermen van habitats die een bijzondere bezorgdheid behoeven (art. 6 (3) (d)).

Zowel voor "target" als voor niet-"target" soorten moeten de staten, indien de toestand van deze soorten zorgwekkend is, de monitoring van deze soorten opdrijven teneinde hun toestand en de doeltreffendheid van de behouds- en beheersmaatregelen beoordelen. De maatregelen moeten regelmatig worden herzien in het licht van de nieuwe informatie (art. 6 (5)).

Teneinde de maatregelen die gelden in gebieden onder nationale jurisdictie en de volle zee verenigbaar te maken, bevat artikel 7 een aantal regelen. Een onderscheid wordt gemaakt naargelang het "straddling" stocks betreft of trekkende soorten. Voor de "straddling" stocks moeten de kuststaten en de staten van wie de onderdanen de stocks bevissen in de aangrenzende volle zee ofwel direct ofwel door middel van de samenwerkingsmechanismen zoals voorzien in deel II van het Verdrag, overeenkomen over de maatregelen die nodig zijn voor het behoud van deze soorten in het aangrenzende volle zee gebied. Voor de trekkende soorten daarentegen moeten de staten samenwerken met het oog op het verzekeren van het behoud en het bevorderen van de doelstelling van optimaal gebruik van dergelijke stocks voor heel het gebied, zowel binnen als buiten de gebieden onder nationale jurisdictie (art. 7 (1)).

De behouds- en beheersmaatregelen voor de volle zee en voor de gebieden onder nationale jurisdictie dienen verenigbaar te zijn met het oog op het verzekeren van het behoud en beheer van de "straddling" en trekkende stocks in hun geheel. Om dit te bereiken, rust op de kuststaten en de staten die vissen op volle zee een verplichting tot samenwerking met het oog op het bereiken van verenigbare maatregelen. Teneinde de verplichting tot samenwerking uit te voeren, moeten de staten proberen om dergelijke verenigbare behouds- en beheersmaatregelen overeen te komen binnen een redelijke termijn. Indien dit niet het geval is, kan elke betrokken staat de procedure voor het regelen van geschillen zoals voorzien in deel VIII inroepen. In afwachting van een overeenkomst inzake verenigbare maatregelen kunnen staten voorlopige regelingen treffen over praktische zaken. In het geval er geen overeenkomst komt over dergelijke voorlopige afspraken, kunnen betrokken staten met het oog op het verkrijgen van voorlopige maatregelen het geschil voorleggen aan een tribunaal of rechtbank, in overeenstemming

met de procedures voor het regelen van geschillen zoals voorzien in deel VIII (cf. art. 7 (2), (3), (4) en (5)).

Aan de kuststaten en de staten die vissen op volle zee wordt ook een informatieplicht opgelegd over de maatregelen die zij nemen inzake de "straddling" en trekkende soorten (cf. art. 7 (7) en (8)).

De overige bepalingen van het Verdrag zijn enkel van toepassing op volle zee en is dus voor de Noordzee zelf van minder belang. Deze bepalingen hebben uiteraard wel hun belang voor het optreden van vissers buiten de Noordzee in de volle zee. De bepalingen hebben betrekking op de mechanismen voor internationale samenwerking inzake de "straddling" stocks en de trekkende soorten. Er worden ook regelen vastgelegd inzake staten die geen lid zijn van een regionale visserijorganisatie of lid zijn bij een overeenkomst. Verder worden ook nog de verplichtingen van de vlagstaat vastgelegd en worden regelen inzake handhaving vastgelegd. Gezien het beperkte belang van de Belgische zeevisserij in volle zee gebieden, worden de bepalingen inzake samenwerking hier verder niet besproken.

Van belang bij het visserijbeheer is de rol van de **regionale visserijorganisaties**. Deze rol wordt zowel benadrukt in het Zeerechtverdrag, alsook opnieuw in het Verdrag inzake de "straddling" stocks en de trekkende soorten.

Voor de Noordzee is uiteraard de Europese Unie van groot belang, aangezien die door het uitvoeren van een visserijbeleid de regionale organisatie vormt, belast met het visserijbeheer. Op de rol van de EU wordt teruggekomen in punt 2. Daarnaast kan nog worden gewezen op de NEAFC (North East Atlantic Fisheries Commission - NEAFC). Deze organisatie werd opgericht door een Verdrag van 1959¹²⁰⁶ ¹²⁰⁷ ¹²⁰⁸. Als gevolg van het instellen van een gemeenschappelijke visserijzone van 200 mijl in de EU, en zodoende een groot deel van de volle zee waar het Verdrag van toepassing op was onder de bevoegdheid viel van de lidstaten, werd het sluiten van een nieuw verdrag noodzakelijk. Een nieuw verdrag bleek wenselijk om de instandhouding en het optimale gebruik van de visbestanden in het noordoostelijk deel van de Atlantische Oceaan te bevorderen, in een kader dat is afgestemd op de uitgebreide jurisdictie van de kuststaten over de visserij, en om derhalve de internationale samenwerking en overleg ten aanzien van de visbestanden aan te moedigen. Het Verdrag van 1959 werd opgezegd door de

¹²⁰⁶ Verdrag van Londen van 24 januari 1959 betreffende de visserij in het noordoostelijk deel van de Atlantische Oceaan. Tekst Verdrag in: *International Environmental Law - Multilateral Agreements*, Binder 2, 959:07.

¹²⁰⁷ Dit verdrag werd gesloten tussen België, Denemarken, de Duitse Bondsrepubliek, Ierland, IJsland, Nederland, Noorwegen, Polen, Portugal, de Sovjetunie, Spanje, het Verenigd Koninkrijk en Zweden.

¹²⁰⁸ Het Verdrag werd goedgekeurd door België bij Wet van 28 juli 1961, *B.S.*, 24 november 1961 en 16 oktober 1963 en uitgevoerd door het K.B. van 2 juli 1975 betreffende de internationale controle van de zeevisserij in het noord-oostelijk deel van de Atlantische Oceaan, buiten de territoriale wateren en de voorbehouden visserijzones, *B.S.*, 4 oktober 1975.

EG-lidstaten en de lidstaten trokken zich terug uit de NEAFC¹²⁰⁹. In 1980 werd een nieuw verdrag gesloten¹²¹⁰. Het Verdrag van 1980 werd ondertekend en goedgekeurd door de EG¹²¹¹. De EG vervangt hierdoor de individuele EG-lidstaten.

Het Verdrag is van toepassing in de delen van de Atlantische Oceaan en de Noordelijke IJszee en de daarmee in verbinding staande zeeën die gelegen zijn ten noorden van 36° noorderbreedte en tussen 42° westerlengte en 51° oosterlengte, met uitzondering van de Oostzee en de Belten en de Middelandse Zee en is van toepassing in het gedeelte van de Oceaan dat gelegen is ten noorden van 59° noorderbreedte en tussen 44° en 42° westerlengte (art. 1 (1)).

Het Verdrag is van toepassing op alle visbestanden in het verdragsgebied. Uitgesloten van het toepassingsgebied zijn zeezoogdieren, sedentaire soorten¹²¹², en, voor zover ze vallen onder andere internationale verdragen, sterk migrerende soorten en anadrome bestanden (art. 1 (2)).

De Commissie (North East Atlantic Fisheries Commission - NEAFC) verricht haar taken zowel in het belang van de instandhouding als in het belang van het optimale gebruik van de visbestanden in het verdragsgebied. De Commissie houdt daartoe rekening met de beste wetenschappelijke gegevens die haar ter beschikking staan (gegevens die worden verstrekt door ICES). De Commissie fungeert tevens als forum voor overleg en uitwisseling van gegevens over de situatie van de visbestanden in het verdragsgebied en over het beheersbeleid, met inbegrip van het onderzoek van het globale effect van dat beleid op de visbestanden.

De Commissie doet, indien nodig, aanbevelingen voor de visserij buiten de gebieden waarover de lidstaten visserijjurisdictie hebben. De Commissie kan eveneens aanbevelingen doen voor de visserij in een gebied waar een verdragsluitende partij wel visserijjurisdictie heeft, maar dit kan enkel op voorwaarde dat de betrokken lidstaat daarom verzoekt en voor de aanbeveling stemt. De Commissie kan ook, als de betrokken lidstaat daarom verzoekt, advies geven over de visserij.

Naast aanbevelingen inzake visserij kan de Commissie aanbevelingen doen voor controlemaatregelen ten aanzien van de visserij of aanbevelingen doen met betrekking tot het verzamelen van statistische gegevens over de visserij. Ook hier kunnen aanbevelingen ten aanzien van gebieden die onder de visserijjurisdictie vallen van de verdragspartijen slechts worden gegeven indien een verdragspartij daarom verzoekt.

¹²⁰⁹ Zie B.S., 27 april 1977 inzake de opzeggingen van België, Duitsland, Denemarken, Frankrijk, Nederland en het Verenigd Koninkrijk. Door de opzegging zijn de voornoemde goedkeuringswet en het uitvoeringsbesluit zonder inhoud.

¹²¹⁰ Verdrag van 18 november 1980 inzake toekomstige multilaterale samenwerking op visserijgebied in het noordoostelijk deel van de Atlantische Oceaan. Tekst in: P.B.L., 227, 12 augustus 1981.

¹²¹¹ Besluit van de Raad van 13 juli 1981 betreffende de sluiting van het Verdrag inzake toekomstige multilaterale samenwerking op visserijgebied in het noordoostelijk deel van de Atlantische Oceaan, P.B.L., 227, 12 augustus 1981.

¹²¹² Dit zijn organismen die in het exploitatiestadium hetzij onbeweeglijk op of onder de zeebodem voorkomen, hetzij zich niet kunnen verplaatsen behalve wanneer zij zich in voortdurend fysiek contact met de zeebodem of ondergrond bevinden.

Een aanbeveling is slechts bindend indien binnen een door het Verdrag bepaalde periode geen bezwaar werd ingediend. De naleving van het Verdrag berust bij de lidstaten (of bij de EG).

Het belang voor de Noordzee van dit Verdrag is veereer beperkt aangezien de NEAFC binnen de 200-mijls zone slechts aanbevelingen inzake visserij kan geven indien één van de lidstaten daarom verzoekt en enkel als de aanbeveling wordt gestemd door de betrokken staat. Tot dusver zijn door de NEAFC nog geen maatregelen genomen met betrekking tot de Noordzee¹²¹³.

Aanbevelingen met betrekking tot de visserij in de Noordzee werden wel gegeven in het kader van de verschillende **Noordzeeconferenties** en daaruit voortvloeiende verklaringen. De bepalingen van de Noordzeeverklaringen zijn van belang in die zin dat zij de relatie leggen met andere gebruiken van de Noordzee (invloed enerzijds van verontreiniging op visserij en anderzijds invloed van visserij op ecosysteem).

In de eerste twee verklaringen werd totaal geen aandacht besteed aan de visserij. Pas de derde verklaring (Verklaring van Den Haag) bevat een apart hoofdstukje inzake visserij.

In de Verklaring van Den Haag wordt inzake visserij bepaald dat rekening moet worden gehouden met zowel de invloed van de visserij (inclusief viskwekerijen) op het ecosysteem van de Noordzee, als met de invloed van het mariene milieu op de visstand, tevens in relatie tot de sociale en economische waarde van de visserij.

Gelet op het bovenstaande en op de conclusies van de Wereldcommissie voor Milieu en Ontwikkeling voor hernieuwbare bronnen, is overeengekomen door te gaan met het streven gericht op het terugdringen van de vervuiling van de Noordzee en overeen te komen de verantwoordelijke autoriteiten te verzoeken:

- hun inspanningen, die erop gericht zijn te verzekeren dat de visserij en de vangsten in de Noordzee verenigbaar zijn met het op een bevredigend niveau handhaven van de visstand als een hernieuwbare hulpbron, voort te zetten en te voorkomen dat het ecosysteem wordt ontwricht;
- verder onderzoek te stimuleren gericht op een beter begrip van de relaties tussen vispopulaties en de invloed van vervuiling op de visserij en van de relatie tussen visstand, visserij en de andere bestanddelen van het ecosysteem (Verklaring van Den Haag, 40).

In de tussentijdse ministeriële samenkomst in 1993 en in de Noordzeeverklaring van 1995 werd ruimer aandacht besteed aan de visserij.

In de Verklaring die werd afgelegd op de tussentijdse ministeriële bijeenkomst in 1993¹²¹⁴ komen de ministers overeen om als algemene doelstelling te aanvaarden dat visserijbeheer de

¹²¹³ BIRNIE, P., 'Problems Concerning Conservation of Wildlife including Marine Mammals in the North Sea' in *The North Sea: Perspectives on Regional Environmental Co-operation*, FREESTONE, D. en IJLSTRA, T. (eds.), Londen, Graham & Trotman/Martinus Nijhoff, 1990, (252-270), 259.

¹²¹⁴ Statement of Conclusions from the Intermediate Ministerial Meeting, 7-8 december 1993, Kopenhagen.

duurzaamheid van de Noordzee als een geheel moet vrijwaren, rekening houdend met het socio-economisch belang van visserij en de noodzaak om de visstapels te onderzoeken en beheren doorheen het volledig verspreidingsgebied. Voorts worden de EU, Noorwegen en Zweden, in samenwerking met ICES, gevraagd de kwaliteit en reeks van gegevens gebruikt als basis voor het visserijbeheer te verbeteren, met inbegrip van gegevens inzake "by-catch" en "discards", de beschrijving van de effecten van visserijmateriaal op juveniele vissen, niet-commerciële soorten, zeebodembiota, zeevogels en zeezoogdieren. Aan de EU wordt gevraagd de ontwikkeling van het visserijbeheer voort te zetten in het kader van het gemeenschappelijk visserijbeleid en aan de EU, Noorwegen en Zweden om in samenwerking met ICES voorstellen te ontwikkelen voor het versterken van de visstapels van de meest kwetsbare vissoorten in de Noordzee (punt I, 6 Tussentijdse Verklaring). In de Tussentijdse Verklaring werd aan de Commissie van de EU gevraagd om via ICES de wetenschappelijke criteria voor het inrichten op experimentele basis van ongestoorde gebieden in de Noordzee voor wetenschappelijke doeleinden, met het oog op het onderzoeken van het herstel en herontwikkeling van het mariene ecosysteem (punt I, 4.1).

De ministers komen tevens overeen om gezamenlijke actie te nemen teneinde de aanbevelingen die werden gedaan in het North Sea Quality Status Report van 1993 in overweging te nemen, door de kanalen die worden bepaald voor elke aanbeveling in Bijlage II bij de Tussentijdse Verklaring. Ten aanzien van de visserij en maricultuur zijn de gepaste organisaties de Commissie van de EU, ICES en andere partijen verantwoordelijk voor de regulering van visstocks. Als algemene aanbeveling ten aanzien van visserij wordt bepaald dat het visserijbeleid zou moeten gericht zijn op het stimuleren van een duurzame situatie met betrekking tot het ecosysteem van de Noordzee als een geheel. Voorts worden aanbevelingen gedaan inzake maatregelen om de impact van de visserij te verminderen en aanbevelingen inzake onderzoek. Bij de maatregelen om de visserijimpact te verminderen worden de Noordzeelanden aanbevolen om overeen te komen inzake maatregelen voor het terugbrengen van het algemeen niveau van de visserij tot een meer duurzaam niveau, voor het terugdringen van "by-catch" van niet-gerichte soorten door technische maatregelen en door veranderingen in het systeem van de TAC's en de quota. De introductie van een multispeciesbenadering in het beheer van commerciële visvangst dient in overweging te worden genomen; het terugdringen van de visserijinspanning op deze soorten, zoals bv. kabeljauwstocks van de Noordzee die op dit moment worden geëxploiteerd op een niveau dat wordt geacht een duurzaam niveau te overstijgen; het inrichten van ongestoorde gebieden in de Noordzee voor wetenschappelijke doeleinden met het oog op het onderzoeken van het herstel en herontwikkeling van het marien ecosysteem, in het bijzonder in de afwezigheid van visserijactiviteiten.

Op de Vierde Noordzeeconferentie werd in de Verklaring een volledig hoofdstuk gewijd aan visserij. In de Verklaring wordt de bevoegdheid van de EU inzake visserijbeleid bevestigd, evenals de bevoegdheid van de Noorse autoriteiten in de Noorse wateren. Luidens de Verklaring legt EG-Verordening 3760/92 het Unie systeem vast voor visserij en aquacultuur, dat voorziet in een rationele en verantwoordelijke exploitatie van de levende mariene rijkdommen op een duurzame wijze, in gepaste economische en sociale voorwaarden voor de sector, rekening houdend met de gevolgen voor het mariene ecosysteem en de noden van producenten en consumenten (Verklaring II, 10 en 12).

Een verdere integratie van visserij en milieubeleid moet worden uitgewerkt met het oog op het

beschermen van het Noordzeemilieu en het verzekeren van de duurzaamheid van de visstapels en de geassocieerde visserij. Verbetering aan de visserijbeheersbeleid gericht op de bescherming en duurzaam gebruik van het Noordzee mariene ecosysteem kan het best worden bereikt door het aannemen van de gepaste middellange en lange termijn doelstellingen en strategieën. Het visserijbeleid moet worden ondersteund door de politieke wil om het voldoende strikt te maken evenals het ten volle implementeren en af te dwingen. De ministers komen overeen dat het nodig is hun inspanningen te verdubbelen om een duurzaam beheersbeleid te ontwikkelen, dit ten volle te implementeren en af te dwingen en de ondersteuning van het publiek en de visserijindustrie voor een duurzaam en effectief visserijbeleid uit te breiden (Verklaring, 13-15).

Er bestaat een erkende link tussen visserij en het mariene ecosysteem maar er zijn tekorten in de wetenschappelijke kennis van de impact van de visserij op het ecosysteem en van de impact van milieuveranderingen en verontreiniging op de visserij. De ministers doen diverse aanbevelingen (cf. Verklaring punt 16):

- het toepassen van het voorzorgsbeginsel in het visserijbeleid;
- het Noordzeevervisserijbeleid, geïmplementeerd door de EU en Noorwegen, zou moeten gericht zijn op het instellen van de mate van exploitatie van visstapels binnen veilige biologische grenzen voor het aanbevelen, waar nodig van het heropbouwen van uitgeputte stocks of het behouden van stocks boven hun minimum biologisch aanvaardbaar niveau;
- het beleid van de EU en Noorwegen zou moeten de bijvangsten en andere negatieve impact op zeezoogdieren, zeevogels en benthische organismen minimaliseren, evenals het "discarding" van vis en benthische organismen minimaliseren;
- onderzoek moet worden vergemakkelijkt inzake de punten die zijn aangegeven in Bijlage I, deel 2 van de Verklaring. In dit verband moet prioriteit worden gegeven aan aanvullend samenwerkend onderzoek om de relaties tussen visserij en visstapels en de andere componenten van het ecosysteem te onderzoeken, rekening houdend met de socio-economische aspecten;
- de bewustwording inzake de ecologische impact van visserijactiviteiten bij vissers en andere betrokkenen in het visserijbeheer moet worden verbeterd;
- de implementatie van het visserijbeleid moet worden ondersteund door meer effectieve controle en afdwingbaarheidsmechanismen.

De verantwoordelijke beheersorganen worden opgeroepen om de maatregelen voorzien in Bijlage I, deel 1 te ondernemen (Verklaring 16, iv). De beheersmaatregelen die worden voorgesteld in Bijlage I, omvatten een viertal aspecten. Een eerste is het instellen van ongestoorde gebieden: met betrekking tot de selectie van mogelijke locaties voor ongestoorde gebieden, moeten naast de wetenschappelijke criteria ook volgende aspecten in rekening worden gebracht: sociale en economische aspecten, wettelijke, controle en afdwingbaarheidsaspecten, financiële aspecten, het komende voorstel van de Europese Commissie voor verdere maatregelen in de scholbox.

De tweede groep maatregelen betreft de reductie van exploitatiehoeveelheden van visstapels. Hierbij worden volgende maatregelen voorgesteld:

- het instellen van gepaste middellange en lange termijn doelstellingen die de maximum mortaliteitssnelheid bij vis en het minimum aan biomassa van kuitschietende visstapels definiëren voor de commercieel belangrijke visstapels, zodat de waarschijnlijkheid op een duurzame exploitatie

van deze stapels in belangrijke mate wordt verhoogd;

- het instellen van specifieke beheersstrategieën in overeenstemming met het bereiken van voorgaande doelstellingen, onder meer door de directe beperking van de visserijinspanning, het vaststellen van multijarlijkse en multispecies TAC's;
- het implementeren van bewezen methodes die leiden tot de verbetering in selectiviteit van visserijmateriaal waardoor de mortaliteit van juveniele vis en de "discarding" daarvan wordt verminderd;
- het inrichten of behouden van geografische gebieden die gesloten zijn voor de visserij gedurende bepaalde perioden in het jaar voor de bescherming van juveniele vis en/of kuitschietende vis;
- het invoeren van wijzigingen aan het beheerssysteem voor TAC's en quota zodat het discarding van vis waarschijnlijk wordt verminderd;
- het aanpassen van de capaciteit en inspanning van de visserijvloot tot op een punt waarop de duurzame exploitatie van de visstapels is verzekerd;
- het verbeteren van de controle van visserijactiviteiten, met inbegrip van het monitoren en opnemen van hoeveelheden aangelande en overboord gegooide vis.

Maatregelen dienen tevens te worden genomen inzake de reductie van door visserij veroorzaakte sterfte bij vogels, zeezoogdieren en niet-gerichte benthische organismen. Hiervoor moeten bewezen methoden worden geïmplementeerd die de mortaliteit van vogels, zoogdieren en niet-gerichte benthische organismen terugdringen, weliswaar onder de voorwaarde dat deze implementatie de vangst van gerichte soorten niet disproportioneel belemmert.

Tenslotte moeten maatregelen worden genomen voor het verhogen van het bewustzijn van de ecologische impact: hiervoor moeten middelen worden voorzien waardoor vissers bewust kunnen worden gemaakt van de mogelijke ecologische impact van de visserij en de mogelijkheden om die impact te verminderen.

Naast deze aanbevelingen verwelkomen de ministers de ontwikkeling van een Gedragscode inzake verantwoorde visserij binnen de FAO. Voorts waarderen zij dat ICES advies heeft gegeven inzake de wetenschappelijke criteria voor het inrichten op experimentele basis van ongestoorde gebieden in de Noordzee voor wetenschappelijke doeleinden, teneinde het herstel en herontwikkeling van het mariene ecosysteem te onderzoeken. Voorts nodigen zij de Europese Commissie, in samenwerking met de Noorse autoriteiten uit om vóór 1997 een voorstel te overwegen voor de keuze van de locatie en het inrichten van dergelijke gebieden in de Noordzee. ICES en nationale wetenschappelijke en natuurbehoudsinstellingen zouden moeten betrokken zijn bij de ontwikkeling van het beheer en de monitoring van ongestoorde gebieden. De beslissing voor het financieren van een monitoring regime is een voorafgaande voorwaarde voor het aanvaarden van een dergelijk voorstel (punt 16, viii en ix).

Alhoewel het van belang is dat in de Vierde Noordzeeverklaring het voorzorgsbeginsel wordt opgenomen binnen het hoofdstuk over de visserij, heeft volgens MAGGS de Verklaring niet voldaan aan de verwachtingen¹²¹⁵. Een groot deel van het EU-beleid werd bevestigd in de Verklaring, maar de ministers hebben niet de kans gegrepen om verdergaande maatregelen

¹²¹⁵ Zie: MAGGS, J., 'The Ministerial Declaration of the Fourth North sea Conference. A Review', *North Sea Monitor*, 1995/2, (4-24), 6-9.

voor te stellen. In het bijzonder ontbreekt het zowel in de tekst zelf als in Bijlage I aan specifieke mechanismen, deadlines, en de organen verantwoordelijk om de dringende problemen inzake Noordzeevervisserij aan te pakken. Dit laatste is in tegenstelling tot andere domeinen van de Verklaring waarbij duidelijk de rol wordt benadrukt van intergouvernementele organisaties zoals OSPAR. De Vierde Noordzeeverklaring is er evenmin in geslaagd om een antwoord te bieden op de belangrijkste vraag, met name, op welke manier er een drastische vermindering kan komen in de visserijinspanning teneinde het ineensstorten van de visstapels te vermijden, zonder een ineensstorting van de visserijindustrie te veroorzaken. Geen van de voorgestelde maatregelen biedt daarop voldoende antwoord. Meer nog, bepaalde voorgestelde maatregelen zoals inzake ongestoorde gebieden en "discards", zijn niet in staat om een fundamentele verandering teweeg te brengen, maar kunnen daarentegen ook contraproductief werken.

Zo zijn de voorgestelde maatregelen inzake ongestoorde gebieden principieel gunstige maatregelen, maar deze maatregelen hebben geen effect op de totale visserijinspanning. Het instellen van dergelijke gebieden zal de overbevissing niet reguleren en kan integendeel voor een verslechtering zorgen door het verplaatsen van de visserijactiviteiten naar andere, minder geëxploiteerde gebieden. Het instellen van ongestoorde gebieden zal enkel aanvaardbaar zijn indien deze worden begeleid door maatregelen die de visserijinspanning terugdringen.

Nieuwe kansen voor verdergaande maatregelen inzake visserij binnen de Noordzeefora kunnen eventueel liggen in de geplande tussentijdse ministeriële bijeenkomst in 1997. Deze bijeenkomst is specifiek gewijd aan visserij en het milieu. De bedoeling van de conferentie is zowel het voorstellen van een herzien vooruitgangsrapport inzake visserij en soorten- en habitatbescherming evenals het doen van aanbevelingen inzake het visserijbeheer in de Noordzee¹²¹⁶.

2.2. Het EU-visserijbeleid¹²¹⁷

2.2.1. Basis van het EU-visserijbeleid

De wettelijke basis voor het visserijbeleid van de Europese Gemeenschap is terug te vinden in artikel 3 van het EEG-Verdrag¹²¹⁸. Artikel 3 omvat de middelen van de Gemeenschap om in de doelstellingen van de EG te voorzien. Deze activiteiten omvatten ondermeer het tot stand brengen van een gemeenschappelijk beleid op het gebied van de landbouw (art. 3 (d)). In het

¹²¹⁶ Zie: LEVIEIL, D., 'The 1997 North Sea Intermediate Ministerial Meeting and the 1996 Session of the UN Commission for Sustainable Development' in Marine Environmental Management: Review of Events in 1995 and Future Trends, EARLL, R.C. (Ed.), Candle Cottage, Kempley, Glos., (139 p.), 49-52.

¹²¹⁷ Voor een uitgebreid overzicht van het EEG-visserijbeleid kan worden verwezen naar ondermeer: CHURCHILL, R.R., EEC Fisheries Law, Dordrecht, Martinus Nijhoff, 1987, 299p.; WISE, M., The Common Fisheries Policy of the European Community, Londen, Methuen, 1984, 316p.; LEBULLENGER, J. en LE MORVAN, D., La Communauté Européenne et la mer, Parijs, Economica, 1990, 51-273; LEIGH, M., European Integration and the Common Fisheries Policy, Londen, Croom Helm, 1983, 228p.; FARNELL, J. en ELLES, J., In Search of a Common Fisheries Policy, Hampshire, Gower, 1984, 213p.

¹²¹⁸ Verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap, Rome, 1957. Tekst in: MORTELMANS, K.J.M. (ed.), Handboek voor de Europese Gemeenschappen. Verdragsteksten en aanverwante stukken, Deventer, Kluwer, deel 1B.

Verdrag van Maastricht¹²¹⁹, dat het EEG-Verdrag wijzigt, wordt expliciet het gemeenschappelijk beleid op het gebied van de visserij genoemd als één van de maatregelen van de Gemeenschap om de doelstellingen¹²²⁰ van het Verdrag te verwezenlijken (art. 3 (e)).

De basis voor het visserijbeleid wordt nader bepaalt in de artikelen 38-47 (Titel II inzake de landbouw) van het EEG-Verdrag.

Artikel 38 (1) bepaalt: *"De gemeenschappelijke markt omvat mede de landbouw en de handel in landbouwproducten. Onder landbouwproducten worden verstaan de voortbrengselen van bodem, veeteelt en visserij alsmede de producten in eerste graad van bewerking welke met de genoemde voortbrengselen verband houden"*.

De producten die vallen onder de bepalingen van de artikelen 39 tot en met 46 zijn vermeld in een lijst van Bijlage II bij het Verdrag (art. 38 (3)). De lijst van Bijlage II omvat onder andere vis, schaal-, schelp- en weekdieren.

De werking en de ontwikkeling van de **gemeenschappelijke markt** voor de landbouwproducten dienen gepaard te gaan met de totstandkoming van een **gemeenschappelijk landbouwbeleid** van de lidstaten (art. 38 (4)). Via het gemeenschappelijk landbouwbeleid moeten de doelstellingen worden gerealiseerd die worden genoemd in artikel 39:

- verhoging van de productiviteit van de landbouw, door de technische vooruitgang te bevorderen en door de rationele ontwikkeling van de landbouwproductie en een optimaal gebruik van de arbeidskrachten te verzekeren,
- aldus, een redelijke levensstandaard voor de landbouwbevolking verzekeren,
- stabilisering van de markten,
- verzekering van het aanbod,
- verzekering dat het aanbod de consument tegen redelijke prijzen bereikt.

Naast de artikelen inzake het landbouwbeleid worden nog twee andere artikelen gebruikt als basis voor het EG-visserijbeleid. Enerzijds is er artikel 7 dat het non-discriminatiebeginsel op grond van nationaliteit vooropstelt. Anderzijds is er artikel 235 dat bepaalt dat indien een optreden van de Gemeenschap noodzakelijk blijkt om de doelstellingen van de Gemeenschap te verwezenlijken zonder dat het Verdrag in de daartoe vereiste bevoegdheden voorziet, de Raad de passende maatregelen kan nemen.

¹²¹⁹ Verdrag betreffende de Europese Unie, Maastricht, 7 februari 1992. Tekst ondermeer in: MORTELMANS, K.J.M. (ed.), *o.c.*, deel IB.

¹²²⁰ Artikel 2 van het Verdrag luidt: *"De Gemeenschap heeft tot taak, door het instellen van een gemeenschappelijke markt en een economische en monetaire unie en door de tenuitvoerlegging van het gemeenschappelijk beleid of de gemeenschappelijke activiteiten, bedoeld in de artikelen 3 en 3A, het bevorderen van een harmonische en evenwichtige ontwikkeling van de economische activiteit binnen de gehele Gemeenschap, een duurzame en niet-inflatoire groei met inachtneming van het milieu, een hoge graad van convergentie van de economische prestaties, een hoog niveau van werkgelegenheid en van sociale bescherming, een verbetering van de levensstandaard en van de kwaliteit van het bestaan, de economische en sociale samenhang en de solidariteit tussen de lidstaten."*

2.2.2. Toepassingsgebied van het EU-visserijbeleid

Materieel toepassingsgebied

Enkel de producten die zijn opgesomd in Bijlage II bij het Verdrag vallen onder de bepalingen van de artikelen 39 tot en met 46. Met betrekking tot visserij omvat Bijlage II:

- vis, schaal-, schelp- en weekdieren (hoofdstuk 3 van de Naamlijst van Brussel),
- producten van dierlijke oorsprong, niet elders genoemd noch elders onder begrepen; dode dieren van de soorten bedoeld bij de hoofdstukken 1 en 3, niet geschikt voor menselijke consumptie (hoofdstuk 5.05.15),
- vetten en oliën van vis of van zeezoogdieren, ook indien geraffineerd (hoofdstuk 15.15.04),
- bereidingen van vis, schaal-, schelp- en weekdieren (hoofdstuk 16),
- resten afval van de voedselindustrie; bereid voedsel voor dieren (hoofdstuk 23).

Het materieel toepassingsgebied van de Gemeenschap inzake visserij omvat dus vis (zowel zoet- als zoutwatervis), evenals schelp-, schaal- en weekdieren. Korallen en sponzen zijn dan weer uitgesloten van het toepassingsgebied. Wat andere mariene dieren (voornamelijk mariene zoogdieren) betreft, omvat de bevoegdheid van de Gemeenschap het vlees van zeezoogdieren (hoofdstuk 2 van de Naamlijst van Brussel) en voorts vetten en oliën van zeezoogdieren. De bevoegdheid van de EG strekt zich uit over de handel in die producten, evenals in het vangen van de dieren met het oog op het bekomen van die producten¹²²¹.

Territoriaal toepassingsgebied

Aangezien er geen speciale voorzieningen zijn in het EEG-Verdrag met betrekking tot het territoriaal toepassingsgebied van het landbouwbeleid, kan worden aangenomen dat het toepassingsgebied voor het landbouwbeleid hetzelfde is als het toepassingsgebied van het Verdrag in het algemeen¹²²². Artikel 227 (1) luidt: *"Dit Verdrag is van toepassing op het Koninkrijk België, het Koninkrijk Denemarken, de Bondsrepubliek Duitsland, de Duitse Democratische Republiek, het Koninkrijk Spanje, de Franse Republiek, Ierland, de Italiaanse Republiek, het Groot-hertogdom Luxemburg, het Koninkrijk der Nederlanden, de Portugese Republiek en het Verenigd Koninkrijk van Groot-Brittannië en Noord-Ierland"*¹²²³.

Het toepassingsgebied voor het EG-beleid strekt zich bijgevolg uit over het grondgebied van de lidstaten, met inbegrip van de interne wateren, evenals over de territoriale zee, aangezien de territoriale zee volledig valt onder de soevereiniteit van de kuststaat (cf. art.1 VTZ en art. 2 (1) Zeerechtverdrag). De bevoegdheid van de EG strekt zich voorts ook uit over die gebieden waar de lidstaten over soevereine rechten beschikken. Zo strekt de EG-bevoegdheid inzake visserij zich uit over de visserijzones (tengevolge van de Resolutie van de Raad van 3 november 1976 werd in de Noordzee en de Noordatlantische Oceaan een visserijzone ingesteld van

¹²²¹ Zie hierover: CHURCHILL, R.R., *EEC Fisheries Law*, Dordrecht, Martinus Nijhoff, 1987, (299 p.), 53-55.

¹²²² CHURCHILL, R.R., *o.c.*, 56.

¹²²³ Er zijn bepaalde uitzonderingen waar het EEG-Verdrag niet van toepassing is, zoals bijvoorbeeld de Faroëreilanden.

200 mijl) en over de exclusieve economische zones¹²²⁴. De EG is dus bevoegd over alle schepen, geregistreerd binnen één van de lidstaten of binnen een derde staat, die visserijactiviteiten ondernemen binnen de territoriale zee, visserijzone of exclusieve economische zone van de lidstaten waar het gemeenschappelijk visserijbeleid geldt. De EG is voorts bevoegd voor alle schepen die geregistreerd zijn in één van de lidstaten, en die visserijactiviteiten ondernemen op volle zee.

2.2.3. Toegang tot de visgronden

In beginsel geldt binnen de Europese Gemeenschap het principe van de gelijke toegang van de EG-onderdanen tot de visgronden. Het principe van de gelijke toegang was terug te vinden in artikel 2 (1) van Verordening 101/76¹²²⁵. Dit artikel bepaalt dat de in elk van de lidstaten geldende visserijregeling, in het gedeelte van de zee dat onder hun soevereiniteit of hun jurisdictie valt, niet mag leiden tot verschillen in behandeling ten opzichte van andere staten (non-discriminatie-beginsel). Het artikel bepaalt vervolgens dat de lidstaten dienen te waarborgen dat voor alle vissersvaartuigen die onder de vlag van één van de lidstaten varen en op het grondgebied van de Gemeenschap staan ingeschreven, gelijke voorwaarden gelden ten aanzien van de toegang tot en de bevissing van de visgronden.

Het beginsel van de gelijke toegang tot de visgronden, is echter aan een aantal beperkingen onderhevig.

Beperking voortvloeiende uit de Toetredingsakte van 1972¹²²⁶

Een eerste beperking vloeit voort uit artikel 100 van de Toetredingsakte van 1972. Door dit artikel zijn de lidstaten gemachtigd binnen een gebied dat onder hun soevereiniteit of jurisdictie valt en binnen een grens van 6 zeemijl, berekend vanaf de laagwaterlijn van de aan de kust gelegen lidstaat, de visserij voor te behouden aan de schepen die traditioneel de visserij beoefenen binnen die zone en opereren vanuit de havens in het kustgebied. Deze beperking op het beginsel van gelijke toegang tot de visgronden, wordt bevestigd en uitgebreid in artikel 6 (1) van Verordening 170/83¹²²⁷. Artikel 6 van deze Verordening bepaalt dat de in artikel 100 afwijkende regeling mag worden gehandhaafd en de in artikel 100 vermelde grens van 6 zeemijl mag worden uitgebreid tot 12 zeemijl. De lidstaten mogen dus een exclusieve 12-mijlzone instellen of handhaven. In deze zone is de toegang beperkt tot vissersschepen die traditioneel in de betrokken wateren vissen en die opereren vanuit havens in de betrokken zone. Deze bepa-

¹²²⁴ CHURCHILL, R.R., *o.c.*, 68.

¹²²⁵ Dit principe was voor het eerst terug te vinden in Verordening (EEG) nr. 2141/70 van 20 oktober 1970 houdende de totstandkoming van een gemeenschappelijk structuurbeleid in de visserijsector (*P.B. L.* 236, 27 oktober 1970) en vervolgens in Verordening (EEG) nr. 101/76 van 19 januari 1976 houdende de totstandbrenging van een gemeenschappelijk structuurbeleid in de visserijsector (*P.B. L.* 20, 28 januari 1976), die de voorgaande verordening wijzigd en vervangt.

¹²²⁶ Toetredingsakte van 1972. Tekst in: *P.B. L.* 73, 27 maart 1972.

¹²²⁷ Verordening (EEG) Nr. 170/83 van 25 januari 1983 tot instelling van een communautaire regeling voor de instandhouding en het beheer van de visbestanden, *P.B. L.* 24, 27 januari 1983.

ling werd ingevoerd met het oogpunt de kustvisserij te beschermen zodanig dat deze sector het hoofd kon bieden aan de nieuwe exploitatieomstandigheden die ontstaan waren tengevolge van de invoering van de 200-mijlszone. Deze uitzonderingsregel werd toegestaan voor een periode van 10 jaar (van 1 januari 1983 tot en met 31 december 1992). Op het einde van deze periode besluit de Raad, op basis van een verslag van de Commissie over de situatie van de visserij in de Gemeenschap, over de wijzigingen die moeten worden aangebracht in de genoemde regeling. In 2002 brengt de Commissie een volgend verslag uit aan de Raad, waarna de Raad besluit over de bepalingen die na afloop van de periode 1992-2002 zouden kunnen volgen op de in artikel 6 bedoelde regeling (art. 8). Dus tot ten minste 2002 blijft deze beperking op het principe van de gelijke toegang tot de visgronden bestaan.

De nieuwe algemene visserijbeheersverordening 3760/92¹²²⁸, die Verordening 170/83 vervangt, herhaalt en bevestigt de bepalingen van artikel 6: de regeling zoals voorzien door de Toetredingsakte van 1972 mag worden toegepast tot en met 31 december 2002.

De visserijactiviteiten in het kader van de in artikel 6 (1) van Verordening 3760/92 vastgestelde regeling (visserijactiviteiten binnen de 12-mijls zone), worden uitgeoefend volgens de bepalingen van Bijlage I bij de Verordening. In Bijlage I worden voor elke lidstaat gebieden genoemd in de kustwateren van de andere lidstaten waar zij de visserijactiviteit kunnen beoefenen en worden eveneens de soorten vermeld die zij in deze gebieden mogen bevissen. Zo mogen in de Belgische kustwateren (in een gebied van 3 tot 12 mijl) Nederlandse vissers vissen op alle soorten en Franse vissers op Haring¹²²⁹. Deze regeling van de bijzondere visserijrechten van andere lidstaten zoals vastgelegd in artikel 6 (2) en Bijlage I, is onverminderd de activiteiten in het kader van de nabuurschapsregelingen tussen de lidstaten (art. 6 (2)). Een dergelijke regeling bestaat met Nederland: op basis van artikel 2 van het Verdrag van 3 februari 1958 tot instelling van de Benelux Economische Unie mogen Nederlandse vaartuigen vissen in de zone van 0 tot 3 mijl. Voorts hebben Franse vissers een beperkte toegang voor de garnalvisserij, op basis van een Frans-Belgisch akkoord van 1976.

Belgische vissersvaartuigen mogen op basis van Bijlage I bij Verordening 3760/92 visserijactiviteiten uitoefenen in bepaalde gedeelten van de kustwateren van het Verenigd Koninkrijk (voornamelijk op demersale soorten en Haring) en bepaalde gedeelten van de Ierse kustwateren (demersale soorten). In de Deense kustwateren langs de Noordzeekust hebben de Belgische vissersvaartuigen visserijrechten voor Kabeljauw, Schelvis, Wijting en Schol en in het Skagerrak op Schol. In de Franse kustwateren (gedeelte van de Noordatlantische kust) zijn er rechten inzake demersale soorten en Sint-Jacobs-schelpen. De belangrijkste toegang is evenwel tot de Nederlandse kustwateren: daarin heeft België in het gedeelte van 3 tot 12 mijl voor de hele kust onbeperkte rechten op alle soorten. Op basis van de Benelux-Overeenkomst heeft België eveneens visserijrechten in de zone van 0 tot 3 mijl van de Nederlandse kustwateren.

¹²²⁸ Verordening (EEG) Nr. 3760/92 van 20 december 1992 tot invoering van een communautaire regeling voor de visserij en de aquacultuur, *P.B. L.* 389, 31 december 1992. Deze verordening is in werking getreden op 1 januari 1993.

¹²²⁹ Door de rechtstreekse toepasbaarheid van artikel 6 (2) van Verordening 3760/92 en Bijlage I bij deze Verordening worden de bijzondere visserijrechten van andere lidstaten door deze bepalingen vastgelegd en niet langer in het kader van de van kracht zijnde internationale overeenkomsten. Het K.B. van 21 juni 1994 werd in die zin gewijzigd door het K.B. van 4 mei 1995 (cf. verder hierover bij Belgische wetgeving).

Beperking voor bepaalde kwetsbare gebieden

Een tweede beperking op het beginsel van de gelijke toegang vloeit voort uit artikel 7 en Bijlage II van Verordening 170/83 en wordt bevestigd door Verordening 3760/92. In de gebieden die worden omschreven in Bijlage II bij de Verordening 3760/92 (dit zijn de gebieden rond de Orkneys en Shetlands, de zogenaamde Orkney/Shetland Box) worden voor soorten die in dat gebied van speciaal belang zijn, de visserijactiviteiten onderworpen aan een vergunningsstelsel. De activiteiten zijn tevens onderworpen aan procedures voor de melding aan de bevoegde controleautoriteiten van het in- en uitvaren van het betrokken gebied. Dit stelsel geldt voor vissersvaartuigen met een lengte tussen de loodlijnen van ten minste 26 meter en ten aanzien van andere demersale soorten dan Kever en Blauwe wijting (art. 7). In Bijlage II worden het toegestane aantal vissersvaartuigen per lidstaat bepaald. Zo heeft België 2 vaartuigen die worden toegelaten om in deze zone te vissen.

Beperking ten gevolge van de Toetredingsakte van Spanje en Portugal¹²³⁰

Een uitzondering op het beginsel van de gelijke toegang werd voorzien bij de toetreding van Spanje tot de EG. De andere lidstaten van de EG waren immers bevreesd voor het welzijn van de visstocks, gezien de aanzienlijke grootte van de Spaanse vissersvloot¹²³¹.

Voor de schepen die varen onder Spaanse vlag en geregistreerd staan binnen het gebied waar het gemeenschappelijk visserijbeleid van toepassing is, is de toegang tot de ICES-gebieden die vallen onder de soevereiniteit of jurisdictie van de lidstaten geregeld door de Toetredingsakte (artt. 156-166). Maximum 300 schepen die voorkomen op een basislijst kunnen gemachtigd worden hun visserijactiviteiten uit te oefenen. Slechts 150 standaardvaartuigen mogen tegelijkertijd hun visserijactiviteit uitoefenen. De op de basislijst vermelde vaartuigen die buiten gebruik worden gesteld, kunnen worden vervangen door vaartuigen van dezelfde categorie. Dit kan slechts ten belope van de helft van het vermogen van de geschrapte vaartuigen, en dit totdat de basislijst is vastgesteld op een peil dat zich zodanig verhoudt ten opzichte van de toegewezen visbestanden zodanig dat een normale exploitatie is gewaarborgd. Dit geldt echter maar voor zover de capaciteit van de vloot van de Gemeenschap niet wordt uitgebreid in de communautaire wateren van de Atlantische Oceaan (waaronder de Noordzee). Bepaalde gespecialiseerde visserijactiviteiten (zoals sardine- en ansjovisvangst) zijn toegestaan. Deze regeling geldt tot het einde van 2002. Er kunnen wel aanpassingen gebeuren (vastgesteld vóór 31 december 1993). Deze aanpassing gebeurde door Verordening 1275/94¹²³². Alhoewel in de Verordening de in de Akte van Toetreding vastgestelde bepalingen inzake het systeem van basislijsten en periodieke lijsten en van de toegang tot de zones worden ingetrokken en dat alle communautaire vissersvaartuigen vrije toegang tot de wateren hebben onder soevereiniteit of jurisdictie van de lidstaten (art. 2 (1)), wordt de inwerkingtreding hiervan afhankelijk gesteld van het nemen van maatregelen inzake voorwaarden voor toegang tot zones en bestanden (art.

¹²³⁰ Toetredingsakte van Spanje en Portugal. Tekst in: P.B.L. 302, 15 november 1985.

¹²³¹ CHURCHILL, R.R., o.c., 138.

¹²³² Verordening 1275/94 van de Raad van 30 mei 1994 inzake aanpassingen in de regeling die is vastgesteld in de hoofdstukken "Visserij" van de Akte van Toetreding van Spanje en Portugal, P.B.L. 140, 3 juni 1994.

2 (2) en (3)). Voor de communautaire wateren moeten deze maatregelen ervoor zorgen dat er geen verhoging van de visserijinspanning mag plaatsvinden, waarvan het niveau is vastgesteld in de Akte van Toetreding. Zo nodig moet een vermindering van de visserijinspanning worden voorzien (art. 3 (3)). De in Verordening 1275/94 vooropgestelde maatregelen werden vastgelegd door Verordening 685/95¹²³³, waarin de criteria en procedures waren vastgesteld voor de invoering van een beheersregeling betreffende de visserijinspanning in bepaalde gebieden¹²³⁴.

Beperking inzake toegang door de toetreding van Zweden, Finland en Oostenrijk

De toetreding van deze landen tot de communautaire wateren wordt geregeld door Verordening 3237/94¹²³⁵. Naast de toegang van de wateren die onder jurisdictie of soevereiniteit vallen van Zweden en Finland, worden ook voorwaarden opgenomen voor de toegang van Zweedse vaartuigen in wateren, die vallen onder de soevereiniteit of jurisdictie van de huidige lidstaten. Deze toegang wordt ondermeer afhankelijk gesteld van een visvangstmachtiging. Het aantal visvangstmachtigingen worden beperkt (cf. artt. 7 - 10).

Beperking door quota-regeling

Een laatste beperking op het beginsel van de gelijke toegang vloeit voort uit de quota-regeling en andere instandhoudingsmaatregelen. Artikel 4 van Verordening 3760/92 bepaalt dat de Raad communautaire bepalingen vaststelt betreffende de voorwaarden voor de toegang tot de wateren en de bestanden en de uitoefening van exploitatieactiviteiten¹²³⁶.

2.2.4. Visserijbeheer

Pas in 1983 werd binnen de Europese Gemeenschap een systeem ingevoerd voor het beheer van de visbestanden. Dit werd noodzakelijk geacht ondermeer als gevolg van de ontwikkeling en in het internationaal zeerecht waardoor in verschillende derde landen exclusieve economische zones werden ingevoerd en waardoor voor sommige lidstaten enorme visgronden verloren gingen. Daarnaast genoodzaakte ook het toenemende probleem van de overbevissing tot een instandhoudingsbeleid¹²³⁷. Naast de regeling inzake de toegang tot de visgronden, bestaat dit systeem ondermeer uit het bepalen van de TAC's ("Total Allowable Catches"), het verdelen van quota onder de verschillende lidstaten en diverse technische maatregelen.

Het visserijbeheersbeleid werd ingevoerd bij Verordening nr. 170/83 van 25 januari 1983 tot

¹²³³ Verordening 685/95 van de Raad van 27 maart 1995 betreffende het beheer van de visserijinspanningen voor bepaalde vangstgebieden en visbestanden van de Gemeenschap, P.B.L. 71, 31 maart 1995.

¹²³⁴ Cf. verder inzake beheersmaatregelen.

¹²³⁵ Verordening 3237/94 van de Commissie van 21 december 1994 tot vaststelling van de bepalingen ter uitvoering van de in de Akte van Toetreding van Noorwegen, Oostenrijk, Finland en Zweden bedoelde regeling voor de toegang tot de wateren, P.B.L. 338, 28 december 1994.

¹²³⁶ Zie volgend punt inzake visserijbeheer.

¹²³⁷ VANHAECKE, H., Overzicht van de inspectie- en controlediensten inzake de zeevisserij, Stagerapport voor Landbouwkundig ingenieur bij het Ministerie van Landbouw, februari 1994, (99p.), 3.

instelling van een communautaire regeling voor de instandhouding en het beheer van de visbestanden¹²³⁸. Deze Verordening werd vervangen door Verordening 3760/92 van 20 december 1992 tot invoering van een communautaire regeling voor de visserij en de aquacultuur. Deze verordening werd genomen vanuit het oogpunt dat, ondanks de bestaande regeling, een aantal visbestanden achteruit zijn blijven gaan. Het invoeren van een aantal nieuwe elementen in vergelijking met de vorige verordening moeten trachten deze problemen op te lossen. Zo wordt door de nieuwe Verordening een systeem van nationale vergunningen (af te leveren door de lidstaten) ingevoerd. Er wordt ook uitgegaan van nieuwe begrippen, zoals bijvoorbeeld de visserijinspanning. De Verordening tracht ook de diverse aspecten van het Europees visserijbeleid te verenigen. Zo wordt in de Verordening de grondslag gelegd voor een nieuwe controleverordening, evenals de grondslag voor een nieuw structuurbeleid.

Verordening 3760/92

Artikel 1 van Verordening 3760/92 bepaalt dat het gemeenschappelijk visserijbeleid betrekking heeft op de exploitatie van levende aquatische rijkdommen en aquacultuur en op de verwerking en de afzet van visserij- en aquacultuurproducten. Voorwaarde is wel dat de activiteit moet worden uitgeoefend op het grondgebied van de lidstaten, in communautaire viswateren (wateren onder de soevereiniteit of jurisdictie van de lidstaten) of door communautaire vissersvaartuigen (vissersvaartuigen die de vlag van een lidstaat voeren en geregistreerd zijn in de Gemeenschap).

De **doelstellingen** van het gemeenschappelijk visserijbeleid worden bepaald in artikel 2. Wat betreft de exploitatieactiviteiten bestaan de doelstellingen van het visserijbeleid er in de beschikbare en toegankelijke levende mariene aquatische bestanden te beschermen en in stand te houden, evenals te zorgen voor de rationele en verantwoorde exploitatie daarvan op duurzame basis en onder voor deze sector passende economische en sociale voorwaarden. Rekening moet daarbij worden gehouden met de consequenties voor het mariene ecosysteem en met de behoeften van consumenten en producenten. Om deze doelstelling te bereiken, wordt een communautaire regeling ingesteld voor het beheer van de exploitatieactiviteiten. Deze regeling moet een duurzaam evenwicht tussen bestanden en exploitatie tot stand brengen. Het doel van de Verordening is de instelling van een kader voor de instandhouding en de bescherming van de bestanden. Onder bestanden wordt in de Verordening verstaan de beschikbare en toegankelijke levende mariene aquatische soorten, met inbegrip van de anadrome en catadrome soorten, tijdens hun mariene levensduur (art. 3 (b)).

De mogelijke beheersmaatregelen waarover de EU beschikt om de visserij te beheren, worden vastgelegd in artikel 4: de Raad stelt de communautaire bepalingen vast met betrekking tot de **voorwaarden voor de toegang tot de wateren en de bestanden en de uitoefening van de exploitatieactiviteiten**. Deze bepalingen kunnen voor elke visserijtak of groepen visserijtakken maatregelen omvatten inzake ondermeer de vaststelling van zones waar de visserij wordt verboden of beperkt, de beperking van exploitatieniveaus, de beperking van de op zee doorgebrachte tijd, het toegestane aantal en type vissersvaartuigen, technische maatregelen betreffende het vistuig, de minimummaat of minimumgewicht voor de te vangen vis (art. 4).

¹²³⁸ Verordening nr. 170/83 van 25 januari 1983 tot instelling van een communautaire regeling voor de instandhouding en het beheer van de visbestanden, P.B. L. 24, 27 januari 1983.

Als voorwaarde voor het uitoefenen van de visserij, dienen de communautaire vissersvaartuigen te beschikken over een bij het vaartuig horende visvergunning. De vergunningen moeten worden afgegeven door de lidstaten. De minimuminformatie die in de vergunning moet zijn vermeld, wordt bepaald in een communautair stelsel dat vóór 31 december 1993 door de Raad dient te worden vastgesteld. Het stelsel wordt op uiterlijk 1 januari 1995 van kracht. De vergunningstelsels zijn van toepassing op alle communautaire vissersvaartuigen die hun activiteiten uitoefenen in de communautaire viswateren, alsook in de wateren van derde landen of in de volle zee. De voorschriften betreffende de vereiste minimuminformatie zijn ook van toepassing op vissersvaartuigen uit derde landen die in de communautaire viswateren vissen. Dit moet wel bij wijze van internationale overeenkomsten zijn vastgesteld (art. 5).

De Verordening bevat ook bepalingen inzake de beperking van toegang tot bepaalde zones (de 12-mijls zone en de beschermde gebieden¹²³⁹ (artt. 6 en 7).

Wat de regeling van het exploitatieniveau (dit houdt in de vangsten van een bestand gedurende een bepaalde periode in verhouding tot de totale omvang van het bestand) betreft, kan dit worden geregeld door de omvang van de toegestane vangsten en zo nodig de visserijinspanning te beperken (art. 8 (1)). Het beperken van de exploitatieniveaus gebeurt overeenkomstig de Verordening (cf. art. 8 (3) en (4)). De Raad kan voor meer jaren voor elke visserijtak of groep van visserijtakken beheersdoelstellingen vaststellen. Hiervoor kan worden uitgegaan van een multispeciesbasis. Op basis van de beheersdoelstellingen worden beheersstrategieën vastgesteld (art. 8 (3)). Er kunnen tussentijdse aanpassingen gebeuren aan de beheersdoelstellingen en -strategieën (art. 8 (4) (v)).

De Raad stelt voor elke visserijtak de totaal toegestane vangst (TAC's) en/of de totaal toegestane visserijinspanning vast, gebaseerd op de beheersdoelstellingen en -strategieën (art. 8 (4) (i)). De TAC's kunnen zo nodig worden vastgesteld voor verschillende jaren¹²⁴⁰. De TAC's hebben als doel ervoor te zorgen dat niet meer vis wordt gevangen dan eigenlijk biologisch aanvaardbaar is. De Raad verdeelt de vangstmogelijkheden (quota) op zodanige wijze over de lidstaten dat elke lidstaat is verzekerd van de relatieve stabiliteit van de visserijactiviteiten voor elk betrokken bestand (art. 8 (4) (ii)). Het beginsel van de relatieve stabiliteit houdt een vast percentage per bestand in voor elke lidstaat. De verdeelsleutel die wordt toegepast en die gebaseerd is op het principe van de relatieve stabiliteit, werd vastgelegd door de Raad in 1980 en opgenomen in de eerste beheersverordening van 1983. Deze verdeling is gebaseerd op volgende criteria:

- de traditionele visserijactiviteit van de lidstaat, bepaald op basis van de gemiddelde vangsten in de referentieperiode 1973-1978,
- de bijzondere behoeften van de gebieden die sterk afhankelijk zijn van de visserij ("Haagse preferenties"),
- verloren gegane vangstmogelijkheden in de wateren van derde landen door de invoering van

¹²³⁹ Cf. *supra* inzake toegang.

¹²⁴⁰ Teneinde een grotere flexibiliteit te hebben bij het meerjaren beheer van de TAC's werd Verordening 847/96 uitgevaardigd (Verordening 847/96 van de Raad van 6 mei 1996 tot invoering van aanvullende voorwaarden voor het meerjarenbeheer van de TAC's en quota, P.B.L. 115, 9 mei 1996).

de EEZ¹²⁴¹.

De lidstaten zijn gerechtigd hun verkregen quota onderling te ruilen (mits kennisgeving aan de Commissie) (art. 9).

Naast de reeds vroeger toegepaste maatregelen van de TAC's en de verdeling in quota's hiervan, is het door de nieuwe beheersverordening nu ook mogelijk om de visserijinspanning te beperken. Als het niet adequaat is de vangsten te beperken, kan het exploitatieniveau worden geregeld door alleen de visserijinspanning (dit is het product van de capaciteit en de visserijactiviteit van een vaartuig) te beperken. Hier wordt dus niet meer enkel rekening gehouden met de capaciteit van een vissersschip, in termen van tonnage en drijfkracht, maar eveneens met het aantal schepen, het effectieve aantal visdagen, het type visserij¹²⁴².

Ondermeer om de toegang van Spanje en Portugal tot de communautaire wateren meer definitief te regelen, werd voor bepaalde gebieden het beheer van de visserijinspanning vastgelegd. De basis voor deze regeling werd gelegd in Verordening 685/95 (cf. ook *supra*) en uitgevoerd door Verordening 2027/95¹²⁴³. Bij de gebieden die worden bestreken door deze verordeningen¹²⁴⁴, zijn vooral de gebieden Vb, VI, VII en VIII van belang voor België, aangezien een derde van de Belgische vangsten daar wordt gevangen¹²⁴⁵. In Verordening 685/95 worden de criteria en procedures vastgesteld voor de invoering van een beheersregeling inzake de visserijinspanning in de betrokken gebieden. Door de lidstaten moeten namenlijsten worden opgesteld van vaartuigen die hun vlag voeren en die visserijactiviteiten mogen uitoefenen in de betrokken gebieden en in de visserijtakken, omschreven in Bijlage I. Het regelen van de visserijinspanning is verschillend naargelang het gaat om de vangst van demersale soorten of de vangst van pelagische soorten. Voor de vangst op demersale soorten, wordt de noodzakelijke visserijinspanning geraamd door de lidstaten op basis van de criteria die worden gegeven in Bijlage II (potentiële visserijinspanning). In de ICES-gebieden VII a en VIIf moet de visserijinspanning worden vastgesteld aan de hand van de traditionele visserijactiviteiten. Hierdoor wordt in de praktijk in deze gebieden de toegang tot de wateren door Spaanse vissersvaartuigen uitgesloten¹²⁴⁶. In de Ierse box wordt de visserijinspanning vastgesteld op basis van de huidige visserijactiviteiten van hun vaartuigen, met uitzondering van de vaartuigen onder Spaanse vlag, waarvoor een beperking geldt tot 40 vaartuigen (art. 3). Voor pelagische soorten, met inbegrip van sterk migrerende soorten, treffen de lidstaten maatregelen, waardoor de daadwerkelijke visserijinspanningen achteraf kunnen worden gecontroleerd (art. 4), in

¹²⁴¹ VANHAECHE, H., *o.c.*, 6.

¹²⁴² Cf. ook: COFFEY, C., *o.c.*, 18-19.

¹²⁴³ Verordening 2027/95 van de Raad van 15 juni 1995 tot invoering van een regeling voor het beheer van de visserij-inspanning voor bepaalde vangstgebieden en visbestanden van de Gemeenschap, *P.B.L.* 199, 24 augustus 1995.

¹²⁴⁴ Het betreft de volgende gebieden: ICES Vb, VI, VII, VIII, IX en E en CECAF 34.1.1, 34.1.2 en 34.2.0.

¹²⁴⁵ *De Belgische zeevisserij. Aanvoer en besomming 1994*, 5.

¹²⁴⁶ COFFEY, C., *o.c.*, 19.

tegenstelling tot de potentiële visserijinspanning bij de demersale soorten.

In de betrokken gebieden moeten de lidstaten de nodige maatregelen nemen om de vaartuigen onder hun vlag te verplichten om te melden wanneer zij visserijgebieden of een haven in het betrokken gebied binnenvaren en verlaten. Bovendien moeten de vaartuigen bij het binnenkomen en verlaten van een gebied de aan boord aanwezige vangsten melden van zodra de communautaire infrastructuur inzake het beheer van vangtgegevens voor vissersvaartuigen in de communautaire wateren operationeel is (uiterlijk op 1 januari 1998) (art. 7 (3) en (4)). Nadat de lidstaten de nodige informatie dienden te verstrekken ter uitvoering van de Verordening 685/95, diende de Raad een besluit te nemen over een voorstel van de Commissie waarin al dan niet de voorwaarden worden aangepast voor de, door de betrokken lidstaten meegedeelde visserijactiviteiten. Dit besluit werd genomen door Verordening 2027/95.

Ondanks het feit dat het visserijbeheer een bevoegdheid is voor de EG, wordt aan de lidstaten toch nog een zekere bevoegdheid overgelaten. Zo bepaalt artikel 10 dat de lidstaten maatregelen kunnen nemen voor de instandhouding en het beheer van de bestanden in wateren onder hun soevereiniteit of jurisdictie onder de voorwaarde dat deze maatregelen betrekking hebben op lokale visbestanden die slechts voor de vissers van de betrokken lidstaat van belang zijn of uitsluitend van toepassing zijn op de vissers van de betrokken lidstaat. De maatregelen moeten echter verenigbaar zijn met de doelstellingen van het visserijbeleid en mogen niet minder stringent zijn dan de communautaire maatregelen (genomen op basis van art. 4).

Ingeval van onvoorziene ernstige verstoringen die de instandhouding van de bestanden in gevaar kunnen brengen, besluit de Commissie tot passende maatregelen. De Commissie kan daartoe overgaan op verzoek van een lidstaat of op eigen initiatief. De maatregelen kunnen maar gelden voor een periode van maximum 6 maanden (art. 15).

Inzake **controle** wordt bepaald dat de Raad een communautair controlesysteem moet invoeren dat moet instaan voor de naleving van de Verordening (art. 12)¹²⁴⁷.

Inzake de **herstructurering** wordt bepaald dat de Raad de doelstellingen en bepalingen voor de herstructurering van de communautaire visserijsector vaststelt met het oog op de totstandbrenging van een duurzaam evenwicht tussen de hulpbronnen en de exploitatie ervan. Deze herstructurering wordt vastgesteld voor een meerjarige periode en moet uiterlijk op 1 januari 1994 voor de eerste maal worden vastgesteld (art. 11)¹²⁴⁸.

Door de Verordening 3760/92 wordt tevens een **Wetenschappelijk, Technisch en Economisch Comité** voor de visserij ingesteld (art. 16). Ook dit houdt een belangrijke wijziging in aan de voorgaande verordening, waardoor een Wetenschappelijk en Technisch Comité voor de visserij werd ingesteld. Door de nieuwe Verordening wordt aan het Comité tevens een econo-

¹²⁴⁷ Zie verder inzake controlebeleid.

¹²⁴⁸ Zie verder onder structuurbeleid.

mische functie toegewezen. Het Comité heeft hierdoor niet enkel de plicht een jaarlijks verslag op te maken over de toestand van de visbestanden en de ontwikkeling van de visserijactiviteit, maar eveneens over de economische consequenties van de toestand van de bestanden.

Verordening 3094/86

De beheersverordening wordt aangevuld door een andere belangrijke verordening in deze materie, Verordening 3094/86 van 7 oktober 1986 houdende bepaalde technische maatregelen voor het behoud van de visbestanden, zoals herhaalde malen gewijzigd¹²⁴⁹. De meeste wijzigingen die werden aangebracht, gelden slechts in communautaire wateren en niet daarbuiten, op een paar uitzonderingen na zoals de restricties inzake de lengte van drijfnetten¹²⁵⁰.

Verordening (EEG) nr. 3094/86 bevat bepalingen inzake visnetten en het gebruik ervan (ondermeer de minimum maaswijdten), de minimummaat van vis, schaal-, schelp-, en weekdieren, vangstverboden voor bepaalde vissoorten binnen bepaalde gebieden en op bepaalde tijdstippen (zo zijn er bepalingen voorzien voor Zalm en Zeeforel, Haring en Makreel). Er zijn tevens bepalingen inzake de beperking van bepaalde visserijmethoden (beperkingen op het gebruik van vaartuigen en vistuig bij het vissen op bepaalde soorten in bepaalde periodes en in bepaalde geografische zones).

Op basis van Verordening 3094/86 werden twee lijsten opgesteld, met name een lijst van vaartuigen met een lengte over alles van meer dan 8 meter die in bepaalde zones van de Gemeenschap mogen vissen met de boomkor (Vastgelegd in Verordening 55/87¹²⁵¹) en een lijst met vaartuigen met een lengte over alles van meer dan 8 meter die in bepaalde zones van de Gemeenschap met boomkorren waarvan de totale boomlengte meer dan 9 meter bedraagt, op tong mogen vissen (vastgelegd bij Verordening 3554/90¹²⁵²).

¹²⁴⁹ Verordening 3094/86 van 7 oktober 1986 houdende bepaalde technische maatregelen voor het behoud van de visbestanden, P.B.L. 288, 11 oktober 1986. Gewijzigd door Verordening 4026/86, P.B.L. 376, 31 december 1986; Verordening 2986/87, P.B.L. 280, 3 oktober 1987; Verordening 3953/87, P.B.L. 371, 30 december 1987; Verordening 1555/88, P.B.L. 140, 7 juni 1988; Verordening 2024/88, P.B.L. 179, 9 juli 1988; Verordening 3287/88, P.B.L. 292, 26 oktober 1988; Verordening 4193/88, P.B.L. 369, 31 december 1988; Verordening 2220/89, P.B.L. 211, 22 juli 1989; Verordening 4056/89, P.B.L. 389, 30 december 1989; Verordening 3500/91, P.B.L. 331, 3 december 1991; Verordening 345/92, P.B.L. 42, 18 februari 1992; Verordening 1465/92, P.B.L. 155, 6 juni 1992; Verordening 2120/92, P.B.L. 213, 29 juli 1992; Verordening 3034/92, P.B.L. 307, 23 oktober 1992; Verordening 1796/94, P.B.L. 187, 22 juli 1994; Verordening 1173/95, P.B.L. 118, 25 mei 1995; Verordening 1909/95, P.B.L. 184, 3 augustus 1995; Verordening 2251/95, P.B.L. 230, 27 september 1995; Verordening 307/95, P.B.L. 329, 30 december 1995.

¹²⁵⁰ COFFEY, C., o.c., 16-17.

¹²⁵¹ Verordening 55/87 van de Commissie van 30 december 1986 tot vaststelling van de lijst van vaartuigen met een lengte van meer dan 8 meter die in bepaalde zones van de Gemeenschap mogen vissen met de boomkor, P.B.L. 8, 10 januari 1987.

¹²⁵² Verordening 3554/90 van de Commissie van 10 december 1990 houdende nadere bepalingen voor de vaststelling van de lijst van vaartuigen met een lengte over alles van meer dan 8 meter en die in bepaalde zones van de Gemeenschap met boomkorren waarvan de totale boomlengte meer dan 9 meter bedraagt, op tong mogen vissen, P.B.L. 346, 11 december 1990.

2.2.5. Structuurbeleid

Het structuurbeleid van de EG is meer gericht op de socio-economische aspecten van de visserij, zoals de capaciteit van de vissersvloot, werkomstandigheden van vissers, enzomeer. Een regeling van de capaciteit van de vloot was noodzakelijk gezien de overcapaciteit die bestond binnen de EG (als gevolg van de modernisering van de vloot en door het afsluiten van visgronden in derde landen als gevolg van de invoering van de EEZ).

De kennis van de structuur en de capaciteit van de vloot in de Europese Unie is verbeterd sinds 1991 door de oprichting van een Gemeenschapsregister voor vissersboten¹²⁵³. Door de onvolledigheid en onjuistheden in het register is de waarde ervan als instrument voor het opvolgen van de capaciteit echter beperkt¹²⁵⁴.

Het structuurbeleid werd een eerste maal gereguleerd door Verordening 4028/86 van 18 december 1986¹²⁵⁵, gewijzigd door Verordening 3944/90 van 20 december 1990¹²⁵⁶. Deze verordening bevatte zowel maatregelen inzake de aanpassing van de vloot aan de hand van meerjarige oriëntatieprogramma's als steunmaatregelen, met de bedoeling om voor de, door de herstructureringsmaatregelen getroffen ondernemingen lasten te verlichten en de activiteit van de sterkst getroffen ondernemingen te heroriënteren. Nauw verweven met het structuurbeleid zijn de maatregelen om de verwerking en de afzet van visserij en aquicultuurproducten te verbeteren. Deze materie werd geregeld door Verordening 4042/89¹²⁵⁷.

In de beheersverordening 3760/92 werd de basis gelegd voor een nieuw structuurbeleid (art. 11). Dit nieuw structuurbeleid wordt vastgelegd door Verordening 2080/93 van de Raad van 20 juli 1993 tot vaststelling van bepalingen voor de uitvoering van Verordening (EEG) nr. 2052/88 met betrekking tot het Financieringsinstrument voor de Oriëntatie van de Visserij¹²⁵⁸ en Verordening 3699/93 van de Raad van 21 december 1993 tot vaststelling van de criteria en voorwaarden voor de structurele bijstand van de Gemeenschap in de sector visserij/aquacultuur

¹²⁵³ Ingesteld door Verordening 163/89, P.B.L. 20, 25 januari 1989. Opgeheven en vervangen door Verordening 109/94 van de Commissie van 19 januari 1994 betreffende het communautaire gegevensbestand van vissersvaartuigen, P.B.L. 19, 22 januari 1994, gewijzigd door Verordening 493/96 van 20 maart 1996, P.B.L. 72, 21 maart 1996.

¹²⁵⁴ COFFEY, C., o.c., 18.

¹²⁵⁵ Verordening (EEG) Nr. 4028/86 van 18 december 1986 inzake communautaire acties voor verbetering en aanpassing van de structuur van de visserij en de aquicultuur, P.B.L. 376, 31 december 1986.

¹²⁵⁶ Verordening (EEG) Nr. 3944/90 van 20 december 1990 tot wijziging van Verordening (EEG) nr. 4028/86, P.B.L. 380, 31 december 1990.

¹²⁵⁷ Verordening (EEG) Nr. 4042/89 van 19 december 1989 betreffende de verbetering van de voorwaarden inzake verwerking en afzet van visserij- en aquicultuurproducten, P.B.L. 388, 30 december 1989.

¹²⁵⁸ Verordening 2080/93 van de Raad van 20 juli 1993 tot vaststelling van bepalingen voor de uitvoering van Verordening (EEG) nr. 2052/88 met betrekking tot het Financieringsinstrument voor de Oriëntatie van de Visserij, P.B.L. 193, 31 juli 1993.

en verwerking/afzet van de producten daarvan¹²⁵⁹. De Verordeningen 4028/86 en 4042/89, evenals de beschikkingen tot vaststelling van de meerjarige oriëntatieprogramma's betreffende de vissersvlooten voor de periode 1993-1996 werden opgeheven door Verordening 2080/93 (art. 9).

Alhoewel er reeds door Verordening 4028/86 een structuurbeleid was vastgelegd, was er slechts vrij recent een belangrijke daling in de hoeveelheid steun voor de constructie en modernisering van de vloot en was het pas recent dat fondsen, gebruikt voor het definitief onttrekken van vaartuigen aan de vloot, werden vergroot. Bovendien is een vierde van de EG- steun gebruikt voor hergebruik van vaartuigen voor niet-Uniewateren, met het oog op het terugdringen van de druk op eigen rijkdommen zonder verlies van tewerkstelling binnen de Unie. Pas door de nieuwe beheersverordening werd een expliciete link gelegd tussen het behoud van de rijkdommen en het structuurbeleid¹²⁶⁰ (cf. art. 11 Verordening 3760/92: de Raad stelt de doelstellingen en bepalingen vast voor de herstructurering van de communautaire visserijsector met het oog op het totstandbrengen van een duurzaam evenwicht tussen de hulpbronnen en de exploitatie daarvan).

De herstructurering van de vissersvloot gebeurt aan de hand van **meerjarige oriëntatieprogramma's (MOP's)**. Deze meerjarige oriëntatieprogramma's (MOP's) hebben als doelstelling een vissersvloot te vormen die is afgestemd op de vangstmogelijkheden. Verordening 4028/86 legde de basis voor de eerste twee meerjarige oriëntatieprogramma's. Deze MOP's hadden betrekking op de hele visserijsector van een lidstaat. Voor de daaropvolgende meerjarige oriëntatieprogramma's wordt de basis gelegd in de algemene beheersverordening 3760/92. Bij de derde MOP's (periode 1993-96) werd een meer geïntegreerde benadering gebruikt en werden algemene doelstellingen vooropgesteld (in tegenstelling tot de eerste twee MOP's waarbij louter doelstellingen werden bepaald individueel per vloot). Deze algemene doelstellingen bestaan uit een vermindering tegen uiterlijk 31 december 1996, ten opzichte van de doelstellingen uit het vorige oriëntatieprogramma, van de visserijinspanning van de vloot van elke lidstaat met volgende percentages:

- 20% voor vaartuigen die met de bodemtrawl op demersale bestanden vissen;
- 15% voor boomtrawlers en met de kor vissende vaartuigen die op benthische bestanden vissen;
- 0% (geen toename) voor de overige vlootsegmenten¹²⁶¹.

Deze reducties zijn echter veel lager dan deze die werden vastgesteld door experts. Tegen het einde van 1994 hadden de meeste lidstaten de reducties reeds bereikt, waardoor geen verdere

¹²⁵⁹ Verordening (EEG) Nr. 3699/93 van de Raad van 21 december 1993 tot vaststelling van de criteria en voorwaarden voor de structurele bijstand van de Gemeenschap in de sector visserij/aquacultuur en verwerking/afzet van de producten daarvan, P.B.L. 346, 31 december 1993. Gewijzigd door: Verordening 1624, P.B.L. 155, 6 juli 1995; Verordening 2719/95, P.B.L. 283, 25 november 1995; Verordening 965/96, P.B.L. 131, 1 juni 1996.

¹²⁶⁰ COFFEY, C., o.c., 22.

¹²⁶¹ Cf. artikel 1 (1) van Beschikking 94/15 van de Raad van 20 december 1993 inzake de doelstellingen en de bepalingen voor de herstructurering van de communautaire visserijsector, in de periode van 1 januari 1994 tot en met 31 december 1996, gericht op een duurzaam evenwicht tussen de omvang van de bestanden en de mate van exploitatie, P.B.L. 10, 14 januari 1994.

reductie van hun vloot meer is vereist tot het volgende MOP (in 1997).

Ondanks de MOP's zijn in sommige lidstaten de vloten nog uitgebreid aangezien de eerste twee MOP's niet verplicht waren. Het derde MOP is daarentegen wel verplicht. Het niet-naleven ervan kan acties van het Hof van Justitie mogelijk maken tegen de lidstaat die niet voldoet aan de verplichting¹²⁶².

Het vierde MOP heeft betrekking op de periode 1997-2002, waarin twee fazen worden voorzien (1997-1999 en 2000-2002). Het MOP IV 1997-1999 zal worden opgesteld teneinde een betere integratie te krijgen tussen het behoud van de rijkdommen en het structurele aspect van het visserijbeleid. Het MOP IV zal de belangen van de visserijindustrie in rekening brengen en al de betrokken partijen, professioneel, administratief, wetenschappelijk, zullen worden geconsulteerd. Een specifiek aanpassingsprogramma zal worden opgesteld voor elke vloot¹²⁶³. Voor het terugbrengen van de visserijcapaciteit werd in de MOP's uitgegaan van de tonnage en de drijfkracht. In de toekomst zullen ook doelstellingen worden vastgelegd voor de visserijinspanning.

Naast de meerjarige oriëntatieprogramma's, is een belangrijk element uit het structuurbeleid, de **steunmaatregelen** aan de visserijsector, waarin de financiële bijstand wordt vastgelegd voor de herstructurering van de sector door EU- steun en steun van de lidstaten zelf.

Deze worden vastgelegd in Verordening 2080/93 van de Raad van 20 juli 1993 tot vaststelling van bepalingen voor de uitvoering van Verordening (EEG) nr. 2052/88 met betrekking tot het Financieringsinstrument voor de Oriëntatie van de Visserij. Het Financieringsinstrument voor de Oriëntatie van de Visserij (FIOV) heeft tot taak om:

- bij te dragen tot het scheppen van een duurzaam evenwicht tussen de bestanden en de exploitatie daarvan,
- om het concurrentievermogen van de bedrijfsstructuren en de ontwikkeling van economisch levensvatbare ondernemingen in de sector te versterken,
- om de voorziening met en de valorisatie van visserij- en aquacultuurproducten te verbeteren (art. 1 (2)).

Het FIOV kan bijstand toekennen voor maatregelen die rechtstreeks bijdragen tot de naleving van de vereisten van het gemeenschappelijk visserijbeleid, en dit op volgende gebieden:

- verlegging van de visserij,
- tijdelijke samenwerkingsverbanden,
- gemengde venootschappen,
- aanpassing van de vangstcapaciteit (art. 2).

Het FIOV kan deelnemen in de financiering van investeringen en maatregelen op volgende domeinen:

- herstructurering en vernieuwing van de vissersvloot,

¹²⁶² COFFEY, C., *o.c.*, 23.

¹²⁶³ The Union's Policies - Fisheries, INTERNET (<http://www.cec.lu/en/eupol/fish.html>), uitgeprint op 19 juni 1996.

- modernisering van de vissersvloot,
- verbetering van de voorwaarden inzake verwerking en afzet van visserij- en aquacultuurproducten,
- ontwikkeling van de aquacultuur en inrichting van de kustzones,
- experimentele visserij,
- uitrusting van de vissershavens,
- marktverkenning,
- specifieke maatregelen.

Deze investeringen en maatregelen kunnen betrekking hebben op de exploitatieomstandigheden aan boord van de vaartuigen, het verbeteren van de selectiviteit van de vangsttechnieken en van het vistuig, de kwaliteitsverbetering van de producten en het naleven van de communautaire normen inzake ondermeer milieubescherming (art. 3).

Artikel 6 van de Verordening bepaalt dat de Raad de modaliteiten en voorwaarden moet vaststellen voor de bijdrage van het FIOV aan de maatregelen tot wijziging van de structuur van de visserijsector. Deze voorwaarden en criteria voor de structurele bijstand werden vastgelegd in Verordening 3699/93 van 21 december 1993. Op grond van deze verordening dienen de lidstaten bij de Commissie een sectorplan en een bijstandsaanvraag in, gebundeld in een enkel document. Het document beslaat een periode van 6 jaar (art. 3). Het sectorplan omvat de beschrijving van de bestaande situatie, een strategie voor de aanpassing van de structuur van de sector en de overwogen middelen om de doelstellingen te bereiken (Bijlage I).

Op basis van deze gegevens stelt de Commissie bij wijze van beschikking het communautaire programma voor structurele bijstandsverlening in de sector vast (art. 4). De Commissie neemt voorts de meerjarige oriëntatieprogramma's¹²⁶⁴ per lidstaat aan (art. 5).

De maatregelen die de lidstaten kunnen nemen ter uitvoering van de MOP's zijn terug te vinden in Titel II van de Verordening. Om de doelstellingen, vastgelegd in de MOP's te bereiken, nemen de lidstaten maatregelen tot aanpassing van de visserijinspanning. Indien nodig, nemen zij maatregelen voor het definitieve beëindigen of beperken van de visserijactiviteiten van de vaartuigen. Onder definitieve beëindiging van visserijactiviteiten wordt verstaan, de sloop van het vaartuig, de definitieve overbrenging van het vaartuig naar een derde land of de definitieve bestemming van het vaartuig in EG-wateren voor andere doeleinden dan de visserij. De maatregelen tot het beperken van de visserijactiviteit kunnen bestaan in beperkingen op de toegestane vis- of zeedagen (art. 8).

Heroriëntatie van de visserijactiviteiten kan ook gebeuren door het aanmoedigen door de lidstaten voor het oprichten van tijdelijke samenwerkingsverbanden of gemengde vennootschappen¹²⁶⁵ (art. 9). De lidstaten kunnen maatregelen nemen voor de bouw van vissersvaartui

¹²⁶⁴ Onder meerjarig oriëntatieprogramma wordt in deze verordening verstaan "een geheel van doelstellingen, vergezeld van een overzicht van de voor de verwezenlijking ervan noodzakelijke middelen, aan de hand waarvan de visserijinspanningen kunnen worden georiënteerd binnen een op duurzaamheid gebaseerd totaalperspectief".

¹²⁶⁵ Onder tijdelijk samenwerkingsverband wordt verstaan, ieder samenwerkingsverband dat is gebaseerd op een overeenkomst van beperkte duur tussen reders uit de EG en natuurlijke of rechtspersonen uit een of meer derde landen waarmee de EG betrekkingen onderhoudt, en dat erop is gericht visbestanden van dat derde land of die derde

gen, mits de doelstellingen van de MOP's in acht worden genomen. Er kunnen ook maatregelen voor de modernisering van de vloot genomen worden onder dezelfde voorwaarden als bij de bouw, indien de modernisering tot een toeneming van de visserijinspanning kan leiden (art. 10).

In de Verordening wordt tevens bepaald onder welke voorwaarden de lidstaten steunmaatregelen kunnen nemen voor de volgende gebieden:

- aquacultuur,
- de bescherming en ontwikkeling van de visstand in mariene zones langs de kusten, door het plaatsen van vaste of verplaatsbare bakens om beschermde submariene zones aan te geven,
- uitrusting van vishavens,
- verwerking en afzet van visserij- en aquacultuurproducten (art. 11).

De lidstaten kunnen maatregelen nemen voor de verkoopbevordering en het zoeken van nieuwe afzetmogelijkheden voor visserij- en aquacultuurproducten (art. 12). Er kunnen maatregelen genomen worden ten gunste van acties die door het bedrijfsleven zelf worden uitgevoerd (art. 13). Dit omvat bv. steun aan producentenorganisaties¹²⁶⁶. De lidstaten kunnen maatregelen nemen voor de tijdelijke stillegging van de activiteiten (art. 14).

Door het financieringsbeleid voor de visserijsector zoals dit wordt voorzien door het FIOV-instrument en vroeger door Verordening 4028/86 kan de EU en de lidstaten dus financiële steun verlenen aan de visserijsector. De eerste financiering die werd toegekend aan de visserijsector (jaren tachtig) was gericht op de vergroting van de capaciteit en de modernisering van de vissersvloot. Pas de laatste jaren is dergelijke steun afgenomen. Nochtans blijft er een conflict tussen het financieringsbeleid en het instandhoudingsbeleid. Er worden nog steeds kredieten toegekend voor het moderniseren van vaartuigen en materiaal. Dit vormt echter één van de voornaamste oorzaken van de overcapaciteit van de vloot van de Unie. Het financieren van het gebruik van vaartuigen buiten de EU is het verplaatsen van de overcapaciteit op andere plaatsen.

Louter socio-economische maatregelen zijn nog niet gefinancierd. Door de blijvende problemen in de visserijsector zijn er wel onderhandelingen bezig over de mogelijkheden van het invoeren van socio-economische maatregelen specifiek voor de visserijsector. Deze zouden bestaan uit de gedeeltelijke financiering voor vervroegde pensionering voor vissers en het toekennen van individuele compenserende betaling aan vissers die tijdelijk werkloos zijn als gevolg van het uit de vaart nemen van vaartuigen.

landen gemeenschappelijk te exploiteren en eventueel te valoriseren en de kosten, winsten en verliezen van de met het oog op de prioritaire voorziening van de markt van de EG gezamenlijk uitgevoerde economische activiteit te verdelen (art. 9 (2)).

Onder gemengde vennootschap wordt verstaan, een in het kader van de officiële betrekkingen tussen de EG en een derde land opgerichte vennootschap naar privaatrecht van een of meer reders uit de EG en een of meer partners uit een derde land, die tot doel heeft visbestanden in de wateren onder soeveriniteit of jurisdictie van een derde land te exploiteren en te valoriseren, met het oog op de prioritaire voorziening van de markt van de EG (art. 9 (3)).

¹²⁶⁶ Zie verder bij marktordening.

In Verordening 3760/92 wordt de mogelijkheid voorzien voor het invoeren van steunmaatregelen met inbegrip van economische stimuleringsmaatregelen voor het bevorderen van meer selectieve visserijmethodes (cf. art. 4 (2) (h)). In analogie met maatregelen in de landbouw, waarbij milieuvriendelijke landbouwtechnieken worden gesteund, zou kunnen worden gedacht aan soortgelijke maatregelen in de visserij, bijvoorbeeld door het toekennen van fondsen aan vloten die meer traditionele, minder intensieve methoden gebruiken. Totdusver worden dergelijke maatregelen niet gebruikt¹²⁶⁷.

2.2.6. Marktordening

Naast het beheer van de visbestanden en de structuurpolitiek van de Gemeenschap, omvat het visserijbeleid van de EG ook nog de gemeenschappelijke marktordening. De marktordening wordt geregeld door Verordening 3759/92^{1268 1269}. De bedoeling van een marktordening is de markt in visserijproducten te stabiliseren en zo de levensstandaard van de vissers te verbeteren.

Het beleid inzake de marktordening op vlak van visserijproducten omvat vier elementen: het vaststellen van handelsnormen, de ondersteuning van producentenorganisaties, de prijsregeling en de regeling van het handelsverkeer mer derde landen. De gemeenschappelijke marktordening geldt voor de producten van de visvangst en de aquacultuur.

Voor de producten die worden genoemd in artikel 1 van de Verordening kunnen gemeenschappelijke **handelsnormen** worden vastgesteld. Deze handelsnormen kunnen betrekking hebben op indeling naar kwaliteits-, grootte- of gewichtsklassen, de verpakking, de aanbiedingsvorm en etikettering. Het is aan de lidstaten om te controleren of de producten, waarvoor gemeenschappelijke handelsnormen zijn vastgesteld, met deze normen in overeenstemming zijn.

De Verordening bevat bepalingen inzake de rol van **producentenorganisaties**. Onder producentenorganisaties wordt verstaan elke erkende organisatie of vereniging van dergelijke organisaties die op initiatief van de producenten is opgericht met het doel maatregelen te treffen voor de rationele beoefening van de visserij en de verbetering van de voorwaarden voor de verkoop van hun producten. De maatregelen genomen door de producentenorganisatie dienen voor de bevordering van de tenuitvoerlegging van vangstprogramma's, de concentratie van het aanbod en de prijsregulering. De genomen maatregelen houden voor de aangesloten producenten een aantal verplichtingen in. Zo zijn zij verplicht de gehele productie van de producten waarvoor zij zich hebben aangesloten door bemiddeling van de organisatie af te zetten. Zij moeten tevens de

¹²⁶⁷ COFFEY, C., o.c., 25-26.

¹²⁶⁸ Verordening (EEG) Nr. 3759/92 van de Raad van 17 december 1992 houdende een gemeenschappelijke ordening der markten in de sector visserijproducten en producten van de aquacultuur, P.B.L. 388, 31 december 1992; gewijzigd door Verordening (EEG) Nr. 697/93 van de Raad van 17 maart 1993, P.B.L. 76, 30 maart 1993. Deze wijzigingsverordening betreft veranderingen in de taxonomische benamingen van vissoorten. Gewijzigd door Verordening 3318/94 van de Raad van 22 december 1994, P.B.L. 350, 31 december 1994.

¹²⁶⁹ Deze Verordening vervangt Verordening (EEG) Nr. 3687/91 van de Raad van 28 november 1991 houdende een gemeenschappelijke ordening der markten in de sector visserijproducten, P.B.L. 354, 23 december 1991.

regels naleven die door de producentenorganisatie zijn vastgesteld ten aanzien van productie en verhandeling.

Nieuw in deze verordening is dat de lidstaten kunnen toestaan dat de producentenorganisaties een deel of de volledige nationale vangstquota die aan de lidstaat werden toegekend, beheren. De producenten die zijn aangesloten bij de organisatie hebben de verplichting in dit geval om de nodige maatregelen te treffen voor een goed beheer van de toegestane vangstquota.

Onder bepaalde voorwaarden mogen de producentenorganisaties de regels ten aanzien van productie of verhandeling en regels betreffende het uit de markt nemen en uitgestelde verkoop ook voor niet-aangeslotenen verbindend verklaren.

Op basis van de Verordening kan door de lidstaten steun worden toegekend aan de producentenorganisaties die na 1 januari 1993 zijn of worden opgericht, en dit om de oprichting van dergelijke organisaties te bevorderen en de werking ervan te vergemakkelijken.

De Verordening omvat tevens de bepalingen inzake **prijnsregeling**. Om stabilisatie van de prijzen te verzekeren wordt aan de producentenorganisaties toegelaten op de markt te interveniëren. De producentenorganisaties kunnen een ophoudprijs vaststellen waaronder zij de producten die door de bij hen aangesloten producenten zijn aangevoerd, niet verkopen. De ophoudprijs heeft als bedoeling een stabiele markt te creëren. Aan de aangesloten producenten wordt in dat geval een vergoeding toegekend voor de uit de markt genomen hoeveelheden. De bestemming van de uit de markt genomen producten moet zo worden geregeld dat de normale afzet van de betrokken producten niet wordt belemmerd.

Naast ophoudprijzen kunnen ook oriëntatieprijzen voor bepaalde visserijproducten¹²⁷⁰ worden vastgesteld. De oriëntatieprijzen gelden voor de hele Gemeenschap en worden vastgesteld voor elk visseizoen. Zij worden berekend op basis van het gemiddelde van de prijzen die werden geconstateerd gedurende de drie laatste visseizoenen in de representatieve groothandelmarkten of havens. De oriëntatieprijs moet eveneens de vooruitzichten voor de ontwikkeling van de productie en de vraag in aanmerking nemen. Op basis van de oriëntatieprijzen wordt voor bepaalde producten¹²⁷¹ een communautaire ophoudprijs vastgesteld (deze ophoudprijs heeft dezelfde functie als de ophoudprijs die door de producentenorganisaties kan worden vastgesteld). De oriëntatieprijs dient tevens voor de vaststelling van het prijspeil voor de interventies op de markt. Voor de interventies door de producentenorganisaties kunnen de lidstaten een financiële vergoeding toekennen aan de producentenorganisaties, op voorwaarde dat door de producentenorganisaties de communautaire ophoudprijs wordt toegepast.

Om te vermijden dat vis met een hoge handelswaarde, die uit de markt werd genomen, wordt vernietigd, kan steun worden toegekend voor verwerking en opslag. Er kan steun voor verkoopuitstel worden verleend voor producten die op basis van de ophoudprijs uit de markt

¹²⁷⁰ Dit is voor elk van de in Bijlage I, A (verse of gekoelde producten, waaronder Schol, Schar, Kabeljauw, e.d.), D (garnalen), en E (Tong, Noordzeekrabben en langostines) en de in Bijlage II (bevroren producten) genoemde producten.

¹²⁷¹ Dit is voor de in Bijlage I, A en D en E genoemde producten.

zijn genomen¹²⁷². Er kan eveneens steun worden verleend voor particuliere opslag (voor bevroren producten¹²⁷³).

Een vierde soort bepalingen in de verordening omvat het **handelsverkeer met derde landen**. Voor bepaalde producten wordt de invoer in de Gemeenschap tot een bepaalde hoeveelheid beperkt. Tevens worden voor bepaalde producten voor de Gemeenschap geldende referentieprijzen doorgevoerd en dit om te voorkomen dat zich verstoringen voordoen door het aanbieden van die producten uit derde landen tegen abnormale prijzen. Indien er zich ernstige verstoringen kunnen voordoen voor de communautaire markt als gevolg van invoer of uitvoer van de visserijproducten, kunnen spoedmaatregelen worden genomen in het handelsverkeer met derde landen, totdat de verstoring is opgeheven.

Van belang hier is voornamelijk de gemeenschappelijke invoerregeling in het kader van de GATT-Overeenkomsten. Zo wordt bijvoorbeeld in Verordening 3285/94 inzake de gemeenschappelijke invoerregeling de invoerrechten van visserijproducten verder afgebouwd.

2.2.7. Controlebeleid

De regeling inzake visserijbeheer zal slechts effectief zijn indien de naleving van deze bepalingen gecontroleerd worden. De regelen inzake de inspectie en controle van vissersvaartuigen en hun activiteiten werd vroeger geregeld door Verordening 2241/87¹²⁷⁴. In Verordening 3760/92 werd de basis gelegd voor een nieuwe controleverordening. De nieuwe controleverordening, Verordening 2847/93 van 12 oktober 1993 tot invoering van een controleregeling voor het gemeenschappelijk visserijbeleid¹²⁷⁵, is in werking getreden op 1 januari 1994. De Verordening omvat regelen inzake controle op zowel maatregelen voor de instandhouding en het beheer van de visbestanden (Titel I - Titel IV), als controle op structuurmaatregelen (Titel V) en controle op maatregelen inzake de marktordening (Titel VI). Het is aan de lidstaten om de nodige maatregelen te nemen om de doeltreffendheid van de controleregeling te waarborgen (art. 1). Als gevolg van Verordening 685/95 (cf. *supra*) inzake het beheer van de visserijinspanning in bepaalde vangstgebieden, werd het noodzakelijk aanvullende controlemaatregelen vast te stellen om te kunnen waarborgen dat de regeling voor het beheer van de visserijinspanning wordt nageleefd. De Controleverordening werd daarom aangevuld door Verordening 2870/95¹²⁷⁶.

De controleregeling inzake het beheer van de visbestanden omvat de inspectie en controle van

¹²⁷² Steun voor verkoopuitstel kan worden toegekend aan producten van Bijlage I, A, D en E.

¹²⁷³ Producten genoemd in Bijlage II.

¹²⁷⁴ Verordening (EEG) Nr. 2241/87 van 23 juli 1987 houdende vaststelling van bepaalde maatregelen voor controle op de visserijactiviteiten, P.B.L. 207, 29 juli 1987, gewijzigd door Verordening (EEG) Nr. 3483/88 van 7 november 1988 tot wijziging van Verordening (EEG) nr. 2241/87, P.B.L. 306, 11 november 1988.

¹²⁷⁵ Verordening 2847/93 van 12 oktober 1993 tot invoering van een controleregeling voor het gemeenschappelijk visserijbeleid, P.B.L. 261, 20 oktober 1993.

¹²⁷⁶ Verordening 2870/95 van de Raad van 8 december 1995 houdende wijziging van Verordening 2847/93, P.B.L. 301, 14 december 1995.

visserstvaartuigen en hun activiteiten, controle op de vangsten, controle op het gebruik van vistuig en de regulering en sluiting van de visserij.

Controle op vissersvaartuigen

De lidstaten verrichten op hun grondgebied en in de maritieme wateren die onder hun jurisdictie of soevereiniteit vallen, controles op de uitoefening van de visserij. Dit houdt in dat vissersvaartuigen worden geïnspecteerd. Maar ook activiteiten zoals aanvoer, verkoop, vervoer en opslag van visserijproducten worden onderzocht. De lidstaten controleren voorts de visserijactiviteiten van vaartuigen die hun vlag voeren, buiten de communautaire visserszone, voor zover een dergelijke controle nodig is om de EG-regelen voor die wateren te doen naleven (art. 2). De lidstaten voeren die controles uit voor eigen rekening en volgens een eigen systeem (art. 4).

Een nieuw element in de Verordening is dat controle zal worden uitgeoefend bij wijze van satelliet. Om te kunnen oordelen welk systeem zal worden gebruikt, moeten de lidstaten een aantal proefprojecten uitvoeren, vóór 30 juni 1995. Vóór 1 januari 1996 besluit de Raad of en in hoever er een dergelijk systeem zal worden ingevoerd (art. 3).

Controle op de visvangst

De meeste aandacht inzake controle in de Verordening gaat uit naar controle op de visvangst. Een eerste verplichting is het bijhouden van een **logboek**. Kapiteins van vissersvaartuigen uit de EG houden een logboek bij. Daarin wordt vermeld welke hoeveelheden er gevangen en aan boord gehouden zijn, datum en plaats van de vangsten en het gebruikte type vistuig. Deze verplichting geldt voor die soorten waarvoor TAC's of quota bestaan of voor soorten opgenomen in lijsten vastgesteld door de Raad. De verplichting voor het bijhouden van een logboek geldt niet voor vaartuigen van minder dan 10 meter. De lidstaten dienen voor deze vaartuigen steekproeven uit te voeren om te zien of de EG-regelgeving wordt nageleefd (art. 6).

Er wordt tevens een **meldingsplicht** ingevoerd indien naar een aanvoerplaats van een andere lidstaat wordt gevaren. Indien een kapitein gebruik wil maken van aanvoerplaatsen van een andere lidstaat dan die waarvan zijn vaartuig de vlag voert, dan moet de kapitein op voorhand aan die lidstaat de aanvoerplaats, aankomsttijd en hoeveelheid van elke vissoort mededelen (art. 7).

De Verordening bevat een aantal verplichtingen inzake **aangifte**. Deze verplichtingen gelden voor de kapiteins van de vissersvaartuigen, voor de visafslagen en voor kapiteins van vissersvaartuigen uit een derde (niet EG-) land. Na een visreis dient de kapitein binnen de 48 uur aangifte te doen bij de bevoegde autoriteiten van de lidstaat waar de aanvoer plaatsvond (art. 8). In de lidstaat waar de producten de eerste keer op de markt worden gebracht, geven de visafslagen bij de eerste verkoop, de autoriteiten van die lidstaat een verkoopdocument, waarin ondermeer gewicht van de soorten, prijs, hoeveelheid, datum van de verkoop worden vermeld (art. 9). Vissersvaartuigen die de vlag voeren of geregistreerd zijn in een derde land en die visserijactiviteiten uitvoeren in maritieme wateren die vallen onder soevereiniteit of jurisdictie van een lidstaat, moeten eveneens een logboek bijhouden. Bij aanvoer doet de kapitein een aangifte aan de autoriteiten van de aanvoerplaats, van de aangevoerde hoeveelheden en datum en plaats van de vangst (art. 10).

De Verordening bevat tevens controlemechanismen bij het **overladen van vangsten**, evenals voor het **vervoeren** van aangevoerde vangsten. Indien vangsten, waarvoor een quotum of TAC geldt, worden overgeladen op een ander vaartuig of als dergelijke vangsten rechtstreeks van buiten het grondgebied van de EG worden aangevoerd, doet de kapitein mededeling aan de autoriteiten van de staat waarvan zijn vaartuig de vlag voert of waar het is geregistreerd. De mededeling bevat opgave van de soorten en hoeveelheden, datum van overlading of aanvoer en de vangstplaats. Als de overladingen plaatsvinden in een haven of maritieme wateren die onder soevereiniteit of jurisdictie vallen van een lidstaat, dan geeft de kapitein van het ontvangende vaartuig op zijn beurt een mededeling van de hoeveelheden aan boord aan die lidstaat (art. 11). Indien visserijproducten naar een andere plaats worden vervoerd dan de aanvoerplaats, dan moeten zij vergezeld zijn van een door de vervoerder opgesteld document. In dit document wordt ondermeer vermeld de oorsprong van de partij, plaats van bestemming en de hoeveelheden vis (art. 13).

De lidstaten hebben ook enkele verplichtingen inzake **registratie** en het **verstrekken van gegevens**. De lidstaten hebben een verplichting tot registratie van alle aanvoer. Om aan deze verplichting te voldoen mogen zij eisen dat de aanvoer de eerste keer via de veiling op de markt wordt gebracht (art. 14). De lidstaten melden maandelijks de aanvoer aan de Commissie. De lidstaten bezorgen aan de belanghebbende lidstaat, indien die daarom verzoekt, de gegevens over in hun havens aangevoerde of overgeladen visserijproducten, die zijn aangevoerd door vissersvaartuigen die de vlag voeren of geregistreerd staan bij de lidstaat die de gegevens heeft opgevraagd.

De lidstaten dienen de nodige maatregelen te nemen voor controle op vangsten in **wateren onder soevereiniteit of jurisdictie van derde landen en op volle zee**, alsook voor de verificatie en registratie van overladingen en aanvoer van de betrokken vangsten (art. 17).

Controle op de visserijinspanning

De bepalingen inzake controle en toezicht op het beheer van de visserijinspanning werd ingevoerd door Verordening 2870/95 dat aan de Controleverordening titel II bis invoert. Als gevolg hiervan moet de kapitein van een vissersvaartuig melding maken van de datum en tijd van het binnen- of uitvaren van een haven in het gebied of in het gebied (cf. art. 19 bis - 19 decies).

Controle op vistuig

Naast controle op vissersvaartuigen en controle op de vangsten, zijn er tevens bepalingen inzake de controle op het gebruikte vistuig. Zo moeten de vangsten aan boord voldoen aan de eisen van de technische visserijverordening (Verordening 3094/86) inzake de samenstelling naar soort, naargelang het net dat het vaartuig aan boord heeft. De netten aan boord die niet worden gebruikt, dienen zo opgeborgen te zijn dat ze niet direct kunnen worden gebruikt. De Verordening bevat ook regelingen voor het geval dat gedurende een visreis netten met verschillende minimummaaswijdtes zijn gebruikt (art. 20).

Voor de regeling van de visserijinspanning in de in Verordening 685/95 vastgestelde gebieden mogen de vaartuigen enkel de bij de betrokken visserij horende soort vistuig aan boord hebben

en gebruiken. Indien ook in andere gebieden wordt gevestigd, mag ook dat materiaal aan boord zijn, maar dit mag niet worden gebruikt in de bijzondere beheersgebieden en zo geborgen zijn dat het niet direct kan worden gebruikt (art. 20 bis).

Regulering en sluiting van de visserij

Alle hoeveelheden die door vaartuigen uit de EG zijn gevangen uit een bestand waarvoor quota gelden, worden ongeacht de plaats van aanvoer in mindering gebracht op het quotum van de betrokken lidstaat. De lidstaat stelt de datum vast waarop een quotum wordt geacht volledig te zijn opgebruikt. De lidstaat vaardigt met ingang van die datum een voorlopig verbod uit op visserij op die bestanden. De Commissie wordt op de hoogte gebracht van deze maatregelen. De Commissie stelt de datum vast waarop een bestand wordt geacht volledig te zijn opgebruikt (art. 21). Indien de Commissie vaststelt dat een lidstaat een quotum heeft overschreden, wordt het quotum waarop de lidstaat jaarlijks toegang heeft, ingekort (art. 23).

Voor de visserijinspanning wordt een soortgelijke regeling voorzien als in artikel 21. De lidstaten stellen de datum vast waarop hun vaartuigen geacht worden de maximale toegestane visserijinspanning te hebben bereikt die voor een bepaalde visserijtak is vastgesteld in de bijzonder beheersgebieden zoals bepaald in Verordening 685/95. Er wordt een voorlopig verbod ingesteld op de visserijactiviteiten in deze visserijtak. De Commissie stelt de uiteindelijke datum vast waarop de maximale visserijinspanning is bereikt. Vanaf die datum mogen geen visserijactiviteiten worden uitgevaardigd voor die bepaalde visserijtak (cf. art. 21 bis - 21 quater).

Controle van het structuur- en het marktbeleid

Om de naleving van de doelstellingen van het structuurbeleid te waarborgen, dienen de lidstaten de nodige controles uit te voeren (ondermeer inzake herstructurering, vernieuwing en modernisering van de vloot, aanpassing van de vangstcapaciteit, ontwikkeling van de aquacultuur en van de kustgebieden (artt. 24-27). Ook inzake de marktordening worden de nodige controles voorzien (ondermeer inzake handelsnormen, prijsregeling) (art. 28).

Uitvoering en verificatie van de controle

Op basis van de nieuwe controleverordening krijgt de EG meer slagkracht voor de verificatie van de controleactiviteiten van de lidstaten. De EG-visserijinspecteurs kunnen documenten bestuderen en bezoeken ter plaatse afleggen. De Commissie kan ook besluiten om onaangekondigde controles uit te voeren. De EG-inspecteurs kunnen aanwezig zijn bij de controles en inspecties uitgevoerd door de nationale controlediensten. Indien nodig kan de Commissie aan de lidstaten hun nationaal controleprogramma opvragen. De EG-inspecteurs kunnen onafhankelijke inspecties uitvoeren om te kijken of dit programma wel degelijk wordt uitgevoerd. Het zijn wel de nationale inspecteurs die verantwoordelijk blijven voor de uitvoering van het programma. De EG-inspecteurs mogen niet in de controlebevoegdheden treden die aan de nationale inspecteurs zijn toegekend (art. 29).

Maatregelen bij niet-naleving

Tenslotte biedt de Verordening de mogelijkheid om op te treden tegen niet-naleving van de visserijregeling. Indien de lidstaten, na controle op basis van deze Verordening, vaststellen dat de voorschriften van het EG-visserijbeleid niet zijn nageleefd, nemen zij de passende maatregelen, daarin begrepen administratieve of strafrechtelijke sancties. Deze maatregelen moeten ervoor zorgen dat het economisch voordeel dat werd opgedaan door de overtreding, teniet wordt gedaan, of moet leiden tot resultaten die in verhouding staan tot de ernst van de overtreding, zodanig dat verdere overtredingen worden ontraden. De sancties kunnen ondermeer inhouden, het opleggen van boetes, de inbeslagname van vistuig en vangsten, het schorsen of intrekken van de vergunning (art. 31).

2.2.8. Extern visserijbeleid

Naast het interne visserijbeleid dat hierboven werd besproken, voert de EG tevens een extern visserijbeleid.

Het voeren van een extern visserijbeleid door het sluiten van **overeenkomsten** werd noodzakelijk geacht nadat door het invoeren van de 200-mijls zone door diverse staten, de EG haar visserijbelangen in die zones wou veilig stellen. Bovendien zijn de overeenkomsten, gezien de overcapaciteit in EU-wateren, een middel om visserijinspanning daar te verminderen. Meer dan 25% van alle visvangsten door EU-vaartuigen, bestemd voor menselijke consumptie, is afkomstig van internationale wateren, of van wateren die worden gecontroleerd door derde landen. Het financieren van de overeenkomsten met derde landen bedraagt ongeveer 40% van het totale EU-visserijbudget¹²⁷⁷.

De basis voor de bevoegdheid van de EG om een visserijbeleid met derde landen (i.e. niet EG-landen) te voeren, is terug te vinden in de Resolutie van de Raad van 3 november 1976¹²⁷⁸. Daarin wordt bepaald dat vanaf het moment dat een gemeenschappelijke EG-visserijzone van 200 mijl is ingevoerd, de exploitatie van visbestanden in de EG-visserijzone door vissersvaartuigen van derde landen, evenals de rechten van vissers uit de Gemeenschap in de wateren van derde landen, moeten worden geregeld bij overeenkomsten tussen de derde landen en de Gemeenschap. In de Resolutie wordt aan de Commissie opgedragen om daarvoor reeds onderhandelingen aan te knopen met de betrokken derde landen. De verdragssluitende bevoegdheid van de EG op het gebied van visserij was voordien reeds bevestigd geworden door het Hof Van Justitie in de zaak Kramer^{1279 1280}.

¹²⁷⁷ The Union's Policies - Fisheries, INTERNET (<http://www.cec.lu/en/eupol/fish.html>), uitgeprint op 19 juni 1996.

¹²⁷⁸ Resolutie van de Raad van 3 november 1976 inzake bepaalde externe aspecten van het instellen in de Gemeenschap, met ingang van 1 januari 1977, van een visserijzone van 200 mijl, P.B.C. 105, 7 mei 1981.

¹²⁷⁹ H.v.J., 14 juli 1976, zaken 3,4,6/76, Jur., 1976, 1279.

¹²⁸⁰ Voor een meer extensieve analyse van de verdragssluitende bevoegdheid van de EG op het gebied van de visserij, zie: CHURCHILL, R.R., o.c., 169-176.

Er werden diverse bilaterale verdragen gesloten tussen de EG en derde landen (momenteel in totaal een 26-tal). Er kunnen verschillende soorten overeenkomsten worden onderscheiden. Een eerste soort zijn die overeenkomsten die zijn gebaseerd op wederkerigheid. Deze overeenkomsten hebben tot gevolg dat vissers uit de EG toegang krijgen tot de visserijzones van derde landen en dat op hun beurt de vissers uit die derde staten toegang krijgen tot de gemeenschappelijke visserijzone van de EG. De overeenkomsten zijn kaderovereenkomsten waarin de algemene structuur en procedures voor de visserijovereenkomsten zijn vastgesteld. De details inzake quota en beheersmaatregelen worden vastgesteld in bijkomende onderhandelingen. Om te mogen vissen in een 200-mijls zone van de EG of van het derde land zal meestal een licentie vereist zijn. De vissers die in de visserijzone van de andere verdragspartij vissen, vallen onder de visserijjurisdictie van die partij.

Er werden reeds bilaterale overeenkomsten afgesloten met ondermeer Noorwegen¹²⁸¹, Finland¹²⁸² en de Faröer-eilanden¹²⁸³. Naast deze kaderovereenkomsten, worden de meer gedetailleerde aspecten geregeld bij EEG-verordening. Deze EEG-verordeningen omvatten de quota's die mogen worden gevisst door de vissers van elke staat. Hierbij zullen soms de historische visserijrechten in aanmerking worden genomen. De vissers van derde landen die in EG-wateren vissen, moeten een licentie hebben en moeten voldoen aan de beheers- en controlemaatregelen die in de 200-mijls zone van de lidstaten van toepassing zijn. In sommige van de overeenkomsten worden ook maatregelen vastgelegd met betrekking tot het beheer van gemeenschappelijke stocks.

Naast de overeenkomsten gebaseerd op wederkerigheid zijn er ook overeenkomsten afgesloten die niet op wederkerigheid zijn gebaseerd, maar waardoor de vissers uit de Gemeenschap toegang krijgen tot de visserijzones van derde landen (bv. overeenkomst afgesloten met Canada¹²⁸⁴ (Noordwest Atlantische Oceaan)). In ruil voor de visserijrechten werden de Amerikaanse en Canadese vis en visproducten niet onderworpen aan douanetarieven bij hun invoer in de Unie¹²⁸⁵. Naar aanleiding van het visserijconflict tussen Canada en Spanje in 1995 werd in 1995 een akkoord gesloten tussen Canada en de Unie¹²⁸⁶, waarbij vooral controle en afdwingbaarheidsaspecten van de visserij binnen het NAFO-gebied (Noordwestelijke Atlantische Visserij-

¹²⁸¹ P.B.L. 226, 29 augustus 1980.

¹²⁸² P.B.L. 192, 16 juli 1983.

¹²⁸³ P.B.L. 226, 29 augustus 1980.

¹²⁸⁴ P.B.L. 379, 31 december 1981.

¹²⁸⁵ VANHAECKE, H., o.c., 20.

¹²⁸⁶ Canada-European Community: Agreed Minute on the Conservation and Management of Fish Stocks. Tekst in: ILM, 1995, 1262. Nederlandse tekst in: P.B.L. 307, 20 december 1995.

Cf. Besluit 95/546 van de Raad van 17 april 1995 betreffende de ondertekening en de voorlopige toepassing van de Overeenkomst tussen de Europese Gemeenschap en Canada over de visserij in het kader van het NAFO-Verdrag, P.B.L. 307, 20 december 1995.

organisatie) werden vastgelegd¹²⁸⁷.

Daarnaast werden ook overeenkomsten afgesloten met landen uit West-Afrika en inzake visserij in de Zuid-West Indische Oceaan (voornamelijk van belang voor de EEG-visserij voor het vissen op Tonijn). Het recht op toegang wordt gecompenseerd door een financiële vergoeding (voornamelijk geregeld in het kader van de Lomé-overeenkomsten tussen de EU en de ACS-landen).

Ook met Marokko werd vroeger een dergelijke overeenkomst afgesloten. In 1994 weigerde Marokko om de overeenkomst met de Europese Unie te verlengen. Dit had voornamelijk gevolgen voor de Spaanse vloot. De weigering van Marokko wijst op het feit dat er een grotere waarde wordt gehecht aan de visserijbronnen door de ontwikkelingslanden. De competitie voor de visstapels als gevolg van dergelijke overeenkomsten heeft niet alleen geleid tot een grotere druk op de visstapels maar tevens tot het verdringen van traditionele en afhankelijke visserijgemeenschappen. Door de toenemende ontevredenheid van derde staten en door het feit dat de Unie minder bereid is om bijkomende financiële compensaties te betalen, wordt verwacht dat de nadruk bij het externe beleid zal komen te liggen bij zogenaamde "tweede generatie" overeenkomsten, waarbij de klemtoon ligt bij de grotere mate van steun van de Unie voor technische en wetenschappelijke samenwerking en het bevorderen van gezamenlijke ondernemingen en joint ventures met de lokale visserijsectoren¹²⁸⁸.

Naast het sluiten van overeenkomsten voert de EG tevens een extern visserijbeleid door lid te zijn van **internationale visserijcommissies**. Het recht om in de plaats van de individuele lidstaten lid te zijn van die commissies werd bevestigd in de Kramer zaak. Zoals reeds gezien in punt 2.1. werd de EG lid van de North East Atlantic Fisheries Commission, nadat de individuele EG-leden zich hadden teruggetrokken uit de vorige NEAFC en deze tengevolge daarvan werd ontbonden. Daarnaast is de EG nog lid bij andere commissies zoals de NAFO (Northwest Atlantic Fisheries Organisation), IBSFC (International Baltic Sea Fishery Commission), Commission for the Conservation of Antarctic Marine Living Resources, NASCO (North Atlantic Salmon Conservation Organisation). Voorts is de Unie ook toegetreden tot de Overeenkomst tot oprichting van de Commissie voor de tonijnvisserij in de Indische Oceaan¹²⁸⁹.

Daarnaast is de EU ook actief bij de voorbereiding van internationale aanbevelingen inzake de exploitatie van rijkdommen, in het kader van de FAO en de VN. Zo heeft de Gemeenschap de Overeenkomst om de naleving van de internationale instandhoudings- en beheersmaatregelen door vissersvaartuigen op de volle zee te bevorderen, aanvaard¹²⁹⁰.

¹²⁸⁷ Zie over dit conflict en over het akkoord tussen Canada en de Europese Unie: SCHEPENS, J., Het Spaans-Canadees visserijconflict ("De Tarbot oorlog"), verhandeling tot het behalen van het diploma van de specialisatieopleiding in de Haven- en Maritieme Wetenschappen, Universiteit Gent, 1996, 78 p. en bijlagen.

¹²⁸⁸ COFFEY, C., o.c., 27.

¹²⁸⁹ Besluit 95/399 van 18 september 1995, P.B.L. 236, 5 oktober 1995.

¹²⁹⁰ Besluit van de Raad van 25 juni 1996 inzake de aanvaarding door de Gemeenschap van de Overeenkomst om de naleving van de internationale instandhoudings- en beheersmaatregelen door vissersvaartuigen op de volle zee te bevorderen, P.B.L. 177, 16 juli 1996.

3. Nationale regelgeving inzake exploitatie van levende rijkdommen

België heeft haar bevoegdheid ten aanzien van het visserijbeleid grotendeels overgedragen aan de EEG. Haar mogelijkheid om nog een rol te spelen op nationaal niveau is beperkt. Uiteraard kan België nog een rol vervullen inzake visserijbeleid op EEG-niveau. Op nationaal vlak laat in sommige gevallen de EG-reglementering toe dat de lidstaat zelf maatregelen kan nemen. De internationale en EG-visserijreglementering vormt veelal slechts een kader dat door de nationale wetgeving dient te worden uitgevoerd. Hiervoor is gedeeltelijk de bestaande visserijwetgeving gebruikt of aangepast. In dit hoofdstuk wordt kort een overzicht gegeven van de nationale visserijreglementering. Deze zal veelal een uitvoering zijn van internationale regelgeving.

Toegang

Inzake de toegang tot de wateren die onder Belgische jurisdictie vallen, zijn er de bepalingen inzake de territoriale zee en de wetgeving inzake de Belgische visserijzone. In België wordt de reglementering inzake visserij in de **territoriale zee** vastgelegd op basis van de Wet van 19 augustus 1891¹²⁹¹. Door deze wet wordt de visserij in de territoriale zee voorbehouden aan eigen onderdanen. Hiervan mag bij K.B. afgeweken worden in internationale overeenkomsten (art. 1)¹²⁹². De bevoegdheid om overtredingen op deze wet vast te stellen, ligt bij de aangestelde kapiteins die gezag voeren over schepen van de Staat, waterschouten en hun agenten, de ambtenaars en beamten van het tolwezen en van Bruggen en wegen, de gendarmerie en de ambtenaars van de gerechtelijke politie (art. 3).

Bij Wet van 10 oktober 1978, gewijzigd bij Wet van 30 juni 1983¹²⁹³ werd buiten de territoriale zee een nationale **visserijzone** ingesteld, die zich uitstrekt over het gedeelte van de Noordzee dat gelegen is tussen de middellijnen waarvan de punten op gelijke afstand liggen van de basislijnen van de territoriale zee van Frankrijk, van het Verenigd Koninkrijk en van Nederland enerzijds en van de basislijn van de territoriale zee van België anderzijds (art. 1). Het uitoefenen van de visserij in de Belgische visserijzone valt onder de rechtsmacht en de reglementering van België (art. 2). Voor vreemde schepen geldt in de visserijzone een visserijverbod. Hierbij worden wel de EEG-bepalingen dienaangaande inachtgenomen (art. 3). De waterschouten en hun agenten en de gezagvoerders van de visserijwachtschepen zijn belast met het toezicht op de uitoefening van de wet, onverminderd de bevoegdheden van de officieren van gerechtelijke politie (art. 4).

Dus alhoewel op basis van de Belgische wetgeving de toegang tot de territoriale zee en de visserijzone in principe verboden is voor vreemde vissersvaartuigen, kan daarvan worden afgeweken door internationale overeenkomsten. Zoals bleek uit de bespreking van de EG-wetgeving wordt de toegang tot de 12-mijlszone voorbehouden voor de eigen onderdanen en voor de lidstaten die worden genoemd in Bijlage I bij Verordening 3760/92. Voor de Belgische

¹²⁹¹ Wet van 19 augustus 1891 inzake de zeevisserij in de territoriale wateren, B.S., 29 augustus 1891.

¹²⁹² Cf. *supra* toegang in EG- visserijbeleid.

¹²⁹³ Wet van 10 oktober 1978 houdende vaststelling van de Belgische visserijzone, B.S., 28 december 1978, zoals gewijzigd door de Wet van 30 juni 1983, B.S., 13 oktober 1983.

kustwateren worden in de zone van 3 tot 12 mijl Nederlandse vaartuigen toegelaten (voor de visserij op alle soorten) en Franse vaartuigen (enkel voor de visserij op Haring). Deze bijzondere visserijrechten worden volgens de Europese Commissie niet bepaald in het kader van de van kracht zijnde internationale overeenkomsten, maar worden bepaald door de rechtstreekse toepasbaarheid van de bepalingen van artikel 6 (2) en Bijlage I van Verordening 3760/92. Met het oog daarop werd door de Commissie aan België gevraagd om het K.B. van 21 juni 1994 (cf. *infra*) aan te passen en meer bepaald om artikel 19 (3) van dit K.B. te schrappen. Artikel 19 bepaalt dat binnen de kustwateren de visserij is voorbehouden aan vissersvaartuigen die de Belgische vlag voeren. De vissersvaartuigen die binnen de kustwateren vissen, blijven onderworpen aan de EG-verordeningen. Artikel 19 (3) bepaalt: *"er wordt echter geen afbreuk gedaan aan de bijzondere visserijrechten van onderdanen van andere Staten, in het kader van de van kracht zijnde internationale overeenkomsten"*. Het K.B. van 21 juni 1994 werd aangepast door het K.B. van 4 mei 1995¹²⁹⁴, waardoor artikel 19 (3) werd geschrapt. De EG-Verordening en de bepalingen inzake de bijzondere visserijrechten in de 12-mijlszone, zijn er onverminderd de activiteiten in het kader van de nabuurschapsregelingen tussen de lidstaten (art. 6 (2) Verordening 3760/92). Een dergelijke regeling bestaat op basis van de Benelux-Overeenkomst, waardoor de Nederlandse vaartuigen tevens toegang krijgen tot de zone van 0 tot 3 mijl. Op basis van een akkoord met Frankrijk is er tevens een beperkte garnaalvisserij door Franse vissers toegestaan.

Hierbij dient nog opgemerkt te worden dat de exacte afbakening van de 12-mijlszone, waarvan sprake in de EG-instandhoudingsverordening verschilt van de afbakening van de territoriale zee, waarvan sprake in de Belgische visserijwetgeving. In EG-Verordening 3760/92 wordt bepaald dat de in artikel 100 van de Toetredingsakte van 1972 vastgestelde grens van 6 zeemijl mag worden uitgebreid tot 12 zeemijl. In de Toetredingsakte is er sprake van een grens van 6 zeemijl, berekend vanaf de laagwaterlijn van de aan de kust gelegen lidstaat. Voor de grens van de 12-mijlszone op basis van de instandhoudingsverordening geldt aldus de lijn zoals die vast lag in 1972. In de Belgische wetgeving wordt de territoriale zee van 12 mijl anders gedefinieerd (cf. art. 2 Belgisch Kustreglement). Praktisch verschilt de afbakening voornamelijk ter hoogte van de haven van Zeebrugge (wordt meegerekend bij de afbakening van de territoriale zee) en ter hoogte van De Panne (sinds 1972 is er een kleine droogvalling die wordt meegerekend in de bepaling van de territoriale zee). De 12-mijlsgrens zoals vastgelegd in 1972 geldt ingeval van de loutere toegang tot die zone (volgens de bijlage bij de instandhoudingsverordening op basis waarvan wordt bepaald welke vissersvaartuigen toegang hebben in die zone). Voor de technische maatregelen die gelden in de territoriale zee geldt de lijn zoals bepaald door de definitie in het Belgisch Kustreglement. De uiteindelijke praktische draagwijdte ervan is voor België echter zeer beperkt¹²⁹⁵.

¹²⁹⁴ K.B. van 4 mei 1995 tot wijziging van het K.B. van 21 juni 1994, *B.S.*, 4 juli 1995.

¹²⁹⁵ Voor bijvoorbeeld het Verenigd Koninkrijk is dit onderscheid wel van groot belang: de laagwaterlijn zoals die vastlag in 1972 en de huidige laagwaterlijn verschilt wel aanzienlijk. In 1980 werd door Groot-Brittannië immers een nieuwe laagwaterlijn vastgelegd, waardoor deze op bepaalde plaatsen tot 6 mijl in zee opschoof. Dit had ondermeer een impact op Belgische vissersvaartuigen die op basis van de instandhoudingsverordening een beperkte toegang hadden tot de Britse kustwateren. Door het opschuiven van de laagwaterlijn verloren de Belgische vaartuigen aldus een gedeelte van hun visgronden. Door België werd een proces aangespannen waarin door België werd geargumenteed dat, wat de toegang betreft tot de kustwateren de lijn geldt zoals die was vastgelegd in 1972. Dit argument werd aanvaard, waardoor de Belgische vaartuigen hun toegang tot de zone zoals vastgelegd in 1972

Beheers- en instandhoudingsregelen

De basis voor de beheers- en instandhoudingsmaatregelen van de levende rijkdommen wordt gelegd in de Wet van 12 april 1957¹²⁹⁶, waarin de Koning wordt gemachtigd om maatregelen voor te schrijven ter bescherming van de biologische hulpbronnen van de zee, zowel in volle zee als in de territoriale zee, en worden door de Koning maatregelen genomen ter uitvoering van internationale reglementering (art. 1). De controle over de toepassing van de krachtens deze wet genomen besluiten gebeurt door de waterschouten en hun agenten, de daartoe gecommitteerde kapiteins van de Staatsschepen, de officieren van de visserijwachtschepen, de ambtenaren van het Bestuur der Douane en Accijnzen en dit onverminderd de machten van de officieren van gerechtelijke politie en de rijkswacht (art. 2).

Voorts kan op basis van de Wet van 28 maart 1975 betreffende de handel in landbouw-, tuinbouw- en zeevisserijproducten¹²⁹⁷ de Koning alle maatregelen nemen voor de uitvoering van de gemeenschappelijke ordening der markten en voor de uitvoering van de communautaire regeling voor de instandhouding en het beheer van de visbestanden (art. 3 (1)).

Het belangrijkste besluit voor de uitvoering en aanvulling van de communautaire instandhoudingsregeling is het K.B. van 14 augustus 1989 tot vaststelling van aanvullende nationale maatregelen voor de instandhouding en het beheer van de visbestanden en voor controle op de visserijactiviteiten¹²⁹⁸. Dit besluit omvat bijkomende maatregelen met het oog op de naleving van de EEG-reglementering inzake de instandhouding en het beheer van de visbestanden. Hierdoor wordt ondermeer de verplichting opgelegd het logboek van de Europese Gemeenschap aan boord van het vissersvaartuig te hebben (art. 2).

In het K.B. worden voorts een aantal beperkingen opgelegd aan vaartuigen die niet beschikken over een visvergunning¹²⁹⁹. Deze bepalingen werden uitgebreid door het K.B. van 11 maart 1996 tot wijziging van het K.B. van 14 augustus 1989. Deze aanvullende maatregelen werden noodzakelijk geacht aangezien het aantal sportvissers dat vist met grote sleepnetten gestadig toeneemt, waardoor een afdoende bescherming van de visbestanden in de Belgische kustwateren wordt bemoeilijkt en dat leidt tot concurrentievervalsing ten opzichte van de beroepsvisserij (aanhef K.B.). Zo worden beperkingen opgelegd aan de aan boord toegelaten visserijuitrusting (cf. art. 3). Voorts is het verboden om te vissen voorbij de zone van 3 zeemijl van de kust.

konden behouden. Voor de technische maatregelen geldt echter de nieuwe lijn. Als gevolg van technische beperkingen mochten concreet slechts de kleinere vaartuigen hun toegang behouden. Voor grotere vaartuigen geldt de nieuwe lijn.

¹²⁹⁶ Wet van 12 april 1957 waarbij de Koning gemachtigd wordt maatregelen voor te schrijven ter bescherming van de biologische hulpbronnen van de zee, B.S., 29 mei 1957, gewijzigd bij Wet van 23 februari 1971 en bij Wet van 18 juli 1973.

¹²⁹⁷ Wet van 28 maart 1975 betreffende de handel in landbouw-, tuinbouw- en zeevisserijproducten, B.S., 25 april 1975. Gewijzigd bij Wet van 11 april 1983 en de Wet van 29 december 1990.

¹²⁹⁸ K.B. van 14 augustus 1989 tot vaststelling van aanvullende nationale maatregelen voor de instandhouding en het beheer van de visbestanden en voor controle op de visserijactiviteiten, B.S., 2 september 1989. Gewijzigd door het K.B. van 11 maart 1996, B.S., 28 maart 1996.

¹²⁹⁹ Cf. verder over de visvergunning.

Binnen de zone van drie mijl is het bovendien verboden om vissoorten waarvoor een TAC of quotum geldt, te vissen, deze soorten aan boord te hebben of aan land te brengen. Een uitzondering is hier wel voorzien voor het zeehengelen, mits het quotum voor een bepaalde soort in het ICES-gebied niet is uitgeput (art. 5).

Voorts worden beperkingen opgelegd aan de soort visserij: het vissen met sleepnetten binnen de zone van 3 mijl is verboden, tenzij wordt voldaan aan de voorwaarden opgelegd in het K.B. Bovendien is het enkel toegestaan om te vissen met sleepnetten op Garnaal. Soorten die als bijvangst worden gevangen en waarvoor een TAC of quotum geldt, moeten in zee worden teruggeworpen (art. 5bis). Tenslotte wordt deze activiteiten verboden van 10 uur 's avonds tot 5 uur 's morgens (art. 5ter).

Op basis van het K.B. is tevens de kokkelvisserij verboden binnen de territoriale zee. Een uitzondering wordt voorzien voor de exploratie van levende organismen die tot de sedentaire soort behoren, die uitsluitend wordt uitgevoerd ten behoeve van wetenschappelijk onderzoek door de hiertoe gemachtigde vaartuigen (art. 6). Het verbod op de kokkelvisserij is van belang voor de bescherming van de zandbanken voor de kust. Kokkels vormen een belangrijke voedselbron voor veel vogelsoorten die zich bevinden op de banken. De visserij zou een serieuze verstoring hiervan betekenen.

De overtredingen op dit besluit alsook overtredingen op de communautaire regeling voor de instandhouding en het beheer van visbestanden worden opgespoord, vastgesteld en bestraft overeenkomstig de bepalingen van de Wet van 19 augustus 1891 betreffende de zeevisserij in de territoriale wateren, de Wet van 12 april 1957 waarbij de Koning gemachtigd wordt maatregelen voor te schrijven ter bescherming van de biologische hulpbronnen van de zee, de Wet van 13 juni 1969 inzake het continentaal plat van België, de Wet van 10 oktober 1978 houdende vaststelling van een Belgische zeevisserijzone en de Wet van 28 maart 1975 betreffende de handel in landbouw, tuinbouw- en zeevisserijproducten (art. 7).

Ter uitvoering van het EG-instandhoudingsbeleid worden voorts op nationaal vlak tijdelijke maatregelen genomen ter uitvoering van de communautaire maatregelen. Deze tijdelijke maatregelen worden genomen door het K.B. van 21 juni 1994 tot het instellen van een visvergunningen houdende tijdelijke maatregelen voor de uitvoering van de communautaire regeling voor de instandhouding en het beheer van de visbestanden^{1300 1301}.

Door dit K.B. wordt, in uitvoering van de Verordening 3760/92 een nationale visvergunning ingesteld. Een vissersvaartuig dat de Belgische vlag voert, mag de zeevisserij enkel bedrijven wanneer de eigenaar van een vaartuig beschikt over een visvergunning, uitgereikt door de Dienst voor Zeevisserij. Een visvergunning is niet overdraagbaar en kan niet worden verhuurd.

¹³⁰⁰ K.B. van 21 juni 1994 tot het instellen van een visvergunningen houdende tijdelijke maatregelen voor de uitvoering van de communautaire regeling voor de instandhouding en het beheer van de visbestanden, B.S., 29 juni 1994. Gewijzigd door: K.B. van 15 december 1994, B.S., 31 december 1994; K.B. van 4 mei 1995, B.S., 4 juli 1995; K.B. van 4 augustus 1996, B.S., 3 september 1996; K.B. van 2 december 1996, B.S., 19 december 1996.

¹³⁰¹ De vorige tijdelijke maatregelen werden genomen door het K.B. van 28 januari 1988, B.S., 4 februari 1988 (beëindiging van het K.B. op 31 december 1991) en het K.B. van 18 december 1992, B.S., 31 december 1991, zoals gewijzigd. Dit besluit hield op van kracht te zijn op 30 juni 1994.

De vergunning moet steeds aan boord van het vaartuig aanwezig zijn (art. 2). Door de invoering van het systeem van de visvergunning vervalt de machtiging, ingesteld in uitvoering van het K.B. van 28 januari 1988 en het K.B. van 18 december 1991¹³⁰². De visvergunning kan op elk moment door de Minister van Landbouw worden beperkt tot of in functie van een bepaald motorvermogen, brutotonnenmaat of lengte, een bepaald visbestand, een bepaalde visserijmethode, een bepaald geografisch gebied of een bepaald contingent. Deze beperkingen zijn afhankelijk van de evolutie van het EG-visserijbeleid (artt. 5-6). Teneinde de verplichtingen na te komen inzake de herstructurering van de communautaire visserijsector voor de periode 1994-1996, worden in het K.B. tevens regelingen voorzien in het geval een eigenaar zijn vissersvaartuig vervangt. Het K.B. bepaalt de voorwaarden waaronder een visvergunning voor het vervangingsvaartuig kan worden bekomen (art. 7). De Minister kan tevens besluiten om visvergunningen samen te voegen (in geval van nieuwbouw of wijziging van de brutotonnenmaat of motorvermogen) (art. 8). Indien een eigenaar van verschillende vaartuigen visvergunningen samenvoegt of vissersvaartuigen vervangt door een nieuwbouw worden in het K.B. beperkingen opgelegd inzake de brutotonnage, het motorvermogen en de visserijinspanning (art. 9).

De visvergunning vervalt bij verandering van eigenaar van het vaartuig en bij de definitieve beëindiging van de activiteit waarvoor de visvergunning werd afgeleverd. De vergunning vervalt ook wanneer het betrokken vaartuig niet minstens 3 maal in 6 maanden in een Belgische haven aanloopt en er dan minstens 24 uur verblijft. Tussen 3 aanlopen moet er een periode van minimum 10 dagen zijn (artt. 12, 13, 15). Zoals bleek uit punt 1 zijn er bepaalde vaartuigen onder Belgische vlag die in handen zijn van een buitenlandse eigenaar die enkel in Belgische havens aanlanden teneinde aan deze minimum-verplichting te voldoen, maar die voor het overige in buitenlandse havens aanlanden.

De vergunning kan voorts worden ingetrokken wanneer niet is voldaan aan de bepalingen van het K.B. of aan de beperkingen aangebracht aan de vergunning (art. 14).

De Minister van Landbouw kan op basis van het K.B. nog alle aanvullende tijdelijke maatregelen nemen voor de instandhouding en het beheer van de visbestanden en kan in het bijzonder de zeevisserij op een of meer visbestanden beperken of verbieden, de vaartdagen beperken, de visserijmethoden beperken en de vangst per vissersvaartuig of per categorie van vissersvaartuigen beperken (art. 18).

In het K.B. wordt voorts nogmaals bevestigd dat binnen de kustwateren¹³⁰³ de zeevisserij is voorbehouden aan vissersvaartuigen die de Belgische vlag voeren. De vissersvaartuigen die binnen de kustwateren vissen, blijven onderworpen aan de EG-verordeningen (art. 19).

Als gevolg van de toegangs- en de technische bepalingen is de toegang tot de 12-mijlszone en

¹³⁰² Cf. voorgaande noot.

¹³⁰³ Onder kustwateren wordt in het besluit verstaan de zeewateren die zich tot 12 zeemijl uitstrekken van de basislijnen vanaf dewelke de territoriale zee op het ogenblik van de totstandkoming van de communautaire regeling voor de instandhouding en het beheer van de visbestanden, werd gemeten (cf. art. 1 (7)).

de Belgische visserijzone dus beperkt. Hierna volgt nog een samenvatting van de geldende regeling:

In de 12-mijlszone zijn volgende vaartuigen toegelaten:

- Belgische vaartuigen:

De toegang met boomkorvaartuigen is beperkt tot de vaartuigen die worden genoemd in 2 lijsten die worden vastgelegd door EG- verordeningen (cf. *supra*). Enkel de vaartuigen die zijn opgenomen in de tweede lijst mogen op Tong vissen.

Voor de vaartuigen vissend met bordennetten is en in principe geen beperking. Vaartuigen met een motorvermogen van meer dan 300 pK moeten de vangsten van Schol en Tong waarvan het gewicht meer dan 5% bedraagt van het gewicht van de totale vangst aan boord, onmiddellijk in zee terugzetten.

Voor andere types vaartuigen zijn er geen beperkingen. Wel gelden speciale regelingen voor de sportvisserij (cf. verder).

- Nederlandse vaartuigen beschikken over dezelfde rechten als de Belgische (op basis van de toegang in de EG- Verordening in de zone tussen 3 en 12 mijl en op basis van de Benelux-overeenkomst, waardoor ook in de zone van 0 tot 3 mijl mag worden gevist.

- Franse vaartuigen kunnen vissen op Haring tussen 3 en 12 mijl (planken- of bordennet visserij).

Op basis van een Frans-Belgisch akkoord van 1976 betreffende de visserij in de territoriale zee wordt bovendien jaarlijks een beperkte lijst opgesteld van Franse garnalvisserij uit Duinkerken die binnen onze wateren de garnalvisserij mogen bedrijven in een zone te rekenen van de Frans-Belgische grens, ten zuiden van de breedtelijn lopende door de vuurtoren van Nieuwpoort.

In geval van overtreding op de regeling inzake de toegang tot de 12-mijlszone kunnen vaartuigen worden opgebracht op basis van de Wet van 1891 (dit betreft dan vaartuigen andere dan Belgische, Nederlandse en Franse vissend op Haring). De vaartuigen die toegang hebben tot de 12-mijlszone maar die in overtreding zijn met de technische maatregelen, kunnen worden geverbaliseerd op basis van de Wet van 1957 (het opbrengen van het vaartuig is op basis van deze wet niet mogelijk).

In de Belgische visserijzone zijn in principe de vaartuigen van alle lidstaten van de Europese Unie toegelaten, met uitzondering van de vaartuigen afkomstig van Spanje, Portugal en Finland. De toegang is echter ook afhankelijk van de quotaverdeling tussen de lidstaten. Voor de gequoteerde vissoorten is de toegang momenteel in de Belgische visserijzone beperkt tot Belgische, Nederlandse, Franse, Britse, Duitse en Deense vaartuigen. De toegang voor Zweedse vaartuigen is afhankelijk gesteld van een Europese vismachtiging¹³⁰⁴.

Vaartuigen die de toegangsregeling in de visserijzone overtreden, kunnen worden opgebracht op basis van de Wet van 1978. De inbreuken op de technische reglementering kunnen worden geverbaliseerd op basis van de Wet van 1957.

¹³⁰⁴ Cf. *supra* bij EG- regelgeving inzake toegang.

De voorgaande regeling inzake de toegang geldt eveneens voor de sportvisserij. Voor de sportvisserij worden echter nog bijkomende beperkingen opgelegd (cf. *supra* art. 5 en volgende, K.B. 14 augustus 1989). Daardoor is het verboden voor vaartuigen die niet beschikken over een visvergunning zoals bedoeld in Verordening 3760/92 om te vissen voorbij de zone van 3 zeemijl. Binnen de zone van 3 mijl is het bovendien verboden om te vissen op soorten waarvoor TAC's en quota zijn bepaald en om te vissen met sleepnetten, tenzij onder de voorwaarden bepaald in het besluit.

Voorts is ook artikel 33 van het Belgisch Kustreglement¹³⁰⁵ van belang. Alhoewel dit niet expliciet is beperkt tot de sportvisserij, is aangezien de inhoud ervan dit in feite wel hoofdzakelijk van belang voor de sportvisserij. Een onderscheid wordt gemaakt naargelang het gaat om vissen vanaf het strand of vissen vanaf een vaartuig. Het uitzetten vanaf het strand van netten of lijnen met haken mag slechts geschieden:

- buiten de krachtens artikel 32§ 1 aangeduide plaatsen (dit zijn plaatsen die door de ambtenaren van het Bestuur der Waterwegen worden aangeduid) en de zones die door de gemeenteverheid als badzones worden aangeduid en

- in een zone waarvan de zeewaartse grens niet verder reikt dan op een afstand van 150 m te rekenen vanaf de laagwaterlijn.

Netten, andere dan treilnetten, of lijnen met haken, die vanaf vaartuigen worden uitgezet, moeten bestendig aan een bemand vaartuig worden vastgemaakt. De netten mogen per vaartuig niet langer zijn dan 50 m (art. 33).

Aangezien in de beroepsvisserij het meest gebruik wordt gemaakt van treilnetten, en deze expliciet worden uitgesloten van het artikel, is artikel 33 van minder groot belang voor de beroepsvisserij¹³⁰⁶.

In het Kustreglement wordt bij het hoofdstuk inzake de scheepvaartregelen nog bepaald dat het verboden is om in de vaargeulen van de havens en op de reden van die havens op enigerlei wijze te vissen. Vanaf kunstwerken of aanhorigheden van de havens mag echter met kruisnetten of lijnen worden gevisst in zover daardoor de scheepvaart niet wordt gehinderd (art. 10 § 11).

Structuurbeleid

In het kader van het structuurbeleid van de EU, werd het meerjarig oriëntatieprogramma voor België voor de periode 1993-96 vastgelegd in de Beschikking 92/589, gewijzigd bij Beschikking 93/660 en Beschikking 95/239¹³⁰⁷. De einddoelstellingen voor de Belgische vloot zoals die in het overgangsprogramma voor het jaar 1992 werden voorgesteld, mochten volgens de

¹³⁰⁵ Politie- en scheepvaartreglement voor de Belgische territoriale zee, de havens en de stranden van de Belgische kust, K.B. van 4 augustus 1981, B.S., 1 september 1981.

¹³⁰⁶ Voor een onderscheid tussen de beroepsvisserij en de sportvisserij, zie: DESECK, P., Belgisch Kustreglement, Oostende, Uitg. Toulon, 1989, (148 p.), 16, 130-132.

¹³⁰⁷ Beschikking 92/589 betreffende het meerjarig oriëntatieprogramma voor de vissersvloot van België voor de periode 93-96, P.B.L. 401, 31 december 1992. Gewijzigd bij beschikking 93/660, P.B.L. 302, 9 december 1993 en Beschikking 95/239, P.B.L. 166, 15 juli 1995.

Beschikking van 22 november 1993 behouden blijven als einddoelstelling. De EG -Commissie heeft daarmee de minimumleefbaarheidsdrempel voor de Belgische vissersvloot aanvaard. Het verder afbouwen van de vloot zou immers het voortbestaan van de hele sector in gevaar kunnen brengen. In 1995 werd de herverdeling van de vlootsamenstelling vastgelegd bij Commissiebeschikking van 7 januari 1995. Daardoor werden de 5 bestaande segmenten teruggebracht tot 2 segmenten, met name het staand want - boomkor segment en het segment demersale trawlers. De totale einddoelstelling voor de vloot werd vastgelegd op 20.914 BRT en 67.857 kW. Zoals bleek uit punt 1 is deze doelstelling nagenoeg behaald.

De structurele bijstand die kan worden verleend aan de visserijsector in het kader van de aanpassing van de vloot is een bevoegdheid van het Vlaams Gewest. De basis voor de financiële ondersteuning is het Besluit van de Vlaamse Regering van 24 november 1993¹³⁰⁸. Op basis van dit besluit konden beëindigingspremies voor het definitief beëindigen van de zeeactiviteit van bepaalde vissersvaartuigen (door het onttrekken aan de vloot ondermeer door het slopen van het vaartuig). Het toekennen van de beëindigingspremie was in tijd beperkt tot 31 december 1995 (artt. 1-3). Er kan tevens een stillegpremie worden toegekend voor de tijdelijke stillegging van de activiteiten (art. 4). Voorts kan steun worden verleend voor experimentele visserij. Daaronder wordt begrepen elke vorm van commerciële visserij die in welbepaalde communautaire en niet-communautaire wateren wordt uitgeoefend en erop is gericht de markt van de Europese gemeenschap van vis te voorzien door de vangstrentabiliteit van een regelmatige en duurzame exploitatie te verhogen door:

- het gebruik van nieuw vistuig of nieuwe visserijmethoden, door in nieuwe zones te vissen en te vissen op nieuwe vissoorten;
- de visbestanden te exploiteren en te valoriseren inzake de vangst, de verwerking en de afzet, de levering van know-how of de overdracht van technologie (art. 7 § 2).

Financiële steun kan ook worden verleend voor de ontwikkeling van de zeevisserij (de bouw, uitrusting en modernisering van vissersvaartuigen binnen de grenzen aangegeven door het van toepassing zijnde MOP), de aquicultuur (bouw, uitrusting, modernisering of uitbreiding van installaties voor de teelt van vis, schaal-, schelp- of weekdieren) en de inrichting van de kustzone (beter beheer van de kustzone) (art. 12). Ook voor marktverkenning kan financiële steun worden verleend en meer bepaald voor projecten ter bevordering van het verbruik van visserijproducten van soorten waarvan overchotten bestaan of waarvan de visquota niet volledig wordt benut of van vissoorten die niet onderhevig zijn aan de visquota en voor aquicultuurproducten (art. 15).

Marktbeleid

De reglementering inzake het op de markt brengen van visserijproducten komt hier verder niet aan bod. Wel kan nog een recent besluit worden vermeld inzake de reglementering van de benaming van visserijproducten. Dit laatste besluit is van belang omdat in de handel vaak onjuiste benamingen worden gebruikt. Het gebruik van de juiste namen kan bijdragen tot het vergroten van de diversificatie in het aanbod van visserijproducten en vermijdt dat slechts namen van een aantal bekendere vissoorten worden gebruikt.

¹³⁰⁸ Besluit van de Vlaamse regering van 24 november 1993 betreffende de ondersteuning van de zeevisserij en de aquicultuur, B.S., 16 juni 1994. Gewijzigd bij Besluit van 2 april 1996, B.S., 12 juni 1996.

Controle

De controle inzake de zeevisserij wordt in de Belgische territoriale zee en de visserijzone uitgeoefend door verschillende diensten, vastgelegd in de verschillende basiswetgevingen (Wet van 1891 betreffende de zeevisserij in de territoriale wateren, Wet van 1957 waarbij de Koning wordt gemachtigd maatregelen voor te schrijven ter bescherming van de biologische hulpbronnen van de zee, de Wet van 1978 tot vaststelling van een Belgische visserijzone, Wet van 1975 betreffende de handel in landbouw-, tuinbouw en zeevisserijproducten).

Voorts wordt de bevoegdheid van de Marine voor de visserijcontrole vastgelegd in het Regentsbesluit van 29 februari 1949 (meer bepaald in art. 2 waarin de Marine wordt belast met het toezicht over de visserij in vreedstijd). In de territoriale zee en de visserijzone hebben de gezagvoerders van alle varende eenheden van de Belgische Marine de bevoegdheid tot visserijwacht. Bij de visserijcontrole kan de Marine worden bijgestaan door ambtenaren van de Dienst voor Zeevisserij (de bevoegdheid hiervoor is terug te vinden in art. 5 van de Wet van 1975 betreffende de handel in landbouw-, tuinbouw en zeevisserijproducten).

Ter uitvoering van de controleregeling van de EU en meerbepaald de verplichting inzake het uitvoeren van een proefproject met betrekking tot permanente positiebepaling van een aantal vissersvaartuigen met behulp van satellietcommunicatie, werd het M.B. van 19 augustus 1994¹³⁰⁹ genomen. Hierin wordt een lijst vastgelegd met vaartuigen die worden gecontroleerd door satelliet.

4. Beleidsprioriteiten en knelpunten inzake de exploitatie van levende rijkdommen

Gezien de bevoegdheid inzake de exploitatie van levende rijkdommen vrijwel volledig is overgedragen naar de Europese Unie, wordt in dit hoofdstuk evenzeer aandacht besteed aan de beleidsprioriteiten van de Europese Unie als van de Belgische overheid. Ook de bespreking van de knelpunten in het beleid gaat in op zowel de EU-regelgeving als de Belgische. De knelpunten die zich voordoen in de visserij, zoals overbevissing, zijn immers geen exclusieve Belgische problemen, maar stellen zich in de hele Noordzee en zelfs op mondiaal vlak. De aandacht gaat daarnaast ook uit naar de specifieke Belgische problemen inzake de visserij (zoals de leefbaarheid van de sector).

Indien de knelpunten van de Belgische visserijsector worden onderzocht, moet worden uitgegaan van twee belangrijke vaststellingen:

- ten eerste is de mogelijkheid voor een nationale lidstaat om in te grijpen in de visserijsector zeer beperkt aangezien de meeste bevoegdheden inzake de visserij zijn overgeheveld naar de Europese Unie. De mogelijke beleidsopties die zullen worden voorgesteld in het volgend hoofdstuk zullen aldus vrij beperkt zijn en weinig op het wetgevend vlak gericht zijn.
- een tweede belangrijk uitgangspunt is het feit dat de Belgische zeevisserij slechts een zeer klein aandeel vormt van de totale Noordzeevisserij. Zoals blijkt uit het hoofdstuk inzake de

¹³⁰⁹ M.B. van 19 augustus 1994 houdende bepalingen met betrekking tot de proefprojecten inzake permanente positiebepaling van Belgische vissersvaartuigen, B.S., 15 september 1994.

gebruiksfuncties neemt België slechts 1% van de Noordzeevervisserij voor zijn rekening. Bij het vaststellen van de knelpunten en bij het voorstellen van de beleidsopties moet de relativiteit van de impact van de Belgische zeevisserij op het Noordzee-ecosysteem aldus goed voor ogen worden gehouden.

De knelpunten voor de visserijsector worden in een aantal punten onderverdeeld. De diverse punten kunnen echter niet los van elkaar worden gezien en zijn vaak onderling gerelateerd. De eerste punten behandelen knelpunten die zeker niet alleen voorkomen bij de Belgische visserijsector (impact van de visserij op het ecosysteem, overbevissing, "discarding") of zelfs niet voorkomen in de Belgische visserij, zoals de industriële visserij, maar er wel een impact op kan hebben. Ook andere knelpunten zoals illegale vangsten, controle op de visserijsector, enz. vormen geen alleenstaand probleem voor België. Alleen de bevoegdheidsproblematiek en de leefbaarheid van de sector vormen meer specifiek voor België problemen. Ook bij de bespreking van de andere knelpunten wordt de klemtoon gelegd op de Belgische visserij.

Invloed van de visserij op het Noordzee-ecosysteem

De belangrijkste impact van de visserij op het mariene ecosysteem is ongetwijfeld de overbevissing (cf. *infra*). Reeds in de jaren '60 en '70 was er de ineenstorting van de Noordzee haring- en makreelstapels. De haringstocks herstelden maar vielen terug op een gevaarlijk laag niveau in de jaren '90. Het haringbestand in de Noordzee zou met 500.000 ton ver onder het biologisch minimum van 800.000 ton liggen¹³¹⁰. Ook voor andere commerciële vissoorten is dit het geval, zoals bijvoorbeeld voor Kabeljauw¹³¹¹. Vrijwel al de belangrijkste visstapels die worden bevist voor menselijke consumptie in de Noordzee worden bedreigd.

Daarnaast is het terug overboord gooien van niet-commerciële visvangsten ook een belangrijke verstoring. De kans dat vissen, die aan boord worden gehaald en terug overboord worden gegooid, overleven, is immers minimaal (cf. *infra*).

Om deze twee impacten tegen te gaan, zijn maatregelen vereist inzake het beperken van de visserijcapaciteit (tegengaan van overbevissing) en het nemen van technische maatregelen (zoals selectieve visnetten) om bijvangst te vermijden.

Naast de bijvangst van vis, worden ook vogels en zeezoogdieren in de visnetten gevangen. Zo zijn er schattingen dat door de Deense vissersvloot jaarlijks 7.000 Bruinvissen worden gedood¹³¹². Ook hier zullen alternatieve vismethoden moeten worden uitgewerkt. Daarnaast zal een sensibilisering vereist zijn bij de vissers, waardoor de vissers bereid worden gevonden zeevogels of zeezoogdieren aan land te brengen indien ze gekwetst zijn. Een dergelijke maatre-

¹³¹⁰ WERTS, J., 'Bonino neemt kritiek op Nederlands visserijbeleid terug, *Europa van morgen*, 1996/10, 143.

¹³¹¹ GREENPEACE, *North Sea Fish Crisis - part 1*, Internet, <http://www.greenpeace...mms/cbio/crisis1.html>, uitgeprint op 14 augustus 1996. Zie ook: BIRDLIFE INTERNATIONAL, *A North Sea View. Birdlife International's Recommendations to 4th International Conference on the Protection of the North Sea*, februari 1995, (55p.), 33.

¹³¹² GREENPEACE, *North Sea Fish Crisis - part 1*, Internet, <http://www.greenpeace...mms/cbio/crisis1.html>, uitgeprint op 14 augustus 1996.

gel beantwoordt trouwens aan de maatregelen die worden voorgesteld in het ASCOBAN-Verdrag inzake de bescherming van kleine walvisachtigen. Hierbij mag echter de realiteit van het visserijberoep niet uit het oog worden verloren. De werkomstandigheden en de tijdsdruk die heerst op de vissers om de vangsten rendabel te laten verlopen zijn zeer groot. Het is dan ook begrijpelijk dat in die omstandigheden en door de zware concurrentie de vissers weinig tijd zullen besteden aan het verzorgen of aan wal brengen van gekwetste dieren. Het opleggen van dergelijke verplichtingen van hogerhand zonder een daarmee gepaard gaande sensibilisering zal weinig efficiënt zijn.

Bepaalde visserijmethoden kunnen oorzaak zijn van een verstoring van het milieu, door bijvoorbeeld het omwoelen van de bodem, waardoor allerlei bodemorganismen worden verstoord. In dit opzicht werd in het verleden reeds veel kritiek geuit op de onder andere door de Belgische vissers gebruikte boomkorvistuigen. Onderzoek dient uit te wijzen in welke mate deze methode inderdaad schadelijk is.

Nog een impact van de visserij op het mariene milieu is verontreiniging door vissersschepen. Hierover zijn echter weinig gegevens, noch over de hoeveelheden afval, noch over de impact op het marine milieu. Het lijkt dan ook aangewezen dat onderzoek gebeurt naar de hoeveelheden olie en huishoudelijk en sanitair afval die overboord worden gegooid, evenals naar het overboord gegooid vismateriaal (netten, e.d.). Ook moet, gelet op de specificiteit van de sector, onderzoek gebeuren naar de terzake geldende reglementering of lacunes hierin en naar methodes om het overboord gooien van afval te vermijden. Gezien de gebruiken binnen deze sector en de werkomstandigheden en werkdruk, dringt ook hier een sensibilisering zich op. Aangezien dit deel van het onderzoek nog veel basisonderzoek vereist, kon het in het kader van dit project niet worden uitgevoerd.

Overbevissing

Het probleem van de overbevissing is een wereldwijd probleem dat *in se* op internationaal niveau moet worden aangepakt.

Volgens gegevens bijgehouden door de FAO, zijn er van de 15 belangrijkste visgebieden ter wereld, vier gebieden uitgeput en negen aan het achteruitgaan. Deze globale visserijcrisis is voornamelijk een gevolg van overbevissing¹³¹³. Zo zijn in de Noordoostelijke Atlantische Oceaan de meeste visstapels overbevist¹³¹⁴. Als gevolg van de overbevissing zijn een aantal belangrijke commerciële visstapels in belangrijke mate achteruitgegaan. De vangsten dalen ondanks het feit dat een toenemende vissersvloot meer visserijactiviteiten onderneemt. De toegenomen vraag naar visproducten en de teruggelopen visstapels hebben geleid tot een verhoogde mechanisatie, over-capitalisering van de visserij-industrie en het opbouwen van een overmatige vissersvloot, voornamelijk van grootschalige schepen. Als gevolg van de enorme

¹³¹³ GREENPEACE, *The Global Fisheries Crisis*, Internet, <http://www.greenpeace...omms/cbio/global.html>, uitgeprint op 14 augustus 1996.

¹³¹⁴ BIRDLIFE INTERNATIONAL, *o.c.*, 32.

uitbouw van de visserijvloot, is de overmatige visserijcapaciteit enorm. Ongeveer 3,5 miljoen vissersboten zijn momenteel actief.

Het visserijbeheer is veeleer gericht op korte termijn economische beslissingen dan op het beschermen van het mariene milieu en het behoud van de visbestanden. De overheid heeft veelal bijgedragen tot het probleem van de overmatige visserijcapaciteit door het toekennen van subsidies voor de visserijsector. Zelfs in landen waar een visserijbeheerssysteem aanwezig is, faalt dit systeem, zoals in de Europese Unie (zie verder) en in de Verenigde Staten. In de Verenigde Staten wordt 80% van de gekende commerciële waardevolle visstapels (122 soorten) ten volle of overgeëxploiteerd (67 soorten worden overgeëxploiteerd)¹³¹⁵.

Op het niveau van de Europese Unie werd getracht door het invoeren van een gezamenlijk visserijbeleid de overbevissing tegen te gaan. Het visserijbeleid dat werd uitgevoerd sinds 1983 was echter aan kritiek onderhevig en heeft de overbevissing niet kunnen tegenhouden¹³¹⁶. Dit heeft aanleiding gegeven tot een aantal nieuwe verordeningen inzake het visserijbeleid. Inhoever deze instrumenten de overbevissing zullen kunnen tegengaan, zal nog moeten blijken.

Daar de overbevissing op het niveau van de Europese Unie wordt geregeld, heeft de Belgische overheid aldus weinig mogelijkheden om maatregelen te nemen. Zoals reeds in het begin werd aangehaald, mag ook het relatieve aandeel van de Belgische visserij in de totale Noordzeevisserij niet uit het oog worden verloren. De Belgische visserij is in vergelijking met andere staten zo gering dat een beperking van de visserij door de Belgische vloot weinig zal verhelpen aan het probleem van overbevissing in de Noordzee.

Het Europese visserijbeleid om overbevissing tegen te gaan, bestaat uit een aantal onderdelen, zoals het systeem van TAC's en quota, het beperken van de visserijinspanning en het nemen van technische maatregelen. Het beperken van de visserijcapaciteit door het inkrimpen van het aantal schepen wordt nog maar recent toegepast. Voordien was het EU-beleid er integendeel op gericht op de vloot uit te breiden en te moderniseren, waarvoor financiële aanmoedigingen werden gegeven. Alhoewel nu het uit de vaart nemen van vaartuigen wordt aangemoedigd, heeft deze maatregel nog niet het vereiste doel bereikt. Bepaalde landen hebben nog niet de vereiste doelstellingen gehaald en het zijn veelal de oudere en minst efficiënte vaartuigen die uit de vaart worden genomen. De maatregelen om de visserijcapaciteit te verminderen, worden slechts geleidelijk aan genomen en uitgevoerd. Door de vooruitgang in technologie is het netto effect van het uit de vaart nemen van vaartuigen voor de visserijcapaciteit minimaal¹³¹⁷. De overcapaciteit van de vissersvloot heeft geleid tot een economisch onrendabele visserijindustrie, die in toenemende mate afhankelijk is van financiële steun¹³¹⁸.

¹³¹⁵ GREENPEACE, *The Global Fisheries Crisis*, Internet, <http://www.greenpeace...omms/cbio/global.html>, uitgeprint op 14 augustus 1996.

¹³¹⁶ Zie ondermeer: COFFEY, C., *o.c.*, 32p.

¹³¹⁷ GREENPEACE, *North Sea Fish Crisis - part 2*, Internet, <http://www.greenpeace...mms/cbio/crisis2.html>, uitgeprint op 27 juni 1996.

¹³¹⁸ COFFEY, C., *o.c.*, 2.

Het beleid dat tot nu toe werd gevoerd om de overbevissing tegen te gaan, is in hoofdzaak gebaseerd op het TAC en quota systeem. Een hervorming van dit systeem was noodzakelijk zoals ook blijkt uit de aanhef van de nieuwe visserijverordening van 1992. Zelfs met de ingevoerde wijzigingen aan het systeem blijft het systeem van quota voor kritiek vatbaar. Ondanks de herziening van het gemeenschappelijk visserijbeleid in 1992 zijn de visstapels blijven dalen. Het falen van het EU- visserijbeleid kan worden toegeschreven aan de overcapaciteit van de vloot, de "discarding" en het slecht rapporteren van vangsten in de logboeken¹³¹⁹.

Een van de problemen is dat TAC's en quota veelal worden vastgesteld per soort. Veel vissoorten zwemmen echter in gemengde scholen vis. De gemengde visvangst is een gedeeltelijke oorzaak van de "discarding" praktijken: de soorten waarvoor reeds een TAC is bereikt maar die worden meegevangen door de visserij op andere soorten, worden terug overboord gooid. Het vaststellen van TAC's is tevens afhankelijk van wetenschappelijke kennis over de visstapels. Een gedetailleerde wetenschappelijke analyse van stocks is echter maar van toepassing op 15% van de aangelande vis in de EU. Voor andere soorten zijn er ofwel helemaal geen TAC's of zijn er voorzorgs-TAC's ("precautionary TAC's"). Dit zijn TAC's die worden toegepast voor visstapels die van belang zijn voor het behoud, maar waarvoor wetenschappelijk gegevens ontbreken.

Zelfs als zijn er wetenschappelijke gegevens op basis waarvan de TAC's worden bepaald, dan nog spelen korte termijn socio-economische motieven mee bij het vastleggen van de TAC's, wat heeft geleid tot het vastleggen van TAC's die niet overeenkomen met het wetenschappelijk advies¹³²⁰.

Het probleem met het systeem van opgelegde vangstbeperkingen is dat de efficiëntie ervan afhankelijk is van een degelijke controle. De opgelegde TAC's en quota worden slechts in beperkte mate nageleefd. Tussen de ramingen van feitelijke vangsten door wetenschappelijke werkgroepen en de officiële cijfers zijn er verschillen die zelfs kunnen oplopen tot 60%¹³²¹. Met het oog daarop werd een nieuwe controleverordening ingevoerd. Zelfs met een verbetering van de controle, zal dit nooit een sluitend systeem zijn. Bovendien vereist een degelijke controle goed uitgebouwde diensten met voldoende personeel en middelen. De diensten die in België voor de controle instaan, kampen met een tekort aan zowel middelen als personeel (cf. verder).

Het quota systeem geeft aldus aanleiding tot een stijging van illegale vangsten (cf. verder). Om rendabel te kunnen blijven, moeten de vissersschepen immers een zekere hoeveelheid vis kunnen vangen. Bij het strenger maken van de quota en de controle op de naleving daarop, zullen de illegale vangsten vermoedelijk stijgen. Door de onjuiste opgave van de hoeveelheden gevangen vis, of de zones waarin de vis is gevangen, en het bestaan van een zwart verkoopnet, worden de doelstellingen van de quota-reglementeringen ontkracht.

De vraag kan worden gesteld of als alternatief voor het quota-systeem de overbevissing niet

¹³¹⁹ BIRDLIFE INTERNATIONAL, o.c., 28-29.

¹³²⁰ COFFEY, C., o.c., 14-15.

¹³²¹ VANHAECKE, H., o.c., 9.

beter zou worden tegengegaan door het serieus beperken van de visserijcapaciteit door het terugschroeven van het aantal schepen en van de grootte van de vissersvaartuigen en van het soort materiaal dat wordt gebruikt¹³²². De Europese Unie heeft uiteraard al met haar structuurbeleid een stap in deze richting gezet. Omwille van sociale en economische redenen is dit een maatregel die op lange termijn moet worden genomen. Hierbij dient echter vermeld te worden dat nog niet alle EU-landen de vooropgestelde doelstellingen hebben gehaald. Bovendien zijn de doelstellingen zoals vastgelegd door de EU tot dusver ver beneden het door experts aanbevolen beperking van de vloot. Dit stelt uiteraard vragen bij de efficiëntie van het door de EU gevoerde structuurbeleid. In dit opzicht kan België binnen de Europese Unie meer aandringen op het naleven van de vooropgestelde beperking van de capaciteit, gelet op het feit dat door België de vooropgezette beperking van de vloot nagenoeg werd gehaald. Deze vorm van beperking van de visserij heeft als voordeel dat het wel een gemakkelijk te controleren regel is. Het controleren van de opgelegde TAC's is daarentegen niet gemakkelijk uit te voeren. Het verminderen van de TAC's verlaagt de rentabiliteit van de schepen, waardoor illegale vangsten en "discarding" in de hand worden gewerkt.

Het verminderen van de capaciteit kan worden aangevuld door het nemen van technische maatregelen zoals maatregelen inzake netten en dergelijke meer¹³²³. Ook dit valt gemakkelijker te controleren (aan land) dan vangstbeperkingen.

Tenslotte dient nog het volgende te worden opgemerkt. Alhoewel de Europese Unie voorziet in steunmaatregelen ondermeer voor het uit de vaart halen van schepen (slopingpremies), worden de vissers niet financieel gecompenseerd bij het verlagen van de vangstquota en de voor hen lagere inkomsten. De vraag kan hier gesteld worden of, in analogie met de andere landbouwsectoren, geen financiële compensaties kunnen worden voorzien voor het minderen van de vangsten of het verlenen van een vergoeding voor het niet opgebruiken van de quota. Voor andere landbouwsectoren bestaat een dergelijk systeem (bijvoorbeeld voor het braak laat liggen van gronden). Dit is uiteraard een maatregel die enkel binnen de Europese Unie kan worden genomen. Nu wordt soms voor de visserij een deel van de aanvoer opgehouden met het oog op de prijsvorming. De vraag dient gesteld of met het oog op een bescherming van de markt en met het oog op de bescherming van de Noordzee, het niet beter zou zijn om door middel van financiële compensaties minder vis te vangen en te kijken of dit geen gunstig effect heeft voor de prijsvorming.

Industriële visserij

Industriële visserij is gericht op de visvangst bestemd voor de productie van visolie en vismeel. Sinds de jaren '50 is deze vorm van visserij enorm toegenomen. In de Noordzee wordt jaarlijks door de industriële visserij meer dan een miljoen ton vis gevangen (meer dan de helft van het gewicht van alle aangelande vis van de Noordzee). De meeste gevangen soorten zijn Zandspiering, Sprot en "Norway pout". Van Zandspiering alleen al bedraagt de vangst ongeveer 800.000 ton per jaar (dit is ongeveer de helft van de totale jaarlijkse tonnage van industriële visvangst in Europa). Nog een probleem bij de industriële visserij is de accidentele vangst van

¹³²² Zie ook aanbeveling door BIRDLIFE INTERNATIONAL, *o.c.*, 37.

¹³²³ Zie ook bij alternatieve visserijmethoden.

jonge vissen die reeds zijn bedreigd, zoals Wijting en Haring. Zo werd in 1992 door de industriële visserij op Sprot meer Haring gevangen als bijvangst (150.000 ton, dit is 20% van de totale haringvangst in de Noordzee) dan Sprot (100.000 ton). Daarnaast wordt ook door andere industriële vissers bijvangsten van Haring gevangen. De totale bijvangst van Haring in 1992 wordt geschat op 300.000 ton (dit is 40% van de totale Noordzee haringvangst)¹³²⁴. Voorts is de impact van de industriële visserij op de voedselketen niet gekend. De soorten die worden gevangen in de industriële visserij staan aan de basis van de voedselketen en vormen een belangrijke voedselbron voor andere vissen (zoals Kabeljauw en Haring), maar ook van zeezoogdieren en vogels.

Voor de meeste soorten die het voorwerp uitmaken van vangst door de industriële visserij bestaan er geen vangstbeperkingen door middel van TAC' of quota. Zo zijn er geen TAC's vastgelegd voor de vangst op Zandspiering. De afwezigheid van TAC's heeft geleid tot enorme vangsten van Zandspiering, voornamelijk door de Deense vloot (in 1992 bedroeg het aandeel van de Deense vloot in de aanlandingen van Zandspiering 88%)¹³²⁵. Zo wordt jaarlijks in de Noordzee door de industriële visserij tussen de 8 en 20 miljard Zandspieringen gevangen¹³²⁶.

Door ondermeer GREENPEACE wordt aangedrongen op een dringende regeling voor de industriële visserij, door het instellen van vangstbeperkingen, het beperken van bijvangsten en het verbod op industriële visserij in bepaalde gevoelige gebieden. GREENPEACE roept de Noordzeestaten op om dergelijke gevoelige gebieden te identificeren. De gevoelige gebieden worden gezien als gebieden waar er redelijke gronden zijn om te vermoeden dat industriële visserij er een disproportionele impact kan hebben, hetzij op de beviste soorten, hetzij op andere delen van het ecosysteem. Belangrijke kenmerken van gevoelige gebieden kunnen zijn kinderkamers of paargebieden voor vis of gebieden met een grote aanwezigheid van jonge vissen, gebieden waar er een belangrijke bijvangst van andere soorten kan zijn; gebieden waar er een belangrijk risico is voor schadelijke competitie voor voedsel met natuurlijke predatoren; gebieden waar de doelsoorten bijzonder kwetsbaar zijn¹³²⁷.

Overboord gegooide bijvangsten ("discards")

Onder "discards" (ongewenste bijvangsten) wordt verstaan vissen die worden gevangen maar die terug overboord worden gegooid omwille van het feit dat ze een niet-commerciële waarde hebben, dat het quotum voor deze soort reeds werd bereikt, omdat ondermaatse exemplaren van een bepaalde soort werden gevangen of om waarde van de vangst te maximaliseren. Daarnaast bestaan tevens bijvangsten van vis, die niet overboord worden gegooid maar die

¹³²⁴ BIRDLIFE INTERNATIONAL, o.c., 29-30.

¹³²⁵ BIRDLIFE INTERNATIONAL, o.c., 30.

¹³²⁶ GREENPEACE, North Sea Fish Crisis - part 1, Internet, <http://www.greenpeace...mms/cbio/crisis1.html>, uitgeprint op 14 augustus 1996.

¹³²⁷ GREENPEACE, Areas sensitive to industrial fishing, Internet, <http://www.greenpeace...comms/cbio/areas.html>, uitgeprint op 14 augustus 1996. Hierin wordt door Greenpeace ook een aantal gebieden genoemd die in aanmerking komen om te worden aangeduid als gevoelig gebied voor industriële visserij.

worden aangeland. Dergelijke bijvangsten komen frequent voor aangezien veel visserij een gemengde visserij uitmaakt (zo wordt bijvoorbeeld door de boomkorvisserij die voornamelijk is gericht op platvis ook hoeveelheden rondvis bovengehaald).

Over de hoeveelheden vis die worden overboord gegooid, bestaan weinig gegevens. Er bestaat echter een groot vermoeden dat dit over aanzienlijke hoeveelheden vis gaat. Zo zou voor elke gevangen kilogram garnalen gemiddeld 20 kilogram overboord worden gegooid. Voor elke kilogram verkoopbare Noordzeetong zou gemiddeld 10 kilogram vis en 6 kilogram ongewervelde dieren verloren gaan. Ongeveer een vierde van alle vis die wordt bovengehaald wordt terug overboord gegooid. Op wereldschaal zou het gaan over 27 miljoen ton vis die jaarlijks overboord wordt gegooid¹³²⁸. Dit maakt ongeveer de helft uit van alle vis die jaarlijks wordt gevangen en is bestemd voor directe consumptie voor de mens¹³²⁹. Voor sommige visserijen zou zelfs 50% van de bovengehaalde vangsten terug overboord worden gegooid. Veelal is er sprake van 40% "discards"¹³³⁰. Schattingen van de "discards" van Noordzee-Schelvis in 1993 zijn bijna gelijk aan de gerapporteerde aanlandingen van Schelvis dat jaar¹³³¹. Over de impact hiervan op het mariene ecosysteem is weinig bekend. Dat het een hoedanook een weinig efficiënte en verspillende manier van werken is, staat vast. Noorwegen is het enige Noordzeeland waar alle "by-catch" vangsten moeten worden aangeland.

De "discarding" praktijken vormen een belangrijke voedselbron voor bepaalde vogelsoorten alsook voor benthische soorten, eenmaal het voedsel naar de bodem is gezakt. Alhoewel deze soorten voordeel halen uit de "discarding" praktijken, leiden deze praktijken uiteindelijk tot de vermindering van de visstapels. Bij het verminderen of stopzetten van de "discarding" praktijken wordt weliswaar verwacht dat er een belangrijke negatieve impact zal zijn op bepaalde vogelsoorten. Nochtans is het volgens BIRDLIFE INTERNATIONAL de moeite waard als, zoals wordt verwacht, een meer stabiele en duurzame visserij zal eveneens aanleiding geven tot stabiliteit in zeevogelpopulaties¹³³².

Inzake de "discards" door de Belgische vissersvloot werden een aantal studies uitgevoerd. In 1993 werd een studie inzake de "discards" bij de Belgische langoestine (*Nephrops*) visserij uitgevoerd. Hoofddoel van de studie was het verzamelen van informatie inzake "discard" praktijken en de selecties door vissers in de langoestinevisserij in het Botney Gut - Silver Pit gebied. Daarnaast werden tevens experimenten uitgevoerd inzake het overleven van de terug overboord gegooide langoestines. De selectie en de "discard" praktijken worden beïnvloed door tal van factoren zoals de vangstsnelheid, marktvraag en de aanvaarding van kleine lang-

¹³²⁸ FLORIZOONE, D., 'Visserij op wereldschaal: Ecologisch en economisch onverantwoord...?', *Rederscentrale*, 1995/5, 4-5.

¹³²⁹ GREENPEACE, *The Global Fisheries Crisis*, Internet, <http://www.greenpeace...omms/cbio/global.html>, uitgeprint op 14 augustus 1996.

¹³³⁰ BIRDLIFE INTERNATIONAL, *o.c.*, 34.

¹³³¹ COFFEY, C., *o.c.*, 16.

¹³³² BIRDLIFE INTERNATIONAL, *o.c.*, 34-35.

oestines op de markt. Er zijn echter aanwijzingen dat de verschillen in "discarding" praktijken tussen schepen die opereren in de Botney Gut - Silver Pit veereer klein zijn.

De nogal ruime "discarding" praktijken op de Belgische langoestinevloot, waarbij zelfs aanzienlijke hoeveelheden langoestines boven de wettelijke minimum aanvoergrootte zijn, zorgen ervoor dat de hoeveelheden langoestines die terug overboord worden gegooid zeer groot zijn, voornamelijk tijdens het piekseizoen van de visserij. Aangezien de overlevingskansen van de overboord gegooide langoestines eerder laag is, wordt het absolute aantal van langoestines die van de populatie verdwijnen dan ook verwacht groot te zijn¹³³³.

Een andere studie beoogde de "discards" van andere vissoorten in de Belgische langoestinevisserij te onderzoeken. De langoestinevisserij is immers meestal een gemengde visserij, waarbij naast de eigenlijke vangst van langoestines ook belangrijke bijvangsten gebeuren van rond- en platvissen. Er werd bijzondere aandacht besteed aan de bijvangsten en "discarding" van Wijting, Kabeljauw, Poon, Schar, Schol en Tong.

Het aandeel van de langoestinevangst in de langoestinevisserij bedraagt ongeveer 25 tot 30%. De belangrijkste soort naar hoeveelheid die wordt gevangen is Schol (van 25 tot 45 % van de aanlandingen). Inzake aanvoerwaarde is de langoestinevangst de belangrijkste (van 40 tot 55% van de totale verkoopsijfers).

Het is vooralsnog niet mogelijk om de juiste impact in te schatten van de langoestinevisserij op de stocks van Kabeljauw, Schol en Tong in de Noordzee. Er zijn geen gegevens voor de Noordzee in het algemeen waarmee de Belgische "discards" mee kunnen worden vergeleken. Rekening houdend met het feit dat de gemiddelde aantallen van Kabeljauw, Schol en Tong die overboord worden gegooid per dag door langoestinevisserij aanzienlijk kleiner zijn dan de aantallen die overboord worden gegooid door de Belgische platvis-boomkorvisserij en rekening houdend met de totale visserijactiviteiten van de langoestinevloot in vergelijking met bijvoorbeeld de boomkorvloot, kan redelijk worden aangenomen dat de impact van specifiek de langoestinevisserij op juveniele Kabeljauw, Schol en Tong bijna te verwaarlozen is.

Voor het overboord gooien van ondermaatse Wijting bestaan er ruwe schattingen die aanwijzen dat de impact van de Belgische langoestinevisserij op juveniele Wijtingstocks in de Noordzee relatief klein is. Slechts een 2% van alle Wijting "discards" zouden kunnen worden toegeschreven aan de Belgische langoestine visserijvloot¹³³⁴. Indien echter de geschatte gegevens voor de Noordzee voor de Belgische langoestinevisserij worden bekeken ($7,5 \cdot 10^6$ "discards") en als dit slechts 2% uitmaakt van het totaal aantal "discards" dan kan worden vermoed dat het totale aantal "discards" van Wijting voor de Noordzee in het algemeen zeer groot is.

De vraag stelt zich dan ook naar de oorzaken van de vele "discards" en naar mogelijke oplos-

¹³³³ Zie: REDANT, F. en POLET, H., Results of a discard study on the Belgian *Nephrops* fishery in the central North Sea, ICES, Shellfish Comm., CM 1994/K:44, (15p. en bijlagen), 2-9.

¹³³⁴ REDANT, F. en POLET, H., Introduction on the finfish by-catches and discards in the Belgian Norway lobster (*Nephrops norvegicus*) fishery, ICES, Shellfish Comm., CM 1994/G:29, (19p. en bijlagen), 1-10.

singen voor het vermijden hiervan.

Voor het "discarding" praktijken bestaan verschillende oorzaken. Een eerste is uiteraard de gebruikte visserijmethodes. Indien met bepaalde netten op een bepaalde soort wordt gevestigd, zoals bijvoorbeeld Tong, zullen ook andere soorten in de netten terechtkomen. Het is immers moeilijk om zeer selectieve visserijmethoden te ontwikkelen. Er wordt wel gewerkt aan methodes om de bijvangsten te vermijden. Eenmaal de visnetten worden bovengehaald en de netten bevatten soorten waarvoor het quotum reeds is behaald, staat de visser voor een moeilijke keuze. De vis aan wal brengen, betekent een quotum-overschrijding. Om niet in overtreding te zijn met de reglementeringen (quotum, lengte van de vis) zal de visser deze vis terug overboord gooien.

Een andere oorzaak van het terug overboord gooien van vissen, houdt verband met de valorisatie van visserijproducten. Bepaalde soorten die nochtans uiterst geschikt zijn voor consumptie zoals Wijting, worden in België weinig op de markt gebracht. De prijs die de visser ervoor krijgt in de vismijn is, in vergelijking met andere producten zoals Tong, zeer laag. Het is dan ook begrijpelijk dat de visser geen tijd en ruimte in de vissersboot zal houden om minder waardevolle commerciële soorten aan boord te houden. Twee zaken hangen hier dus samen: de prijsvorming en de valorisatie van visserijproducten. Indien de "discarding" praktijken dienen verminderd te worden, zal in het beleid veel meer aandacht moeten gaan naar het promoten van andere minder gekende vissoorten bij de consument. Ook het alternatief verwerken van dergelijke producten kan een oplossing betekenen (bijvoorbeeld het verwerken van Wijting in fishsticks). In Nederland wordt wel veel meer aan valorisatie van bepaalde producten gedaan. Soorten zoals Wijting worden aan wal gebracht en worden ondermeer naar Japan uitgevoerd. De laatste tijd is er een stijgende uitvoer van door Belgische vissersvaartuigen aangevoerde Schol. Deze wordt vooral door Nederland opgekocht en naar Nederlandse fileerbedrijven gebracht. Een betere afstemming van de sector aanvoer op de sector van de visverwerking en handel door Vlaamse ondernemingen zou een toegevoegde waarde in België betekenen. Deze betere afstemming zal structureel worden ondersteund door steunmaatregelen die zijn opgenomen in het Besluit van de Vlaamse Regering. Het grootste deel van de vis die wordt verwerkt door de Vlaamse visverwerkingsbedrijven is afkomstig van andere EG-landen, waardoor de toegevoegde waarde in het buitenland wordt gecreëerd¹³³⁵. Het aanbrengen van andere vissoorten zou niet alleen het aantal "discards" verminderen maar betekent tevens een toegevoegde waarde voor de visverwerkende industrie.

Het promoten van minder commerciële vissoorten zal ook de verhouding vraag-aanbod verbeteren. De vraag naar visproducten neemt toe maar het aanbod door de Belgische visserijvloot bedraagt slechts 15%. Het beter afstemmen van vraag en aanbod zal tevens gunstig zijn voor de prijsvorming.

Het valoriseren van minder aantrekkelijke soorten zou ook een oplossing betekenen voor de selectieve visserij van de Belgische vissersvloot. Indien de verschillen in prijzen die worden geboden in de vismijnen kleiner worden, kunnen meer producten aan wal worden gebracht. Door een meer diverse aanvoer wordt het risico op het ineensstorten van de visserij kleiner,

¹³³⁵ Ministerie van Landbouw, *Sectorplan/Bijstandsaanvraag Visserij- en aquicultuursector 1994-1999 (in toepassing van Verordening (EEG) nr. 3699/93)*, Brussel, 25 maart 1993, 22-23.

indien de stocks van een bepaalde soort ineensstorten.

Knelpunten inzake de bevoegdheidsverdeling in België ten aanzien van de visserij

De bevoegdheden inzake de zeevisserij zijn verspreid over diverse overheden en diensten zowel op federaal, gewestelijk als provinciaal vlak¹³³⁶. Zo zijn op federaal niveau ondermeer volgende ministeries bevoegd:

- Ministerie van Middenstand en Landbouw: bevoegd voor het algemeen beleid inzake de toegang tot de visgronden, quota, visvergunningen, meerjarig oriëntatieprogramma, technische maatregelen, marktbeleid, controle en onderzoek;
- Ministerie van Verkeerswezen: bevoegd voor het beleid inzake het toekennen van de vlag, brevetten en diploma's van bemanning, veiligheidsmaatregelen aan boord;
- Ministerie van Economische Zaken (de Bijzondere Raadgevende Commissie voor de visserij);
- Ministerie van Defensie en meer bepaald de Marine: bevoegd inzake visserijcontrole;
- Ministerie van Leefmilieu: het ter beschikking stellen van een vliegtuig voor het uitoefenen van controlevluchten inzake de visserij.

Op regionaal niveau is het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap bevoegd voor de economische steun inzake het structuurbeleid (nieuwbouw, modernisering van vissersvaartuigen, beëindigingspremies, havenuitrustingen), de structuur van de visverwerkende bedrijven, steun voor promotie, aquicultuur.

De Provincie West-Vlaanderen is ondermeer bevoegd voor steun voor de scheepsjongens in het Fonds voor de Scheepsjongens, steun voor de modernisering van kustvaartuigen en promotie van visverbruik.

Een dergelijke spreiding van de bevoegdheden kan het beleid bemoeilijken. Ook de controle inzake de toepassing van het beleid gebeurt door diverse instanties (zie verder). De versnippering van de bevoegdheden inzake visserij laat niet toe een coherent beleid te voeren. Door de Bijzondere raadgevende Commissie voor de Visserij (Centrale Raad voor het Bedrijfsleven) werd gepleit voor het samenbrengen van de materies bij één verantwoordelijke instantie¹³³⁷.

Knelpunten inzake de leefbaarheid en het voortbestaan van de Belgische visserijsector

Alhoewel de zeevisserij in België nationaal slechts van gering belang is (de bruto toegevoegde waarde op vlak van productie ten opzichte van het BNP bedraagt ongeveer 0,04%), vertoont de visserijsector in België vooral een plaatselijk economisch belang, zeker voor een aantal kustgemeenten. De zeevisserij is samen met de toeleverings- en verwerkingsbedrijven de belangrijkste werkgever in de kuststreek¹³³⁸. Indien de leefbaarheid van de sector wordt

¹³³⁶ Ministerie van Middenstand en Landbouw, Ontwerp Beleidsnota Zeevisserij, Brussel, mei 1995, (22 p.), 6-7.

¹³³⁷ JACOBS, E., VERHAEGHE, Ch. en TANGHE, A., De evolutie van de Belgische visserijsector in 1993, Oostende/Brussel, Centrale Raad voor het Bedrijfsleven - Bijzondere Raadgevende Commissie voor de Visserij, 1994, (59 p.), 4.

bemoeilijkt, zal de weerslag dus groot zijn in West-Vlaanderen en in het bijzonder in bepaalde kustgemeenten.

Uit de evolutie van de Belgische zeevisserij (cf. punt 1) blijkt dat het aantal schepen de laatste jaren flink is teruggelopen. Een belangrijke oorzaak hiervan is het structuurbeleid dat wordt gevoerd binnen de Europese Unie met de bedoeling de overbevissing tegen te gaan door middel van het beperken van de vangstcapaciteit. Door het toekennen van beëindigingspremies worden schepen uit de vloot gehaald, ondermeer door het slopen van de vaartuigen. Zowel de tonnenmaat als het motorvermogen van de vloten moeten worden teruggebracht tot een door de Europese Unie opgelegd streefdoel, zoals blijkt uit de meerjarige oriëntatieprogramma's (MOP). De Europese Commissie heeft voor België een herziening van de einddoelstellingen van het laatste MOP (1992-96) goedgekeurd, waardoor de doelstellingen van 1992 tevens de einddoelstellingen voor 1996 worden. Op deze manier is voor de Belgische visserijvloot een zekere minimumcapaciteit voorzien, met het oog op de leefbaarheid van de sector (de maximumgrens wordt tevens de minimumleefbaarheids grens). Deze aanpassing diende een volledige telooorgang van de Belgische vissersvloot te vermijden.

Door het toekennen van premies werd in de jaren '80 de nieuwbouw van vissersvaartuigen enorm gestimuleerd. In 1984 werd in uitvoering van het eerste meerjarig oriëntatieprogramma echter het principe van vervangingsbouw ingevoerd (een nieuw vaartuig kon slechts worden gebouwd, mits een oud vaartuig aan de vloot werd onttrokken). De steun aan de nieuwbouw werd niet langer meer verstrekt aangezien rekening werd gehouden met de doelstellingen van het MOP. Door de nieuwbouwpolitiek van de jaren '80 was de limiet van het MOP inzake capaciteit echter reeds overschreden. In 1988 werd een nieuwe regeling voor de vervangingsbouw ingevoerd, waardoor nieuwbouw enkel wordt toegelaten ingeval het gaat om vervangingsnieuwbouw en waarbij, indien beroep wordt gedaan op scheepskrediet voor de nieuwbouw, 10% van het motorvermogen moet worden ingeleverd. Voor veel reders was dit een probleem aangezien ze hun oude schepen moesten vervangen door nieuwe schepen met een nog kleiner vermogen, daar waar reeds was gebleken dat een schip met groter vermogen (zoals 1.200 Pk) rendabeler was. Daardoor durfden veel reders de investering voor nieuwbouw niet meer aan¹³³⁹. Ondanks de nieuwbouw in de jaren '80, is de nieuwbouw nadien bemoeilijkt. De Belgische vissersvloot kampt dan ook met het probleem van een verouderde vloot.

Een andere maatregel ter beperking van de visserij, is de quotareglementering. Vooral het tongquotum in de Noordzee zorgt voor een probleem voor de Belgische visserij. De verminderde vangsten als gevolg van de quota verminderen de aantrekkelijkheid van het beroep.

Een ander belangrijk probleem voor het voortbestaan van de sector is het tekort aan voldoende arbeidskrachten. Zowel ervaren reders, maar vooral jonge krachten ontvluchten de sector. Ook de inschrijvingen in de zeevisserij scholen lopen gestadig terug¹³⁴⁰. Het probleem van arbeidstekort stelt zich zowel voor de sector van de aanvoer (tekort aan voornamelijk motoristen) als in

¹³³⁸ Ministerie van Landbouw, Sectorplan/Bijstandsaanvraag visserij- en aquicultuursector 1994-1999 (in toepassing van Verordening (EEG) nr. 3699/93, Brussel, 25 maart 1994, 2.

¹³³⁹ Zie hierover: VANTORRE, S., o.c., 37-42.

¹³⁴⁰ Ministerie van Middenstand en Landbouw, Ontwerp Beleidsnota Zeevisserij, Brussel, mei 1995, 19.

de sector van de verwerking (bijvoorbeeld visfileerders). Er wordt gepoogd meer werkrachten voor de visserijsector aan te trekken door een gemeenschappelijke wervingscampagne van de Rederscentrale, de visserij scholen en de opleidingsprogramma's van de VDAB. Sinds september 1995 is de nieuwe inrichtende macht voor het visserij-onderwijs, het Provinciaal Maritiem Instituut. Dit moet de continuïteit in de opleiding verzekeren en het visserijonderwijs beter afstemmen op de behoeften van de sector¹³⁴¹.

Daarnaast stelt zich nog een bijkomend probleem voor jonge reders, voor wie het zeer moeilijk is om nog een vaartuig te verwerven. Een van de redenen hiervoor is dat de prijs van tweedehandsvaartuigen kunstmatig hoog is als gevolg van de beëindigingspremies die worden toegekend. Aangezien de doelstellingen van het MOP reeds nagenoeg bereikt zijn, is het misschien aangewezen de beëindigingspremies te stoppen zodat de prijs voor tweedehandsvaartuigen gaat dalen¹³⁴². Voorts wordt overwogen om financiële steun toe te kennen aan jonge reders voor de aankoop van een vissersvaartuig¹³⁴³.

Een ander knelpunt zijn de aanlandingen in het buitenland. Een van de redenen hiervoor is dat een deel van de Belgische visserijvloot in eigendom is van Nederlandse reders (ongeveer 10% of een 15-tal schepen). Belgische schepen worden aldus uitgebaat door niet-Belgische eigenaars. Alhoewel deze schepen vissen op Belgische quota, worden de vangsten systematisch in het buitenland verkocht. Dit betekent dat ook geen enkele toegevoegde waarde wordt geleverd in België: er wordt vrijwel integraal in Nederlandse veilingen geveild. Tewerkstelling, scheepsonderhoud- en herstelling en bevoorrading met levensmiddelen gebeurt in Nederland. De Belgische reders staan nog steeds voort onder druk van Nederlandse reders die interesse hebben om Belgische rederijen op te kopen¹³⁴⁴. Een andere reden van de aanlandingen in het buitenland is dat als gevolg van de kleine kustlijn in België, de Belgische vissers genoodzaakt zijn naar verder van de kust afgelegen visgronden te gaan. Het is dan uiteraard soms gemakkelijker om in dichterbij gelegen vreemde havens aanlandingen te doen.

De liberale invoerpolitiek van de Europese Unie zorgt eveneens voor een knelpunt. De markt wordt immers overspoeld met goedkope producten uit Oost-Europa. Deze aanvoer gebeurt ondermeer door Polen en Witrusen die vis uit de Oostzee en de Barentssee aanvoeren. Er bestaan weliswaar referentieprijzen voor de invoer maar deze hebben in de praktijk meestal slechts een indicatieve waarde. Twee derde van de invoer wordt aan een preferentieel tarief verwezenlijkt. Als gevolg van de GATT-akkoorden zullen in de toekomst de invoerrechten voor de meeste visserijproducten dalen. Ingevolge de Europese Economische Ruimte is er een evolutie naar een schorsing van invoerrechten, behalve voor de zogenaamde "gevoelige" producten¹³⁴⁵. De hoge prijzen die in het verleden werden gehaald voor de visproducten zijn

¹³⁴¹ Centrale Raad voor het Bedrijfsleven - Bijzondere Raadgevende Commissie Visserij, Verslag betreffende de conjuncturele ontwikkeling in de sector van de zeevisserij, CRB 1995/450 VIP 95.33.5, Brussel, 1995, 10.

¹³⁴² Ministerie van Middenstand en Landbouw, Ontwerp Beleidsnota Zeevisserij, Brussel, mei 1995, 21.

¹³⁴³ MAERTENS, L., Dienst voor de Zeevisserij, mondelinge mededeling, 2 augustus 1995.

¹³⁴⁴ Ministerie van Middenstand en Landbouw, Ontwerp Beleidsnota Zeevisserij, Brussel, mei 1995, 1.

¹³⁴⁵ Ibid., 9.

niet meer te verwachten in de toekomst. De EU is immers voor visproducten voor 50% afhankelijk van de invoer uit derde landen. De consument zal zich richten op goedkopere (invoer) substitutieproducten, waardoor de prijs van de eigen aangevoerde verse producten een negatieve weerslag zal ondervinden¹³⁴⁶.

De prijsvorming in het algemeen zorgt ook voor een probleem. Er is een groot verschil tussen de prijs die in de vismijnen wordt vastgesteld en deze in de detailhandel. Dit zou kunnen worden verholpen door een verlaging van de aanslagvoeten van de belastingen. Er moet tevens een onderzoek komen naar de mogelijkheden tot het simultaan verkopen door de vismijnen en de gevolgen daarvan op het prijsniveau. Dit wordt echter bemoeilijkt door het ontbreken van een gestandardeerd kwaliteitsbeleid in de vismijnen. Visproducten die in de vismijnen worden geveild kunnen als gevolg van de verspreiding van de Belgische visgronden, van verschillende kwaliteit zijn. De koper wenst daarom de producten op het moment van de aankoop te kunnen zien. Simultaan veilen vereist een standaardisatie van kwaliteiten, de uitbouw van een kwaliteitslabel en een garantie van de Belgische veilingen ten behoeve van de koper die niet langer het visproduct ziet op het moment van de aankoop¹³⁴⁷.

De rentabiliteit van de vissersvloot is eveneens een probleem¹³⁴⁸. Vooral voor de eurokotters en de plankenvissers is dit een probleem. De grote boomkorvaartuigen hebben minder te kampen met een rentabiliteitsprobleem. Deze laatste vormen trouwens het grootste vlootsegment. Om de rentabiliteit te verbeteren, wordt door de Rederscentrale voorgesteld om door middel van groepsvorming de rentabiliteit te verhogen, waardoor door onderlinge afspraken tussen de reders wordt getracht voor elk type vaartuig de sterke punten van het vaartuig beter te benutten. Specifiek voor de eurokotters zal worden getracht de rentabiliteit te verhogen door de veelzijdigheid inzake uitbatingsvermogen van deze vaartuigen¹³⁴⁹.

Een knelpunt dat mogelijk in de toekomst de Belgische visserijsector kan bemoeilijken, is de kleine diversiteit in de vangsten. Zoals blijkt uit punt 1 (gebruiksfuncties) is de belangrijkste visserij, de tong- en scholvisserij. De aandacht van de Belgische visserij wordt ook hoe langer hoe meer daarop geconcentreerd. Voor andere vissoorten wordt zelfs regelmatig de quota niet opgebruikt. Het gevaar hierbij is dat indien de stocks van Tong in de Noordzee zouden uitgeput geraken, de Belgische visserijsector in elkaar stort.

Een probleem dat samenhangt met het bovenstaande is dat de meeste aandacht in de visserijwereld gaat naar de grote boomkorvisserijen die op tong en schol vissen. De aandacht bij de reders voor de kleine kustvisserij zoals garnalenvisserij is bijzonder klein.

Controle

Het beperken van de output in de zeevisserij door het invoeren van een TAC- en quota sys-

¹³⁴⁶ *Ibid.*, 18.

¹³⁴⁷ *Ibid.*, 17.

¹³⁴⁸ Zie hierover ook: VANTORRE, S., o.c., voornamelijk hieruit Hoofdstuk 4, Financiële analyse (99-118).

¹³⁴⁹ Ministerie van Middenstand en Landbouw, *Ontwerp Beleidsnota Zeevisserij*, Brussel, mei 1995, 19.

teem vereist wel een degelijke controle en een goede coördinatie tussen de verschillende betrokken controle instanties. De zeevisserij is van oudsher echter een zeer vrij beroep. Het invoeren van beperkende maatregelen en de noodzaak tot controle op de naleving van deze maatregelen zorgt voor een conflict tussen het individueel belang van de visser op korte termijn en het algemeen belang op lange termijn. Uit het controlerapport over de uitvoering van het Gemeenschappelijk visserijbeleid van maart 1992 blijkt dat er een gebrek aan controlemiddelen is, evenals aan afdoende sancties en coördinatie tussen de controlerende instanties¹³⁵⁰.

De controle inzake de zeevisserij in België is verdeeld over verschillende diensten¹³⁵¹. Zo zijn volgende diensten betrokken bij de controle:

- de controledienst van de Dienst voor Zeevisserij. Deze dienst is echter jarenlang onderbe-
mand geweest. Dit heeft anderzijds wel geleid tot een goede samenwerking met verschillende
andere diensten¹³⁵²;
- het waterschoutsamtb van de kust. Deze beschikt over twee patrouillevaartuigen (snelheid
17 knopen) die een permanente controle uitoefenen op de zeevaart;
- de zeevaartinspectie. Een van de taken van de Zeevaartinspectie is de controle op het motor-
vermogen van vissersvaartuigen. Veel vissersvaartuigen hebben "afgestelde" motoren aan
boord, omdat het produceren van motoren op maat niet kan. De Europese reglementering stelt
bovendien in de meerjarige oriëntatieprogramma's bepaalde eisen inzake de vermindering van
het motorvermogen. Het afstellen van bestaande motoren naar beneden wordt dan ook aan-
vaard (tot 30% naar beneden). Een dergelijke afgestelde motor wordt verzegeld. Controle blijft
echter nodig, bijvoorbeeld na reparaties aan de motor. Voor het bepalen van het motorvermo-
gen is nog geen eenduidige en onomstreden methode vastgelegd. De toegang tot de Belgische
kustwateren wordt nochtans op basis van het motorvermogen bepaald¹³⁵³;
- de Marine - Commando Marineoperaties: voor deze taak zet de Marine gedurende gemiddeld
75 zeedagen per jaar 3 schepen in. Dit zijn echter verouderde schepen met een te beperkt
motorvermogen voor de uitoefening van hun controletaak. Bepaalde vissersvaartuigen beschik-
ken over een veel groter motorvermogen en halen een veel grotere snelheid dan de Marine-
schepen. Bovendien wordt gewerkt met een beurtrol wachtsysteem: het schip van wacht houdt
zich paraat ondermeer voor de visserijwacht. Visserijwacht is echter maar een neventaak voor
de Marine en het opmaken van het visserijwachtschema wordt hoofdzakelijk bepaald door het
ter beschikking zijn van de schepen en door de weersomstandigheden¹³⁵⁴;
- Beheerseenheid Mathematisch Model - BMM (BELMEC-project): op basis van een jaarlijks
hernieuwbare overeenkomst tussen het Ministerie van Leefmilieu (BMM) en het Ministerie van
Landbouw werd een overeenkomst gesloten waarbij 40 vluchten over zee ter beschikking
worden gesteld voor visserijcontrole in de territoriale zee en de Belgische visserijzone.

Daarnaast zijn ook nog andere diensten bevoegd zoals het Instituut voor Veterinaire Keuring,

¹³⁵⁰ VANHAECKE, H., o.c., 79.

¹³⁵¹ Voor een grondig overzicht hierover zie: VANHAECKE, H., o.c., 59-89.

¹³⁵² Ibid., 61.

¹³⁵³ Ibid., 66.

¹³⁵⁴ Ibid., 70.

de Administratie der Douane en Accijnzen, en lokale autoriteiten (zoals de Dienst havenmeester te Zeebrugge).

Inzake de bevoegdheden en het territorium van de controlerende diensten van de zeevisserij bestaat veel overlapping. De meeste diensten zijn bovendien beperkt op vlak van bevoegdheden, ambtsgebied, personeel of middelen. Nochtans zijn in de loop van de jaren samenwerkingsverbanden ontstaan of overeenkomsten afgesloten met als doel overlappingen te vermijden en bevoegdheden, personeel en uitrusting zo efficiënt mogelijk in te zetten. Het gaat zowel om officiële samenwerking zoals overeenkomsten tussen departementen als om spontane contacten en initiatieven¹³⁵⁵.

Controle wordt uitgeoefend zowel op zee als op het vasteland. Inzake de controle op zee stelt zich vooral een probleem inzake het gebrek aan middeelen en meer bepaald inzake de inzet en uitrusting van de vaartuigen voor de visserijwacht. Ook de waterschout ontbreekt het aan de nodige voorzieningen voor het in beslag nemen van netten en vistuig.

De bouw van een patrouillevaartuig voor het uitvoeren van controles op zee is er nog steeds niet gekomen omwille van budgettaire redenen, alhoewel er nochtans reeds een tijdlang plannen bestaan voor de bouw van een dergelijk vaartuig.

De controle op het land dient vooral om de aanvoer van illegale vangsten te controleren. Er bestaat in ons land echter geen verplicht en evenmin bepalingen inzake lostijden en verplichtingen voor het aanmelden van vissersvaartuigen bij het binnenvaren. Dit betekent uiteraard voor de controlediensten een bijkomend probleem aangezien een permanente paraatheid daardoor is vereist. De Dienst voor Zeevisserij had bovendien gedurende jaren te kampen met personeelsgebrek en beschikte welgeteld over een personeelslid voor het uitoefenen van de controletaken. Om dit gebrek te verhelpen werd met andere diensten samengewerkt (zoals met de Dienst Havenmeester in de haven van Zeebrugge en met de administratie der douane en accijnzen)¹³⁵⁶.

Illegale vangsten

Bevestigingen van cijfergegevens over illegale vangsten zijn niet te verkrijgen. Er bestaan echter aanwijzingen waardoor kan worden vermoed dat een deel van de vangst illegaal wordt verkocht. Alhoewel hier geen staving van is, vermelden sommige bronnen dat dit over 30% van de totale vangst gaat¹³⁵⁷.

Met het oog op de bescherming van de Noordzee is de illegale vangst niet noodzakelijkerwijze een zeer groot probleem. Immers, bij de berekening van de quota wordt rekening gehouden met een zeker percentage niet aangegeven vangsten. Zolang dit percentage vrij constant blijft, zullen de stockbepalingen vrij realistisch zijn en zal met de vermoedelijke werkelijke vangst

¹³⁵⁵ *Ibid.*, 79-80.

¹³⁵⁶ *Ibid.*, 86-88.

¹³⁵⁷ Zie ook: DESPIEGELAERE, G., 'Dan kwam het loze vissertje', *Knack*, 1995.

rekening worden gehouden voor het bepalen van de TAC's en de quota. Indien echter het percentage van illegale vangsten plots sterk stijgt, waardoor de stocks meer worden uitgeput dan waar rekening mee is gehouden bij de quotabepaling, zal dit op termijn aanleiding geven tot het ineensinken van de stocks. Stijging van illegale vangsten zal voornamelijk het gevolg zijn van het strenger maken van de quota (zie ook *supra*), waardoor met eenzelfde vangstcapaciteit de vangsten niet rendabel zullen zijn. Om dit probleem te vermijden, kan worden gedacht aan het toekennen van een compensatievergoeding voor verminderde vangsten en aan het verminderen van de vangstcapaciteit. Zoals gezien *supra*, heeft de Belgische vissersvloot reeds een minimum capaciteit bereikt.

Een bijkomend gevolg van de verkoop van vis in het zwarte circuit is dat als deze producten worden verkocht onder een prijs die beneden de officiële marktprijs ligt, vanuit het zwarte circuit een dalend prijseffect kan uitgaan, wat weer negatieve gevolgen heeft voor de rentabiliteit.

Alternatieve visserijmethoden

Uit bovenstaande punten bleek reeds dat het ontwikkelen van bepaalde visserijmethoden (selectieve netten) kunnen bijdragen tot het vermijden van ongewenste of niet-gerichte vangsten van zowel vissoorten als van andere dieren. Door het ontwikkelen van alternatieve visserijmethoden kunnen eventueel bepaalde verstoringen van het mariene milieu worden vermeden. Ook overbevissing kan worden tegengegaan door het opleggen van bepaalde verplichtingen inzake maaswijde en dergelijke meer (vermijden van vangst van jonge vissen).

Door het Rijksstation voor Zeevisserij werd reeds onderzoek gedaan naar het ontwikkelen van alternatieve methoden in de boomkorvisserij. De boomkorvisserij is een methode die zeer intensief wordt gebruikt door de Belgische visserijvloot. Daarnaast wordt de boomkorvisserij ook door Nederland en het Verenigd Koninkrijk gebruikt. De boomkorvisserij is in hoofdzaak gericht op de visserij op platvissoorten. Daarnaast wordt echter ook een aanzienlijke hoeveelheid rondvis gevangen. Dit betekent echter concurrentie voor de bordenvisserij, die gericht is op rondvis. Het opleggen van beperkingen op de aanvoer van rondvis door de boomkorvisserij in 1988-89 gaf echter aanleiding tot discards. Als gevolg van de maaswijdtereglementering worden in de boomkorvisserij een groot aantal juveniele rondvissen gevangen. De ondermaatse vissen moeten na de vangst terug overboord worden gezet. Doordat de kans op overleven voor de overboord gegooide vissen zeer klein is, moeten deze als verloren worden beschouwd voor de stock. Een grotere maaswijde invoeren heeft geen zin aangezien dit een te grote weerslag heeft op de platvisvangst. Om deze redenen werd onderzoek uitgevoerd naar een species selectieve boomkor, met het oog op de vermindering van bijvangsten op juveniele rondvis. Uit het onderzoek bleek dat een selectievere rondvisvisserij met de boomkorvisserij realiseerbaar is zonder de platvisvangsten daardoor nadelig worden beïnvloed. Volgende aanpassingen aan het net voldeden daarvoor: een rug met vierkante mazen voor Schelvis en Wijting, een teruggesneden rug voor Schelvis en een vierkante mazen venster voor Kabeljauw. De financiële impact van de selectieve boomkormethode lijkt bij eerste analyse zeer beperkt¹³⁵⁸.

¹³⁵⁸ Zie: FONTEYNE, R. en POLET, H., Ontwikkeling van een species selectieve boomkor, Oostende, Ministerie van Landbouw - Rijksstation voor Zeevisserij, Publicatie nr. 236 D/1995/0889/1, 1995, 18p. en bijlagen.

Een probleem dat zich stelt bij het invoeren van alternatieve visserijmethoden is dat in de verschillende landen ook diverse methoden worden gebruikt. Het is dan ook moeilijk om op internationaal niveau zeer gedetailleerde bepalingen in te voeren die bruikbaar zijn voor de verschillende landen. Het invoeren van zeer gedetailleerde visserijmethoden belemmert tevens het verder ontwikkelen van alternatieve methodes.

Ontwikkeling van aquacultuur

Aan de Belgische kust wordt nagegoeg niet aan aquacultuur gedaan, met uitzondering van de recent terug opgestarte initiatieven inzake oesterkweek in de Spuikom in Oostende. Het ontwikkelen van aquacultuur als alternatief voor het beperken van de zeevisserij is vooralsnog twijfelachtig. De ruimte aan de kust voor het instellen van gebieden als kweekplaatsen is beperkt. Bovendien dient onderzocht te worden of de vereiste waterkwaliteit aanwezig is. Ook moet de impact van viskwekerijen op het mariene leefmilieu vooraf worden onderzocht. Het gevaar bestaat immers dat door het ontsnappen van gekweekte soorten de natuurlijke soorten worden bedreigd (door ziektes). De kwekerijen zijn bovendien toegespitst op het kweken van commercieel hoogwaardige soorten zoals Zalm in Noorwegen of zoals Tarbot. De gekweekte vis wordt echter gevoed met niet-commerciële soorten. De impact van de industriële visserij op het mariene ecosysteem moet worden afgewogen tegen het belang van de viskwekerijen.

Het afsluiten van visserij in bepaalde gebieden

Het beperken van visserijactiviteiten kan gebaseerd zijn op verschillende maatregelen. Door het instellen van een zogenaamde visserijbox kan de visserij in een bepaald gebied worden beperkt of verboden. Deze maatregel is specifiek gericht op de visserij. Een andere mogelijkheid tot het beperken van visserijactiviteiten kadert in het instellen van marien beschermde gebieden (zoals mariene reservaten), waarin diverse activiteiten eventueel kunnen worden verboden of beperkt. In dit laatste geval heeft de maatregel niet enkel de bescherming van de visstocks voor ogen maar veeleer het beschermen van het ecosysteem als dusdanig.

Het instellen van visserijboxen gebeurde reeds meermalen in het kader van EU-reglementering. De beperking op de visserij kan op het gehele gebied slaan of op bepaalde gedeelten en het kan een tijdelijke of permanente maatregel zijn. In de meeste gevallen beogen de visserijboxen de bescherming van pelagische vissoorten, door het beperken van de visvangst in de paaiperiode. In andere boxen is de bedoeling de bescherming van kweekgebieden. Deze maatregelen hebben een nuttig gevolg voor de visbestanden. Het invoeren van een dergelijke visserijbox is een niet-discriminerende maatregel want geldt voor alle visserijstaten. Aangezien visserij buiten deze gebieden nog plaatsvindt, is de economische impact niet noodzakelijk nadelig. Een van de nadelen van het instellen van boxen is dat dit een grondige controle op de naleving van het visserijverbod vereist en dat deze controle niet steeds doeltreffend is. De druk buiten de visserijboxen vergroot, wat een nadeel kan zijn voor de totale stocks¹³⁵⁹.

Het beperken of verbieden van visserijactiviteiten binnen bepaalde waardevolle gebieden zoals

¹³⁵⁹ Zie hierover: DE CLERCK, R., 'Natuurreservaten in zee?', *Rederscentrale*, 1994/24, 21-23.

natuurreservaten in zee of het instellen van een visserijbox, behoren tot activiteitengerichte maatregelen ter bescherming van een bepaald gebied. In de eerste plaats moet worden onderzocht in hoeverre de visserijactiviteiten in het betrokken gebied schadelijk zijn voor het behoud van het gebied. Voorts stelt zich de vraag naar de sociale en economische gevolgen voor de sector indien een gebied wordt afgesloten voor de visserij.

Voor het afsluiten van een bepaald gebied voor de visserij, kan in concreto worden gedacht aan het afsluiten van het gebied van de Vlaamse Banken voor de visserij. De kustvisserij die er plaatsvindt, gebeurt door kleinere schepen. De visserij vindt plaats in de geulen tussen de banken. Een mogelijk schadelijke vorm van visserij, met name de kokkelvisserij, is verboden. Het belang voor de visserij is voor een aantal kustvissers echter zeer groot. Het sluiten van dit gebied is vanuit het oogpunt van de visserijsector zelf uitgesloten en onaanvaardbaar. Het afsluiten van het gebied vereist dus eerst een grondige afweging van belangen.

De voordelen van het afsluiten van een gebied in zee kunnen ondermeer zijn: het beletten van verstoring van zeevogels, het creëren van een ongestoord gebied voor wetenschappelijk onderzoek of nog, het ontwikkelen van een paaigebied voor vis. Bij dit laatste kan het afsluiten van een gebied ook gunstig zijn voor de visserijsector zelf, indien door het afsluiten van een gebied een paaigebied tot ontwikkeling kan komen en de vissers nadien grotere vangsten kunnen doen. Een bijkomend probleem hierbij is dat de vissers die kunnen profiteren van het ontwikkelen van een dergelijk gebied (bijvoorbeeld tongvissers) andere zijn dan de vissers die hun activiteiten uitoefenen in het gebied (kleine kustvissers). Het stopzetten van visserijactiviteiten zou dus vooral een impact hebben op de kleine kustvissers (bijvoorbeeld garnalenvisserij) en deze kan niet worden gecompenseerd door het vergroten van de vangsten buiten het gebied.

Het sluiten van een bepaald gebied voor de visserij is slechts efficiënt indien er voldoende controle kan worden uitgeoefend op de naleving van het visserijverbod. De middelen voor controle zijn echter beperkt: een gebied in zee afsluiten kan niet fysiek gebeuren, dus de toegang ervan beperken is veel moeilijker. Bovendien moeten er voldoende logistieke middelen zijn evenals personeel om een dergelijke beperking te controleren. Vooral 's nachts stelt zich een probleem van controle. Het gevaar bestaat dan ook dat vaartuigen uit andere landen toch in het gebied komen vissen.

Het afsluiten van het gebied voor alle visserij voor onze kust dient te worden voorafgegaan door onderzoek naar zowel de impact van de visserijactiviteiten op het ecosysteem en naar de sociaal en economische gevolgen.

Bij het beperken of verbieden van de visserij binnen een beschermd gebied moet bovendien de EU-visserijreglementering in acht worden genomen. Deze reglementering is immers van toepassing in de hele visserijzone, met inbegrip van de territoriale zee. De toegang tot deze zones wordt door de EU geregeld. Het beperken van de visserij in de gemeenschappelijke visserijzone voorbij de 12-mijlszone dient te gebeuren door de EU. Zelfs in de 12-mijlszone, die in principe wordt voorbehouden voor eigen onderdanen, moet worden rekening gehouden met de toegang door andere staten zoals vastgelegd in Bijlage I bij Verordening 3760/92 en met de nabuurschapsregelingen in die zone. Indien het afsluiten van een gebied voor de visserij een impact heeft op de toegang van andere onderdanen, dient dit naar het geval te gebeuren op niveau van de EU of door bilaterale overeenkomsten. Op basis van artikel 10 van Verordening

3760/92 kunnen lidstaten maatregelen nemen voor de instandhouding en het beheer van de bestanden in wateren onder hun soevereiniteit of hun jurisdictie voor zover deze betrekking hebben op lokale bestanden die slechts voor de vissers van de betrokken lidstaat van belang zijn of uitsluitend van toepassing zijn op de vissers van de betrokken lidstaat. Aangezien in de 12-mijlszone Nederlandse vissers dezelfde toegangsrechten hebben als de Belgische, heeft het nemen van beperkende maatregelen voor uitsluitend de Belgische vissers niet veel zin met het oog op beschermen van gebieden. Het nemen van maatregelen die ook betrekking hebben op vissers uit andere lidstaten, dient te gebeuren met de goedkeuring van de Europese Commissie¹³⁶⁰.

5. Beleidsopties inzake exploitatie van levende rijkdommen

De zeevisserij wordt hoe langer hoe meer gezien als een serieuze bedreiging van het mariene ecosysteem. Daar waar vroeger de nadruk in het beleid (zowel mondiaal, regionaal als nationaal) veel meer lag op de impact van verontreiniging op het mariene milieu, wordt pas vrij recent aandacht beteed aan de impact van visserijactiviteiten op het mariene ecosysteem (cf. bijvoorbeeld aandachtspunten in de opeenvolgende Noordzeeverklaringen).

Zelfs in landen of regio's waar reeds een visserijbeleid aanwezig was (bv. Europa, Noord-Amerika) werd de nadruk gelegd op sociaal-economische aspecten van het beleid. Dit is ondermeer het geval bij het visserijbeleid van de Europese Unie: hierbij werd aanvankelijk de nadruk bijna uitsluitend gelegd op de concurrentie tussen de verschillende lidstaten door het regelen van toegang tot visgronden, de marktregeling en het bevorderen en stimuleren van de sector door het structuurbeleid (modernisering en uitbreiding van de visserijvloot).

De visserij heeft echter een belangrijke negatieve impact op het mariene milieu, voornamelijk veroorzaakt door overbevissing. Overbevissing is een mondiaal probleem en heeft een impact op veel commercieel belangrijke vissoorten. In het verleden zijn er reeds visstapels ineengestort als gevolg van overbevissing. Voor veel commerciële vissoorten worden in de nabije toekomst soortgelijke problemen verwacht.

Niet alleen het vangen van te grote hoeveelheden vis, maar voornamelijk het inefficiënt vangen van vis, staan een duurzame visserij in de weg. Hierbij wordt dan ondermeer gedacht aan de "discarding" praktijken (overboord gooien van niet-commerciële soorten, jonge vissen, enz.). Ook het gebruik van bepaalde vismethoden (bv. maaswijdte van visnetten) leiden tot vangsten van ondermeer te jonge vissen. Voorts is er nog de impact van de visserij op andere mariene soorten zoals benthische organismen, zeevogels en zeezoogdieren.

De overbevissing en wijze van vissen leidt echter niet alleen tot een negatieve impact op het mariene ecosysteem, maar eveneens tot een economisch onrendabele sector, die kunstmatig wordt rechtgehouden door subsidiëring van de overheid.

Voor het aanpakken van het probleem van overbevissing bestaan twee mogelijkheden, ener-

¹³⁶⁰ Zie ook in die zin: IJLSTRA, T. en NOLLKAEMPER, A., *Gebiedsbescherming op de Noordzee. Een analyse van de juridische mogelijkheden en beperkingen*, Utrecht, NILOS/Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, 1990, (174 p.), 26-27, 31-34.

zijds een beperking op de output (door het beperken van de vangsten door quotamaatregelen) en anderzijds door beperkingen op de input (beperking van het aantal schepen en de capaciteit van de schepen, evenals het opleggen van technische vangstbeperkingen).

Het EU- visserijbeleid bestond tot dusver vooral uit het vastleggen van beperkingen op het vangstaantal (beperken van de output). Dit systeem heeft echter de overbevissing niet kunnen tegengaan: voor veel soorten ontbreekt de wetenschappelijke basis om TAC's vast te leggen of worden geen TAC's vastgesteld. De uiteindelijke vastlegging van de TAC's (politieke beslissing) houdt vaak onvoldoende rekening met de wetenschappelijke adviezen. De TAC's werden bovendien vastgesteld per soort. Veel visserijen zijn echter gericht op soorten die in gemengde scholen zwemmen. Het vastleggen van TAC's voor een soort heeft dan ook weinig zin. Het vaststellen van TAC's werkt ook het systeem van de "discarding" in de hand. Soorten waarvoor TAC's reeds werden bereikt, worden overboord gegooid. Door de vangstbeperkingen gaan de vissers zich ook toeleggen op de commercieel belangrijkste soorten (duurste soorten). Commercieel mindere belangrijke soorten worden ook terug overboord gegooid, omdat het minder rendabel is deze aan boord te houden (plaatsverlies voor duurdere soorten). Het grootste probleem met het systeem van de TAC's is echter de controle. Het beperken van de te vangen hoeveelheid (activiteit op zee) is zeer moeilijk te controleren. Het te gecompliceerd maken van de reglementeringen maakt het zowel voor de visserijsector als voor de controle-diensten moeilijk om de reglementeringen na te leven of te controleren. Het beperken van de totale vangsthoeveelheid kan tevens aanleiding geven tot onrendabele situaties voor veel vaartuigen, wat het illegaal vermarkten van vis in de hand werkt. De totale illegale vangsten zouden aanzienlijk zijn, alhoewel dit moeilijk te bewijzen is. De complexiteit en het overaanbod van de reglementeringen zorgt in het algemeen voor wrevel bij de betrokken sector¹³⁶¹.

De enige voldoende efficiënte maatregel is het drastisch terugschroeven van de visserijcapaciteit (beperken van de input). Alhoewel het structuurbeleid reeds een aantal jaren een onderdeel vormt van het EU- visserijbeleid, is dit er tot dusver niet in geslaagd om de overcapaciteit en de overbevissing terug te dringen. Nochtans is dit de enige maatregel, niet alleen om de overbevissing tegen te gaan, maar tevens om de sector opnieuw rendabel te maken. Ook naar de controle toe is dit een meer aangewezen maatregel (aantal en grootte van schepen kan worden gecontroleerd op het vasteland). Naast ingrijpende wijzigingen in de structuur van de vloot zijn aanvullende maatregelen door technische beperkingen eveneens vereist (beperkingen inzake visserijmethoden, vismateriaal, zoals bv. selectieve netten).

Het beperken van de visvangst in bepaalde gebieden heeft slechts zin als voorgaande maatregelen worden genomen. Zolang de algemene overbevissing niet is teruggedrongen, heeft het beperken van de visserij in bepaalde gebieden weinig zin: de druk op de omliggende gebieden wordt immers groter met eenzelfde capaciteit. Dit neemt uiteraard niet weg dat het beperken van visserijactiviteiten wel zinvol kan zijn in bepaalde gebieden als onderdeel van de bescherming en het beheer van bepaalde waardevolle gebieden of ter bescherming van bepaalde soorten zoals zeezoogdieren.

¹³⁶¹ Zie hierover: FLORIZOONE, D., 'Europêche: de mening van beroepsorganisaties van de diverse lidstaten', *Rederscentrale*, 1995/9, 7-9.

Alhoewel het tegengaan van de overbevissing dient te worden geregeld op Europees (of mondiaal) niveau, heeft België er alle belang bij dat dit probleem wordt aangepakt. Het ineensstorten van bepaalde stocks zou, gezien de kleinschaligheid van de Belgische visserij, nefast zijn. Aangezien België reeds de minimumcapaciteit heeft behaald, zou zij een sleutelrol kunnen spelen op Europees niveau en het verminderen van de capaciteit van de vloten van de andere landen aanmoedigen.

Gedurende de laatste jaren is er reeds een serieuze inkrimping geweest in de sector van de Belgische zeevisserij. Dit heeft geleid tot een daling van het aantal schepen. Deze daling is ondermeer te wijten aan het door de Europese Unie gevoerde visserijbeleid, waardoor werd getracht de overbevissing tegen te gaan. De Belgische visserijsector heeft de vooropgestelde doelstellingen inzake de vermindering van de capaciteit nagenoeg behaald. België heeft ook kunnen bereiken dat een zekere minimum capaciteit mocht behouden blijven, nodig voor het voortbestaan van de sector.

Het grootste probleem voor de Belgische visserijsector is echter momenteel niet te wijten aan het nemen van milieumaatregelen om overbevissing tegen te gaan. De problemen waarmee de sector te kampen heeft, hebben veeleer betrekking op marktsituaties zoals prijsenvorming en invoer van goedkope producten. Hiertegen kan enkel worden ingegaan door het waarborgen op Europees niveau van minimuminvoerprijzen. Ook een strengere controle op de import van niet-EU vis is noodzakelijk, evenals een betere controle om te vermijden dat beneden de minimuminvoerprijs wordt verkocht. Door de sector wordt ook de invoering van een kwaliteitslabel voor Belgische vis aanbevolen. Een label voor dagverse vis en vis afkomstig van bepaalde visgronden moet de consument in staat stellen de vissoorten van de verschillende visgronden te onderscheiden.

Hierna worden de verschillende beleidsopties kort weergegeven. Het geven van beleidsopties voor België inzake visserij is vrij beperkt aangezien het visserijbeleid voor het overgrote deel in handen is van de Europese Unie. Het EU-beleid wordt echter gevormd door de lidstaten en dus kan België een rol vervullen op dit vlak (externaliseren van het eigen beleid).

De opties die hierna worden gegeven, zijn in de meeste gevallen niet beperkt tot het Belgische beleid, maar dienen te worden gerealiseerd op Europees of mondiaal niveau. Daarnaast zijn er nog een aantal opties die wel specifiek worden voorgesteld voor de Belgische visserij.

Een eerste optie is niets doen: deze optie kan niet weerhouden worden want heeft een nefaste impact op het mariene ecosysteem en op middellange termijn heeft dit eveneens nefaste gevolgen voor de visserijsector zelf.

Een andere optie is het verder zetten van het huidig beleid (in de zin van het tot dusver gevoerde beleid): dit wordt evenmin gehouden als optie, want heeft tot dusver ook niet de problemen van overbevissing en overcapaciteit kunnen oplossen. Voor de Belgische visserijsector kan dit een serieus probleem zijn indien de overbevissing op de voor België belangrijke soorten (Tong, Schol, Kabeljauw) leidt tot een ineensstorting van de visstapels.

Om een oplossing te bieden aan de knelpunten inzake de bedreiging van het mariene ecosysteem als gevolg van de visserij evenals aan de sociaal- en economische knelpunten is de enige mogelijke optie een duurzaam beheer van de visserij. Meer concreet houdt deze optie volgende beleidsvoorstellen in.

Algemeen:

- Het terugschroeven van de visserijcapaciteit (aantal schepen, capaciteit van de schepen door grootte, motorvermogen).

Het effect van het terugschroeven van de visserijinspanning, zoals werd ingevoerd in de nieuwe beheersverordening van 1995, moet worden afgewacht. De vraag stelt zich of de vaartuigen door de ingevoerde regeling nog voldoende rendabel kunnen opereren. Het invoeren van een dergelijke complexe en uitgebreide reglementering is bovendien zowel voor de vissers als voor de controlerende instanties moeilijk om de reglementering na te leven of te controleren.

Het terugdringen van de visserijcapaciteit door structuurmaatregelen moet in ieder geval zijn gebaseerd op wetenschappelijk adviezen en het strikt naleven van deze adviezen en niet zoals in het verleden het verhogen van de in de adviezen opgelegde grenzen.

Het inkrimpen van de vloot heeft uiteraard belangrijke economische gevolgen. De keerzijde is echter dat het opnieuw rendabel maken van de vloot het subsidiëren van de vloot kan vermijden. De fondsen die zo vrijkomen, kunnen worden ingezet voor het opvangen van de kosten die dienen voor het terugdringen van de capaciteit. Het probleem is dus niet zozeer een economisch probleem maar wel een politiek probleem, door het gebrek aan politieke moed om een grondige verandering van het visserijbeleid in Europa door te voeren¹³⁶².

Een bijkomende maatregel in dit verband kan eventueel zijn het verlenen van steun voor het niet vissen of voor het gebruik maken van minder intensieve, milieuvriendelijke visserijtechnieken (cf. in analogie met milieuvriendelijke landbouwtechnieken).

- Het tweede luik in een duurzaam beheer van de visserij is het nemen van technische maatregelen om de negatieve impact op visstapels (vermijden van vangst van juveniele vis, bijvangst van bepaalde soorten vermijden) als de impact op andere soorten zoals zeevogels en zeezoogdieren.

Het stringent doorvoeren van de combinatie van structurele en technische maatregelen, maken in principe het systeem van de vangstbeperking per vaartuig of per vissoort overbodig. Het vaststellen van TAC's voor het bepalen van de omvang van de vloot blijft nodig. De verdeling daarvan over de vloten van de lidstaten blijft eveneens nodig. Door het voldoende inkrimpen van de vloot, waardoor geen additionele vangstbeperkingen moeten worden opgelegd, wordt een belangrijke oorzaak weggenomen van "discarding" praktijken en illegale aanlandingen.

In ieder geval dient in analogie met Noorwegen, een verplichting te worden ingevoerd voor het aanlanden van alle soorten vis. Zolang de prijsverschillen tussen vissoorten zeer groot blijven,

¹³⁶² GREENPEACE, *North Sea Fish Crisis - part 2*, Internet, <http://www.greenpeace...mms/cbio/crisis2.html>, uitgeprint op 27 juni 1996.

zullen "discarding" praktijken echter blijven voortbestaan, ongeacht een verplichting tot aanlanden. De vissers zullen er de voorkeur aan geven om de commercieel interessante soorten aan boord te houden en de goedkope soorten overboord te gooien om zo per vaart een hogere opbrengst te bekomen. In dit opzicht is er een belangrijke rol weggelegd voor het marketing beleid om enerzijds minder gekende vissoorten te promoten en anderzijds alternatieve verwerking te stimuleren (bv. verwerking tot fishsticks enz.). Tot nu toe worden veel vissoorten die perfect geschikt zijn voor menselijke consumptie overboord gegoooid wegens het gebrek aan afzet voor die soorten.

- Het beperken of verbieden van visserijactiviteiten in bepaalde gebieden is een mogelijke optie voor het beschermen van nationale visserijbelangen (bv. 12-mijlzone voorbehouden aan eigen onderdanen) enerzijds en voor het beschermen van waardevolle gebieden anderzijds (bv. als broedgebied voor zeevogels, paaigebieden voor vis, enz.). Het instellen van gebieden waarin de visserij wordt beperkt of verboden om overbevissing tegen te gaan, heeft, zoals reeds vroeger opgemerkt, slechts zin indien ook andere algemene maatregelen worden genomen om de overbevissing tegen te gaan, zoniet is er slechts een verschuiving van het probleem en is er integendeel een grotere druk op de aangrenzende gebieden. De impact van het instellen van gebieden moet ook sociaal-economisch worden onderzocht. Zo zal het instellen van een gebied binnen de Belgische 12-mijlszone een economische impact hebben op de kleinere kustvissers (zoals garnalenvissers). Deze kunnen hun activiteiten moeilijk verleggen buiten de 12-mijlzone. Indien er echter meer vis is als gevolg van het afsluiten van gebieden in de kustzone (paaigebieden, kinderkamers), dan komt dit ten voordele van de grotere vaartuigen die verder uit de kust vissen. Bij het invoeren van dergelijke maatregelen moeten economische compensaties worden voorzien voor de vaartuigen die niet langer hun activiteiten kunnen voortzetten. Door de rechten van Nederlandse en Franse vaartuigen in de Belgische 12-mijlszone, is een unilaterale actie echter niet voldoende. Het beperken of verbieden van visserij door België mag op basis van de EG- instandhoudingsverordening slechts onder bepaalde voorwaarden en heeft slechts betrekking op de eigen onderdanen. Het heeft weinig zin om de eigen vissers te beletten visserijactiviteiten te ondernemen, indien Nederlandse vaartuigen mogen blijven verder vissen. Het beperken of verbieden van de visserij voor andere onderdanen dient dus te gebeuren op het niveau van de Unie of voor bepaalde gevallen bij bilateraal akkoord.

Bovengenoemde opties voor het visserijbeheer kunnen echter meestal niet uitsluitend door België worden genomen. Ingrijpende structuurmaatregelen moeten door de Europese Unie worden genomen. Ook aanvullende technische maatregelen moeten op EU- niveau worden genomen of passen binnen de door de Unie opgelegde technische maatregelen. Het beperken van visserijactiviteiten moet verenigbaar zijn met de EU- visserijreglementering. Voor België is het zeer moeilijk op unilateraal maatregelen te nemen, aangezien zowel op basis van EU- regelgeving als op grond van bilaterale overeenkomsten, andere nationaliteiten toegang hebben tot de 12-mijlzone. Het beperken van visserij enkel voor eigen onderdanen heeft weinig zin. Het instellen van natuurgebieden in de territoriale zee waarin de toegang wordt verboden, zal geen probleem vormen ten aanzien van de visserij indien dit geen feitelijke gevolgen heeft en er in het betrokken gebied niet wordt gevist (bv. omwille van het feit dat dit gebied niet toegankelijk is wegens te weinig diepgang).

Alhoewel dus de meeste voorgestelde opties moeten genomen worden op EU- niveau, kan

België als lidstaat trachten het beleid op dit niveau te beïnvloeden, zeker gelet op het feit dat België tot nu toe het EU- visserijbeleid vrij nauwgezet heeft nageleefd en de vooropgestelde capaciteitsvermindering van de vloot heeft uitgevoerd.

België:

Daarnaast zijn er tevens een aantal maatregelen die wel door België kunnen worden genomen. Tot dusver lagen de prioriteiten van het Belgische visserijbeleid bij het uitvoeren van het EU-beleid: op het vlak van het structuurbeleid werd geopteerd voor het verminderen van de capaciteit door vermindering van het aantal schepen (en niet door vermindering van het aantal zeedagen), en dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld Nederland waar het aantal vangsten wordt beperkt zonder het inkrimpen van de vloot. Gelet op de voorgaande opmerkingen is in het licht van controlemogelijkheden het Belgische beleid te verkiezen.

Een aantal bijkomende maatregelen kunnen worden voorgesteld.

- Een eerste maatregel is het definitief vastleggen van de begrenzing van de mariene zones met Nederland (laterale grens territoriale zee, continentaal plat en visserijzone). Dit heeft immers ondermeer gevolgen voor de duidelijkheid voor de controlediensten voor de visserij. Op dit vlak is er echter een doorbraak en een officieel akkoord is vrij snel te verwachten.
- De efficiëntie van een visserijbeleid hangt in grote mate af van een degelijk controlebeleid. Gezien de verspreide bevoegdheden op dit vlak en de beperkte middelen, bemoeilijkt dit het werk van de controlediensten. Het uitoefenen van controle kan slecht door de aanwezigheid van voldoende materieel (bv. kustwachtschip dat snel kan optreden, met bevoegde personeelsleden aan boord). Op bepaalde punten is ook een herziening van de taken vereist. Zo wordt de controle van de aangelande vis uitgevoerd door het IVK (Instituut voor Veterinaire Keuring). Het zou uiteraard logischer zijn dergelijke controle over te laten aan mariene biologen of personen van de diensten die betrokken zijn bij de zeevisserij (Dienst Zeevisserij of Rijksstation voor Zeevisserij).
- Over de impact van bepaalde visserijmethoden op het mariene ecosysteem, meer bepaald over de door de Belgische vissersvloot veel gebruikte boomkorvisserij blijkt er nog geen eenduidigheid te bestaan. Verder wetenschappelijk onderzoek is vereist om de impact van deze visserijmethode in te schatten, vooraleer beperkende maatregelen worden genomen.
- Zowel op vlak van visserijmethode als op vlak van vismateriaal is verder onderzoek naar alternatieve methodes vereist. In dit opzicht is een betere samenwerking tussen wetenschappelijke instellingen en beleid aangewezen. Beleidsmatig moet indien nodig steun worden verleend voor het gebruiken van nieuwe methodes.
- Gezien de selectiviteit van de vangsten is er in België een belangrijke rol voor de marketing en diversifiëring van de vangst. De vangst door de Belgische vloot wordt hoe langer hoe meer gespecialiseerd (vnl. boomkorvisserij op Tong en Schol). Het lijkt aangewezen dat de vangst wordt gediversifieerd om te kunnen anticiperen op eventuele beperkingen (door bv. ineenstorten van de visstapels van deze soorten; door opgelegde beperkingen aan de visserijmethode).

- Een ander aandachtspunt voor de Belgische zeevisserij is het opkopen van Belgische vaartuigen door buitenlanders (vnl. Nederlanders). Doordat deze de vangsten vrijwel volledig in het buitenland aanlanden, gaat de toegevoegde waarde eveneens naar het buitenland. Dit vergt verder onderzoek over hoe dit probleem eventueel kan worden teruggedroefd.
- Een laatste aandachtspunt is verontreiniging door vissersvaartuigen (olieverontreiniging, verontreiniging door sanitair afval, verontreiniging door vismateriaal). Over de impact van verontreiniging door vissersschepen op het mariene milieu zijn er weinig of geen gegevens. Maatregelen om verontreiniging tegen te gaan, zijn tot dusver gericht op koopvaardijsschepen. Er is geen zicht op de impact van verontreiniging door vissersschepen en er zijn geen specifieke maatregelen. Een combinatie van verplichte maatregelen, sensibilisering en het voorzien van ontvangstinstallaties is vereist.

DEEL II: DIVERSE GEBRUIKSFUNCTIES EN FACETTEN VAN DE NOORDZEE EN KUSTZONE: INTERNATIONAAL EN NATIONAAL BELEID

HOOFDSTUK 3. EXPLOITATIE VAN NIET-LEVENDE RIJKDOMMEN: ZAND- EN GRINDWINNING

1. Exploitatie van niet-levende rijkdommen door België

1.1. Olie en gas

Op het Belgisch continentaal plateau wordt niet aan offshore olie- en gasexploratie en exploitatie gedaan. België beschikt niet over boorplatformen voor olie- of gaswinning.

Doorheen het Belgisch continentaal plat loopt wel een pijpleiding voor het vervoer van gas. Deze pijpleiding ("Zeepipe") zorgt voor het transport van aardgas van Sleipner (Noordse continentaal plat) naar Zeebrugge¹³⁶³.

1.2. Zand en grind¹³⁶⁴

Op het Belgisch continentaal plat wordt wel aan zand- en grindwinning gedaan. De winningen gebeuren aan de hand van concessies¹³⁶⁵.

Locaties van de winningen

De zand- en grindwinningen gebeuren in twee bepaalde concessiegebieden, die werden omschreven in het K.B. van 16 mei 1977¹³⁶⁶. De winningen gebeuren voornamelijk op de zandbanken in het continentaal plat. Zo behoren de Thorntonbank en de Gootebank, die deel uitmaken van de West Zeeland ruggen, tot het eerste concessiegebied. De Kwintebank, Buiten Ratel en de Oost Dijk (deel van de Vlaamse Banken) bevinden zich in concessiegebied 2¹³⁶⁷. Concessiegebied 2 staat open voor ontginningen door privé-ondernemingen. Concessiegebied

¹³⁶³ NORTH SEA TASK FORCE, North Sea Quality Status Report 1993, Londen, Oslo and Paris Commissions, 1993, (132 p.), 17-18.

¹³⁶⁴ Over de effecten van de zand- en grindwinningen op het marien leefmilieu en op de visserij, zie: 'Effecten op het marien leefmilieu van de zand- en grindwinningen op het Belgisch continentaal plat', Annalen der Mijnen van België, 1993, nr. 2 - ISSN 0003 - 4290, (49 p.), 14-33.

¹³⁶⁵ In 1976 werden de eerste concessies afgeleverd (zie ook punt 3 over Belgische wetgeving).

¹³⁶⁶ K.B. van 16 mei 1977 houdende maatregelen tot bescherming van de scheepvaart, de zeevisserij, het milieu en andere wezenlijke belangen bij de exploratie en exploitatie van minerale en andere niet-levende rijkdommen van de zeebedding en de ondergrond in de territoriale zee en op het continentaal plat, B.S., 21 juli 1977.

¹³⁶⁷ 'Effecten op het marien leefmilieu van de zand- en grindwinningen op het Belgisch continentaal plat', l.c., 8.

1 is voorbehouden voor ontginning ten behoeve van het Ministerie van Openbare Werken¹³⁶⁸.

Het concessiegebied 1 wordt in mindere mate ontgonnen dan het tweede gebied. Van concessiegebied 2 wordt het meeste zand ontgonnen op de Kwintebank (meer dan 60 %), gevolgd door de Oost Dyck (30 %) en de Buiten Ratel (10 %)¹³⁶⁹.

Hoeveelheden van de zand- en grindwinningen

Uit de evolutie van de **zandwinningen** blijkt dat van 1979 tot 1986 de hoeveelheid ongeveer 0,5 miljoen m³ bedraagt. Vanaf 1987 is er een stijging waar te nemen (in 1987 en 1988 stijgen de hoeveelheden boven de 0,6 miljoen m³, in 1990 wordt bijna 1 miljoen m³ zand ontgonnen en vanaf 1991 stijgen de hoeveelheden boven 1 miljoen m³).

Volgende tabel geeft de ontgonnen hoeveelheden zand weer van de periode 1976-1993 (concessiegebied 2).

Tabel 23: hoeveelheden ontgonnen zand (1976-1993) (bron 1976-1986: DE MOOR, G. en LANCKNEUS, J., (1992), L.c., 189; bron 1990-1993: Ministerie van Economische Zaken, Mijnwezen, Hasselt).

Jaar	Hoeveelheid m ³
1976	44241
1977	335429
1978	430366
1979	580174
1980	663275
1981	694745
1982	573183
1983	581316
1984	488357
1985	502239
1986	496181
1990	947215
1991	1751128
1992	1229267
1993	1449013

Van 1977 tot 1979 werd het concessiegebied 1 ontgonnen voor strandsuppletie voor het strand van Knokke in het kader van de uitbouw van de haven van Zeebrugge (de hoeveelheden die hiervoor werden gebruikt, bedragen 2.600.000m³ en 5.800.000m³)¹³⁷⁰.

¹³⁶⁸ DE MOOR, G. en LANCKNEUS, J., 'Zand- en grindwinning op het Belgisch continentaal plat en monitoring van de eventuele gevolgen voor de bodemstabiliteit', in Colloquium Oppervlaktedelfstoffenproblematiek in Vlaanderen. Proceedings, 24-25 oktober 1991, BOLLE, I., BRIJSSE, Y., MOSTAERT, F., VAN BURM, Ph. en ZE UWTS, L. (eds.), Gent, Genootschap van Geologen van de Universiteit Gent vzw, 1992, (188-214), 188.

¹³⁶⁹ DE MOOR, G. en LANCKNEUS, J., L.c., 189.

¹³⁷⁰ 'Effekten op het marien leefmilieu van de zand- en grindwinningen op het Belgisch kontinentaal plat', L.c., 11.

Grindwinning op het Belgisch continentaal plat gebeurde tot in 1991 zelden voor commerciële doeleinden. Met het oog op de aanleg van de gaspijpleiding naar Zeebrugge werd in 1991 407.000 m³ grind ontgonnen en in de sleuf voor de pijpleiding gestort¹³⁷¹.

Aanwendungen van ontgonnen zand en grind

Het zand en grind dat wordt ontgonnen uit het continentaal plat wordt hoofdzakelijk voor drie gebruiken aangewend: de bouwsector, voor strandsuppletie (om de erosie van de Belgische kust af te remmen) en landwinning (bv. uitbreiding van de haven van Zeebrugge). In 1991 werd het grind uitzonderlijk aangewend voor het opvullen van de sleuf voor de pijpleiding naar Zeebrugge¹³⁷².

2. Internationale regelgeving inzake de exploitatie van niet-levende rijkdommen

In dit hoofdstuk komt de reglementering aan bod inzake de exploitatie van niet-levende rijkdommen, zoals zand- en grindontginning. Enkel de aspecten inzake ontginning worden hier besproken¹³⁷³. De reglementering inzake verontreiniging van het mariene milieu tengevolge van de ontginning van niet-levende rijkdommen komt, voor zover van toepassing voor België, aan bod binnen het hoofdstuk over mariene verontreiniging.

2.1. Internationale regelgeving

In het internationaal zeerecht worden de rechten en bevoegdheden van kuststaten inzake de exploratie en exploitatie van de niet-levende rijkdommen vastgelegd. Een onderscheid wordt hierbij gemaakt naar de verschillende juridische bestuurlijke zones.

Binnen de **territoriale zee** beschikt de kuststaat over een exclusieve bevoegdheid inzake de exploratie en exploitatie van de niet-levende rijkdommen. Dit vloeit voort uit artikel 2, Verdrag van Genève van 29 april 1958 inzake de territoriale zee¹³⁷⁴ (VTZ), waarin wordt bepaald dat de soevereiniteit van de kuststaat zich uitstrekt over de bedding en ondergrond van de territoriale zee. Dit heeft tot gevolg dat de kuststaat exclusief bevoegd is voor ondermeer de exploratie en exploitatie van zand en grind in de territoriale zee.

In het Zeerechtverdrag¹³⁷⁵ wordt de soevereiniteit van de kuststaat ten aanzien van de explora-

¹³⁷¹ *Ibid.*, 10.

¹³⁷² *Ibid.*, 10.

¹³⁷³ Voor de grondig overzicht van het wettelijk kader inzake de ontginning van niet-levende rijkdommen, zie o.a.: BROWN, E.D., *Sea-bed Energy and Minerals: The International Legal Regime. Volume 1. The Continental Shelf*, Dordrecht, Martinus Nijhoff, 1992, 361-415.

¹³⁷⁴ Tekst Verdrag in: THE INSTITUTE OF MARITIME LAW (ed.), *The Ratification of Maritime Conventions*, London, Lloyd's of London Press, 1990, II.1.120. In België goedgekeurd bij Wet van 29 juli 1972, *B.S.*, 2 februari 1972.

¹³⁷⁵ Tekst in: *ILM*, 1982, 1261.

tie en exploitatie van de niet-levende rijkdommen in de territoriale zee bevestigd door artikel 2 (2).

Op het **continentaal plat** beschikt de kuststaat over soevereine rechten met het oog op de exploratie en exploitatie van de natuurlijke rijkdommen. Dit werd reeds vastgelegd in het Verdrag van Genève van 29 april 1958 inzake het continentaal plat ¹³⁷⁶ (VCP) (art. 2 (1)). Met natuurlijke rijkdommen wordt, behalve levende rijkdommen behorende tot de sedentaire soort, minerale en andere niet-levende rijkdommen van de zeebodem en de ondergrond bedoeld.

De soevereine rechten van de kuststaat met betrekking tot exploratie en exploitatie van het continentaal plat zijn niet gelijk te schakelen aan de soevereiniteit over de territoriale zee. Van daar dat artikel 3 bepaalt dat de rechten van de kuststaat over zijn continentaal plat geen afbreuk mogen doen aan de juridische status van de bovengelegen wateren van de volle zee of het luchtruim boven die wateren. Aan het recht van de kuststaat om zijn continentaal plat te exploreren en exploiteren wordt een beperking opgelegd om deze rechten te verzoenen met de rechten van andere staten en de vrijheden in de volle zee. De exploratie en exploitatie van het continentaal plat mag geen aanleiding geven tot een ongerechtvaardigde hinder voor scheepvaart, visserij of behoud van de levende rijkdommen. Er mag eveneens geen belemmering zijn voor fundamenteel oceanografisch of ander wetenschappelijk onderzoek (art. 5 (1) VCP).

Ook de bepalingen inzake de bevoegdheden van de kuststaat over zijn continentaal plat worden bevestigd in het Zeerechtverdrag van 1982. Artikel 77 bepaalt dat de kuststaat over zijn continentaal plat soevereine rechten uitoefent ter exploratie en exploitatie van de natuurlijke rijkdommen. De rechten van de kuststaat mogen geen afbreuk doen aan de juridische status van de bovengelegen wateren ¹³⁷⁷. De uitoefening van de rechten van de kuststaat mag geen inbreuk maken op of leiden tot een ongerechtvaardigde belemmering van de scheepvaart en andere rechten en vrijheden van andere staten (art. 78 Zeerechtverdrag).

Met het oog op de exploratie en exploitatie van het continentaal plat mag de kuststaat installaties of andere inrichtingen, nodig voor de exploratie en exploitatie van het continentaal plat oprichten, onderhouden en laten werken (art. 5 (2) VCP). De kuststaat mag rond deze installaties veiligheidszones vaststellen, waarin maatregelen, nodig voor de bescherming van deze installaties, kunnen worden genomen. De begrenzing van deze veiligheidszones bedraagt 500 meter (art. 5 (2) - (3)). De installaties en de veiligheidszones mogen niet worden opgericht op plaatsen waar een belemmering zou worden veroorzaakt voor het gebruik van erkende scheepvaartroutes, van belang voor de internationale scheepvaart (art. 5 (6)). Bovendien moet de constructie van dergelijke installaties worden bekend gemaakt en er moeten permanente middelen zijn voor de waarschuwing van hun aanwezigheid. Installaties die verlaten zijn of niet meer worden gebruikt, moeten volledig worden verwijderd (art. 5 (5)). De kuststaat moet in deze veiligheidszones de gepaste maatregelen nemen voor de bescherming van de levende

¹³⁷⁶ Tekst Verdrag in: THE INSTITUTE OF MARITIME LAW (ed.), *The Ratification of Maritime Conventions*, London, Lloyd's of London Press, 1990, II.1.130.

¹³⁷⁷ Het Zeerechtverdrag verschilt van het VCP, in dit opzicht dat er geen specifieke verwijzing meer is naar de volle zee. Bovengelegen wateren kunnen ook onder de exclusieve economische zone vallen (zie hierover: BROWN, E.D., *Sea-bed Energy and Minerals: The International Legal Regime. Volume 1. The Continental Shelf*, 365).

rijkdommen tegen schadelijke middelen (art. 5 (7)).

De bepalingen van het Verdrag zijn niet van toepassing op het recht van de kuststaat de ondergrond te exploiteren door het aanleggen van tunnels, ongeacht de diepte van het water boven de ondergrond (art. 7 VCP). Ook de bepalingen inzake het aanleggen van tunnels worden herhaald in het Zeerechtverdrag (art. 85 Zeerechtverdrag). Deze artikelen worden aangevuld met een bepaling die niet terug te vinden is in het VCP: de kuststaat bezit het exclusieve recht machtiging te verlenen tot het boren op het continentaal plat voor alle doeleinden en hiervoor regels op te stellen (art. 81 Zeerechtverdrag).

Voor de installaties en inrichtingen op het continentaal plat is onder het Zeerechtverdrag dezelfde regeling van toepassing als de regeling voorzien in artikel 60 inzake installaties en inrichtingen in de exclusieve economische zone (art. 80 Zeerechtverdrag).

Naast soevereiniteit in de territoriale zee en de soevereine rechten in het continentaal plat, beschikt de kuststaat op basis van het Zeerechtverdrag eveneens over soevereine rechten in de **exclusieve economische zone**. In de EEZ beschikt de kuststaat over soevereine rechten ten behoeve van de exploratie en exploitatie, het behoud en het beheer van de natuurlijke (niet-levende) rijkdommen. Deze soevereine rechten strekken zich uit zowel in de wateren boven de zeebodem, als de zeebodem en de ondergrond ervan. De kuststaat beschikt tevens over soevereine rechten ten aanzien van andere activiteiten voor de economische exploitatie en exploratie van de zone, zoals de opwekking van energie uit het water, de stromen en de winden (art. 56 (1) (a)).

De kuststaat beschikt tevens over de rechtsmacht ten aanzien van de bouw en het gebruik van installaties en inrichtingen (art. 56). Zoals ook al voorzien was in het VCP, voorziet ook het Zeerechtverdrag in het uitsluitend recht van de kuststaat installaties en inrichtingen voor de exploratie en exploitatie van de natuurlijke rijkdommen te bouwen en de bouw, de werkzaamheden en het gebruik van die installaties te machtigen en te regelen. De kuststaat beschikt over de uitsluitende rechtsmacht over deze installaties. De bepalingen inzake de installaties en inrichtingen komen grotendeels overeen met de bepalingen in het VCP. Zo dient er een behoorlijke mededeling te worden gedaan van de oprichting van dergelijke installaties en dient er een permanent waarchuwingssysteem in stand te worden gehouden. Installaties die niet meer worden gebruikt, dienen verwijderd te worden ter verzekering van de veiligheid van de scheepvaart. Hierbij moet rekening worden gehouden met de visserij, de bescherming van het mariene milieu en rechten en plichten van andere staten¹³⁷⁸. De staten mogen veiligheidszones (van max. 500 meter) rond de installaties instellen. Schepen moeten deze veiligheidszones respecteren. De installaties en de veiligheidszones er rond mogen niet worden ingesteld indien daardoor het gebruik van erkende scheepvaartroutes, van wezenlijk belang voor de internationale scheepvaart, zou worden belemmerd (art. 60).

¹³⁷⁸ De bepaling inzake de verwijdering van installaties in het Zeerechtverdrag betekent een afzwakking van het VCP: daarin werd immers bepaald dat niet langer gebruikte installaties dienden verwijderd te worden. Hieraan werden geen verdere voorwaarden gekoppeld.

2.2. EG- reglementering

Voorafgaandelijk stelt zich de vraag naar de territoriale bevoegdheid van de EEG in de mariene rechtsgebieden ten aanzien van deze materie^{1379 1380}. Het EEG-Verdrag omvat geen specifieke bepalingen met betrekking tot de toepassing van het Verdrag in mariene rechtsgebieden. - Het EEG-Verdrag bepaalt dat het Verdrag van toepassing is op de staten, partij bij het Verdrag (art. 227 (1)). Dit houdt in dat de toepasbaarheid van de EG-reglementeringen niet louter beperkt is tot het grondgebied van de lidstaten. Het Verdrag en de andere EEG-reglementeringen zijn van toepassing op de gebieden die onder de soevereiniteit van de lidstaten vallen. Aangezien de territoriale zee onder de soevereiniteit van de lidstaten valt (art. 1 VTZ en art. 2 (1) Zeerechtverdrag), zijn de EEG-reglementeringen daar in ieder geval van toepassing. De bevoegdheid van de EEG is echter niet beperkt tot de gebieden die onder de soevereiniteit vallen van de lidstaten. Ook de gebieden waar de lidstaten over soevereine rechten beschikken, zoals het continentaal plat en de exclusieve economische zone, vallen binnen het werkingsgebied van het EEG-Verdrag. Voorwaarde is wel dat de materie waarop de soevereine rechten betrekking hebben binnen het werkingsgebied ligt van de EEG-reglementeringen¹³⁸¹. Het feit dat de kuststaat beschikt over soevereine rechten inzake exploratie en exploitatie van de natuurlijke rijkdommen in het continentaal plat en de exclusieve economische zone, belemmert dus niet dat EEG-bepalingen van toepassing zijn binnen het continentaal plat en de exclusieve economische zone. Dit betekent dat regels inzake vrij verkeer van goederen en diensten, gemeenschappelijk douanetarief, non-discrimatiebeginsel van toepassing zijn op het continentaal plat.

De toepasbaarheid van EEG-reglementeringen binnen het continentaal plat werd bevestigd door de Commissie van de EG in een memorandum inzake de toepasbaarheid van het EEG-Verdrag op het continentaal plat¹³⁸².

Dit werd eveneens bevestigd door de Richtlijn van 1964 inzake de vrijheid van vestiging en het vrij verrichten van diensten op het vlak van de winning van delfstoffen¹³⁸³. De Commissie heeft aangenomen dat deze richtlijn ook van toepassing was op het continentaal plat (cf. memoran-

¹³⁷⁹ Zie ook Deel II, Hoofdstuk 2, punt 2.2. inzake het EU-visserijbeleid.

¹³⁸⁰ Over de bevoegdheid van de EEG ten aanzien van de exploitatie van niet-levende rijkdommen zie: SOMERS, E., *o.c.*, 171-172; REYNOLDS, P., 'The EEC and the Law of the Sea', *MP*, 1977, 121-123, 125-126; BUHL, J., 'The European Economic Community and the Law of the Sea', *ODILA*, 1982, 193-196; VIGNES, D., 'The EEC and the Law of the Sea' in *New Directions in the Law of the Sea*, CHURCHILL, R., SIMMONDS, K.R. en WELCH, J. (eds.), Dobbs Ferry, Oceana Publications, 1973, 335-347; VAN DER MENSBRUGGHE, Y., 'La Mer et les Communautés Européennes', *RBDI*, 1969, 112-145.

¹³⁸¹ Zie: KAPTEYN, P.J.G. en VERLOREN VAN THEMAAT, P., *Inleiding tot het recht van de Europese Gemeenschappen*, Deventer, Kluwer, 1980, 39.

¹³⁸² COMMISSIE VAN DE EEG, Memorandum concerning the Applicability of the Treaty establishing the European Economic Community to the Continental Shelf. Tekst in: *ILM*, 1971, 202.

¹³⁸³ Richtlijn 64/428/EEG van de Raad van 7 juli 1964 betreffende de verwezenlijking van de vrijheid van vestiging en het vrij verrichten van diensten voor anders dan in loondienst verrichte werkzaamheden op het gebied van de winning van delfstoffen (I.S.I.C.-klassen 11 tot en met 19), *PBL*, 117, 23 juli 1964.

dum) alhoewel dit betwist is geworden¹³⁸⁴. De Richtlijn is erop gericht gelijke toegang te verlenen aan alle personen en firma's van de lidstaten. Lidstaten worden opgelegd om restrictieve praktijken te verbannen. Deze richtlijn heeft voor gevolg dat bedrijven die zijn opgericht in overeenstemming met de wetten van een lidstaat en die een echte en voortdurende band hebben met de economie van die lidstaat, kunnen deelnemen aan minerale exploitatie in de continentale plateaus van de andere lidstaten.

Een andere EG-reglementering die de toepasbaarheid van EG-reglementeringen op het continentaal plat bevestigt, is Verordening 802/68 betreffende de gemeenschappelijke definitie van het begrip oorsprong van goederen¹³⁸⁵. In deze richtlijn wordt immers verstaan onder goederen die geheel in een land zijn verkregen: producten gewonnen van en uit *"de buiten de territoriale wateren gelegen zeebodem, voor zover dat land met het oog op exploitatie exclusieve rechten over deze zeebodem uitoefent"* (art. 4 (h)).

Het feit dat het EEG-Verdrag en de EEG-reglementeringen van toepassing zijn op het continentaal plat en de exclusieve economische zone van de lidstaten, heeft ondermeer belang voor het energiebeleid van de EEG (olie- en gasproductie). Analoot met de Richtlijn van 1964 is de Richtlijn van 1969 inzake de vrijheid van vestiging en het vrij verrichten van diensten op het gebied van olie- en gasexploitatie van toepassing¹³⁸⁶. Op deze reglementering wordt verder niet ingegaan, aangezien in het Belgisch continentaal plat niet aan offshore gas- en olieproductie wordt gedaan¹³⁸⁷.

3. Nationale regelgeving inzake exploitatie van niet-levende rijkdommen

België is niet toegetreden tot het Verdrag van Genève van 1958 inzake het continentaal plat, omdat het tegen dit verdrag een aantal bezwaren had. Het heeft wel een eigen wet op het continentaal plateau¹³⁸⁸, alhoewel deze wet over de grote lijnen niet wezenlijk verschilt van het verdrag¹³⁸⁹.

De exploratie en exploitatie van de rijkdommen van het Belgisch continentaal plat wordt

¹³⁸⁴ Zie hierover: REYNOLDS, P., l.c., 126.

¹³⁸⁵ Verordening (EEG) Nr. 802/68 van de Raad van 27 juni 1968 betreffende de gemeenschappelijke definitie van het begrip "oorsprong van goederen", P.B.L. 148, 28 juni 1968.

¹³⁸⁶ Richtlijn 69/82/EEG van 13 maart 1969 betreffende de verwezenlijking van de vrijheid van vestiging en het vrij verrichten van diensten voor anders dan in loondienst verrichte werkzaamheden op het gebied van de exploratie (opsporing en boring) van aardolie en aardgas (ex klasse 13 C.I.T.I.), P.B.L. 68, 19 maart 1969.

¹³⁸⁷ Zie hierover bijvoorbeeld: KAPTEYN, P.J.G. en VERLOREN VAN THEMAAT, P., o.c., 447-453.

¹³⁸⁸ Wet van 13 juni 1969 op het continentaal plat van België, B.S., 8 oktober 1969.

¹³⁸⁹ Zie hierover: SOMERS, E., 'Juridische aspecten van het continentaal plat' in Colloquium Oppervlaktedelfstoffenproblematiek in Vlaanderen. Proceedings, 24-25 oktober 1991, BOLLE, I., BRIJSSE, Y., MOSTAERT, F., VAN BURM, Ph. en ZEuwTS, L. (eds.), Gent, Genootschap van Geologen van de Universiteit Gent vzw, 1992, (79-99), 82-83.

geregeld door de Wet van 13 juni 1969¹³⁹⁰. Volgens deze wet oefent België soevereine rechten uit over het continentaal plat ter exploratie en exploitatie van zijn natuurlijke rijkdommen. Met continentaal plat wordt bedoeld de zeebedding en de ondergrond van de onder water gelegen gebieden die aan de kust aansluiten doch buiten de territoriale wateren gelegen zijn. Met natuurlijke rijkdommen van het continentaal plat wordt bedoeld de minerale en andere niet-levende rijkdommen van de zeebedding en de ondergrond, alsmede levende organismen die tot de sedentaire soort behoren, dat wil zeggen organismen die ten tijde dat deze geoogst kunnen worden, hetzij zich onbeweeglijk op of onder de zeebedding bevinden, hetzij zich niet kunnen verplaatsen dan in voortdurend fysiek contact met de zeebedding of de ondergrond (art. 1).

Voor de exploratie en exploitatie van de minerale en andere niet-levende rijkdommen van de zeebodem en van de ondergrond is een concessie vereist. Deze concessie wordt verleend onder de voorwaarden en volgens de regels bepaald bij K.B. (art. 3). Deze voorwaarden werden vastgelegd bij K.B. van 7 oktober 1974 betreffende het verlenen van concessies, het onderzoek en de exploitatie van de minerale en andere niet-levende rijkdommen van het continentaal plat¹³⁹¹ en in het K.B. van 16 mei 1977 houdende maatregelen tot bescherming van de scheepvaart, de zeevisserij, het milieu en andere wezenlijke belangen bij de exploratie en exploitatie van minerale en andere niet-levende rijkdommen van de zeebedding en de ondergrond in de territoriale zee en op het continentaal plat¹³⁹².

Door het K.B. van 22 april 1983 tot wijziging van het K.B. van 7 oktober 1974, wordt de concessie vervangen door een aangifte ingeval de exploratie en exploitatie betrekking heeft op zand dat is bestemd voor haven- of kustwerken uitgevoerd door of voor de Staat in de afgebakende zones (art. 12bis).

De concessies voor de exploratie en exploitatie van de levende rijkdommen kunnen enkel toegestaan worden aan eigen onderdanen, tenzij uitzonderingen bepaald worden bij K.B. (art. 4 Wet).

Concessies worden enkel verleend in bepaalde aangeduide zones, zoals bepaald in de bijlage bij het K.B. van 1977. Buiten deze zones is exploratie en exploitatie verboden, tenzij uitdrukkelijk een afwijking wordt toegestaan omwille van wetenschappelijke doeleinden of voor het belang van het land. De afbakening van de zones kan slechts worden gewijzigd op gezamenlijke voordracht van de Minister die bevoegd is voor het mijnwezen, de Minister bevoegd voor landbouw en de Minister bevoegd voor verkeerswezen en op grond van de resultaten van wetenschappelijk onderzoek of uitgevoerde werken (art. 1 K.B. 16 mei 1977).

De in volle zee gevestigde installaties en andere inrichtingen nodig voor de exploratie en

¹³⁹⁰ Wet van 13 juni 1969 op het continentaal plateau, B.S., 8 oktober 1969.

¹³⁹¹ K.B. van 7 oktober 1974 betreffende het verlenen van concessies, het onderzoek en de exploitatie van de minerale en andere niet-levende rijkdommen van het continentaal plat, B.S., 1 januari 1975, zoals gewijzigd bij het K.B. van 22 april 1983 houdende wijziging van het K.B. van 7 oktober 1974, B.S., 18 juni 1983.

¹³⁹² K.B. van 16 mei 1977 houdende maatregelen tot bescherming van de scheepvaart, de zeevisserij, het milieu en andere wezenlijke belangen bij de exploratie en exploitatie van minerale en andere niet-levende rijkdommen van de zeebedding en de ondergrond in de territoriale zee en op het continentaal plat, B.S., 21 juli 1977.

exploitatie van de natuurlijke rijkdommen van het continentaal plat of in de veiligheidszones daarrond mogen niet tot gevolg hebben dat, op niet te rechtvaardigen wijze, overlast wordt aangedaan aan de scheepvaart, de visserij of het instandhouden van de levende rijkdommen van de zee, noch dat het gebruik van de regelmatige scheepvaartroutes, die van wezenlijk belang zijn voor de internationale scheepvaart, of het fundamenteel oceanografisch onderzoek, worden belemmerd (art. 5 Wet). Maatregelen hieromtrent worden vastgelegd bij K.B. Dit gebeurde bij voormeld K.B. van 16 mei 1977.

In het K.B. wordt daaraan toegevoegd dat de installatie nodig voor de exploratie of exploitatie van de rijkdommen geen overlast mogen bezorgen of belemmering uitmaken voor het gebruik van onderzeese kabels, pijpleidingen en andere leidingen (art. 2 § 1).

Bij de exploratie en exploitatie dienen alle maatregelen te worden genomen om iedere vorm van verontreiniging te voorkomen. Bij ongeval zullen onmiddellijk de nodige maatregelen worden genomen om de schadelijke gevolgen te beperken (art. 2 § 3).

Rondom de in zee gevestigde vaste of verankerde installatie of inrichting moet een veiligheidszone van 500 m behouden en aangeduid worden. De voorwaarden waaraan iedere installatie of inrichting dient te voldoen, evenals de wijze van afbakening van de veiligheidszone en de na te leven voorwaarden in die zone worden vastgelegd in het besluit houdende concessie of vergunning (art. 3).

Bij dreigend gevaar of indien de vergunninghouder weigert de wettelijke, reglementaire of concessievoorwaarden na te leven, worden de nodige maatregelen genomen om de veiligheid van de schepen, de zeevisserij, het milieu en andere wezenlijke belangen veilig te stellen. Binnen de vastgestelde termijnen moet de concessiehouder de maatregelen uitvoeren (art. 5 K.B. 16 mei 1977). De veiligheidsvoorwaarden kunnen tijdens de exploratie of exploitatie worden gewijzigd (art. 6). Bij niet-naleving van de maatregelen of termijnen zal de concessie worden geschorst ofwel geheel of gedeeltelijk worden ingetrokken (art. 7 K.B. 16 mei 1977).

Het Ministerie voor Economische Zaken is bevoegd voor het verlenen van de concessies. De concessies worden verleend bij ministerieel besluit. Dit ministerie houdt ook toezicht op de naleving van de vergunningsvoorwaarden. Voor het nagaan van de ecologische effecten van de winningen op het mariene leefmilieu van de Noordzee is het Rijksstation voor Zeevisserij en de Beheerseenheid van het Mathematisch Model van de Noordzee bevoegd.

Tot nu toe werden enkel concessies afgeleverd voor de winning van zand en grind^{1393 1394}. In

¹³⁹³ Cf. K.B. van 22 juni 1976, B.S., 19 oktober 1976; M.B. van 31 december 1976, B.S., 4 maart 1977; M.B. van 31 december 1976, B.S., 11 maart 1977; K.B. van 10 januari 1977, B.S., 4 maart 1977; K.B. van 10 januari 1977, B.S., 11 maart 1977; M.B. van 10 april 1978, B.S., 5 juli 1978; K.B. van 11 april 1978, B.S., 5 juli 1978; K.B. van 11 april 1978, B.S., 31 augustus 1978; K.B. van 25 september 1978, B.S., 28 oktober 1978; M.B. van 19 september 1978, B.S., 1 november 1978; M.B. van 18 september 1978, B.S., 1 november 1978; K.B. van 22 september 1978, B.S., 1 november 1978; M.B. van 24 juli 1979, B.S., 15 november 1979; M.B. van 24 juli 1979, B.S., 30 november 1979; K.B. van 27 juli 1979, B.S., 15 november 1979; K.B. van 27 juli 1979, B.S., 30 november 1979; M.B. van 22 februari 1980, B.S., 5 april 1980; M.B., 25 november 1980, B.S., 7 februari 1981; K.B. van 1 december 1980, B.S., 7 februari 1981; M.B. van 5 juni 1981, B.S., 28 juli 1981; M.B. van 17 november 1985, B.S.,

diverse K.B.'s waarin de exploratie en exploitatievoorwaarden bepaald worden, wordt onder meer bepaald dat rekening houdend met de belangen van de zeevisserij, in de paartijd van de vis, de winning beperkt en in bepaalde zones zelfs verboden kan worden in de maanden april en mei.

4. Beleidsprioriteiten en knelpunten inzake exploitatie van niet-levende rijkdommen

Inzake de winning van mineralen wordt op het Belgisch continentaal plat in beperkte mate aan zandwinning gedaan. Deze gebeurt in twee omschreven zones. In het overige gedeelte van het continentaal plat zijn geen winningen toegelaten. Andere winningsactiviteiten zoals offshore olie- en gaswinning vinden niet plaats.

De zandwinning gebeurt hoofdzakelijk door ondernemingen die daarvoor een vergunning krijgen van de federale overheid (Ministerie van Economische Zaken). Een bepaalde zone wordt voorbehouden voor zandwinningen door de overheid zelf (in opdracht van het Ministerie van Openbare Werken van de Vlaamse Gemeenschap).

Inzake de eventuele uitbreiding van de zandwinningen in de toekomst kan worden opgemerkt dat de vergunde hoeveelheden voorzien in de diverse M.B.'s houdende concessies voor de zandwinningen op het continentaal plat veel groter zijn dan de uiteindelijke hoeveelheden die worden ontgonnen. De effecten van een toename in de ontginningsactiviteiten dienen desgevallend te worden onderzocht.

Bij de ontginning van het continentaal plat en de bestudering van de effecten ervan op het milieu zijn verschillende diensten of ministeries betrokken. Het Ministerie van Economische Zaken is belast met het verlenen van de vergunningen voor de ontginning. De aangifte van de werken uitgevoerd door de overheid gebeurt door het Vlaams Ministerie voor Openbare Werken. Het onderzoek naar de impact van de ontginningen gebeuren door BMM (Ministerie van Volksgezondheid) en het Rijksstation voor Zeevisserij (Ministerie van Landbouw).

Teneinde de opdrachten inzake controle en studie van mogelijke gevolgen van de zandwinningen te coördineren, werd door het Ministerie van Economische Zaken een stuurgroep zand- en grindwinningen opgericht, samengesteld uit vertegenwoordigers van het Ministerie van Economische Zaken (Administratie van het Mijnwezen), BMM, het Rijksstation voor Zeevisserij, Dienst der Kust (nu: Afdeling Waterwegen Kust van het Departement Leefmilieu en Infrastructuur van de Vlaamse Gemeenschap). Deze stuurgroep formuleert adviezen naar de Administra-

30 december 1981; K.B. van 23 november 1981, B.S., 30 december 1981; M.B. van 30 november 1981, B.S., 16 december 1981; M.B. van 18 mei 1982, B.S., 24 juni 1982; M.B. van 18 juni 1982, B.S., 25 augustus 1982; M.B. van 18 juni 1982, B.S., 25 augustus 1982; M.B. van 18 april 1983, B.S., 9 augustus 1983; M.B. van 26 oktober 1984, B.S., 23 november 1984; M.B. van 27 maart 1991, B.S., 9 oktober 1991; M.B. van 6 augustus 1993, B.S., 28 september 1993.

¹³⁹⁴ Voor een overzicht van de volledige titels van de M.B.'s en K.B.'s die werden afgeleverd ter exploratie en exploitatie van het continentaal plat zie: SOMERS, E., 'Het juridisch statuut van het Belgisch continentaal plat', Water, nr. 32, januari-februari 1987, (3-8), 7-8, noot 19; SOMERS, E., 'Juridische aspecten van het continentaal plat', I.c., 95-97, noot 15.

tie van het Mijnwezen die desgevallend maatregelen oplegt aan de concessiehouders¹³⁹⁵.

Zoals reeds bleek uit punt 1 gebeurt de ontginning van het continentaal plat enerzijds door privé-ondernemingen en anderzijds in opdracht van de overheid (in opdracht van het Vlaams Ministerie van Openbare Werken). Het regime van vergunningen verschilt voor beiden. Daar waar de prive-ondernemingen een voorafgaande vergunning nodig hebben vooraleer de ontginningsactiviteiten aan te vangen, kan door de overheid de werken worden aangevat na het verlenen van de akte van aangifte door de Minister van Economische Zaken, vooraleer de eigenlijke concessiebesluiten worden gepubliceerd in een daartoe bestemd register. Uit een onderzoeksrapport van 1986 bleek dat er voor de departementen die controle uitoefenen op de ontginningsactiviteiten, praktische problemen bestaan in verband met het uitoefenen van een efficiënt toezicht op de gevolgen van de ontginningen door een gebrek aan voldoende precieze bepalingen en aan onvoldoende doorstroming van informatie inzake de ontgonnen hoeveelheden¹³⁹⁶.

Een ander probleem waar de controlediensten vroeger mee werden geconfronteerd, was het gebrek aan nauwkeurige informatie inzake de exacte ontginningsplaatsen gedurende het volledige traject van de zandwinning. In het daartoe bestemd register werd voor een reis een enkele coördinaat opgegeven. Gedurende een zandwinningsreis wordt echter op verschillende plaatsen zand gewonnen. Om dit te verhelpen werd een automatisch registreersysteem geïnstalleerd aan boord van de ontginningsschepen (een zogenaamde "black box"). In de laatste besluiten inzake de toekenning van concessies voor zandwinning werd de plaatsing van een dergelijke "black box" opgelegd (cf. artikel 5 diverse M.B.'s van 6 augustus 1993¹³⁹⁷).

Inzake de regulering van de zandwinningsen kan worden verwezen naar de "Code of Practice for the Commercial Extraction of Marine Minerals" (1991) van de ICES werkgroep inzake zandwinningsen (Working Group on the Effects of Extraction of Marine Sediments on Fisheries). Deze code beoogt het promoten van een goede ontginningstechniek om te verzekeren dat de ontginningsindustrie in goede harmonie kan leven met de visserij en de andere rechtmatige gebruikers van de zee. Bij het vergelijken van deze code en het Belgisch wettelijk kader blijkt dat het door België gehanteerde vergunningssysteem alle voorgeschreven internationale richtlijnen volgt¹³⁹⁸.

Een mogelijk knelpunt bij de zandwinningsen op het continentaal plat zijn de effecten ervan op het mariene milieu.

¹³⁹⁵ 'Effecten op het marien leefmilieu van de zand- en grindwinningsen op het Belgisch kontinentaal plat', *I.c.*, 8.

¹³⁹⁶ LAUWAERT, B. en MOMMAERTS, J.P., Zand- en grindontginningsen op het Belgisch kontinentaal plat sedert 1976, Brussel, Beheerseenheid van het Mathematisch Model Noordzee en Schelde-estuarium, 1986, (26 p. en bijlagen), 6.

¹³⁹⁷ *B.S.*, 28 september 1993.

¹³⁹⁸ 'Effecten op het marien leefmilieu van de zand- en grindwinningsen op het Belgisch kontinentaal plat', *I.c.*, 32.

Uit het North Sea Subregion 4 Assessment Report van 1993 blijkt dat gedurende het proces van zand- en grindextractie volgende verstoringen optreden:

- lawaai afkomstig van het gebruikte materiaal,
- toenemende turbiditeit, wat aanleiding geeft tot een vermindering in licht voor fytoplankton,
- nutriëntentoevoer, wat verwaarloosbaar is in vergelijking met de toevoer van nutriënten afkomstig van het vasteland,
- organische verrijking en toegenomen biologische zuurstofvraag,
- de benthogemeenschap die aanwezig is, wordt vernietigd. De herkolonisatie door benthogemeenschappen zal afhankelijk zijn van de grootte van de ontginning, de nieuwe oppervlakte-sedimenten, de waterkwaliteit en het type van organisme¹³⁹⁹.

In België worden de zandwinningsactiviteiten gekoppeld aan het onderzoek inzake de effecten ervan op het mariene leefmilieu. De onderzoeksresultaten inzake de impact van de zandwinningen op het milieu zijn terug te vinden in een aantal studies inzake de effecten van de zand en grindwinningen op het Belgisch continentaal plat¹⁴⁰⁰.

De zandontginningen kunnen een fysische impact hebben op de waterkolom en de zeebodem. Deze impact kan bestaan uit het wegnemen van bodemmateriaal en het wijzigen van de bodemtopografie, het ontwikkelen van een turbiditeitspluim in de waterkolom en het opnieuw sedimenteren van het fijn materiaal uit de turbiditeitspluim. Daarnaast kunnen de ontginningen tevens een biologische impact hebben.

Het onderzoek naar de morfologische en sedimentologische impact van de zandontginningen is van groot belang door de rol die de zandbanken voor de kust spelen bij de bescherming van de kust (afbreken van de golven). Het is van belang te onderzoeken in hoeverre de zandontginningen eventueel een kusterosie zouden kunnen teweegbrengen. Uit het onderzoek naar de evolutie van het bankvolume blijkt dat de gemiddelde jaarlijkse trend van het banktopvolume aantoont dat de intensievere exploitatie van zand in het noordelijke gedeelte van de Kwintebank een weerslag heeft op het banktopvolume en op de morfologische stabiliteit. Bij onderzoek naar de evolutie van het totale bankvolume blijkt dat de vermindering niet erg uitgesproken is bij het huidige volume van ontginning. Daaruit kan worden afgeleid dat, ondanks het feit dat bij de ontginningsactiviteiten het totale bankvolume nagenoeg stabiel blijft, er een herstelmechanisme dient aanwezig te zijn dat verantwoordelijk is voor de aanvoer van nieuw sediment naar de banktop. Uit het onderzoek blijkt dat de zandaanvoer gebeurt vanuit de geulen via de bankflanken naar de banktop toe. Het herstelmechanisme doet de vraag rijzen naar de herkomst van de sedimenten en naar een mogelijke morfologische evolutie in de brongebieden. Dit werpt tevens de vraag op naar een mogelijke link met de stranderosie voor onze kust die zich de laatste jaren voordoet. Verder onderzoek is hiervoor vereist.

Door het aanvoeren van nieuw sediment als gevolg van het natuurlijk herstelmechanisme kan

¹³⁹⁹ NORTH SEA TASK FORCE, *North Sea Subregion 4 Assessment Report 1993*, (195 p.), 159.

¹⁴⁰⁰ Zie: LAUWAERT, B. en MOMMAERTS, J.P., o.c., 26 p.; 'Effecten op het marien leefmilieu van de zand- en grindwinningen op het Belgisch continentaal plat', *l.c.*, 49p. De hierna volgende gegevens komen uit laatstgenoemde studie, zie voornamelijk 'punt V. Algemene konklusies' (blz. 33).

er tevens een verschuiving optreden in oppervlakesedimenten (verandering van korrelgrootte).

De zandontginningen kunnen voorts een biologische impact hebben en kunnen als gevolg daarvan ook een impact hebben op een andere gebruiksfunctie, de visserij. Het wijzigen van de benthosgemeenschappen kan de voedselketen van de vissoorten wijzigen. Er konden tot nu toe nog geen directe negatieve gevolgen voor de visserij worden vastgesteld. Voor eventuele indirecte gevolgen is onderzoek op langere termijn vereist.

Inzake de impact van de zandontginningen op het mariene ecosysteem, werd vastgesteld dat de normale evolutie van opgeloste organische stikstof, fytoplankton en zoöplankton niet significant wordt gewijzigd door de zandwinningen. Enige amplitude-afwijkingen worden wel opgemerkt als gevolg van voornamelijk een hogere turbiditeit en in minder mate als gevolg van het verhinderen van een anorganische stikstofregeneratie door het bodemsediment. Uit studie naar het benthos blijkt dat van het opgezogen dierlijk materiaal een deel van het totaal aantal individuen verloren gaat (dodelijk beschadigd terug in zee geloosd of achtergebleven in het sediment in het laadruim).

In de genoemde studies werd echter geen onderzoek gedaan naar bijvoorbeeld de impact van zandwinningen op de vogelpopulaties. Nochtans zijn de zandbanken voor de kust zeer belangrijk als voedsel- en/of overwinteringsplaats. Voor sommige soorten hebben de banken zelfs een internationaal belang (cf. luik natuurbehoud). Zandwinning kan eventueel voor voedselconcurrentie zorgen (door het aantasten van de benthospopulaties). Voor de zeevogels kan er interferentie optreden ondermeer door directe verstoring of wanneer wordt ontgonnen in gebieden rijk aan tweekleppige schelpdieren of andere bruikbare voedselbronnen. Ook opwoeling heeft een negatieve bijwerking (het water wordt ondoorzichtig voor "oogjagers")¹⁴⁰¹.

Uit een studie die gebeurde door het Wereldnatuurfonds naar bedreigingen voor zeevogels in de Noordzee, wordt echter geen melding gemaakt van zandwinning als mogelijke bedreiging voor de zeevogels¹⁴⁰². Bij het luik inzake verstoring wordt opgemerkt dat over het algemeen routine industriële en commerciële activiteiten dichtbij zeevogelkolonies een normaal deel uitmaken van de leefomgeving van de vogels en voor weinig verstoring zorgen¹⁴⁰³.

In een recente studie uitgevoerd door het Instituut voor Natuurbehoud over de aanwezige vogelpopulaties in de Noordzee¹⁴⁰⁴, wordt weinig of niet melding gemaakt van verstoring door

¹⁴⁰¹ SEYS, J., MEIRE, P., DEVOS, K. en KUIJKEN, E., De Kust- en Vlaamse banken: ecologisch belang, raakvlakken met andere functies en beheerssuggesties, Conceptrapport Instituut voor Natuurbehoud, Hasselt, 1993, (27 p.), 16.

¹⁴⁰² WWF, An Assessment of Human Hazards to Seabirds in the North Sea, WWF International Report, februari 1993, 88p.

¹⁴⁰³ Ibid., 21.

¹⁴⁰⁴ OFFRINGA, H., SEYS, J., VAN DEN BOSSCHE, W. en MEIRE, P., Seabirds on the Channel doormat, Rapport IN 95.12, Hasselt, Instituut voor Natuurbehoud, 1995, 122p.

zandwinning¹⁴⁰⁵.

In het geval een marien reservaat of een beschermd gebied in zee wordt ingesteld dat zou overlappen met de zones waar aan zandwinning wordt gedaan, dient onderzoek te gebeuren naar de impact van de zandwinning in relatie tot de bescherming van het gebied. Dit onderzoek moet uitmaken of deze activiteiten desgevallend dienen beperkt of verboden te worden. Aangezien België soevereine rechten heeft op het continentaal plat met betrekking tot de exploratie en exploitatie van de rijkdommen, kan deze unilateraal beslissingen nemen voor de beperking ervan. De beperking kan gebeuren middels de bestaande wetgeving.

5. Beleidsopties en beleidsvoorstellen inzake exploitatie van niet-levende rijkdommen

De exploratie en exploitatie activiteiten op het Belgisch continentaal plat zijn tot dusver beperkt tot voornamelijk zandwinning. Er bestaat geen olie- of gasexploitatie.

Inzake de zandwinning op het Belgisch continentaal plat kan worden gesteld dat deze activiteit en de controle erop, evenals de controle naar de impact reeds goed is gereguleerd. De ontginningen vinden plaats in welbepaalde zones, en maken gedeeltelijk het voorwerp uit van vergunningen of in het geval van de overheid van een aangifte. De (mogelijke) impact van de activiteiten op het mariene milieu worden onderzocht. De kosten voor dit onderzoek worden vergoed door de ontginners.

Een knelpunt blijkt evenwel het gebrek aan doorstroming van informatie van de zandwinningen die gebeuren door de overheid.

De zandwinningsactiviteiten kunnen eventueel een impact hebben op de morfologie van de zeebodem en op de sedimenten. Door het natuurlijke herstelmechanisme van de zandbanken blijkt de impact van de activiteiten te verwaarlozen. Verder onderzoek naar de impact op de brongebieden is evenwel vereist. Door het aantasten van de benthosgemeenschappen kunnen ook de aanwezige vissoorten worden beïnvloed. Dit kan eventuele gevolgen hebben voor de commerciële visvangst. Tot nu toe konden echter geen gevolgen worden vastgesteld.

Aangezien het gebruik van de zandwinning reeds goed is geregeld, zijn de voorstellen voor het beleid op dit vlak dan ook beperkt.

- Het gebrek aan doorstroming van informatie van de zandwinningen door de overheid dient te worden geoptimaliseerd.
- Het wetenschappelijk onderzoek naar de impact van de zandwinningen dient te worden aangevuld in het licht van de hierna aangehaalde lacunes in het onderzoek (vnl. lange termijn onderzoek en onderzoek naar de impact op vis en andere organismen).

¹⁴⁰⁵ Slechts bij twee soorten, de Roodkeelduiker (*Gavia stellata*) en de Parelduiker (*Gavia arctica*) wordt vermeld dat verstoring door ondermeer zandwinning de toestand van de vogels kan beïnvloeden, *Ibid.*, 18.

DEEL II: DIVERSE GEBRUIKSFUNCTIES EN FACETTEN VAN DE NOORDZEE EN KUSTZONE: INTERNATIONAAL EN NATIONAAL BELEID

HOOFDSTUK 4. BAGGERWERKEN

1. Baggerwerken door België

Een onderscheid dient te worden gemaakt tussen de baggerwerkzaamheden enerzijds en het storten van de baggerspecie anderzijds. Hier komt enkel het baggeren zelf aan bod. Het storten van baggerspecie wordt behandeld bij het hoofdstuk inzake verontreiniging.

Baggerwerkzaamheden kunnen worden onderverdeeld in aanlegbaggerwerken, nodig voor het aanleggen of verdiepen of verbreden van havens, dokken, scheepvaartwegen. Onderhoudsbaggerwerken zorgen ervoor dat de bestaande infrastructuur op de juiste diepte en breedte wordt gehouden.

Volgende tabel geeft een overzicht van de gebaggerde hoeveelheden in de periode 1975-1994. De cijfers omvatten zowel onderhouds- als aanlegbaggerwerkzaamheden in de havens (Nieuwpoort, Oostende, Blankenberge en Zeebrugge) en in de toegangseu len tot de havens en tot de Westerschelde.

Tabel 24: hoeveelheden baggerwerken (1975-1994)

Jaar (van 1/4 tot 31/3)	hoeveelheden (in m ³)
1975-1976	24.400.000
1976-1977	27.000.000
1977-1978	25.800.000
1978-1979	27.300.000
1979-1980	30.500.000
1980-1981	43.500.000
1981-1982	52.500.000
1982-1983	47.800.000
1983-1984	35.300.000
1984-1985	25.500.000
1985-1986	28.300.000
1986-1987	37.000.000
1987-1988	33.000.000
1988-1989	25.000.000
1989-1990	25.700.000
1990-1991	23.500.000
1991-1992	23.700.000
1992-1993	22.000.000
1993-1994	21.600.000

Bron: MINISTERIE VAN VOLKSGEZONDHEID EN LEEFMILIEU - BMM EN ADMINISTRATIE WATERINFRASTRUCTUUR EN ZEEWEZEN - AWZ, Ecologische impact van baggerspecieoplossingen voor de Belgische kust. eindrapport, Brussel, maart 1993, (101 p.), samenvatting, 2; Voor de gegevens van de jaartallen 1989-1994:

Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Dienst der Kusthavens, Oostende, juni 1994.

De baggerwerkzaamheden bedragen tot en met 1990 dus een 25 miljoen m³ per jaar. De grote hoeveelheden die werden gebaggerd in de periode 1980-1983 (ongeveer 50 miljoen m³) zijn te wijten aan de uitbouw van de haven van Zeebrugge. In de periode 1985-1988 is de stijging van de hoeveelheden (tot 37 miljoen m³) te verklaren door de verdieping van de vaargeulen.

Onderstaande tabel geeft de gebaggerde hoeveelheden weer per site.

Tabel 25: baggerhoeveelheden per site (in m³) (bron: Ecologische impact van baggerspecieoplossingen voor de Belgische kust, 11, aangevuld met gegevens (vanaf werkjaar 1989-1990) verkregen bij het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Dienst der Kusthavens, Oostende, juni 1994).

Jaar	Tijgebonden deel van havens van Nieuwpoort, Oostende en Blankenber- ge	Vaargeulen van Nieuw- poort, Oos- tende en Blankenber- ge	Haven en voorhaven van Zee- brugge	Pas van het Zand en Rib- zand	Scheur West	Scheur Oost
1975-76	1.900.000	600.000	2.700.000	8.200.000	3.700.000	7.300.000
1976-77	2.500.000	500.000	2.600.000	14.600.000	2.300.000	4.500.000
1977-78	2.300.000	600.000	2.700.000	13.600.000	2.200.000	4.400.000
1978-79	2.200.000	500.000	3.700.000	12.200.000	2.900.000	5.800.000
1979-80	2.100.000	600.000	2.600.000	14.000.000	4.100.000	7.100.000
1980-81	2.600.000	600.000	2.500.000	15.100.000	13.600.000	9.100.000
1981-82	2.300.000	500.000	2.500.000	11.500.000	19.700.000	16.000.000
1982-83	2.600.000	500.000	2.500.000	7.400.000	24.200.000	10.600.000
1983-84	2.500.000	700.000	2.800.000	9.800.000	4.200.000	15.300.000
1984-85	2.700.000	700.000	4.800.000	8.100.000	600.000	8.600.000
1985-86	2.300.000	700.000	5.500.000	13.800.000	2.400.000	3.600.000
1986-87	3.000.000	800.000	4.500.000	20.800.000	2.300.000	5.600.000
1987-88	2.600.000	800.000	4.300.000	13.600.000	8.300.000	3.400.000
1988-89	2.300.000	700.000	3.500.000	12.500.000	4.200.000	1.800.000
1989-90	2.100.000	1.000.000	3.500.000	13.100.000	4.300.000	1.700.000
1990-91	2.200.000	1.000.000	2.800.000	11.500.000	4.000.000	2.000.000
1991-92	1.900.000	1.600.000	2.800.000	11.400.000	4.200.000	1.800.000
1992-93	2.100.000	1.000.000	2.400.000	11.200.000	3.700.000	1.600.000
1993-94	2.000.000	1.500.000	2.500.000	10.500.000	3.100.000	2.000.000

Inzake de te verwachten baggerwerken, kunnen volgende ramingen worden gegeven. In de havens van Nieuwpoort en Blankenberge zullen de werkzaamheden waarschijnlijk beperkt blijven tot onderhoudsbaggeren. In de toegangsgeul tot de haven van Nieuwpoort schommelen de jaarlijkse hoeveelheden tussen 65.000 m³ tot 80.000 m³. In de haven zelf schommelen de hoeveelheden afhankelijk van het uitbaggeren van de jachthavens van de oude Vlotkom en Novus Portus (ongeveer 650.000 m³ met inbegrip van die jachthavens, ongeveer 440.000 m³ zonder deze havens). In Blankenberge zal de gebaggerde hoeveelheid variëren afhankelijk van het al dan niet baggeren in de nieuwe jachthaven (65.000 m³ per jaar zonder baggerwerk in de nieuwe jachthaven, 110.000 m³ met baggerwerk in de nieuwe jachthaven). In de haven van Oostende wordt het onderhoudsbaggerwerk geraamd op ongeveer 450.000 m³ per jaar. Het

aanlegbaggerwerk wordt in het kader van het renovatieplan voor de Oostendse haven geraamd op 1.500.000 m³ voor de verdieping van de toegang over 0,9 m en op 1.300.000 m³ voor de verdieping in de haven zelf over 1,3m. Voor de baggerwerken in baggerwerken in Scheur Oost, Scheur West, Pas van het Zand, Centraal Deel Nieuwe Buitenhaven en de Voorhaven van Zeebrugge worden de te baggeren hoeveelheden geraamd op 20.700.000 m³ per jaar ¹⁴⁰⁶.

Als gevolg van het verdiepingsprogramma van de Westerschelde¹⁴⁰⁷ zullen de baggerwerkzaamheden aanzienlijk toenemen, zowel voor de uitvoering van de verdieping als voor de onderhoudsbaggerwerken nadien. De baggerwerkzaamheden uitgevoerd in de Westerschelde voor het verdiepingsprogramma, bedroegen in de periode 1950-1960 gemiddeld 5 miljoen m³ slib per jaar voor onderhoudsbaggerwerken. In 1970-1975 werden de drempels in het oostelijk deel van de Westerschelde 1,5 tot 2 meter dieper. De werken van de jaren '70 brachten een verhoogde baggeractiviteit mee in de jaren '80. Van 1989 is er zekere stabilisering van de werken.

In volgende tabel wordt de hoeveelheid gebaggerd materiaal weergegeven voor de periode 1961- 1992.

Tabel 26: Hoeveelheid gebaggerd materiaal in de Westerschelde (1961-1992) (in miljoen m³) (bron: GEIREGAT, N., Milieu-effecten van het uitdiepen van de Westerschelde, verhandeling voorgedragen tot het bekomen van de academische graad van Gediplomeerde in de Aanvullende Studies in de Milieuwetenschappen en -technologieën, Universiteit Gent, 1996, (112 p.), 47).

	Totaal	grondgebied België	grondgebied Nederland
1961	7,7	3,1	4,6
1971	16,4	9 *	7,3
1981	14	3,3	10,8
1982	14,8	2,5	12,3
1983	10,4	2,5	7,9
1984	12	3,2	8,8
1985	13,4	2,9	10,5
1986	14,7	2,9	11,8
1987	14,5	2,4	12,1
1988	14,2	3,1	11,2
1989	11,7	1,7	10
1990	9,8	2,6	7,2
1991	12,1	3,1	9
1992	9,9	2,2	7,7

* inclusief zandwinning voor het opspuiten van industrieterreinen op de Linkeroever.

Volgende tabel geeft een overzicht van de jaarlijkse baggervolumes, voor zowel de huidige

¹⁴⁰⁶ Zie: MINISTERIE VAN VOLKSGEZONDHEID EN LEEFMILIEU - BMM EN ADMINISTRATIE WATERINFRASTRUCTUUR EN ZEEWEZEN - AWZ, Ecologische impact van baggerspecieoplossingen voor de Belgische kust, eindrapport, Brussel, maart 1993, (101 p.), 14 -16.

¹⁴⁰⁷ De verruiming van de Westerschelde wordt mogelijk gemaakt door het Verdrag van Antwerpen van 17 januari 1995 tussen het Vlaamse Gewest en het Koninkrijk der Nederlanden inzake de verruiming van de vaarweg in de Westerschelde. Goedgekeurd door de Vlaamse Gemeenschap bij Decreet van 22 december 1995, B.S., 6 maart 1996.

volumes als de volumes na de verdieping.

Tabel 27: Jaarlijkse baggervolumes in de Westerschelde en het Mondingsgebied (bron: BELMANS, H., 'De verdieping van de Westerschelde', Water, 1995, (259-264), 263).

	Westerschelde, incl. drempel van Zandvliet	Mondingsgebied Scheur-Wielingen
Huidig onderhoud	8 à 9 miljoen m ³	5 à 6 miljoen m ³
Verdieping (incl. onderhoud)	eerste jaar: 17 miljoen m ³ tweede jaar: 19 miljoen m ³	eerste jaar: 16 miljoen m ³ tweede jaar: 16 miljoen m ³
Onderhoud na verdieping	15 miljoen m ³	10 miljoen m ³

De verdieping van de Westerschelde heeft dus een enorme toename van de baggerwerken tot gevolg: voor het gebied in zee (mondingsgebied) betekent dit zelfs een verdubbeling van de onderhoudsbaggerwerken. Ook voor de Westerschelde zelf is er een grote toename van de onderhoudsbaggerwerken.

2. Internationale regelgeving inzake baggeren

De regelgeving inzake het storten van baggerspecie komt aan bod in het luik verontreiniging (dumping).

Aangezien de gebaggerde materie (bv. zand) soms wordt gebruikt als grondstof voor bijvoorbeeld strandsuppletie, kan dit als een vorm van ontginning worden gezien. De internationale reglementering terzake werd besproken in hoofdstuk 3.

Over de eigenlijke baggerwerken is de internationale regelgeving zeer beperkt. Door de Oslo Commissie werden richtlijnen uitgewerkt voor het beheer van baggerspecie¹⁴⁰⁸. Deze richtlijnen werden uitgewerkt op de 17de vergadering (Den Haag, 1991). Door OSCOM Aanbeveling 91/1 worden de lidstaten aangeraden deze richtlijnen op te volgen¹⁴⁰⁹. Op de 15de gezamenlijke vergadering van OSCOM en PARCOM (Berlijn, 1993) werden de richtlijnen geamendeerd en werd tevens een derde bijlage aangenomen inzake "Best environmental practice" (BEP).

Alhoewel strikt gezien de richtlijnen van toepassing zijn op het dumpen van baggerspecie, wordt in de richtlijnen erkend dat zowel het verwijderen van baggerspecie als het dumpen ervan schade kunnen toebrengen aan het mariene milieu. Bijgevolg worden de verdragspartijen aangemoedigd om controle uit te oefenen over zowel de baggerwerkzaamheden als over het

¹⁴⁰⁸ OSCOM, Guidelines for the Management of Dredged Material, Oslo Commission. Procedures and Decisions Manual, F3/94-E.

¹⁴⁰⁹ OSCOM Recommendation 91/1 on the Management of Dredged Material, Oslo Commission. Procedures and Decisions Manual, C10/91-E.

dumpen van baggerspecie, daarbij gebruik makend van de "Best Environmental Practice" benadering met het oog op het minimaliseren van de kwantiteit van het materiaal dat moet worden gebaggerd en het minimaliseren van de impact van de bagger- en dumpingactiviteiten. De technische Bijlage 3 inzake de "beste milieu praktijken" heeft als doel om richtlijnen te verschaffen voor nationale autoriteiten, baggerfirma's en havenautoriteiten over het minimaliseren van de effecten van baggeren en het dumpen van baggerspecie. In de Bijlage worden de "best environmental practice" omschreven voor het optimaliseren van de gedumpte hoeveelheid en het verbeteren van de sedimentkwaliteit. Bij het optimaliseren van de gedumpte hoeveelheid worden de BEP gegeven voor het minimaliseren van het volume van de gebaggerde hoeveelheden (BEP voor het minimaliseren van de nood aan baggeren en het optimaliseren van het beheer van baggerwerken) en de BEP voor het verbeteren van het baggeren.

3. Nationale regelgeving inzake baggeren

Door de Bijzondere Wet van 8 augustus 1980, gewijzigd door de Wetten van 8 augustus 1988 en 16 juli 1993¹⁴¹⁰ werd de bevoegdheid voor het uitvoeren van baggerwerken overgedragen naar het Vlaamse Gewest (cf. art. 6, § 1, X: *"De bevoegdheden bedoeld in 2°, 3°, 4° en 9° houden het recht in om in de territoriale wateren en op het continentaal plat de werken en activiteiten uit te voeren, met inbegrip van het baggeren, die noodzakelijk zijn voor de uitoefening van deze bevoegdheden"*). De opdracht voor het uitoefenen van de baggerwerkzaamheden wordt gegeven door de Afdeling Waterwegen Kust van de Administratie Waterwegen en Zeewegen (Departement Leefmilieu en Infrastructuur van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap).

Aangezien de vergunning voor het storten van de baggerspecie een materie is in handen van de federale overheid evenals de controle op de effecten ervan op het mariene leefmilieu, werd tussen de federale overheid en het Vlaamse Gewest een samenwerkingsakkoord afgesloten ter vrijwaring van de Noordzee van nadelige milieueffecten ingevolge baggerspecieoplossingen in de wateren die vallen onder de toepassing van de Conventie van Oslo¹⁴¹¹ (cf. verder over het Verdrag van Oslo in het luik over verontreiniging). In het samenwerkingsakkoord wordt overeengekomen om alles in het werk te stellen, voor wat de baggerspecieoplossingen in zee betreft, tot een doeltreffende en doorgedreven samenwerking te komen, met het oog op de bescherming van de wateren die vallen onder toepassing van het Verdrag van Oslo.

4. Beleidsprioriteiten en knelpunten inzake baggerwerken

Zoals blijkt uit punt 1 inzake de baggerwerken uitgevoerd door België in de Noordzee wordt voor de Belgische kust en in de havens intensief gebaggerd. Deze baggerwerkzaamheden zijn noodzakelijk teneinde de toegang tot de Vlaamse havens te verzekeren. Deze activiteiten

¹⁴¹⁰ Bijzondere Wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen, B.S., 15 augustus 1980, gewijzigd door de Wet van 8 augustus 1988 tot wijziging van de Bijzondere Wet van 8 augustus 1980, B.S., 13 augustus 1988 en door de Bijzondere Wet van 16 juli 1993 tot vervollediging van de federale staatsstructuur, B.S., 20 juli 1993.

¹⁴¹¹ Samenwerkingsakkoord van 12 juni 1990 tussen de Belgische staat en het Vlaamse Gewest ter vrijwaring van de Noordzee van nadelige milieu-effecten ingevolge baggerspecieoplossingen in de wateren die vallen onder de toepassing van de Conventie van Oslo, B.S., 22 augustus 1990.

zullen in de toekomst dus ook nodig worden geacht. De baggeractiviteiten zullen zelfs nog toenemen ondermeer als gevolg van het verdiepen van de Westerschelde (door de verdieping zelf en door de jaarlijkse onderhoudsbaggerwerken).

De werken worden uitgevoerd door privé-ondernemingen, die in opdracht werken van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap. Naast de baggeractiviteiten in België voeren deze firma's ook wereldwijd baggerwerken uit. Voor de baggerwerkzaamheden in de toegangsheu-
len tot de havens en in de Schelde werd door de betrokken firma's een tijdelijke vereniging opgericht (Tijdelijke Vereniging Zeeschelde, bestaande uit de firma's Dredging International N.V., Ondernemingen Jan De Nul N.V. en Baggerwerken Decloedt & Zoon N.V.).

Bevoegdheden

De bevoegdheden over de baggerwerkzaamheden zijn verdeeld tussen het regionaal en het federaal niveau. Het Vlaamse Ministerie is bevoegd voor de baggerwerken (geven van opdrachten voor baggeren). Het storten van de baggerspecie is een bevoegdheid voor het federale Ministerie van leefmilieu. Deze is bevoegd voor het afleveren van de vergunningen voor het storten van de baggerspecie en voor het onderzoek naar de impact van de baggerwerken en van het storten van de baggerspecie op het ecosysteem. Voor het storten van baggerspecie dienen internationale richtlijnen gevolgd te worden, die werden opgesteld in het kader van het Verdrag van Oslo. Teneinde deze te kunnen opvolgen, werd in 1990 een samenwerkingsakkoord gesloten tussen de Vlaamse en federale overheid.

Kosten

De kosten van de baggerwerken zijn ten laste van de Vlaamse overheid. Uit een antwoord op een parlementaire vraag blijkt dat de kosten voor de baggerwerken in de voorhaven van Zeebrugge, het Pas van 't Zand, het centraal deel nieuwe buitenhaven, Scheur Oost, Scheur West en de Schelde (totale gebaggerde hoeveelheid 18 miljoen m³) jaarlijks meer dan 1,4 miljard BEF bedragen¹⁴¹².

Volgende tabel geeft een gedetailleerd overzicht van de hoeveelheden en kostprijs voor deze baggerplaatsen voor het werkingsjaar 1993-94.

¹⁴¹² Vr. en Antw. VI. Raad, 1994, 10 oktober 1994 (21), 1192-1193 (Vr. nr. 225 VAN DIENDEREN).

Tabel 28: Kostprijs baggerwerken (bron: Vr. en Antw. VI. Raad, 1994, 10 oktober 1994 (21), 1192-1193 (Vr. nr. 225 VAN DIENDEREN).

plaats	hoeveelheden (in m ³)	kostprijs
voorhaven Zeebrugge	2.499.121	271.376.730
Pas van 't Zand	3.080.849	199.962.431
centraal deel nieuwe buitenhaven	7.449.177	658.248.001
Scheur Oost	2.028.213	142.998.178
Scheur West	3.111.288	155.568.067
Schelde	10.381.264	1.578.424.868
Totaal	18.168.648	1.428.153.407

Als gevolg van een overeenkomst tussen de Vlaamse Regering en de baggerfirma NV Baggerwerken Decloedt en Zoon, waardoor de bestaande contracten voor baggerwerken tot één geheel werden geïntegreerd, wordt een besparing verwacht van vermoedelijk 808.000.000 (excl. BTW) voor de periode 1 april 1994 tot 31 maart 2004.

Een verhoging van de efficiëntie van de baggerwerken moet eveneens aanleiding geven tot het verminderen van de kostprijs. Hiertoe werd een project uitgevoerd in de periode 1984-'88 in samenwerking tussen de administratie van de Vlaamse Gemeenschap en de baggerfirma's ("Optimalisatie van de aanleg en het onderhoud der vaarwegen en toegangseulen in de Noordzee en aanverwante werken voor de Belgische zeehavens"). De resultaten van het project hebben geleid tot het verbeteren van de efficiëntie van de baggerwerken door:

- het toepassen van het concept van de "nautische bodem" in slibgebieden waarbij als vaargeuldiepte niet de top van het slib genomen wordt, maar het niveau met densiteit 1.15;
- de verbetering van de uitrusting van de baggerschepen, samen met een modernisering van de middelen om het verloop van de baggerwerken te controleren.

De vermindering van de baggeractiviteiten als gevolg van deze maatregelen wordt geraamd op ongeveer 30%. Dit betekent een jaarlijks bespaard bedrag van 600 miljoen frank¹⁴¹³.

In de toekomst zullen de kosten voor baggerwerkzaamheden verder toenemen. Zo zal de verdieping van de Westerschelde en de onderhoudsbaggerwerken in de Schelde een zware bijkomende kost betekenen, zowel voor de investering als voor de onderhoudsbaggerwerken. De huidige kostprijs voor de baggerwerken in de Westerschelde en de Beneden-Zeeschelde bedraagt momenteel reeds 1,4 à 1,6 miljard BEF per jaar¹⁴¹⁴. Voor de investering van de

¹⁴¹³ Ibid., 1194.

¹⁴¹⁴ In deze kosten zijn alle werkzaamheden begrepen die op het onderhoud van de gegarandeerde diepte en de verdieping van de Westerschelde rechtstreeks of onrechtstreeks betrekking hebben (ondermeer het eventuele opspuiten ten behoeve van havenstructuur en/of industrie, het aanleggen van persdijken en -leidingen, enz.). Zie:

verdieping zelf gaat een bedrag gepaard van 8 tot 9 miljard BEF, waarvan 6 miljard door België te betalen¹⁴¹⁵. Zo wordt voor 1996 op de begroting van de Vlaamse regering reeds 2,7 miljard voorbehouden voor de verdiepingswerken in de Westerschelde¹⁴¹⁶. De kosten voor onderhoudsbaggerwerken zullen oplopen van 2 tot 2,1 miljard per jaar¹⁴¹⁷.

Om de kosten van de baggerwerken in de Westerschelde te beperken, zal verder onderzoek vereist zijn. Zo moet ondermeer onderzoek gebeuren naar de impact van het vergroten van de komberging in de Westerschelde. Dit heeft mogelijk een vermindering van de baggeractiviteiten tot gevolg.

Ecologische impact van baggerwerkzaamheden

Hierbij moeten twee zaken worden onderscheiden. De impact van de baggerwerken op het ecosysteem kan tweevoudig zijn:

- de verstoring van het milieu door het weghalen van zand of slib op een plaats en het toevoegen ervan op een andere plaats;
- de verontreiniging van de Noordzee als gevolg van het storten van verontreinigd slib.

De baggerwerken zelf kunnen een bron van verstoring vormen door bijvoorbeeld het omwoelen van de bodem of door de vertroebeling van het water, veroorzaakt door het slepen van de zuigkoppen in het sediment of veroorzaakt door overvloed. Tijdens het baggeren wordt het overvloedwater over het dek of via overvloedkokers in de zijwand of de bodem van het schip afgevoerd. Het overvloedwater vormt een belangrijke bron van turbiditeit.

Inzake het verminderen van de ecologische impact van de baggerwerken werd een verbetering bekomen door de optimalisatie van de baggerwerken (zie boven) waardoor de te baggeren hoeveelheid is verminderd en voorts door de uitrusting van de baggerschepen met een aantal milieuvriendelijke technische uitrustingen, zoals anti-turbiditeitsovervloedkokers. In opdracht van de administratie Waterinfrastructuur en Zeewezen van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap werd door de baggerfirma's ondermeer een nieuwe stationaire zuiger ontwikkeld met een lage turbiditeit en een hoge densiteit.

Het storten van baggerspecie kan worden verminderd door het hergebruik van de baggerspecie. De mogelijkheden tot hergebruik dienen verder onderzocht te worden. Het principe van hergebruik werd reeds verschillende malen toegepast: zo werd bijvoorbeeld zand uit de vaargeulen gebruikt voor opspuitingswerken in de haven van Zeebrugge en werd zand uit de vaargeul naar Oostende gebruikt voor het strandhervoeidingsproject in De Haan¹⁴¹⁸.

BELMANS, H., 'Verdiepings- en onderhoudsbaggerwerken in Wester- en Zeeschelde', *Water*, 1988, (184-194), 194. Zie ook: GEIREGAT, N., *o.c.*, 48.

¹⁴¹⁵ GEIREGAT, N., *o.c.*, 60.

¹⁴¹⁶ *De Lloyd*, 28 september 1995.

¹⁴¹⁷ GEIREGAT, N., *o.c.*, 60.

¹⁴¹⁸ *Vr. en Antw.* Vl. Raad, 1994, 10 oktober 1994 (21), 1195 (Vr. nr. 225 VAN DIENDEREN).

Voor het onderzoek naar de impact van de baggerwerken kan worden verwezen naar het Rapport "Ecologische impact van baggerspecieoplossingen voor de Belgische kust" van 1993. Deze studie werd uitgevoerd door het Ministerie van Volksgezondheid en Leefmilieu - Beheersseenheid Mathematisch Model Noordzee en het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap - Administratie Waterinfrastructuur en Zeewezen¹⁴¹⁹. Uit het rapport bleek dat het in de huidige stand van het onderzoek niet mogelijk was de mogelijke impact van baggerspecieoplossingen op het milieu voor de Belgische kust op nauwkeurige wijze in te schatten¹⁴²⁰. Voorts kan worden verwezen naar de proceedings van een studiedag in 1994 die werd gehouden inzake de invloed van baggerspecieoplossingen op het leefmilieu in de zuidelijke Noordzee¹⁴²¹.

In uitvoering van het programma voor onderzoek en monitoring die in het rapport van BMM werd gedefinieerd, werden een aantal onderzoeksprogramma's opgestart. Zo wordt de impact van de baggerwerken op het ecosysteem systematisch onderzocht en opgevolgd door het Rijksstation voor Zeevisserij te Oostende, waarbij de baggersites en de loswallen biologisch worden opgevolgd. In een recente studie van het Rijksstation voor Zeevisserij werden de effecten van de lossingen van de baggerspecie onderzocht, waarbij de impact werd onderzocht op abiotische parameters in de waterkolom (saliniteit, pH, opgeloste zuurstof, materie in suspensie, turbiditeit), sedimentanalyse, vis en epibenthos, macrobenthos, visziekten en zware metalen in epibenthos. Hiervoor werden zes loswallen bemonsterd en acht referentiezones. Verschillen deden zich voor tussen de loswallen en de referentiezones inzake sediment en zware metalen in epibenthos. Wel moet daarbij worden vermeld dat er een algemeen dalende tendens was van bepaalde zware metalen (kwik, cadmium, chroom en lood) in de meeste organismen van de gehele bestudeerde zone. Voor abiotische parameters, vis en epibenthos, macrobenthos en visziekten werden geen duidelijke verschillen waargenomen tussen de loswallen en de referentiezones¹⁴²².

Tot dusver werd enkel onderzoek uitgevoerd naar de effecten van de gestorte baggerspecie op het mariene milieu. Onderzoek naar de baggerspecie zelf en de mate van verontreiniging van de specie is er tot dusver nog niet gebeurd.

Alternatieve oplossingen voor de behandeling en berging van baggerspecie

Bepaalde plaatsen zoals bijvoorbeeld de oude vissershaven in Zeebrugge worden momenteel niet gebaggerd. Er wordt gezocht naar alternatieve oplossingen voor het bergen en de behan-

¹⁴¹⁹ Ecologische impact van baggerspecieoplossingen voor de Belgische kust, eindrapport, 101p.

¹⁴²⁰ Ibid., 82.

¹⁴²¹ Invloed van baggerspecieoplossingen op het leefmilieu in de zuidelijke Noordzee, Proceedings studiedag 2 maart 1994, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap Administratie - Departement Leefmilieu en Infrastructuur - Waterwegen en Zeewezen en Ministerie van Volksgezondheid en Leefmilieu - BMM, Brussel, 1995.

¹⁴²² VYNCKE, W., *et al.*, Biologische monitoring van de lossingen van gebaggerd materiaal voor de Belgische kust (1992-1994), Rapport BAG/2, Oostende, Rijksstation voor Zeevisserij, juni 1995, 76 p.

deling van de verontreinigde specie¹⁴²³.

Beperken van baggeractiviteiten in een natuurreservaat

Indien een marien beschermd gebied in zee wordt ingesteld bijvoorbeeld onder de vorm van een natuurreservaat of een marien reservaat, dan dient de vraag gesteld te worden in hoeverre de baggeractiviteiten kunnen blijven doorgaan in dat gebied. Concreet wordt het gebied van de Vlaamse Kustbanken als voorbeeld genomen. De baggeractiviteiten zijn in dit gebied zeer minimaal en zijn beperkt tot de haven van Nieuwpoort. De geulen tussen de banken zelf worden niet gebaggerd. Het instellen van een reservaat ter hoogte van de banken heeft dus geen impact op de baggeractiviteiten. Niettemin lijkt het aangewezen dat bij het instellen van een reservaat zowel de opdrachtgever, zijnde het Ministerie van Openbare Werken van de Vlaamse Gemeenschap en de baggerfirma's zelf worden betrokken bij het instellen van een reservaat. Indien dit nodig zou zijn, kunnen de baggeractiviteiten worden geregeld in functie van de bescherming van het reservaat (bijvoorbeeld door het reguleren van het tijdstip van de baggeractiviteiten).

5. Beleidsopties en -voorstellen inzake baggerwerken

Als gevolg van het samenwerkingsakkoord tussen de federale en Vlaamse overheid zijn mogelijke bevoegdheidsknelpunten inzake baggeren en het storten van baggerspecie in zee vermeden.

De kostprijs voor de baggerwerken is hoog en zal normaal gezien als gevolg van ondermeer de verdieping van de Westerschelde nog verder toenemen. Er zijn wel reeds inspanningen gedaan om de kostprijs van de baggerwerken te verminderen door het uitvoeren van projecten inzake de verhoging van efficiëntie van de baggerwerken.

De milieueffecten van de baggerwerken op het milieu kunnen tweevoudig zijn, met name de impact van de werken door verstoring en de verontreiniging als gevolg van het storten van

¹⁴²³ In dit verband kan bijvoorbeeld worden gewezen op de activiteiten van het bedrijf SILT N.V. SILT N.V. werd opgericht door Dredging International in samenwerking met de Vlaamse Milieuholding (50%/50%). Het bedrijf maakt als onafhankelijke entiteit deel uit van de DEME Holding (Dredging, Environmental and Marine Engineering), waarin ondermeer de bedrijven Dredging International en Baggerwerken Decloedt terug te vinden zijn. Het bedrijf werd opgericht met het oog op het uitwerken en ontwikkelen van oplossingen voor de problematiek van het verontreinigd baggerslib. Hiertoe behoren methoden zoals de bacteriologische reiniging van het slib, berging in klei- en zandputten en recyclage van slib. Zo wordt ondermeer concreet naar oplossingen gezocht voor de oude vissershaven in Zeebrugge. Dit gebeurt in samenwerking met het Bestuur van de Waterwegen. Zo werd in opdracht van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap (Dienst der Kusthavens) aan de firma SILT een opdracht gegeven inzake het vooronderzoek naar de mogelijke behandeling op microbiologische wijze van slib afkomstig van de oude vissershaven te Zeebrugge. Voorts wordt gezocht naar mogelijkheden voor de berging van verontreinigd slib: zo wordt ondermeer de kleiput in Kortemark als erkend Klasse I deponie voor baggerslib onderzocht. Een ander pilootproject is het cellenproject in de Schelde: daarbij wordt de mogelijkheid onderzocht om verontreinigd baggerslib onder water (meer bepaald in het Doeldok) te bergen. Naast het verontreinigd baggerslib is het echter ook aangewezen om niet verontreinigde baggerspecie niet te storten maar te recyclen. Zo werd door de firma Silt in samenwerking met de Universiteit Gent teelaarde ontwikkeld uit slibgronden (Terrasilt): deze teelaarde ontstaat door de bewerking van niet verontreinigde maar grondmechanisch instabiele grond. Deze teelaarde werd bijvoorbeeld gebruikt voor de eindafwerking van de stortplaats Ter Maele in Brugge en voor de eindafwerking na de sanering van de vroegere stortplaats Coppens te Maldegem.

verontreinigd slib. De milieueffecten van de baggerwerken worden wetenschappelijk opgevolgd en er konden tot dusver wetenschappelijk weinig gevolgen worden vastgesteld. Een blijvende monitoring is echter vereist teneinde de lange termijn effecten verder te kunnen onderzoeken. Voorts is onderzoek naar de verontreinigingsgraad van de baggerspecie vereist.

Om de impact van de baggerwerken op het milieu te verminderen werden reeds milieuvriendelijke baggertechnieken ontwikkeld. Ook voor het storten van baggerspecie worden alternatieven ontwikkeld. Voor zwaar verontreinigd slib wordt geen vergunning voor het storten in zee verleend. Het onderzoek naar oplossingen voor het bergen en behandelen van dit slib is reeds aangevat en dient verder gezet te worden. Hierbij dient opgemerkt te worden dat verontreiniging door baggerspecie geen oorzaak heeft bij de baggeractiviteiten zelf. Het slib is verontreinigd als gevolg van verontreiniging door andere sectoren (industrie, landbouw, huishoudens) waardoor verontreinigende stoffen in het water zich in het slib vastzetten. Een doorgedreven waterzuivering zal het probleem van de verontreinigde baggerspecie in de toekomst kunnen verhelpen. Voor de aanwezige verontreinigde specie zal echter naar een oplossing dienen gezocht te worden.

Het eventueel inrichten van een natuurreservaat aan de Belgische kust, zoals bijvoorbeeld het gebied van de Vlaamse Banken, heeft weinig impact op de baggerwerkzaamheden. In het gebied van de Vlaamse Banken wordt weinig of niet gebaggerd. Er kunnen eventueel voorwaarden worden opgelegd bijvoorbeeld inzake het tijdstip van de baggerwerkzaamheden. Deze voorwaarden kunnen worden geïncorporeerd binnen de opdrachten die worden gegeven door het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap of nog binnen de vergunningen die worden afgeleverd voor het storten van baggerspecie in zee door het federale Ministerie van Leefmilieu. Deze bevoegdheidsverdeling toont ook ten aanzien van de baggerwerken aan dat bij het nemen van beschermingsmaatregelen in zee, door bijvoorbeeld het inrichten van een marien reservaat (bevoegdheid van de federale overheid) overleg of samenwerking met de Vlaamse overheid genoodzaakt is, aangezien deze laatste bevoegd is voor de opdrachten inzake baggerwerken.

De impact van de verdieping van de Westerschelde en de onderhoudsbaggerwerken dienen nog verder onderzocht te worden. Als gevolg van de waterverdragen tussen België en Nederland wordt een deel van de investeringen voor het verdiepingsprogramma van de Westerschelde besteed aan natuurbehoud. Baggeractiviteiten kunnen eventueel worden gebruikt bij projecten inzake natuurontwikkeling, zoals het verhogen van de komberging. Door het creëren van grotere overstromingsgebieden kan de efficiëntie van de baggerwerken tevens worden vergroot waardoor minder baggeractiviteiten nodig zullen zijn. Deze mogelijkheid dient verder te worden onderzocht.

DEEL II: DIVERSE GEBRUIKSFUNCTIES EN FACETTEN VAN DE NOORDZEE EN KUSTZONE: INTERNATIONAAL EN NATIONAAL BELEID

HOOFDSTUK 5. SCHEEPVAART

1. Scheepvaart van en naar de Belgische havens en de Belgische koopvaardijvloot

De Noordzee is één van de drukst bevaren zeeën ter wereld met ongeveer 420.000 scheepvaartbewegingen per jaar (visserij en marineschepen niet meegerekend). Vooral in het verkeersscheidingsstelsel van de Straat van Dover is er een intens scheepvaartverkeer (ongeveer 150 schepen per dag in elke richting en een gemiddelde van 300 ferry-overvaarten per dag). Ook de toegangsroutes naar de havens van Rotterdam/Europoort en Zeebrugge/Vlissingen/Antwerpen kennen een intens scheepvaartverkeer via de verkeersscheidingsstelsels. Langs de Belgische kust is er een intens verkeer van ferry's¹⁴²⁴.

Hierna wordt kort een overzicht gegeven van de scheepvaarttrafiek van en naar de Vlaamse havens en de Belgische koopvaardijvloot teneinde het belang van de havens en de scheepvaarttrafiek van en naar de havens te kunnen aantonen.

De internationale en nationale reglementering inzake de scheepvaart die van belang is in het kader van dit onderzoek (zoals regelgeving inzake verontreiniging door scheepvaart of inzake veiligheid) komt aan bod in hoofdstuk 7 inzake verontreiniging.

1.1. Scheepvaarttrafiek van en naar de Vlaamse havens

Bij het scheepvaartverkeer wordt enkel de trafiek naar de vier belangrijkste havens (Antwerpen, Gent, Zeebrugge en Oostende) bedoeld, tenzij anders wordt vermeld.

Het scheepvaartverkeer naar de Vlaamse havens (Antwerpen, Gent, Zeebrugge en Oostende) bedroeg in 1992 in het totaal 35.672 binnengekomen zeeschepen (met een totale brutotonnage van 269.153.000 BRT). Het grootste aantal schepen gaat naar de haven van Antwerpen, gevolgd door Zeebrugge, Oostende en Gent.

Volgende tabellen geven een overzicht van het aantal binnengekomen zeeschepen in de vier Vlaamse havens en van de bruto tonnage van de aangekomen zeeschepen.

¹⁴²⁴ NORTH SEA TASK FORCE, North Sea Quality Status Report 1993, 16-17 en NORTH SEA TASK FORCE, North Sea Subregion 4 Assessment Report 1993, 3.

Tabel 29: Aantal binnengekomen zeeschepen (Bron: CLERINX, H., MERCKX, J.P. en SCHURMANS, I. (red.), *Vlaamse Havencommissie. Jaarverslag 1993*, Brugge, E. Hurtecant (verantw. uitg.), 1994, 129 (voortaan afgekort als *Vlaamse Havencommissie, Jaarverslag 1993*)).

Jaar	Antwerpen	Gent	Zeebrugge	Oostende	Totaal
1980	17.151	3.260	9.550	6.797	36.758
1985	16.420	4.739	9.956	5.936	37.051
1990	16.764	3.694	11.321	4.899	36.678
1991	16.858	3.617	11.229	5.180	36.884
1992	16.620	3.429	10.457	5.166	35.672
1993	15.687	3.034	10.694	5.043	34.458

Tabel 30: Bruto tonnage van de aangekomen zeeschepen (in 1000 BRT/BT) (Bron: *Vlaamse Havencommissie, Jaarverslag 1993*, 129).

Jaar	Antwerpen	Gent	Zeebrugge	Oostende	Totaal
1980	102.696	15.701	48.212	25.894	192.503
1985	119.631	22.747	42.311	22.197	206.886
1990	140.831	23.879	66.766	16.957	248.432
1991	148.794	24.234	66.466	17.779	257.274
1992	155.508	22.596	72.246	18.803	269.153
1993	149.308	21.065	71.911	24.551	266.835

Uit deze tabellen blijkt dat er globaal een afname is van het aantal toegekomen zeeschepen, maar dat er een stijging is van het totale bruto tonnage. Dit wijst op een toename van de gemiddelde scheepsgrootte.

Inzake activiteiten in de havens (**ladingen en lossingen**) kende de haven van Antwerpen in 1992 een stijging van 2,3% (tot 103,6 miljoen ton). De stijging is te wijten aan de groei in de trafiek van de massagoederen. In 1993 was er een daling van 1,7% (tot iets minder dan 102 miljoen ton). Dit verlies was te wijten aan een afname van de trafiek in droge massagoederen en ro/ro-trafiek.

In de haven van Gent is er in 1992 een trafiekafname van meer dan 10% (tot 22,8 miljoen ton). In 1993 is deze trafiek verder gedaald tot 22.033.888 ton¹⁴²⁵ (daling van 3,4%). Ook hier was het verlies te wijten aan de daling van de trafiek in droge massagoederen. In de haven van Zeebrugge was er in 1992 een stijging van 8,4% (tot 33,4 miljoen ton). Het aantal passagiers (aankomst en vertrek) uit de haven van Zeebrugge is gedaald met 31% (tot 1,16 miljoen passagiers). In 1993 was er daling met 6% van het goederenvervoer (tot 31,4 miljoen ton), evenals te wijten aan een verlies aan trafiek in droge massagoederen. Ook het aantal vervoerde passagiers nam af (tot 1,08 miljoen passagiers). De trafiek in de Oostendse haven nam in 1992 toe met 9%. Voor de Oostendse haven moet een onderscheid worden gemaakt tussen de

¹⁴²⁵ De cijfers van 1993 zijn afkomstig van: Haven van Gent, Statistische tabellen: maritiem goederenverkeer, Havenbedrijf Stad Gent, 1993.

handelshaven (haven zonder de RMT) en de trafiek van de RMT. In de handelshaven was er in 1992 een toename van de trafiek met 12,8% (tot 3 miljoen ton). De RMT- trafiek nam in 1992 toe tot 1,9 miljoen ton¹⁴²⁶. Het aantal passagiers dat werd verscheept in de Oostendse haven nam in 1992 toe tot bijna 2,2 miljoen passagiers¹⁴²⁷. In 1993 was er opnieuw een toename in de haven van Oostende (handelshaven en RMT-trafiek) tot ongeveer 5,1 miljoen ton. In de handelshaven steeg de trafiek tot 3,4 miljoen ton, vooral te wijten aan een toename in het ro/ro- vervoer. De RMT-trafiek nam in 1993 echter af met 12% (tot 1,68 miljoen ton). Ook de passagierstrafiek daalde met bijna 14% (1,88 miljoen).

Tabel 31: Lossingen en ladingen (in 1000 ton) (Bron: Vlaamse Havencommissie, *Jaarverslag 1993*, 102).

Jaar	Antwerpen	Gent	Zeebrugge	Oostende ¹⁴²⁸	Totaal
1980	81.935	18.424	14.189	3.759	118.308
1985	86.246	26.673	14.166	4.513	131.598
1990	102.009	24.439	30.349	4.552	161.349
1991	101.346	25.455	30.853	4.506	162.159
1992	103.628	22.818	33.441	4.923	164.810
1993	101.856	22.034	31.437	5.090	160.417

Volgende tabel geeft een meer gedetailleerd overzicht van het aantal binnengekomen en vertrokken zeeschepen en de aantallen geladen en geloste goederen en ingescheepte en ontscheepte passagiers voor de jaren 1990 en 1991 in alle Belgische havens.

Tabel 32: aantal binnengekomen en vertrokken zeeschepen en de aantallen geladen en geloste goederen en ingescheepte en ontscheepte passagiers (Bron: DANEELS, J. (red.), *Benelux Zeevaartstatistieken 1991*, Brussel, B.M.J. Hennekam (verantw. uitg.), 14. (Voortaan afgekort als *Benelux zeevaartstatistieken 1991*)).

	1990	1991
binnengekomen zeeschepen		
aantal	37.057	36.681
aantal geloste schepen	28.471	28.513
goederen (in 1000 ton)	104.058	104.034
ontscheepte passagiers (x 1000)	1.834	1.637
vertrokken zeeschepen		
aantal	37.251	36.869
aantal geladen schepen	25.607	24.847
goederen (in 1000 ton)	55.109	52.532
ingescheepte passagiers (x 1000)	1.778	1.666

¹⁴²⁶ Deze gegevens steunen op het omrekenen van het aantal vrachtwagens en personenwagens naar tonnen (1 ton voor een personenwagen en 17 ton voor een vrachtwagen).

¹⁴²⁷ Vlaamse Havencommissie, *Jaarverslag 1992*, 110-111.

¹⁴²⁸ Zowel de trafiek van de handelshaven als van de RMT is in de cijfers inbegrepen.

Welke scheepstypes de vier belangrijkste havens aandoen, blijkt uit volgende tabel. De cijfers tussen haakjes geven de brutotonnage aan.

Tabel 33: binnengekomen zeeschepen volgens scheepstype (+ BRT x 1000) (Bron: Benelux Zeevaartstatistieken 1991, 29).

	Antwerpen	Gent	Zeebrugge	Oostende	Totaal
1. passagiers-schepen	2 (12)		5 (75)	1.126 (352)	1.133 (439)
2. vracht-passagiersschepen	3 (29)		4.025 (23.304)	2.086 (12.687)	6.114 (36.020)
- passagiers/ro-ro	2 (15)		4.024 (23.275)	2.086 (12.687)	6.112 (35.977)
- overige	1 (13)		1 (29)		2 (42)
3. vrachtschepen	15.882 (144.825)	3.684 (24.405)	6.493 (42.463)	1.598 (2.552)	27.657 (214.245)
- tankschepen	2.642 (20.970)	444 (1.954)	981 (5.608)	311 (293)	4.378 (28.825)
- combinatieschepen	9 (348)	1 (43)	4 (267)		14 (658)
- massagoedschepen	601 (19.738)	323 (10.074)	71 (3.543)	5 (4)	1.000 (33.359)
- container	1.918 (33.485)	3 (2)	615 (6.749)		2.536 (40.236)
- ro-ro	1.256 (19.130)	78 (2.056)	3.204 (20.639)	673 (1.480)	5.211 (43.305)
- container/ro-ro	83 (2.270)	186 (3.027)	20 (105)		289 (5.402)
- lichtermoerschepen	9 (202)				9 (202)
- overige schepen	9.364 (48.683)	2.649 (7.249)	1.597 (5.549)	609 (774)	14.219 (62.255)
4. niet gespecificeerde schepen	64 (162)	5 (11)	223 (744)	20 (19)	312 (936)
Totaal per haven	15.951 (145.028)	3.689 (24.416)	10.746 (66.586)	4.830 (15.609)	35.216 (251.639)

Naargelang de verschijningsvorm van de goederen, kunnen volgende categorieën worden onderscheiden: vloeibare bulkclading, droge bulkclading en containers. Volgende tabel geeft een overzicht van de geloste en geladen goederen in hun verschillende verschijningsvorm in 1991.

Tabel 34: geloste en geladen goederen in hun verschillende verschijningsvorm in 1991 (in 1000 ton) (Bron: Benelux Zeevaartstatistiek 1991, 35).

haven	vloeibare bulkclading			droge bulkclading	containers	overige	totaal
	totaal	bv. ruwe petroleum	bv. petroleum producten				
Antwerpen	25.067	6.449	13.356	29.437	16.100	25.036	95.640
Gent	2.115	212	1.153	20.009	22	3.693	25.839
Zeebrugge	4.333		4.236	9.491	2.341	12.301	28.466
Oostende	407		252	929		3.071	4.408

Uit de indeling van de trafiek naar de verschillende goederensoorten blijkt dat in de haven van Antwerpen in 1992 de trafiek bestond uit 45,3 miljoen ton stukgoedbehandeling (waarvan 26 miljoen ton in de categorie overig stukgoed, daarin begrepen het containervervoer en 9,3 miljoen ton ijzer en staal). De massagoedbehandeling bedroeg 58,3 miljoen ton (waarvan 17,7 miljoen ton aardoliederivaten en bijna 10,6 miljoen ton ertsen). In 1993 was er een toename van de stukgoedbehandeling (46,8 miljoen ton), waarin 23,8 miljoen ton overig stukgoed en 11,7 miljoen ton ijzer en staal. De massagoedbehandeling daalde naar 55 miljoen ton. In de haven van Gent werden in 1992 ongeveer 4,6 miljoen ton vaste minerale brandstoffen verhandeld (steenkool en cokes), 4,3 miljoen ertsen, 3,9 miljoen ton voedingsproducten en veevoerders, en 2,8 miljoen ton aardolie en afgeleide producten. In 1993 werden er meest ertsen verhandeld (4,76 miljoen ton), en vervolgens voedingsproducten en veevoerders ((3,87 miljoen ton), vaste minerale brandstoffen (3,76 miljoen ton) en petroleum en petroleumproducten (2,9 miljoen ton)¹⁴²⁹. In de haven van Zeebrugge ging het grootste gedeelte van de trafiek in 1992 naar de categorie overige goederen (met inbegrip van containers) voor een totaal van 19,2 miljoen ton. Andere belangrijke categorieën zijn vaste minerale brandstoffen (4,6 miljoen), aardolie en afgeleide producten (3,6 miljoen) en ertsen (2,8 miljoen). In 1993 steeg de categorie overige goederen naar 19,63 miljoen ton. De categorie vaste minerale brandstoffen daalde tot 3,60 miljoen ton. Andere belangrijke groepen waren aardolie en producten (3,68 miljoen ton) en ruwe mineralen en bouwmaterialen (1,64 miljoen ton). De categorie van de ertsen daalde tot 1,33 miljoen ton. In de handelshaven van Oostende ging het grootste gedeelte naar vervoermateriaal en stukgoed (1,7 miljoen ton)¹⁴³⁰. In 1993 steeg de categorie overige goederen tot 2,01 miljoen ton.

Inzake **bestemming en oorsprong van de trafiek** zijn de goederen in Antwerpen voor het grootste deel afkomstig van Europa (36%), gevolgd door Noord-Amerika (16%), Afrika (14%) en Zuid-Amerika (9%). De bestemmingen van de goederen zijn Europa (33%), Azië (24%), Noord-Amerika (14%) en Afrika (14%). In de haven van Gent is de trafiek voor 29% afkomstig uit Europa, 26% uit Noord-Amerika en 25% uit Zuid- en Midden-Amerika en 10% uit Afrika. De belangrijkste bestemming van de geladen goederen in Gent is Europa (76%). 13% van de trafiek heeft Azië als bestemming. Voor de haven van Zeebrugge zijn de goederen hoofdzakelijk afkomstig uit Europa (39%), Afrika (21%), Noord-Amerika (15%) en Zuid- en

¹⁴²⁹ Haven Van Gent, Statistische tabellen: maritiem goederenverkeer, 1993, 2-4.

¹⁴³⁰ Voor gedetailleerde tabellen hierover zie: Vlaamse Havencommissie, *Jaarverslag 1992*, 115-119.

Midden-Amerika (14%). 82% van de goederen die worden ingeladen in de haven van Zeebrugge zijn bestemd voor Europa. Noord-Amerika is goed voor 8%. In de haven van Oostende komt 61% van de trafiek uit Europa en heeft de volledige trafiek Europa als bestemming¹⁴³¹.

Tabel 35: Trafiek naar oorsprong van de goederen voor 1993 (bron: Vlaamse Havencommissie, *Jaarverslag 1993*, 125).

Herkomst	Antwerpen	Gent	Zeebrugge	Oostende
Europa	37	26	46	61
N. Amerika	14	25	11	0
Z. Amerika	9	28	5	0
Oceanië	3	2	5	0
Azië	4	9	1	0
Afrika	14	10	24	0
Andere	19	0	8	0

Tabel 36: Trafiek naar bestemming van de goederen (Bron: Vlaamse Havencommissien, *Jaarverslag 1993*, 126).

Bestemming	Antwerpen	Gent	Zeebrugge	Oostende
Europa	34	66	83	100
N.Amerika	14	13	8	0
Z. Amerika	5	2	0	0
Oceanië	1	0	1	0
Azië	23	8	2	0
Afrika	14	11	2	0
Andere	9	0	4	0

Inzake het **economisch belang van de havens** kunnen volgende cijfers als illustratie gelden¹⁴³².

De haven van Antwerpen creeert jaarlijks een toegevoegde waarde van 187,9 miljard frank. De haven stond in voor 3,2% van het BNP (Bruto Binnenlands Product). De haven leverde aldus aan de schatkist een bijdrage van 99 miljard frank onder de vorm van belastingen, sociale bijdragen, enzovoort. De tewerkstelling in de haven bedroeg 66.000 personen. De investering- en bedroegen meer dan 100 miljard frank, waarvan 96,8% in de privé-sector¹⁴³³.

De haven van Gent creeerde in 1990 een toegevoegde waarde van 82,5 miljard frank (1,3% van het BNP) en in 1991 78,2 miljard frank (1,2% van het BNP). In 1992 daalde de toegevoegde waarde met 5% tot 74,4 miljard frank. De bijdrage aan de schatkist bedroeg in 1990 bijna 40

¹⁴³¹ Vlaamse Havencommissie, *Jaarverslag 1992*, 110-111 en 138-139.

¹⁴³² POLICY RESEARCH CORPORATION N.V., *Het economisch belang van de Vlaamse Havensektor*, Studie in opdracht van het Vlaamse Gewest, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Departement Leefmilieu en Infrastructuur, Antwerpen, 1992, 32p.

¹⁴³³ ALGEMENE DIRECTIE HAVENBEDRIJF ANTWERPEN, *Jaarboek 1992*, Havenbedrijf Antwerpen, 22.

miljard frank (1,4% van de totale fiscale en parafiscale ontvangsten van de overheid in 1990). In 1991 was dit ongeveer 43 miljard frank (1,38%) en in 1992 kwam daar 0,8 miljard frank bij. De werkgelegenheid in de Genste haven bedraagt in 1991 ongeveer 27.000 personen en in 1992 26.759 personen. In 1990 werd voor een bedrag van 21,1 miljard frank geïnvesteerd in het Genste havengebied (door privé en publieke sector). In 1991 werd voor 19,4 miljard frank geïnvesteerd en in 1992 werd voor 13,8 miljard frank geïnvesteerd in het havengebied (daling met 29% t.o.v. 1991)¹⁴³⁴.

1.2. Belgische koopvaardij

Het grootste gedeelte van de Belgische koopvaardijvloot vaart onder Luxemburgse vlag¹⁴³⁵. In 1992 bestond de Belgisch/Luxemburgse koopvaardijvloot uit 68 schepen met een totaal van 1.626.158 BT en 2.668.452 ton draagvermogen¹⁴³⁶. Hiervan varen 16 schepen onder Belgische vlag (met een totaal van 62.108 BT en 65.777 ton draagvermogen). De overige 52 schepen varen onder Luxemburgse vlag (met een totaal van 1.564.050 BT en 2.602.675 ton draagvermogen). In 1993 bestond de vloot uit 61 schepen met een totaal van 1.454.993 BT en 2.347.689 ton draagvermogen. Daarvan waren er 13 schepen onder Belgische vlag (16.387 BT en 17.343 ton draagvermogen) en 48 onder Luxemburgse vlag (1.438.606 BT en 2.330.346 ton draagvermogen)¹⁴³⁷.

De recordhoogte van de Belgische koopvaardijvloot was in 1986 met een totaal van 3.725.000 dwt. In 1991 werd meer dan 70 % van de Belgische vloot geregistreerd onder de Luxemburgse vlag (2.638.640 dwt). De Belgische vloot bestond in 1991 uit 18.882 dwt. De bedoeling van de omvlagging naar het Luxemburgs register is om door fiscale stimuli en een lagere exploitatiekost de vloot meer competitief te maken¹⁴³⁸.

Inzake de tewerkstelling werden eind 1992 in totaal 968 arbeidsplaatsen voor zeelieden aangeboden, waarvan 864 onder Belgisch/Luxemburgse vlag, 92 onder vreemde vlag en 12 op

¹⁴³⁴ NATIONALE BANK VAN BELGIE, Het economisch belang van de Haven van Gent, Gent, 24 juni 1992, 27p; NATIONALE BANK VAN BELGIE, Het economisch belang van de Haven van Gent 1985 tot 1991, Gent, 25 mei 1993, 26p.; NATIONALE BANK VAN BELGIE, Het economisch belang van de Haven van Gent 1986 tot 1992, Gent, 6 mei 1994, 25 p.

¹⁴³⁵ Over de problematiek van de uitvlagging van Belgische schepen naar Luxemburg, zie: HAENTJENS, J., De uitvlagging van Belgische koopvaardij schepen naar Luxemburg, verhandeling voorgedragen tot het bekomen van de graad van licentiaat in de Haven- en Maritieme Wetenschappen (promotor; Prof. Dr. B. Dubois), Universiteit Gent, 1991-1992, 148p.

¹⁴³⁶ Ter vergelijking: In halfweg 1991 bedroeg de totale wereldvloot 641 miljoen dwt (OECD, Maritime Transport 1991, Paris, 1993, 13).

¹⁴³⁷ BELGISCHE REDERSVERENIGING, Jaarverslag 1993, Antwerpen, 12.

¹⁴³⁸ BELGISCHE REDERSVERENIGING, Jaarverslag 1992, Antwerpen, 35p.

fluvio-maritieme schepen. Het aantal actieve shoregangers¹⁴³⁹ bedraagt 88. In 1993 werden 882 arbeidsplaatsen aangeboden. Het aantal actieve shoregangers is teruggevallen op 76.

Het aantal ingeschreven zeelieden in de Pool der Zeelieden¹⁴⁴⁰ is teruggelopen van 3.204 in 1985 tot 2.138 in 1992. In 1993 bestond het Pool-bestand uit 1.985 zeelieden en 162 shoregangers.

Tabel 37: Pool-bestand van de zeelieden voor de periode 1985-1992 (Bron: Belgische Redersvereniging, *Jaarverslag 1992*, 11).

	1985	1990	1991	1992
Zeelieden	3.204	2.306	2.143	2.138
Shoregangers	277	199	179	169
Totaal	3.481	2.505	2.322	2.307

2. Knelpunten inzake scheepvaart

Hierbij worden enkel zeer algemeen de knelpunten inzake de scheepvaart geschetst¹⁴⁴¹. De knelpunten inzake scheepvaarttraffiek in relatie tot de bescherming van de Noordzee, komen aan bod in hoofdstuk 7.

De traditionele zeevarende landen worden de laatste decennia geconfronteerd met een steeds toenemende uitvlagging van hun schepen. Zo is het aandeel van de vloot van de landen van de Europese Unie in de totale wereldvloot teruggelopen van ongeveer 40% in 1960, tot 30% in 1980 en tot minder dan 14% in 1992.

Ook het aantal zeelieden in de Europese Unie is teruggelopen van bijna 242.000 zeelieden in 1980 tot bijna 122.000 in de jaren '90.

Volgens BLONK liggen de verklaringen voor deze achteruitgang bij volgende elementen:

- hoge salarissen bij zeelieden van de Europese Unie
- zware sociale bijdragen
- strenge bemanningsvoorschriften
- hogere veiligheidsstandaards dan onder de meeste derde-landenvlaggen
- niet aantrekkelijke belastingssystemen
- afkerig zijn van regeringen in veel EU-landen voor het verlenen van overheidssteun aan de

¹⁴³⁹ Een shoreganger is een persoon die door een contract van dienstverhuring rechtstreeks met de reder of zijn aangestelden verbonden is met het oog op het verrichten van arbeid aan boord, ongeacht of hij aangenomen werd om later, al dan niet aan de zeetocht deel te nemen. Het betreft werknemers die gedurende een verblijf van een zeeschip in een Belgische of vreemde haven, de bemanning vervangen of bijstaan in hun taken, wacht lopen in verband met de veiligheid van het schip, het verhalen (het schip naar een andere ligplaats brengen in de haven), werken uitvoeren van herstelling, onderhoud, bevoorrading of toezicht uitoefenen. (HAENTJENS, J., *o.c.*, 102).

¹⁴⁴⁰ De Pool der Zeelieden staat in voor het beheer van de werkloosheidsverzekering (wachtgelden).

¹⁴⁴¹ Over de problemen bij de scheepvaart zie: HORROCKS, C., *The pursuit of quality in shipping*, Postuniversitaire Cyclus Haven- en Maritieme Wetenschappen, Universiteit Gent, 1992, 18p.

scheepvaart¹⁴⁴².

De oliecrisis in 1973 en de aanhoudende wereldrecessie sinds de jaren '80 noodzaakten de reders tot het verlagen van de operationele kosten (kosten voor bemanning), wat de uitvlagging in de hand werkte. De "flags of convenience" of de goedkope vlaglanden zijn dan ook enorm toegenomen.

Daarmee nauw samenhangend worden de kosten ook gedrukt door het terugdringen van opleiding. Als gevolg daarvan wordt in de toekomst een enorm tekort aan gekwalificeerde zeelui verwacht. Het in dienst nemen van bemanningen uit bijvoorbeeld de Filipijnen of Indië schept ondermeer problemen op het vlak van communicatie (taalprobleem). Voorts is er een gebrek aan voldoende opgeleid personeel. De meeste ongevallen op zee zijn te wijten aan menselijke fouten. Een goed getrainde bemanning is dus van groot belang, zowel voor de bescherming van het milieu als voor de veiligheid van bemanning en passagiers.

Daarnaast is ook de veroudering van de vloot een probleem voor de veiligheid van de scheepvaart (de gemiddelde leeftijd bedraagt ongeveer 18 jaar). Deze veroudering wordt nog in de hand gewerkt door de zogenaamde "grootvader clause", die in veel verdragen en reglementeringen wordt ingebouwd en waardoor oudere schepen van bepaalde constructievoorschriften worden vrijgesteld of uitstel krijgen.

¹⁴⁴² BLONK, W.A.G., Recente ontwikkelingen op het gebied van de gemeenschappelijke zeevaart- en zeehavenpolitiek, Postuniversitaire Cyclus Haven- en Maritieme Wetenschappen, Universiteit Gent, 1992, 3-4.

DEEL II: DIVERSE GEBRUIKSFUNCTIES EN FACETTEN VAN DE NOORDZEE EN KUSTZONE: INTERNATIONAAL EN NATIONAAL BELEID

HOOFDSTUK 6. TOERISME EN RECREATIE

1. Toerisme en recreatie aan de Belgische kust

Algemeen

Een onderscheid kan worden gemaakt tussen het verblijfstoerisme en het eendagstoerisme.

Verblijfstoerisme

In 1992 waren er volgens het NIS 7.107.668 overnachtingen in de kuststreek. In 1993 bedroeg dit 7.287.913 overnachtingen. Dit zijn cijfers op jaarbasis. Het grootste aantal overnachtingen vindt plaats in het seizoen (maanden juni t.e.m. september). In 1993 bedroeg het aantal overnachtingen in het seizoen 4.285.682 (cijfers NIS).

In 1990 bestond de toeristische logiescapaciteit in de kustzone uit ongeveer 491.000 bedden, waarvan 96% in de kustgemeenten. De individuele huurvakantiewoningen en tweede verblijven nemen bijna 60% van de totale logiescapaciteit in (280.000 bedden). Het aantal vakantiewoningen aan de kust bedraagt ongeveer 59.000 woningen, waarvan ongeveer 98% in de kustgemeenten. Ongeveer de helft van de 59.000 woningen zijn tweede woningen en de andere helft zijn huurvakantiewoningen. De campings en kampeerverblijfparken nemen 26% in van de logiescapaciteit aan de kust. Binnen de kustgemeenten zijn er 159 terreinen (totale oppervlakte 556 ha). Daarvan zijn er 48 terreinen niet vergund (oppervlakte 103 ha of 19%). Van de 159 terreinen zijn er bovendien 43 terreinen in overtreding met de dichtheidsnorm (waarvan 25 niet vergund). Volgens de gewestplannen liggen 95 terreinen in daartoe geëigende zones (433 ha of 78%). Door bepaalde BPA's werden nog 9 terreinen geregulariseerd. Van de terreinen in de kustgemeenten liggen 7 terreinen in de duinen (34 ha). 3 terreinen (20 ha) zijn niet vergund en liggen in een niet-geëigende zone.

De hotels nemen 6% van de logiescapaciteit in de kustzone voor hun rekening. Van het totale aantal hotels in de kustzone bevindt zich het grootste aantal in de kustgemeenten (546 hotels of 83%). De vakantiedorpen maken slechts een klein deel uit van de logiescapaciteit¹⁴⁴³. Er zijn momenteel 16 vestigingen (ondermeer van Sun Parks)¹⁴⁴⁴.

¹⁴⁴³ WESTVLAAMS ECONOMISCH STUDIEBUREAU (WES), Strukturplan Kustzone. Samenvattend Rapport, Brugge, mei 1992, (93 p.), 76.

¹⁴⁴⁴ Over het verblijfstoerisme zie: WES, Strukturplan Kustzone. Deel I: Analyse van de bestaande toestand en evolutie, Brugge, 1992, (190 p.), 132-164 (voortaan verwijzing als WES, Strukturplan Kustzone. Deel I).

In de kuststreek is 57,5% van de oppervlakte bedekt met accommodatie en infrastructuur ten dienste van recreatie en toerisme, hotels niet inbegrepen¹⁴⁴⁵.

Eendagstoerisme

Volgens een berekening van het WES waren er in 1991 12.404.000 daguitstappen naar de kust (raming). Hiervan waren er 9.414.000 uitstappen in de zomer en 2.990.000 in de winterperiode.

Ingedeeld naar bestemming, werden in de periode april-september 1991 de meeste daguitstappen gericht op Knokke-Heist (22%), gevolgd door Blankenberge (17%), Oostende (13%) en Koksijde (12%). De Haan, Middelkerke en de Panne nemen elk ongeveer 8% van de daguitstappen voor hun rekening en Nieuwpoort, Zeebrugge en Bredene elk minder dan 5%. Het jaarlijks bestedingsbedrag van het eendagstoerisme wordt geraamd op minimum 11 miljard fr. (dit is ongeveer een zesde van de totale toeristische kustomzet)¹⁴⁴⁶.

Evolutie inzake kusttoerisme

De evolutie van het toerisme aan de kust blijkt uit de toeristische index. Deze weerspiegelt zowel het verblijfstoerisme als het eendagstoerisme. Uit de toeristische index voor kust en achterland blijkt dat in de periode 1965-1992 (toeristisch seizoen mei-september) er een toename is van de toeristische activiteit met 38%. Volgende tabel geeft de toeristische index weer voor de periode 1965-1992 waarbij 1965 als basis (=100) wordt genomen.

Tabel 38: Evolutie inzake kusttoerisme (bron: Westtoerisme, *Jaarverslag 1992*, 26).

jaar	seizoen
1965	100,0
1970	108,6
1975	119,1
1980	116,3
1985	126,3
1990	138,0
1991	140,2
1992	138,0

Ten aanzien van het verblijfstoerisme is de groei van het verblijfstoerisme vooral toe te schrijven aan tweede en korte vakanties en minder bij hoofdvakanties.

Het eendagstoerisme is in de afgelopen jaren sterk toegenomen. Naar de toekomst toe kan een verdere stijging worden verwacht als gevolg van de stijgende mobiliteit van de bevolking.

¹⁴⁴⁵ AMEELE, D. en VERTRIEST, I., 'II.9 Recreatie en Toerisme' in *Leren om te keren. Milieu- en Natuurrapport Vlaanderen*, VERBRUGGEN, A. (red.), Leuven, Garant, 1994, 155-166.

¹⁴⁴⁶ Over het eendagstoerisme zie: WES, *Strukturplan Kustzone. Deel I*, 163-167; De KEYSER, R., 'Het eendagstoerisme aan de Belgische kust', *West-Vlaanderen Werkt*, 1992, nr.3, 112-116.

Spreading van het kusttoerisme in de tijd

Het aantal toeristen aan de kust blijft min of meer stabiel maar er is een trend waar te nemen naar een diversificatie van de activiteiten en naar het spreiden van de activiteiten over de seizoenen¹⁴⁴⁷. Algemeen is de kust vooral in trek in de periode tussen maart en september. Zo wordt ongeveer de helft van het aantal overnachtingen doorgebracht in de maanden juli en augustus. De maanden april tot en met juni en september nemen 37% van het aantal overnachtingen voor hun rekening en de winterperiode slechts 12%.

Inzake het eendagstoerisme worden ongeveer 80% van de uitstappen naar de kust gemaakt in de periode april-september, waarvan ongeveer 50% in juli en augustus.

2. Internationale regelgeving inzake toerisme en recreatie

Internationale regelgeving uitsluitend van toepassing op toerisme en recreatie is er niet. De regulering van de plezierscheepvaart wordt voor een gedeelte geregeld door regelgeving inzake scheepvaart en verontreiniging door scheepvaart¹⁴⁴⁸.

3. Nationale regelgeving inzake toerisme en recreatie¹⁴⁴⁹

Bepaalde aspecten van recreatie en toerisme worden geregeld door andere wetgeving, zo bijvoorbeeld de regulering van de sportvisserij¹⁴⁵⁰.

Ook bepaalde wetgeving inzake natuurbehoud en landschapsbescherming is van belang voor recreatie (bv. het regelen van activiteiten binnen natuurreservaten)¹⁴⁵¹, evenals de initiatieven inzake regionale landschappen en landinrichting¹⁴⁵².

In de ruimtelijke ordeningswetgeving¹⁴⁵³ zijn bepaalde bestemmingen op de gewestplannen, vastgelegd door het K.B. van 28 december 1972¹⁴⁵⁴, van belang voor recreatie:

¹⁴⁴⁷ NORTH SEA TASK FORCE, North Sea Subregion 4 Assessment Report, 1993, (195 p.), 3.

¹⁴⁴⁸ Cf. desbetreffende hoofdstukken.

¹⁴⁴⁹ Voor een overzicht hiervan zie: STRYCKERS, P., 'De reglementering inzake het gebruik van de natuur voor recreatieve doeleinden in het Vlaamse Gewest' in Colloquium Het Natuurbeschermingsrecht, Belgische Vereniging voor Milieurecht, Centre d'étude du droit de l'environnement, Institut de gestion de l'environnement et 'aménagement du territoire, Brussel, 12-13 januari 1996, (in publicatie).

¹⁴⁵⁰ Cf. in het luik inzake exploitatie levende rijkdommen.

¹⁴⁵¹ Ook in het Bosdecreet zijn er bepalingen van belang voor recreatie. Deze komen in het kader van dit onderzoek niet aan bod.

¹⁴⁵² Cf. in het luik over natuurbehoudswetgeving.

¹⁴⁵³ Cf. over deze wetgeving in het luik over natuurbehoud.

¹⁴⁵⁴ K.B. van 28 december 1972 betreffende de inrichting en de toepassing van de ontwerp-gewestplannen en gewestplannen, B.S., 10 februari 1973.

- de recreatiegebieden (art. 2 (5)): dit zijn gebieden die zijn bestemd voor het aanbrengen van recreatieve en toeristische accommodatie, al dan niet met inbegrip van verblijfsaccommodatie. In deze gebieden kunnen de handelingen en werken aan beperkingen worden onderworpen ten einde het recreatief karakter van de gebieden te bewaren. Bij de recreatiegebieden wordt een onderscheid gemaakt in gebieden voor dagrecreatie en gebieden voor dag- en verblijfsaccommodatie. De gebieden voor dagrecreatie bevatten enkel de recreatieve en toeristische accommodatie, bij uitsluiting van alle verblijfsaccommodatie. De gebieden voor dag- en verblijfsrecreatie zijn bestemd voor de recreatieve en de toeristische accommodatie alsmede de verblijfsaccommodatie met inbegrip van de kampeerterreinen, de gegroepeerde chalets, de kampeerverblijfparken en de weekendverblijfparken (art. 16);
- de landelijke gebieden met toeristische waarde (art. 2 (4.6.2.)): dit zijn gebieden waarin, met behoud van de landelijke bestemming, recreatieve en toeristische accommodatie is toegestaan, bij uitsluiting van alle verblijfsaccommodatie (art. 15);
- de parkgebieden (art. 2 (4.4.)): deze moeten in hun staat bewaard worden of zijn bestemd om zodanig ingericht te worden, dat ze, in de al dan niet verstedelijkte gebieden, hun sociale functie kunnen vervullen (art. 14);
- de bosgebieden (art. 2 (4.2.)), zijnde de beboste of te bebossen gebieden, bestemd voor het bosbedrijf en de natuurgebieden (art. 2 (4.3.1.)), die omvatten de bossen, wouden, venen, heiden, moerassen, duinen, rotsen, aanslibbingen, stranden en andere dergelijke gebieden. In de bos- en natuurgebieden zijn jagers- en vissershutten toegestaan, voor zover deze niet kunnen worden gebruikt als woonverblijf, al was het maar tijdelijk (artt. 12 en 13).

Ook artikel 44 van de Wet van 29 maart 1962 houdende organisatie van de ruimtelijke ordening en van de stedenbouw¹⁴⁵⁵ inzake de bouwvergunning is van belang. Zo is ondermeer een bouwvergunning vereist voor het gewoonlijk gebruiken van een grond voor het plaatsen van één of meer verplaatsbare inrichtingen die voor bewoning kunnen worden gebruikt, zoals woonwagens, kampeerwagens en tenten. Ook voor het aanleggen of wijzigen van een golfterrein is een bouwvergunning vereist¹⁴⁵⁶.

Voor terreinen voor openluchtrecreatieve verblijven is naast de bouwvergunning tevens een kampeervergunning vereist op basis van het Decreet van 3 maart 1993 houdende het statuut van de terreinen voor openluchtrecreatieve bedrijven¹⁴⁵⁷ en het uitvoeringsbesluit^{1458 1459}. In het Decreet wordt een definitie gegeven van openluchtrecreatief verblijf en van een terrein voor

¹⁴⁵⁵ Wet van 29 maart 1962 houdende organisatie van de ruimtelijke ordening en van de stedenbouw, B.S., 12 april 1962.

¹⁴⁵⁶ Decreet van 27 maart 1991 tot aanvulling van art. 44 van de Wet ruimtelijke ordening, B.S., 25 mei 1991.

¹⁴⁵⁷ Decreet van 3 maart houdende het statuut van de terreinen voor openluchtrecreatieve bedrijven, B.S., 28 april 1993.

¹⁴⁵⁸ B.VL.Reg. van 23 februari 1995 betreffende de exploitatie van de terreinen voor openluchtrecreatieve verblijven, B.S., 1 augustus 1995. Zowel het Decreet als het uitvoeringsbesluit zijn in werking getreden op 15 maart 1995.

¹⁴⁵⁹ Zie hierover: DE PUE, E., LAVRYSEN, L. en STRYCKERS, P., Milieuzakboekje 1996, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1996, (647 p.), 451-454.

openlucht recreatieve verblijven. Onder een openlucht recreatief verblijf wordt verstaan:

1° tent, caravan, mobilhome, kampeerauto, woonauto of iedere andere verblijfsvorm die niet ontworpen is om als vaste woonplaats te dienen of niet als dusdanig wordt gebruikt en waarvoor geen vergunning is vereist overeenkomstig artikel 44 Stedebouwwet;

2° chalet, bungalow, huisje, paviljoen, of iedere andere verblijfsvorm die niet ontworpen is om als vaste woonplaats te dienen of niet als dusdanig wordt gebruikt en waarvoor een vergunning is vereist overeenkomstig artikel 44 Stedebouwwet (art. 2 § 1).

Onder een terrein voor openlucht recreatieve bedrijven wordt in het Decreet verstaan: ieder terrein waarop ten minste drie verblijven staan of kunnen staan zoals bedoeld in artikel 2 § 1 en dat is ingericht met het oog op of bestemd voor openlucht recreatief verblijven.

Voor een dergelijk terrein is een vergunning nodig voor het exploiteren, laten exploiteren, gebruiken of laten gebruiken (art. 3 § 1). De kampeervergunning is dus vereist voor al dan niet bouwvergunningsplichtige verblijven. De bouwvergunning is vereist bij het gewoonlijk gebruiken van een grond voor het plaatsen van een of meer verplaatsbare inrichtingen die voor bewoning kunnen worden gebruikt (cf. art. 44 Stedebouwwet). Vanaf drie inrichtingen is daarenboven een vergunning op basis van het Decreet van 3 maart 1993 vereist (art. 2 § 1 1° Decreet). Er is eveneens een bouwvergunning vereist voor het bouwen of plaatsen van een of meer vaste inrichtingen (cf. art. 44 Stedebouwwet). Daar komt nog een kampeervergunning bij vanaf drie dergelijke inrichtingen, voor zover ze niet als vaste woonplaats worden gebruikt (art. 2 . § 1 2° Decreet).

De regelgeving inzake het kamperen is van belang voor de campings die gelegen zijn in duinen aan de kust (cf. *infra* bij knelpunten).

Voor bepaalde projecten moet tevens op basis van de wetgeving inzake milieu-effectrapportage¹⁴⁶⁰ een milieu-effect rapport worden opgemaakt. Het milieu-effectrapport moet bij de bouwaanvraag worden gevoegd. Zo is een MER vereist voor:

- de aanleg van vakantiedorpen en/of hotelcomplexen en/of aanleg van een terrein ten behoeve van de verblijfsrecreatie met een totale domeinoppervlakte van 20 ha en meer (art. 2 (10°);
- de aanleg van een recreatieve of toeristische voorziening die ofwel een verkeersaantrekkende werking van gemiddeld 1.000 voertuigen of meer per dag van openstelling kan meebrengen, ofwel betrekking heeft op een oppervlakte van 50 ha of meer ofwel een volledig golfterrein kan omvatten (art. 2 (11°);
- de aanleg van jachthavens in geval de activiteit de aanleg van 500 vaste ligplaatsen of meer betreft (art. 2 (8°)).

Inzake de problematiek van het zwerfvuil is artikel 12 van het Decreet betreffende de voorkoming en het beheer van afvalstoffen¹⁴⁶¹ van belang: luidens dit artikel is het verboden om afvalstoffen (onbeheerd) achter te laten in strijd met de voorschriften van het Afvaldecreet.

¹⁴⁶⁰ B.VI.Ex. van 23 maart 1989 houdende bepaling voor het Vlaamse Gewest van de categorieën van werken en handelingen, andere dan hinderlijke inrichtingen, waarvoor een milieu-effectrapport is vereist voor de volledigheid van de aanvraag van bouwvergunning, B.S., 17 mei 1989.

¹⁴⁶¹ Decreet van 2 juli 1981 betreffende de voorkoming en het beheer van afvalstoffen, B.S., 25 juli 1987, zoals gewijzigd.

Nog van belang voor recreatie aan de kust is de reglementering van de pleziervaart. Voor zover het bepalingen betreft die de verontreiniging regelen, komt dit aan bod in het luik over verontreiniging.

Daarnaast zijn er nog een aantal bepalingen in het Belgisch Kustreglement¹⁴⁶² van belang. In dit reglement worden naast scheepvaartregelen (hfst. II), bepalingen opgenomen inzake de instandhouding van de scheepvaartwegen, havens en stranden van de Belgische kust en bepalingen inzake pleziervaart en strandvisserij.

Onder pleziervaartuig wordt in het Kustreglement verstaan, het vaartuig dat al dan niet gebruikt voor winstgevende verrichtingen in welke vorm ook, aan pleziervaart doet of ervoor bestemd is (art. 3 (5°)). Volgens de Wet van 5 juni 1972 op de veiligheid der schepen¹⁴⁶³ is een pleziervaartuig elk vaartuig dat al dan niet voor winstgevende verrichtingen, in welke vorm ook, op zee aan pleziervaart doet of ervoor bestemd is, met uitzondering van de vaartuigen bedoeld in artikel 3 § 1 (3°) (vaartuigen die gewoonlijk in de Belgische zeewateren, met uitsluiting van de Belgische territoriale zee, meer dan zes personen tegen betaling vervoeren of bestemd zijn om dit te doen) en van artikel 3 § 2 (vaartuigen voor strandvermaak tenzij deze een benaming hebben en winstgevende verrichtingen doen), en de passagiersschepen, zoals door de Koning omschreven (art. 1 § 4).

Een surfplank of een zeilplank wordt niet als een vaartuig aanzien, maar wel als een tuig voor strandvermaak¹⁴⁶⁴.

Van het Kustreglement worden hier enkel de bepalingen vermeld die expliciet van toepassing zijn op de pleziervaart. Zo bepaalt artikel 10 inzake scheepvaartbewegingen dat zeilvaartuigen niet mogen laveren in de toegangsgeulen tot de havens van de Belgische kust of in de wateren van die havens; indien zij zijn uitgerust met middelen tot werktuiglijke voortbeweging moeten zij deze in die wateren gebruiken (art. 10 § 9). Pleziervaartuigen nemen in de havens van de Belgische kust de kortste weg om hun bestemming te bereiken, zonder de veiligheid van de scheepvaart in gevaar te brengen (art. 10 § 10).

In hoofdstuk V van het Kustreglement worden nog een aantal bepalingen opgenomen specifiek voor de pleziervaart. Deze hebben voornamelijk betrekking op de veiligheid van de vaartuigen en komen hier niet aan bod. Een artikel dat van belang kan zijn om bepaalde verstorende activiteiten te beperken is artikel 31: dit bepaalt dat met het oog op de veiligheid van de scheepvaart, geen wedstrijden of sport- of ontspanningsactiviteiten in groepsverband in de Belgische territoriale zee gehouden of verricht worden behoudens vergunning vanwege de Nautisch Directeur van de Dienst van het Loodswezen. Deze bepaalt tevens de voorwaarden waarin de wedstrijden of activiteiten mogen worden gehouden (art. 31 § 1). Deze wedstrijden

¹⁴⁶² K.B. van 4 augustus 1981 houdende politie- en scheepvaartreglement voor de Belgische territoriale zee, de havens en de stranden van de Belgische kust, B.S., 1 september 1981.

¹⁴⁶³ Wet van 5 juni 1972 op de veiligheid der schepen, B.S., 17 oktober 1972.

¹⁴⁶⁴ DESECK, P., Belgisch Kustreglement, Oostende, Uitgeverij Toulon, 1989, (148 p.), 16. Zie hierover ook: VAN DER MENSBRUGGHE, Y., 'De zeilplank: strandtuig of vaartuig?' in Liber Amicorum Lionel Tricot, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1988, 531-536.

en activiteiten alsook het beoefenen van waterski of plankzeilen zijn verboden in de havens van de Belgische kust (art. 31 § 2). In de havens van de Belgische kust mogen wel zeilcursussen worden gegeven in de voorwaarden bepaald in § 1 (art. 31 § 3).

Langs de stranden van de Belgische kust mag geen vaartuig zee kiezen tenzij vanaf de plaatsen die door de ambtenaren van het Bestuur der Waterwegen worden aangeduid en binnen de grenzen die door hen zijn vastgelegd geworden. Zeilplanken mogen bovendien zich aldaar niet verder van de kust verwijderen dan tot op een afstand van 200 m (art. 32 § 1). Behalve op de plaatsen bedoeld in § 1 mag geen vaartuig, behalve bij overmacht, het strand naderen op een afstand van minder dan 200 m (art. 32 § 2).

Tenslotte zijn er nog twee bepalingen die van belang zijn voor recreatie: zo is het verboden in de territoriale zee of in de havens van de Belgische kust vaartuigen te gebruiken voor enige vorm van geluidsreclame (art. 35). Voorts is het verboden om in de havens van de Belgische kust te zwemmen of te baden (art. 36).

4. Beleidsprioriteiten en knelpunten inzake toerisme en recreatie

Het toerisme en de recreatie aan de kust vormen een belangrijke gebruiksfunctie en een belangrijke economische activiteit. Recreatie aan de kust omvat zowel recreatieve activiteiten op het land (strand en duinen) als watergebonden activiteiten (zoals zwemmen, surfen, jetski, zeilen, motorboten). De toeristische en recreatieve sector vergt de nodige infrastructuur om het verblijfstoerisme en de recreatieve activiteiten te kunnen opvangen. Hiertoe behoren hotels, restaurants, verblijfsaccommodatie, zoals appartementen, villa's, campings en meer recent ook vakantiedorpen. Inspelend op de vraag naar meer actievare vakanties komen er ook meer recreatieve voorzieningen zoals bijvoorbeeld recreatieparken, golfterreinen, enz. De toevloed van toeristen naar de kust vergt ook een belangrijke verkeersontsluiting naar de kust evenals het voorzien van parkeermogelijkheden.

Inzake de knelpunten voor het toerisme en de recreatie als gebruiksfunctie van de Noordzee en de kust, worden een aantal knelpunten omschreven met betrekking tot het huidig aanbod en de behoeften, zoals deze zijn omschreven in het Structuurplan voor de Kustzone. Voorts wordt ingegaan op knelpunten inzake de impact van het toerisme op het milieu, met in het bijzonder aandacht voor de problematiek van de pleziervaart en de impact van andere gebruiksfuncties op het toerisme. Voorts worden een aantal juridische- en beleidsknelpunten weergegeven.

Aanbod en behoeften

De toeristische sector vormt een belangrijke bron van tewerkstelling aan de kust. Nochtans vertoont het toerisme, en in het bijzonder het verblijfstoerisme, een dalende trend de laatste jaren. Als oorzaken hiervoor worden ondermeer het aanbod van goedkope reizen naar zuidere bestemmingen aangehaald. Een andere oorzaak ligt echter bij de verminderde aantrekkingskracht van de kust door de teloorgang van de natuurwaarden, juist als gevolg van de toeristische activiteiten (cf. verder).

Een overzicht van het huidige aanbod, de toekomstige behoeften en de knelpunten terzake worden omschreven in het Structuurplan Kustzone. Hierna worden enkele knelpunten weerge-

geven¹⁴⁶⁵.

- Huurvakantiewoningen en tweede verblijven

De laatste jaren deed zich een aangroei voor bij de huurvakantiewoningen en woningen als tweede verblijf. Indien deze aangroei zich verder zet in de toekomst, kan de vraag hiervoor op korte termijn worden opgevangen, maar niet op lange termijn. Daarvoor zullen bijkomende woonmogelijkheden moeten worden gezocht in de badplaatsen ondermeer via wooninbreiding en sanering. Volgens het Structuurplan is verdere bebouwing in de duinen af te wijzen.

De groei in de verhuur van appartementen en vakantiewoningen die zich gedurende een aantal jaren voordeed (tussen 1989 en 1991), is ondertussen wel gestopt.

- Campings

Inzake de campings zijn er verschillende knelpunten:

70% van de campings is vergund. 48 terreinen zijn niet vergund (dit beslaat 103 ha of 19% van de oppervlakte aan campings).

Bij de vergunde campings wordt een deel uitgebaat niet conform met de wetgeving (overschrijding van het aantal plaatsen) en het niet naleven van de verplichtingen inzake groeninkleding.

De kampeerterreinen liggen voor 60% in daartoe op de gewestplannen bestemde zones (recreatiegebieden en ontginningsgebieden met recreatieve nabestemming). Daarnaast liggen er ook terreinen in volgende gebieden: woon-, agrarische-, diensverlenings- en natuurgebieden en toeristisch recreatiepark (het aantal terreinen in natuurgebieden bedraagt 7, met een oppervlakte van 28 ha). Een aantal van deze terreinen in niet-geëigende zones werden geregulariseerd. De andere terreinen dienen ofwel te worden afgebouwd ofwel te worden geherlokaliseerd.

Een aantal campings zijn gelegen in duinen: het gaat over 7 terreinen (34 ha), waarvan 3 niet vergund en in een niet-geëigende zone.

De knelpunten zijn dus als volgt samen te vatten:

- een aantal campings zijn niet vergund;
- bij sommige campings (al dan niet vergund) is er een te hoge bezettingsgraad;
- bepaalde terreinen liggen in niet daartoe geëigende zones;
- sommige campings zijn in duinen gelegen.

Indien het huidige aanbod aan campingplaatsen in overeenstemming wordt gebracht met de wettelijke voorschriften (inzake vergunning, bezettingsgraad) heeft dit een inkrimping van het aanbod tot gevolg. De uitbreidingsmogelijkheden op de gewestplannen (bestemmingszone voor recreatie) is niet voldoende om deze inkrimping op te vangen. In het Structuurplan wordt de vraag gesteld in hoeverre het aangewezen of verantwoord is om aan de kust bijkomende plaatsen ter beschikking te stellen. Een alternatief bestaat uit het verminderen van het aanbod. Voor campings die in duingebieden liggen met een zeewerend karakter wordt in het Structuurplan het standpunt ingenomen dat het absoluut aangewezen is dat deze uit deze duinen verd-

¹⁴⁶⁵ Zie: WES, Structuurplan Kustzone. Deel I, 128-178 en WES, Structuurplan Kustzone. Deel II: Knelpunten, prognoses en behoeftenbepaling, Brugge, 1992, (144 p.), 89-135.

wijnen. Ten aanzien van nieuwe vestigingen voor campings om het tekort aan aanbod op te vangen, wordt in het Structuurplan bepaald dat, rekening houdend met de beperkte ruimte aan de kust en met de smalle seizoensbasis van het kampeertoerisme, het standpunt zou kunnen worden ingenomen dat het niet wenselijk is nieuwe oppervlakten voor te behouden voor nieuwe terreinen.

- Hotels

Inzake hotels aan de kust wordt als knelpunt aangegeven het dalend aanbod aan hotels en het onvoldoende kwalitatief niveau ervan. Nochtans wordt de noodzaak belicht om het aanbod aan hotels in stand te houden en voor een kwalitatieve verbetering te zorgen.

- Vakantiedorpen

Inzake vakantiedorpen wordt de vraag naar de wenselijkheid van nieuwe dergelijke vestigingen opgeworpen. In ieder geval dienen randvoorwaarden aanwezig te zijn. Zo moet de belasting op het milieu minimaal en aanvaardbaar zijn. De vestiging van dergelijke dorpen is niet meer wenselijk dicht bij de kust zelf gezien de drukke bezetting aan de kust. Nieuwe vestigingen dienen aan te sluiten bij reeds bestaande centra zodat de open polderruimte niet wordt bedreigd.

De reeds bestaande vakantiedorpen zorgen voor een negatieve impact op het milieu. Zo ligt bijvoorbeeld het vakantiedorp Sun Parks in De Haan in een overgangsgebied van een duinenbos naar de polder. Hierdoor zijn er een aantal negatieve effecten als gevolg van betreding in het duinengebied. Bovendien gebeurt deze betreding het hele jaar door. Voorts zijn er effecten op het grondwater als gevolg van de bouw (verlaging van het niveau van het grondwater, bv. door Sun Parks in De Haan, met gevolgen voor het nabijgelegen natuurreservaat de Zandpanne) en door een grote behoefte aan water (bijvoorbeeld Sun Parks Groendyk, waar de watervoorziening afkomstig is uit de duinen). Voorts hebben de vakantiedorpen een negatieve impact op het landschap.

- Eendagstoerisme

Bij het eendagstoerisme liggen de knelpunten vooral bij de verkeers- en parkeerproblemen (files naar de kust, parkeerproblemen in kustgemeenten) en bij de bedreiging van de natuurwaarden en natuurgebieden aan de kust (voornamelijk door betreding van de duinen), evenals vervuiling.

- Recreatieve voorzieningen

Inzake recreatieve uitrusting aan de kust wordt in het Structuurplan ondermeer ingegaan op de golfterreinen en de elkweervoorzieningen.

Inzake golfterreinen wordt een stijgende vraag verwacht voor golfterreinen in de kustarrondissementen. Een knelpunt hierbij is de belangrijke ruimte inname en een belangrijke investering. Van deze ingrepen mag dan ook een meerwaarde worden verwacht. Deze kan worden gewaarborgd door het zoeken naar een evenwicht tussen ecologische en sociaal-ecomische belangen. Deze belangen dienen tegen elkaar te worden afgewogen in functie van de aard van de diverse gebieden. De gewenste meerwaarde voor de gemeenschap bij de aanleg van golfterreinen komt pas ten volle tot zijn recht in gebieden binnen de stedelijke invloedssfeer.

Inzake de elckevoorzieningen is het knelpunt bij het huidig aanbod dat de bestaande voorzieningen niet ruimtelijk geïntegreerd zijn met elkaar. Voorts zijn de meeste bestaande voorzieningen slechts een beperkte periode van het jaar open. Zij zijn voorts nogal eenzijdig, kleinschalig en klassiek. Inzake de behoeften wijst de evolutie in de vraag erop dat de traditionele badplaatsen alleen kunnen concurreren met zonnebestemmingen en de grootstedelijke omgeving als er voldoende voorzieningen aanwezig zijn om aan de verlangens van vakantiegangers te voldoen.

Impact toerisme op milieu

De impact van toerisme en recreatie op de natuur in het algemeen kan volgens SIDAWAY volgende elementen inhouden:

- verstoring van fauna:

door de aanwezigheid of lawaai van mensen en honden op kritieke tijdstippen kunnen dieren herverspreid geraken of kan het broedsucces worden aangetast;

- schade aan vegetatie en bodem:

het vertrappen, in het bijzonder wanneer dit is geconcentreerd langs toegangslijnen, kan een invloed hebben op de groei, de reproductie en het niveau van de plantenpopulaties, kan de voedselvoorraad voor fauna verminderen en kan soms leiden tot een verlies van vegetatie met blootstelling van bodems aan erosie;

- verwijderen van biota:

de vermindering in soortendiversiteit en/of populatieniveaus, veroorzaakt door het collectioneren van specimina, eieren, of het vangen van wild;

- verontreiniging:

door depositie van vreemde materialen zoals olie en afval, die de bodem en het oppervlakte- of grondwater kunnen verontreinigen;

- hydrologische en geomorfologische effecten:

de golfslag formatie van snel passerende boten kunnen oeverbankerosie veroorzaken. Schroefactiviteiten kunnen waterturbiditeit verhogen waardoor het plantenleven wordt aangetast;

- verlies aan habitats:

de ontwikkeling van gebouwen, parkings kunnen resulteren in het verlies van vegetatie en een verminderde voedselvoorraad voor fauna.

Alhoewel reeds is uitgewezen dat het verlies aan habitats als gevolg van ontwikkeling ("development") en verontreiniging een grotere impact heeft op het voortbestaan van soorten dan recreatieve effecten, kan de ontwikkeling van toeristencomplexen aan de kust eveneens resulteren in een belangrijk verlies aan habitats¹⁴⁶⁶.

Volgens STRYCKERS kunnen als belangrijkste effecten van recreatie op natuur worden verwacht:

- verwijderen van planten en dieren: directe beïnvloeding van flora en fauna door o.m. plukken van planten, wegnemen van takken, mos en paddestoelen, uitgraven van zeldzame planten,

¹⁴⁶⁶ SIDAWAY, R., 'Recreation and Tourism on the Coast: Managing Impacts and Resolving Conflicts' in Directions in European Coastal Management, HEALY, M.G. en DOODY, J.P. (eds.), Cardigan, Samara Publishing Limited, 1995, 71-78.

wegvangen van zeldzame dieren;

- betreden: directe beïnvloeding van flora en fauna door beschadiging of vernietiging, gevolgd door indirecte beïnvloeding via verandering van hun milieu (bodemverdichting of erosie);
- vermessing: indirecte beïnvloeding, meestal gekoppeld aan betreding;
- verstoring: directe beïnvloeding van de fauna.

De te verwachten negatieve invloed van recreatie hangt af van de oppervlakte van het terrein, het aantal bezoekers, de recreatievorm en de aard van het terrein (topografie, bodemtype, landschapstype)¹⁴⁶⁷.

Voor de Bond Beter Leefmilieu zijn de knelpunten van het toerisme en het milieu in een aantal groepen onder te brengen¹⁴⁶⁸.

Een eerste is mobiliteit en luchtverontreiniging (verontreiniging door autoverkeer en luchtvaartverkeer, de aantasting van de open ruimte door de aanleg van wegen, fileproblemen).

Een tweede probleem situeert zich op het vlak van waterverontreiniging (als gevolg van een hoge concentratie van toeristen in bepaalde centra, gecombineerd met een gebrekkige of onbestaande waterzuivering). Daarnaast is er ook een probleem van waterschaarste (vooral als het toeristisch hoogseizoen samenvalt met een periode van droogte. Voorts is een bron van milieubelasting de steeds toenemende belangstelling voor waterrecreatie (lawaaï, oeverbeschadiging, verstoring van het wildleven, lozen en gebruik van schadelijke stoffen). De pleziervaart veroorzaakt een bijkomende belasting door het overboord gooien van vast huishoudelijk afval, afvalwater en voorts onderwatertoiletten en het onoordeelkundig gebruik van chemische toiletten. Voorts is er verontreiniging door olieverspilling, het gebruik van algenwerende middelen, reinigingsproducten, conserveringsproducten (cf. ook verder).

Een derde probleem is de aanslag op het landschap, de open ruimte en ecologische belangrijke gebieden als gevolg van de wildgroei in toeristische infrastructuur. De infrastructuur van plaatsgebonden toerisme en recreatie zijn ruimteverslindend. Een voorbeeld van plaatsgebonden toerisme met negatieve gevolgen is het toerisme aan de kust (aantasting van de aaneensluitende duinengordel). Niet alleen de logiesverstrekkende infrastructuur zorgt voor een inbreuk op de open ruimte. In toenemende mate zorgen ook recreatieve faciliteiten voor een inbreuk op de open ruimte. Ook de niet plaatsgebonden vrije recreatie kan een belangrijke impact hebben op de natuur.

Zowel de klassieke grootschalige toeristische infrastructuur als de opkomende natuurgerichte en sportieve recreatievormen zijn in vele gevallen een bedreiging voor het planten- en dierenleven (door bijvoorbeeld vertrappeling van vegetatie, verstoring van dieren, het inpalmen van de leefomgeving van diersoorten).

¹⁴⁶⁷ STRYCKERS, P., *l.c.*, 4-5.

¹⁴⁶⁸ DECKX, A., *et al.* (red.), *Milieu en Toerisme*, Brussel, Bond Beter Leefmilieu, 1994, (70 p.), 9-29.

Volgens het MIRA-rapport zijn de knelpunten inzake toerisme en recreatie ondermeer een onvoldoende kennis over het verband tussen toeristische ontwikkeling en milieuproblemen en over goede beheersmaatregelen en de effecten ervan. Voorts is er een gebrek aan samenwerking (voornamelijk tussen toerisme en de sector van de landbouw en tussen het toerisme en de sector natuurbehoud). Voorts is de toeristische sector teveel op economische groei gefixeerd, want ingaat tegen het principe van een duurzame toeristische ontwikkeling. Een moeilijkheid situeert zich ook bij de gedragsbeïnvloeding van de toerist¹⁴⁶⁹.

Het toerisme kan ook een specifieke impact hebben op het kust- en zeemilieu. Het toerisme aan de Noordzeekusten omvat een brede waaier aan activiteiten, zoals watergebonden activiteiten en landgebonden activiteiten (campings, golf, enz.). Volgens het North Sea Quality Status Report van 1993 kunnen deze activiteiten belangrijke gevolgen hebben voor de infrastructuur, met een nood aan toenemende transportcapaciteit, ontwikkelingsterreinen, kustdefensie, watervoorziening, afvalfaciliteiten en veroorzaken deze activiteiten een toegenomen verontreinigingsvracht door transport en afvalmissies. Sommige ontwikkelingen in de kustzone kunnen een impact hebben op de natuurlijke zeewering zoals duinen en kunnen dynamische kustprocessen verstoren zoals het verplaatsen van zand langs de kustlijn. Ontwikkelingen aan de kust veroorzaken ook hinder zoals lawaai en artificiële verlichting 's nachts¹⁴⁷⁰. Ondermeer de Belgische kustzone is een belangrijk recreatiegebied. De zandstranden worden regelmatig bezocht door bezoekers, met als gevolg dat de biotoop voor vogels die broeden op dit type van kust bijna volledig verloren is gegaan. De impact van het verlies van habitat op het populatieniveau voor deze soorten is niet geweten¹⁴⁷¹.

De toeristische sector heeft als belangrijke gebruiker van de zee en kustzone, aldus een belangrijke impact op het milieu. In de Belgische kustzone kunnen de belangrijkste negatieve gevolgen als volgt worden samengevat:

- verstoring door betreding (voornamelijk in de duinen). De overbetreding van de duinen als gevolg van het toerisme werkt de eroderende werking van de zee mee in de hand¹⁴⁷²;
- verontreiniging op land (zwerfvuil) en in zee (stijging waterverbruik in vakantieperiodes en verontreiniging door pleziervaart, zie verder). Als gevolg van het toerisme neemt de lozing van huishoudelijk afvalwater van de kuststeden in zee toe. In het toeristisch seizoen stijgt het aantal inwoners in de badsteden (met soms een vertienvoudiging). Het toerisme is ook bron van verontreiniging tengevolge van het zwerfvuil (afkomstig van pleziervaartuigen, strandbaders);
- impact door infrastructuur (bebouwing aan de kust, campings). In de kuststreek bedraagt de

¹⁴⁶⁹ AMEELE, D. en VERTRIST, I., 'IV.9 Recreatie en toerisme' in Leren om te keren. Milieu- en natuurrapport Vlaanderen, VERBRUGGEN, A. (red.), Leuven, Garant, 1994, (631-641), 640-641.

¹⁴⁷⁰ NORTH SEA TASK FORCE, North Sea Quality Status Report 1993, Londen, Oslo and Paris Commissions, (132 p.), 12.

¹⁴⁷¹ North Sea Subregion 4 Assessment Report 1993, 163 en 187.

¹⁴⁷² WES, Structuurplan Kustzone. Samenvattend Rapport, 17.

accomodatatie en infrastructuur voor toerisme en recreatie 57% (hotels niet inbegrepen)¹⁴⁷³. Inzake de ligging van campings zijn er problemen inzake de inplanting (campings gelegen in volgens het gewestplan niet-geëigende zones, terreinen gelegen in duinen) en inzake vergunning (30% is niet vergund). Een gevolg van de steeds aanhoudende vraag vanuit de toeristische sector naar infrastructuur en accommodatie heeft het duinengebied verder ingenomen en versnipperd. Naar de toekomst toe bestaat het gevaar dat deze versnippering zich zal doorzetten in de polders door het uitbreiden van het kusttoerisme (voor recreatie en de vestiging van toeristische en recreatieve structuren);

- het toerisme zorgt voor verkeersoverlast (verkeerscongestie, parkeerproblemen);
- recreatieve activiteiten in natuurgebieden (golfterreinen, "harde" recreatievormen zoals motocross in duinen).

Inzake de impact van strand-, zee- en duinrecreatie op milieu- en natuurwaarden worden in het MIRA-rapport volgende negatieve gevolgen genoemd: er is negatieve invloed op bodemaantasting, afvalstoffen, waterkwaliteit, hinder (risico's) en flora. Er is een belangrijke negatieve invloed op de specifieke ecosystemen (duinen), op de landschapsfysionomie, landschapselementen, congestie en inductie van nieuwe infrastructuur.

De impact van het toerisme op de natuur en het milieu heeft uiteindelijk ook een impact op het toerisme zelf. In het MIRA-rapport wordt hierover besloten dat aan de kust zowel de bebouwing als de congestie dreigen de waarde van dit gebied te ondermijnen (zie ook volgend punt)¹⁴⁷⁴. Het toerisme op haar beurt ondervindt hinder van de verontreiniging (verontreiniging van het zwemwater, zwerfvuil in zee en op de stranden, duinen)¹⁴⁷⁵.

Impact andere gebruiksfuncties op toerisme

De toeristische sector heeft niet alleen een impact op het milieu, het is tevens onderhevig aan impact van andere gebruiksfuncties of facetten. Over de sociale en economische impact van andere functies of facetten is echter nog maar weinig geweten. Over de sociale en economische impact van verontreiniging op het toerisme, meer bepaald van olieverontreiniging, bacteriologische verontreiniging en eutrofiëring, kan worden verwezen naar het onderzoek dat werd uitgevoerd in het kader van het Impulsprogramma Zeewetenschappen ("Definiëring en toepassing van ecologische criteria en economische indicatoren voor de effectstudie en kostenbepaling van diverse types van verontreiniging in de Noordzee" onder leiding van Prof. Persoone en Prof. De Pauw, Universiteit Gent).

In het MIRA-rapport wordt gesteld dat de algemene staat waarin het milieu zich bevindt, een geringe invloed wordt geacht te hebben op de bestemmingskeuze. De plaatselijke toestand van de omgeving kan de toerist echter wel beïnvloeden bij de keuze van de bestemming (bijvoor-

¹⁴⁷³ AMEELE, D. en VERTRIEST, I., *o.c.*, 164.

¹⁴⁷⁴ *Ibid.*, 165.

¹⁴⁷⁵ Zie hierover: GELDHOF, P., 'Toerisme en zeeverontreiniging' in *Onze Noordzee. Kostbaar internationaal erfgoed*, Staatssecretariaat voor Leefmilieu, Colloquium Oostende 22 november 1986, 97-102. Zie ook: *North Sea Subregion 4 Assessment Report 1993*, 163.

beeld de aanwezigheid van toegankelijke, niet bebouwde duinen)¹⁴⁷⁶.

Inzake de invloed van milieu- en natuurvraagstukken op recreatie en toerisme worden in het MIRA-rapport volgende knelpunten aangehaald met een effect op de kust: zeespiegelstijging (invloed op kust en polders), zwerfafval (invloed op stranden), olie (stranden), verontreiniging van zelfgevangen vis (estuaria, grote rivieren en Noordzee). Voorts heeft de afbraak van de ozonlaag een impact op het zwemmen en het zonnen, de algenbloei op het zwemmen en surfen. De versnippering van de open ruimte heeft een impact door ruimtebeslag, landschapsdegradatie en visuele vervuiling¹⁴⁷⁷.

Knelpunten inzake wetgeving en beleid¹⁴⁷⁸

Op juridisch vlak moet worden onderzocht in hoeverre de bestaande wetgeving volstaat om de recreatieve activiteiten in ondermeer duingebieden te reguleren en te controleren. Zo kan een tijdelijke sluiting van natuurgebieden (bijvoorbeeld strand) aangewezen zijn in bijvoorbeeld broedperiodes of kan het opleggen van beperkingen aan het uitoefenen van bepaalde activiteiten noodzakelijk zijn. Hierbij dienen niet alleen de mogelijkheden in de bestaande wetgeving te worden onderzocht, maar moet ook de vraag naar de wenselijkheid van bijkomende wettelijke regelingen worden gesteld en vooral de vraag naar de zinvolheid ervan met het oog op controle. Het is weinig zinvol om bijkomende wetgeving inzake de beperking van recreatieve activiteiten uit te vaardigen indien er geen efficiënte controle op de naleving ervan mogelijk of gewenst is. Gezien de reeds beperkte oppervlakte aan natuurgebieden en duingebieden is een te doorgedreven regulering en beperking van recreatieve activiteiten misschien niet aangewezen. Daardoor dreigt het natuurbehoud een belangrijke (potentiële) bondgenoot, het toerisme, te verliezen. Een duurzaam toerisme heeft immers alle belang bij het behoud van de natuurwaarden. Nochtans kan het voor bepaalde recreatievormen (vooral de "harde" recreatie) aangewezen zijn deze te beperken of te verbieden, niet alleen vanuit het oogpunt van de bescherming van het milieu, maar tevens om conflicten tussen diverse gebruikers te vermijden.

In dit verband stelt zich de vraag of er eventueel een politiereglement is vereist in natuurgebieden waarbij de betreding van dergelijke gebieden wordt geregeld. In dit verband kan worden verwezen naar het Bosdecreet van 13 juni 1990¹⁴⁷⁹. De bepalingen inzake betreding hieruit zouden kunnen worden uitgebreid tot alle natuurlijke recreatiegebieden.

De bestaande kampeerterreinen, vakantiedorpen en weekendhuizen dienen te verdwijnen uit natuurgebieden zoals duinen. Volgens het MIRA-rapport moet dit worden geconcretiseerd in provinciale en gemeentelijke structuurplannen. Hiervoor moeten de structuurplannen uiteraard een wettelijke basis krijgen. Voorts moeten volgens het MIRA ook structuurloze uitzaaiingen zoals in de polders onmogelijk worden gemaakt door beperkingen in te bouwen in de ruimtelijke ordeningswetgeving.

¹⁴⁷⁶ AMEELE, D. en VERTRIST, I., *o.c.*, 159.

¹⁴⁷⁷ Zie tabellen: *Ibid.*, 632 en 634.

¹⁴⁷⁸ Voor aanbevelingen inzake maatregelen en instrumenten zie ook: *Ibid.*, 637-641.

¹⁴⁷⁹ Bosdecreet van 13 juni 1990, *B.S.*, 28 september 1990.

Het beleid inzake het toerisme is tot nu toe vooral gericht geweest op de uitbouw van het toerisme als economische activiteit. Daarbij werd weinig of geen rekening gehouden met het milieu. De onbeperkte uitbouw van toeristische voorzieningen aan de kust is daarvan een voorbeeld.

Het toekomstgericht beleid inzake toerisme is terug te vinden in de beleidsnota's van het Vlaams Commissariaat-Generaal voor Toerisme. Bij de vergelijking tussen de beleidsnota's van 1992 en 1995 zijn een aantal duidelijke verschillen en is er een duidelijke evolutie waarneembaar.

In de beleidsnota Toerisme in Vlaanderen van het Commissariaat -Generaal¹⁴⁸⁰ voor toerisme van 1992¹⁴⁸¹ komt het milieu aspect nauwelijks aan bod, alhoewel ook hier als beleidslijn wordt aangegeven dat een onbeperkte expansie niet is gewenst. Luidens de beleidsnota leggen de beperkte open ruimte en de schaarste aan natuur in Vlaanderen begrenzings op aan de ontwikkeling van het toerisme. Er kan dus geen sprake zijn van een onbeperkte expansie van het toerisme in ons land. Nieuwe gebouwen en uitrusting moeten bij voorrang op de plaats komen van de oude. Groene ruimte mag slechts bij hoge uitzondering worden opgeofferd. De duinen aan de kust mogen in geen geval verder worden aangetast.

Door de sterke concentratie in tijd en ruimte van het toerisme (bijvoorbeeld de kust in de zomervakantieperiode) wordt in de beleidsnota gepleit om deze concentratie in tijd en ruimte zoveel mogelijk tegen te gaan. Van belang voor de kust is dat in de beleidsnota wordt gepleit voor de verdere ontwikkeling van het openbaar vervoer naar de kust en om de problematiek van de illegale campings op te lossen door een nieuw kampeerdecreet. Anderzijds wordt ook gepleit voor de aanleg van nieuwe parkeerplaatsen achter de voornaamste badplaatsen. De vraag kan hierbij worden gesteld of dit geen aantasting zal betekenen voor de achterliggende polders. Voorts wordt in de beleidsnota gepleit voor de verruiming van het aanbod van vakantiedorpen (niet specifiek voor de kust). Hierbij wordt evenmin rekening gehouden met de druk op natuurgebieden (cf. negatieve impact van dergelijke vakantiedorpen).

In tegenstelling tot de beleidsnota van 1992, waar het aspect milieu weinig aandacht krijgt, wordt in de nieuwe beleidsnota van 1995 veel aandacht besteed aan milieu en natuur¹⁴⁸². Bovendien wordt in de nieuwe beleidsnota, ook in tegenstelling tot de voorgaande nota, veel meer specifieke aandacht besteed aan de kuststreek. Deze belangstelling van de toeristische sector wijst erop dat de sector het belang van het natuurbehoud en de milieukwaliteit voor het voortbestaan van het toerisme inziet. De effectieve uitvoering van de in de beleidsnota vooropgestelde principes zal de komende jaren moeten blijken.

¹⁴⁸⁰ Het Vlaams Commissariaat-Generaal voor Toerisme is een instelling van openbaar nut met rechtspersoonlijkheid. De benaming ervan wordt omgevormd tot Toerisme Vlaanderen (1995). Toerisme Vlaanderen is belast met ondermeer de studie, planning, ontwikkeling en bevordering in binnen- en buitenland van toerisme in Vlaanderen en Brussel-Hoofdstad.

¹⁴⁸¹ CLAEYS, U. (red.), Beleidsnota. Toerisme in Vlaanderen, Brussel, Vlaams Commissariaat-Generaal voor Toerisme, 1992, 48p.

¹⁴⁸² Toerisme Vlaanderen: visie op toerisme in Vlaanderen 1995-2000, Brussel, Toerisme Vlaanderen, 1995, 48p.

In de beleidsnota 1995-2000 wordt de "mission statement" voor het Vlaamse Commissariaat-Generaal voor het Toerisme (hernaamd in Toerisme Vlaanderen) verwoord. Toerisme Vlaanderen zal ondermeer een duurzaam toerisme ontwikkelen met respect voor de plaatselijke bevolking, het leefmilieu en het culturele erfgoed. Dit duurzaam toerisme veronderstelt actieve zorg voor de kwaliteit voor onze kuststreek, van de nog overblijvende groene ruimten en van het rijke cultuurhistorisch patrimonium. Dit driedig patrimonium vormt immers de kern en dus het basiskapitaal van Vlaanderens toeristische aantrekkingskracht. Het behoud en de behoedzame ontsluiting ervan is een essentiële randvoorwaarde om de aantrekkingskracht van Vlaanderen als toeristische regio te behouden voor de toekomst. Overdruk op sociaal, cultureel of milieuvlak moet worden vermeden.

Inzake marketing en promotie zal de kust in de komende jaren grote aandacht krijgen. Er zullen nieuwe marktsegmenten worden gezocht als vervanging van de traditionele binnenlandse vakantiegangers die voor hun hoofdvakanties steeds vaker buitenlandse bestemmingen opzoeken. Naast de promotie van de kust als bestemming voor hoofdvakanties zal meer nadruk komen te liggen op de tweede vakanties en op vakanties tijdens het schouderseizoen (juni/september). Er moet tegelijk werk worden gemaakt van de vernieuwing van de badplaatsen en van de uitbreiding van recreatieve mogelijkheden.

Inzake de vakantiecentra en -dorpen zal een eigen sterrenclassificatie worden uitgewerkt. Daarin zal oordeelkundige inplanting en de groenvoorziening een rol spelen en ook de ruimtelijk-ecologische draagkracht van de omgeving zal in rekening worden gebracht.

Inzake samenwerking van de sector toerisme met andere sectoren, wordt de samenwerking benadrukt met de sector milieu. De keuze voor een duurzaam toerisme houdt ondermeer in dat Toerisme Vlaanderen overleg en samenwerking zal uitbouwen met hen die de belangen behartigen van milieu en cultuur. De beleidsnota vermeldt hierover: toerisme enerzijds en milieu en cultuur anderzijds zijn geen noodzakelijke vijandige materies. De kuststreek, de groene ruimten, de stedelijke omgevingen met hun cultuurhistorisch patrimonium vormen het driedig basiskapitaal van de toeristische aantrekkingskracht van Vlaanderen. De keuze voor een duurzame ontwikkeling van het toerisme betekent dat in de toekomst uitsluitend zal worden geopteerd voor die vormen van toerisme die deze fundamenteën op zijn minst respecteren en waar mogelijk zelfs verstevigen. De voorkeur gaat volgens het beleidsplan uit naar die vormen van toerisme die verenigbaar zijn met doelstellingen inzake milieuzorg, natuurbehoud en ruimtelijke ordening. Duurzaam toerisme betekent in dit opzicht behoud, bescherming, onderhoud en restauratie van al wat landschappelijk waardevol is, maar ook doeltreffend beheer, selectieve ontsluiting en maatregelen om overdruk te vermijden.

De link die in de nieuwe beleidsnota wordt gelegd naar milieu en natuur is zeer belangrijk. De toeristische sector heeft in het verleden immers voor een ongebreidelde expansie gezorgd aan de kust waardoor zeer veel van het natuurlijke patrimonium verloren is gegaan voor infrastructuur en recreatieve voorzieningen. Deze expansiedrang en de gevolgen voor de natuurwaarden aan de kust hebben een negatieve impact gehad voor het toerisme zelf. De aanwezigheid van natuurwaarden zijn voor de consument belangrijker geworden. Het gebrek aan ongeschonden, niet-bebouwde duinen is van groot belang. De toeristische sector heeft er alle belang bij dat de overgebleven natuurwaarden aan de kust en de achterliggende polders ongeschonden blijven,

wil het toerisme aan de kust nog blijven voortbestaan. Er zal moeten worden afgewacht in welke mate de toeristische sector het streven naar een duurzaam toerisme aan de kust kan waarmaken, ondermeer door het vermijden van aantastingen in de polders. Vooral bij de uitbouw van nieuwe recreatieve mogelijkheden zal er op moeten worden gelet dat de natuurwaarden in de kust en polders niet verder worden aangetast.

Knelpunten inzake pleziervaart

De pleziervaart vormt een belangrijke recreatievorm aan de kust en heeft zowel impact op zee (verstoring, verontreiniging) als op het land (aanleg van jachthavens, afval afkomstig van pleziervaart in havens).

De pleziervaart kan volgende knelpunten omvatten.

- Verontreiniging

Verontreiniging door pleziervaart wordt veroorzaakt door verschillende elementen. Een eerste probleem is verontreiniging door TBT (tributyltin). TBT is een organotinverbinding en wordt gebruikt als aangroeiwerende biocide in verven voor ondergedompelde structuren (vnl. voor het verhinderen van de afzetting van organismen op scheepsrompen). TBT is reeds toxisch bij zeer lage concentraties. Als gevolg van de aanwezigheid van TBT in het water werd het verschijnsel van imposex vastgesteld bij purperslakken (toestand waarbij de vrouwelijke dieren mannelijke karakteristieken beginnen te vertonen, met sterke terugloop of volledige stopzetting van de reproductie tot gevolg).

Door het gebruik van TBT in aangroeiwerende verven komen grote hoeveelheden TBT in het water terecht. Er is een sterke contaminatie op plaatsen waar een grote hoeveelheid behandelde oppervlakte is ondergedompeld in ondiepe waters en waar de wateruitwisseling klein is. Vooral in de buurt van jachthavens en plaatsen waar veel pleziervaartuigen komen en het overgrote deel van het jaar liggen, kunnen de gevonden concentraties dermate hoog zijn dat toxische effecten voor waterorganismen optreden. Ook droogdokken vormen een bron van verontreiniging (verwijderen en aanbrengen van verf).

Inzake het verfgebruik in België voor de pleziervaart werd in 1988 ongeveer 3.500 liter TBT houdende zelfslijpende ("self-polishing") copolymere verven voor jachten verkocht. Aan de hand van de verkoopscijfers kan een schatting worden gemaakt dat ongeveer 30% van de jachten (ongeveer 4.000) behandeld zijn met TBT verf. Voor de andere jachten worden voornamelijk alternatieve verven gebruikt (voornamelijk harde verven op basis van koper-oxyduul).

Sinds het K.B. van 1991 werden in België beperkingen opgelegd op het gebruik van TBT (ondermeer geen gebruik op schepen die kleiner zijn dan 25 meter). Als gevolg van deze wetgeving kan worden verwacht dat de concentraties TBT in het mariene milieu zullen dalen. Voorwaarde is dat de reglementering goed wordt nageleefd¹⁴⁸³.

¹⁴⁸³ VYNCKE, W. en DEVOLDER, M., 'Tributyltin in de Belgische kustwateren en -havens', Water, 1994, nr. 74, 10-13.

Voor de schepen groter dan 25m, moeten nog wettelijke maatregelen worden genomen. Hiervoor is het vinden van een geschikt vervangingsproduct noodzakelijk. Ook voor de scheepsherstellingswerfen moeten de emissies door het gebruik van BAT minimaal worden gehouden.

Naast het probleem van TBT is er verontreiniging door olie en chemicaliën (veroorzaakt door ondermeer het lozen van afgewerkte olie, bilgewater met olieresten, onderhoudsproducten), verontreiniging door sanitair afval (veroorzaakt door onderwatertoiletten of chemische toiletten) en verontreiniging door huishoudelijk afval (overboord gooien van keuken- en ander afval).

Op basis van artikel 21, § 2 van het Belgisch Kustreglement is het in de Belgische territoriale zee, in de havens of op de stranden verboden enige vaste of vloeibare stof, onder andere, olie of olieafval en chemische of radioactieve producten of afvalstoffen, waardoor de wateren kunnen verontreinigd worden, uit te storten. Bovendien zijn de bepalingen van Bijlage V bij het Marpol-Verdrag van toepassing op pleziervaartuigen¹⁴⁸⁴.

Op basis van het Kustreglement is het dus verboden van enige vaste of vloeibare stof te lozen. Dit houdt in dat de pleziervaartuigen moeten voorzien zijn van opslagvoorzieningen voor afval aan boord van hun schip en dat op het land in de jachthavens voldoende ontvangstinstallaties moeten voorzien zijn waar het afval kan worden gedeponeerd.

Bij een eerste voorlopige navraag bij verschillende jachthavens aan onze kust, evenals bij de instantie die bevoegd is voor het beheer ervan (Blos), blijkt dat de opvang van afval afkomstig van pleziervaart niet of nauwelijks is gereguleerd en dat de controle op de naleving van wettelijke verplichtingen vrijwel onbestaand is. Alhoewel Bloso instaat voor het beheer van de jachthavens (M.B. van 1 december 1992¹⁴⁸⁵), wordt ondermeer het onderhoud ervan overgedragen door Bloso aan de verschillende jachtclubs. De Vlaamse Gemeenschap heeft de jachthavens in eigendom¹⁴⁸⁶. De verschillende jachtclubs staan in voor de organisatie van de ophaling en ontvangst van het afval afkomstig van de pleziervaartuigen. Er bestaan geen algemene reglementen of geen uniform systeem voor de afvalophaling. Noch Bloso, noch de jachtclubs kunnen een overzicht geven van de hoeveelheden afval of van het aandeel van het afval afkomstig van de pleziervaart dat aan land wordt gebracht of dat in zee wordt geloosd.

De regeling voor de ophaling van afval afkomstig van de pleziervaart bestaat meestal uit het

¹⁴⁸⁴ Cf. hoofdstuk inzake verontreiniging.

¹⁴⁸⁵ M.B. van 1 december 1992 tot regeling van de beheersoverdracht door de Vlaamse Gemeenschap aan het Commissariaat -generaal voor de Bevordering van de Lichamelijke Ontwikkeling, de Sport en de Openlucht recreatie van de aan de kust gelegen jachthavens, B.S., 30 december 1992.

¹⁴⁸⁶ Cf. K.B. van 12 augustus 1981 tot regeling van de eigendoms- en beheersoverdracht door de staat aan de Vlaamse Gemeenschap van goederen van de aan de kust gelegen jachthavens, B.S., 21 augustus 1981 en K.B. van 2 februari 1993 tot vaststelling van de lijst van de havens en hun aanhorigheden overgedragen van de Staat aan het Vlaamse Gewest, B.S., 4 maart 1993. Zie ook K.B. van 2 oktober 1992 tot vaststelling van de lijst van de waterwegen en hun aanhorigheden overgedragen van Staat aan het Vlaamse Gewest, B.S., 6 november 1992.

voorzien van een aantal afvalcontainers die worden opgesteld in de haven, evenals het voorzien van een container voor afvalolie. Dit afval wordt dan opgehaald door privé-ondernemingen.

Er werd in het kader van dit onderzoek geen volledige inventarisatie verricht per haven naar de afvalophaling. Bij wijze van voorbeeld werd de regeling inzake afvalophaling in een aantal havens nagevraagd. Het zou evenwel nuttig zijn een volledige inventarisatie hierover uit te voeren.

De enige jachthaven die niet valt onder het beheer van Bloso, met name de Mercator haven in Oostende valt onder het beheer van de stad Oostende. Deze is verantwoordelijk voor de afvalophaling. Door de stad wordt hiervoor voorzien in het plaatsen van afvalcontainers, die worden opgehaald door de reinigingsdiensten van de stad. Door de stad Oostende worden aan de jachthavengebruikers hygiënische voorschriften opgelegd. Deze bepalen:

1. Teneinde de hygiëne te bevorderen worden de jachtlui verplicht hun huisafval te deponeren in gereguleerde plasticzakken. Deze zakken kunnen worden bekomen bij de aangestelden van het stadsbestuur. De zakken met huisvuil dienen degelijk toegebonden, in de op de kade geplaatste vuilniscontainers te worden gedeponerd 's morgens voor 9 uur op maandag, woensdag en vrijdag.
2. Er mag geen huisvuil en afval op de loopsteigers worden gelegd noch in de dokken gegooid. Evenmin mag olie-afval over boord worden gepompt.
3. Onderhouds- en schilderwerken aan boord van de jachten zijn uitdrukkelijk verboden, teneinde de pontons tegen bevuilding of beschadiging te beschermen. Om dezelfde redenen dienen de pontons te worden natgemaakt en met een dekzeil bekleed bij elke levering van brandstof.
4. Bij het reinigen of uithalen der motoren dient er eveneens zorg voor te worden gedragen, dat de pontons niet door olie worden bevuild. Wanneer olie in het hout zou dringen, wordt een volledige nieuwe bekleding geëist.
5. Jachten met een of meer huisdieren aan boord, zullen onverwijld en definitief de haven moeten verlaten, indien blijkt dat deze dieren deze installaties bevuilden.

Bij de jachthavens die onder het beheer van Bloso vallen en waarbij de afvalophaling en ontvangst gebeurt door de jachtclubs zelf, werd een beperkte navraag gedaan. Hierna volgen twee voorbeelden.

Een eerste voorbeeld betreft een jachthaven in Blankenberge, onder het beheer van de Scarp-hout Yachtclub Blankenberge. Door de jachtclub worden containers geplaatst die tweemaal in de week worden opgehaald door prive-ondernemingen. Er worden ook afvaltanks voor olie geplaatst. In het reglement van de jachtclub is niets bepaald over afval. Er wordt een bord uitgehangen met informatie aan het clubhuis¹⁴⁸⁷.

Een tweede voorbeeld is de Koninklijke Yachtclub Nieuwpoort. Bij navraag wordt luidens de club een milieupolitiek gevoerd die bestaat uit het plaatsen van containers voor afval, opvang van olie, ledigingsplaatsen voor sanitair afval. Volgens de club is het grootste probleem van afval in de jachthavens, het zwerfvuil dat door de sluizen komt en dat afkomstig is van de IJzer

¹⁴⁸⁷ Informatie telefonisch verkregen.

en kanalen en het huisvuil dat wordt gestort in de havens¹⁴⁸⁸.

Uit deze voorbeelden blijkt dat er geen systematische en uniforme wijze voor een geselecteerde ophaling van het afval bestaat. De pleziervaartuigen hebben geen enkele verplichting om het afval dat zij aan boord hebben af te geven. Een bijkomend probleem is dat in geen enkele haven een afgesloten plaats is voorzien waar de pleziervaartuigen hun afval kwijt kunnen. De afvalbakken of containers staan meestal in de stad en zijn voor iedereen toegankelijk. Volgens een aantal jachtclubs worden de afvalcontainers voor 80% gebruikt door jachthavengebruikers, en de overige 20% door inwoners of toeristen. Hierover bestaan geen andere gegevens.

Uit bovenstaande blijkt duidelijk een aantal knelpunten inzake de pleziervaart en verontreiniging door pleziervaart.

In eerste instantie is nog weinig geweten over de bijdrage die wordt geleverd door de pleziervaart tot de verontreiniging van het mariene milieu. Nochtans is er een grote concentratie van schepen in de kustwateren en de havens. De aandacht in het wetenschappelijk onderzoek en in de regelgeving is tot dusver vooral uitgegaan naar koopvaardischepen. Onderzoek naar de verontreiniging in de jachthavens en de kustwateren en in de territoriale zee is vereist.

Voorts blijkt duidelijk een lacune in de regelgeving. Een specifieke regeling voor de ophaling van afvalstoffen afkomstig van pleziervaartschepen ontbreekt. De beheersverantwoordelijke, Bloso, laat het beheer en het onderhoud over aan de jachtclubs, waardoor de afvalproblematiek op een *ad hoc* basis wordt geregeld. Bovendien kan moeilijk van de gebruikers zelf een doorgedreven afvalpreventie- en controle beleid worden verwacht.

De gemeenten zouden hierin een rol kunnen toebedeeld krijgen, maar deze hebben tot dusver geen bevoegdheden op dit vlak aangezien het beheer in handen is van Bloso. De vraag is hier ten eerste of een orgaan dat is belast met het promoten en ontwikkelen van sportactiviteiten bevoegd en/of bereid is een degelijk afvalbeleid uit te werken. Grotere bevoegdheden op dit vlak voor de gemeentebesturen kunnen eventueel nuttig zijn, alhoewel hierbij concurrentiedruk een negatieve impact kan hebben, indien geen uniforme regeling voor alle jachthavengemeenten wordt uitgewerkt. Indien de jachthavengebruikers moeten betalen voor het gebruik van bijvoorbeeld een containerpark (principe van de vervuiler betaalt), dan is het aangewezen dat een uniforme regeling geldt voor de verschillende jachthavens, zoniet zal de pleziervaart gebruik maken van die havens waar de minst stringente bepalingen gelden.

Pogingen van het gemeentebestuur in Blankenberge om meer bevoegdheden te krijgen op dit vlak door betrokken te worden in een gezamenlijk overleg met de jachthavengebruikers, heeft tot dusver niets opgeleverd. Het voorstel van de gemeente Blankenberge om tussen te komen in de ophaling van het afval, waarbij de kostprijs hiervoor zou worden doorgerekend naar de gebruikers, werd door de clubs niet aanvaard¹⁴⁸⁹.

¹⁴⁸⁸ Fax van 31 augustus 1995 van de Koninklijke Yachtclub Nieuwpoort.

¹⁴⁸⁹ Vergadering met Schepen M. Moreau, Blankenberge, 7 september 1995.

Naast het invoeren van uniforme regelingen voor de opvang van afvalstoffen van de pleziervaart, dienen afzonderlijke afgesloten voorzieningen te worden getroffen voor de ontvangst van het afval. Dit houdt in dat het containerpark enkel toegankelijk kan zijn voor de havengebruikers zelf. Een degelijke ophaling (ook in de piekperiodes in de zomervakanties en in het weekend) moeten ervoor zorgen dat de containers niet vol geraken. Voorts moet een selectieve afvalophaling voorzien zijn.

In ieder geval zullen de containerparken en de ontvangstinstallaties voor bijvoorbeeld afgewerkte olie moeten voldoen aan de voorschriften bepaald in Vlarem II.

Inzake de preventie van afval afkomstig van pleziervaart dienen de nodige bepalingen te worden opgelegd inzake bijvoorbeeld onderwatertoiletten of het gebruik van chemische toiletten, het inbouwen van filters en het voorzien van opslagcapaciteit voor het aan boord houden van afval en dergelijke meer. Voorts moeten voldoende sanitaire voorzieningen aanwezig zijn in de haven. Zo zijn in de haven van Blankenberge wel voorzieningen, maar die zijn gezien de ligging ervan en de structuur van de haven, niet voor iedereen gemakkelijk bereikbaar.

Tenslotte zal de naleving van de regelgeving (Kustreglement, Bijlage V Marpol, Vlarem, Wet verontreiniging oppervlaktewateren) moeten worden verzekerd aan de hand van een degelijke controle.

Als gevolg van het gebrek aan een ophalingsbeleid van afval afkomstig van de pleziervaart, stelt zich het probleem van het zwerfvuil in de havens. Het is echter niet duidelijk waar het zwerfvuil in de havendokken vandaan komt. Volgens de jachtclubs is het meeste zwerfvuil afkomstig van toeristen in de stad. Dit kon echter niet worden geverifieerd en verder onderzoek op dit vlak is vereist.

Het feit dat een alternatief mogelijk is voor de ophaling van afval van de pleziervaart, blijkt uit het voorbeeld uit Nederland, Jachthaven Oostwatering in Veere. In deze jachthaven is een containerpark voorzien voor de selectieve ophaling van afval. Dit containerpark is volledig afgesloten en enkel toegankelijk voor de havengebruikers. Bovendien wordt in Nederland het uitbaten van een jachthaven afhankelijk gesteld van het verkrijgen van een milieuvergunning.

5. Beleidsopties en -voorstellen inzake toerisme en recreatie

Uit de bespreking van de gebruiksfuncties blijkt de kust een van de belangrijkste toeristische trekpleisters in België. De verwevenheid van de natuur ligt aan de kust dan ook veeleer bij toerisme en recreatie dan bijvoorbeeld bij landbouw, in tegenstelling tot de rest van Vlaanderen.

Als gevolg van de evolutie in vrijetijdsbesteding en de invulling daarvan (meer vakanties, actievormen van vakanties) kan een verdere toename van toeristische en recreatieve activiteiten worden verwacht. Als gevolg van steeds toenemende recreatieve activiteiten neemt de druk op de natuur ongetwijfeld toe¹⁴⁹⁰.

¹⁴⁹⁰ STRYCKERS, P., *loc.* 16.

Nochtans is er tot dusver maar weinig aandacht besteed aan de effecten van recreatie op de natuur en op manieren om de impact van toeristische en recreatieve activiteiten te verminderen of te vermijden. Zo blijken er voor de kust bijvoorbeeld geen of weinig gegevens te bestaan over de ruimtelijke invulling van recreatieve activiteiten op zee (bijvoorbeeld pleziervaart). Voorts is er tot dusver geen aandacht besteed aan de problematiek van het afval afkomstig van de pleziervaart. Er zijn geen of nauwelijks gegevens over de mate of hoeveelheid van het lozen van afval (olie, sanitair en huishoudelijk afval). Het is dan ook niet mogelijk om de impact van de pleziervaart op het mariene milieu in te schatten.

De impact van het toerisme op het landgedeelte van de kust is duidelijk voor zover het gaat om de teloorgang van de natuurwaarden als gevolg van bebouwing en infrastructuur (cf. teloorgang van ongeveer de helft van het duinenareaal aan de Belgische kust). Aan de impact van toerisme en recreatie in de overblijvende natuurgebieden (duinen, strand) is tot zover echter weinig aandacht besteed.

Volgens STRYCKERS vormt het gebrek aan aandacht voor de effecten van recreatie op de natuur niet alleen een zwakke basis voor regelgevend optreden, maar vooral staat dit een belangrijke objectieve bondgenotenstrategie tussen de bescherming van de natuur en landschap en natuurrecreatie in de weg. Nochtans is de natuurrecreatie in Vlaanderen een van de belangrijkste hefboomen om te komen tot een daadwerkelijke bescherming van de groene restructies. De koppeling van natuur- en landschapsbescherming aan zachte vormen van natuurrecreatie kan het maatschappelijk draagvlak voor de natuurbescherming aanzienlijk vergroten^{1491 1492}.

Het streven naar een duurzaam toerisme is niet alleen van belang voor de bescherming van de natuurwaarden, maar is tevens van belang voor het voortzetten van de toeristische activiteiten zelf. Zoals reeds bleek uit de knelpunten ondermijnt het toerisme zelf de basis voor haar verdere uitbouw en bestaansreden aan de kust, namelijk de natuurwaarden, door een overmatige bebouwing, overmatige toevloed van toeristen, met als gevolg problemen zoals verkeer, overbetreding van duinen en stranden.

Teneinde een meer duurzaam toerisme te bereiken, worden voor de kust een aantal beleidsvoorstellen gegeven.

Een eerste is de nood aan bijkomend onderzoek. Zo is er een nood aan het in kaart brengen van de toeristische en recreatieve activiteiten aan de kust. Dit moet toelaten om gemakkelijker ruimtelijke maatregelen te kunnen nemen. Voorts is er een lacune in het onderzoek naar de effecten van toerisme en recreatie op de natuur. Voor de kust wordt daarbij in het bijzonder gedacht aan de effecten van de pleziervaart, evenals de problematiek van het zwerfvuil en de betreding van duinen en stranden.

¹⁴⁹¹ STRYCKERS, P., *l.c.*, 16.

¹⁴⁹² Over de relatie natuur en recreatie en het maatschappelijk draagvlak zie ook: STRYCKERS, P., 'Maatschappelijk draagvlak voor natuur: over waterhoentjes, melkkartons en bierviltjes' in *Hof van Eden of Toren van Babel? Natuurbehoud en natuurontwikkeling in Vlaanderen*, KNOPS, G. (ed.), Brussel, Koning Boudewijnstichting, 1996, 58-79.

Er is tevens een nood aan bijkomend onderzoek inzake het maatschappelijk draagvlak voor natuurbehoud en bescherming aan de kust, in het bijzonder bij de toeristische sector. Het vergroten van dit draagvlak kan een belangrijke impuls betekenen voor het natuurbehoud. Onderzoek over hoe dit draagvlak kan worden vergroot is niet of nauwelijks bestaande. Hierbij rijzen vragen als wat moet worden begrepen onder maatschappelijk draagvlak, wat is het bestaande draagvlak, hoe kan dit worden vergroot, wat zijn de bestaande wettelijke en andere middelen, wat zijn de overlegstructuren. Er dient bijvoorbeeld onderzoek te gebeuren naar de mogelijkheden en de impact van natuureducatieve centra.

Naast verder onderzoek zijn ook initiatieven op wetgevend vlak aangewezen, zowel inzake het opvullen van lacunes in de wetgeving als het effectief uitvoeren en controleren van bestaande wetgeving. Dit behelst volgende aspecten:

- aanvullen van het wettelijk kader inzake de reglementering van afval van de pleziervaart (voorzien van afvalontvangstinstallaties, geselecteerde afvalophaling, controle op de naleving).
- regelen van bepaalde recreatievormen buiten beheersplichtige gebieden zoals natuurreservaten.
- betere controle op bestaande wetgeving: hierbij wordt vooral gedacht aan het effectief optreden tegen niet-vergunde campings in duingebieden en tegen illegale bebouwing in beschermde duingebieden (cf. ook luik natuurbehoud).

Op beleidsvlak wordt in de laatste beleidnota inzake het toerisme van Toerisme Vlaanderen een duurzaam toerisme vooropgesteld. Het verwezenlijken van een duurzaam toerisme zal echter afhankelijk zijn van de invulling die daaraan wordt gegeven en aan de uiteindelijke uitvoering en naleving ervan.